GÖNÜL YAKINLIKLARI

Johann W.GOETHE

Walter BENJAMIN'in
'GOETHE'NİN GÖNÜL YAKINLIKLARI' makalesi ile birlikte...

GÖNÜL YAKINLIKLARI

ROMAN

Johann Wolfgang von GOETHE

Almanca Aslından Çeviren: Sadi IRMAK

PATİKAKİTAP
Edebiyat

Gönül Yakınlıkları

Johann Wolfgang von
GOETHE

Türkçesi:
Sadi IRMAK

Günümüz Türkçesine Uyarlayan:
Nurçin İLERİ

Editörler:
Bora ERDAĞI - Nurçin İLERİ

Patika Kitap: **11**
Edebiyat: **03**

Gönül Yakınlıkları
Johann Wolfgang von GOETHE

Kitabın Özgün Adı: Die Wahlverwandschaften

Türkçesi:
Sadi IRMAK

Editörler:
Bora ERDAĞI - Nurçin İLERİ

Kapak Tasarım ve Dizgi
Aras ALADAĞ

Düzelti
Yonca Güneş YÜCEL

Birinci Basım: 2014

ISBN: 978-605-64775-1-5
Sertifika no: 26829

Baskı:
Kayhan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sitesi C Blok No:244
Topkapı / İSTANBUL
Tel.: 0212 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Patika Kitap
Osmanağa Mah. Serasker Cad.
Erol Apt. No:39 Kat:3 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0216 337 75 04
e-posta: info@patikakitap.com.tr
www.patikakitap.com.tr

Gönül Yakınlıkları

Johann Wolfgang von

GOETHE

Türkçesi:
Sadi IRMAK

Günümüz Türkçesine Uyarlayan:
Nurçin İLERİ

Editörler:
Bora ERDAĞI - Nurçin İLERİ

Sadi IRMAK (1904–1990)
Berlin Üniversitesinde tıp ve biyoloji öğrenimi görüp 1929 yılında tıp doktoru oldu. Hagen ve Düsseldorf hastanelerinde asistan olarak çalıştı. Yurda dönünce Ankara Hükûmet Tabipliği ve Gazi Terbiye Enstitüsü biyoloji öğretmenliği görevlerinde bulundu. 1933 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden doçentlik ünvanı aldı. 1940 yılında fizyoloji profesörü oldu.1943 yılında Konya Milletvekili seçilip, aynı yıl Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığı yaptı. 7 Haziran 1945'te Türkiye'nin ilk çalışma bakanı oldu. 1974 yılında Kontenjan Senatörü seçildi ve CHP'nin MSP ile kurduğu koalisyon hükümetinin istifasından sonra 17 Kasım 1974'te partilerüstü hükümeti kurmakla görevlendirildi. 31 Mart 1975'e kadar başbakanlık yapan Irmak, 12 Eylül 1980 darbesi'nden sonra 15 Ekim 1981'de kurulan Danışma Meclisi'ne Konya üyesi olarak atandı ve 27 Ekim'de bu meclisin başkanlığına seçildi. Bu görevini 4 Aralık 1983'e kadar sürdüren Irmak, 11 Kasım 1990 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Mezarı Aşiyan Mezarlığı'nda bulunmaktadır.

Kapakta bulunan orijinal elyazması dörtlük, Goethe'nin aşağıda tamamı bulunan "Mabed Ağacı" şiirindendir.

MABED AĞACI

Uzaklardan gelip bahçeme sığınan
Bu ağaç yaprağı
Bir tek bilge kişilerin anlayabileceği
Gizli bir anlam uyandırıyor

Kendi içinde iki olmuş
Yaşayan bir öz mü,
(yoksa)
Kendi içinde erimiş, kaybolmuş
Biricik sandığımız bir iki mi
Kendini eşsiz kılan

Bu sorulara yanıt olacak
Asıl anlamı buldum sanırım
Benim de
Hem bir hem iki olduğumu
Şiirlerimde hissetmiyor musun?

GINKGO BILOBA, Goethe, 1815
Çev: Ülkenur KAYNAR

İÇİNDEKİLER

GOETHE ve BENJAMİN SANAT TEORİSİ AÇISINDAN *GÖNÜL YAKINLIKLARI*

Bora Erdağı[1]

"Hiçbir şey adı kadar insanı diline bağlayamaz."

Walter Benjamin.

Giriş

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) *Gönül Yakınlıkları* romanının ilk bölümünde Charlotte adlı karaktere, "öncelikle bilinen şeyler konusunda taraflar arasında tam bir fikir birliğine varılmalı" dedirtir, "ardından da bilinmeyenlere doğru ilerlemenin gerekliliğini" ifade ettirir. Bir başka deyişle Goethe, Charlotte'a modern bilimin yöntemsel bilgi arayışının mottosunu söylettirir. Herhangi bir okurun "Goethe *Gönül Yakınlıkları*'nda neden modern bilimin bilgi üretim sürecine müdahil olmuştur" diye sorması elbette meşru bir sorudur. Bizde bu meşru soruyu takip edeceğiz. Ancak yanlış bir anlamayı önlemek için en başta bir uyarıda bulunmalıyız: Goethe'nin sanat, felsefe ve bilim kavrayışını bir bütün olarak düşündüğümüzde, modern bilimin yöntemsel bilgi arayışını tamamen benimse-

1 *Kampfplatz* Dergisi yazarı. Bu yazının oluşturulmasında, gönül ve yakınlık konusunda bana sürekli olarak yarenlik eden Makuşla, Angelus Novus, Marimerim ve Bonnie'ye teşekkür etmek istiyorum. Zamanın ustalığında çıraklığımı kabul edip, sevincin ve hüznün güneşli pazartesileriyle beni tanıştırdılar.

mediğini görürüz.[2] Bunun neden böyle olmadığını bu makale bittiğinde okura göstermiş olmayı umuyoruz. Bu umudumuzu epistemoloji tartışmalarına girerek değil, yeri geldikçe Goethe'nin ve çağının sanat teorilerine değinerek gerçekleştirmeye çalışacağız. Bu da *Gönül Yakınlıkları*'nı değerlendirmek noktasında bize bir nebze olsun hem özel hem de genel kolaylıklar sağlayacaktır diye düşünüyoruz.

O halde biz de bu makaleye Goethe'nin tavsiyesine uyarak başlayalım. Bu, hem modern okurun alışık olduğu bir yöntemi tekrarladığımız hem de bizim okurla birlikte ilerlememizi sağlayacağı için işlevsel olacaktır. Önce bilinenlerden, yani Goethe'nin hayatı, çağı ile eserleri arasındaki ilişkilerin seyrine, *Gönül Yakınlıkları*'nın muhtevasından başlayıp ardından daha az bilinenlere doğru ilerleyeceğiz. Daha az bilinenlere yönelirken Walter Benjamin'in (1892–1940) Goethe'nin sanat teorisi ve *Gönül Yakınlıkları* ile ilgili incelemelerini rehber edineceğiz. Böylelikle Benjamin ile birlikte, özelde *Gönül Yakınlıkları* ve

---

2 Felsefi bilgi Antik-Yunan'dan beri bilinenle, görünenle yetinmez. Her tür varolanın ötesinde saklı kalan "gerçek gerçekliğin/hakikatin" bilgisine ulaşmaya çalışır. Bu anlamıyla bütün kadim felsefe arkhe ve/veya töz araştırmasıdır. Modern felsefe de kadim felsefe ile benzer kaderi paylaşır ama onun iddiası tam aksi istikamette gelişir. Yani modern bilme, arkhē'ye ve/veya töze bağlı olarak doğruluk ölçütlerinin belirlendiği bir bilme kavrayışına dayanmaz; bunun aksine, bilinebilir olanlardan hareketle daha genel bir bilmeye/soyutlamaya yönelerek sınanabilir ve tekrarlanabilir evrensel bilgiye yönelir. Bu durumda modern bilgi üretimini doğal olarak pragmatizm, pozitivizm, fenomenoloji, yapısalcılık, psikanalizm gibi akımlar üstlenir. Bu noktada Goethe'nin konumu şudur: Ne kadim felsefi tarzlarına ait olan idea, eidos (biçim), töz ve/veya mutlaklık kavrayışını benimser ne de modern dönemin giderek ampirikleşen epistemolojilerini ve/veya yöntemlerini benimser. Elbette o, bu konumu sayesinde ne sadece bilgiyi biçimsel olarak ne de geçici olanların soyutlamasından elde edilen sonlu ve sınırlı bir şey olarak görür. Bir klişe olacak ama üçüncü yolu benimser.

Goethe üzerine olan çalışmamızın alanını, daha genel olarak Goethe'nin sanat teorisiyle bütünleşik bir şekilde yeniden düşünme imkânı bulmuş olacağız.

Goethe'nin Hayatı ve Çağı

Alman edebiyatının on dokuzuncu yüzyıldan günümüze değin en büyük isimlerinden biri Goethe'dir. Goethe hemen hemen her tür düşünce biçimine ilişkin ilgileri olan biridir, kendisini düşünce sistemlerinin tarihsel bilgisi ile donatmış ve eleştirel bir tutumla ilgilerine ait sorunsallara ilişkin yeni çözümlere ve/veya açıklamalara ulaşmayı denemiştir. Başlangıçta ailesinin desteği ile müzikten resme, edebiyattan felsefeye, dil öğreniminden toplumsal geleneklere hemen hemen birçok kültürel alanında eğitim almış, ardından babasının teşviki ile üniversitede hukuk eğitimine başlamıştır. Goethe çok yönlülüğünün ve kişiliğinin kaynağı olarak annesi ve babasını göstermiştir. Annesinin hayal gücü ve tutkulu kişiliği ile bezeli anlatıcılığı, babasının disiplinli ve çalışkan kişiliğiyle donanan araştırmacılığı onu doruğa taşımıştır.[3] Aslında Goethe'yi doruğa taşıyan bir başka şey daha vardır. O da ne ailesinden ne de aldığı eğitimden tek başına beslenebilecek bir bilme biçimine işaret eder. Yani Goethe'nin hem kişisel hem de toplumsal ve tarihsel gerçeklikleri içselleştirme konusunda özel bir yeteneği vardır. Bütün çalışmaları, özellikle edebi olanları yaşama kişisel tanıklığının meyvelerini içerir. Bunu entelektüel gelişiminin ilk günlerinden beri takip etmek mümkün gibidir.[4] Bütün büyük düşünürler

3 Johann Wolfgang von Goethe, "Otoportre", içinde *Yarat Ey Sanatçı: Şiirler, Roma Ağıtları, Arkhilleus*, çev. Ahmet Cemal, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 24.

4 Deneyim konusu gerçekten bütün fikri alemin modernite ile birlikte temel sorunsallarından biri olmuştur. Martin Jay'ın *Deneyim Şarkıları: Evrensel Bir Tema Üzerine Çeşitlemeler* kitabı söz konusu tartışmayı olağanüstü bir şekilde örneklemelerle anlatmaya çalışmak

ve sanatçılar gibi deneyim onun için de vazgeçilmez bilinçlenme momentidir. Goethe bu momenti ilk olarak 1765'ten itibaren –bütün eğitiminden ve öğretiminden kazandığı birikimleri yaşam ilgileriyle birleştirerek kişiliğinin bir parçası şeklinde– dışsallaştırmaya başlar. Onun için yaşam ve/veya kendi yaşamı temel bir bilinçlenme alanı olmaya başladıkça, bilmeye olan tutkulu kişiliği taşkınlık içinde gelişmeye devam eder. Böylece deneyimin getirdiği bilinçliliği sadece edebiyat alanında yaratıcı imgelemin bir esini veya sonucu olarak görmez, bu yüzden hukuk ve bilim alanlarında da yaratıcı fikirlere yönelebilmek için vazgeçilmez bir nitelik olarak kendisinde bulundurmaya çalışır. Bu, hayatında iz bırakan hiçbir şeyi terk etmemesini, hepsini yaratımın imbiğinden süzmesini sağlar. Bu ize, Germanistikçiler ya da edebiyat tarihçileri sık sık onun aşk ilişkilerinden bahsederken işaret eder. Bizim burada konu edindiğimiz *Gönül Yakınlıkları* romanı da bu türden işaretlemelerden nasibini bol bol alır.

Goethe ilk aşkını 1765'te Katchen Schönkopf ile Leipzig'de yaşar; fakat onlar aşk meyvelerini olgunlaştıramadan bu ilişki son bulur. Goethe yine de ilk aşkını unutmaz ve 1770'de Annette adlı şiir kitabıyla bu aşkın olgunlaşmamış meyvelerini hatırla(t)mayı dener. 1768'de okulda hastalandığı için tedavisini tamamlamak üzere hukuk eğitimini yarıda bırakır ve Frankfurt'a, ailesinin yanına döner. 1768'den 1771 yılına kadar piyetizm, mistisizm, simyacılık, lirik şiir, doğa, Kur'an-ı Kerim'in

---

tadır. Bu kitapta Jay, Goethe'nin Faust bağlamında F.A. Wolf ile 1809 yılında bir yazışmasında şöyle bir ifadeyi dillendirdiğini göstermiştir: "[B]enim için asıl mesele, deneyimden faydalanmak oldu hep; yoktan bir şey yaratmak benim tarzım değil. Dünyayı daima kendimden daha büyük bir deha olarak gördüm." Aktaran: Martin Jay, "Estetik Deneyim Yoluyla Bedene Dönüş", içinde *Deneyim Şarkıları*, çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul: Metis Yayınları, 2010, s. 200.

5 Goethe'nin Ku'ran'ı Kerim tefsiri ve özellikle Hz. Muhammed'in hayatı üzerine yaptığı çalışmalar, 1813'te Tahran'a yaptığı seyahat müs-

tefsiri[5], Gotik sanat, Alman mimarisi, Yunan trajedileri ile içli dışlı olur ve aynı zamanda hukuk doktorasını da tamamlar. Ancak Goethe bu yoğun çalışma içindeyken 1770'de Strasbourg'da bir aşka daha yelken açar, Frederike Brion ile kısa bir ilişkisi olur. Doğrudan bu aşkın meyvelerinin hangi üründe yansıtıldığı bilinmemektedir. Oysa Goethe 1772'de Wetzlar'a avukatlık stajını tamamlamak için gittiğinde yaşadıkları çok iyi bilinmektedir.

Goethe arkadaşının nişanlısı Charlotte Buff'a umutsuzca âşık olur. Bu aşk talihsiz bir geri çekilme ile sonuçlanır ama yine de Goethe'yi edebiyat literatüründe adını duyuracağı biri haline getirir. 1774'te *Genç Werther'in Acıları* kitabı okuyucuyla buluşur. *Genç Werther'in Acıları*'nda Werther adlı delikanlı, evli bir kadın olan Lotte'ye âşık olur. Lotte'ye ve aşkına toz konduramaz ama işler bir türlü Werher'in istediği gibi gelişmez. Lotte, Werther'in aşkına karşılık vermek bir yana, ona karşı tamamen duyarsızdır. İşte bu yüzden Goethe, genç Werther'i aşk acısından kurtarmaya karar verir ve onu umutsuzluğun kollarından çıkarmak için intihara sürükler. Gerçek hayatta ise Goethe, kendi Charlotte'undan sadece uzaklaşmakla yetinir ve aşkından kalan yaraları *Genç Werther'in Acıları*'nı yazarak sağaltır. Aslında Goethe'yi Werther'i intihara sürüklediği için suçlamak yersizdir çünkü bu, bir bakıma Goethe'nin isteği ya da kararı olmayabilir. Almanya'da söz konusu dönemde uzun bir süreden beri özellikle Romantizmin etkisiyle bazı tartışmalar

---

lüman düşün insanları arasında büyük bir sempati ile karşılanır. Goethe'nin Doğu-Batı Divanı'na özel bir anlam yükleyerek Goethe'nin gizli bir müslüman olduğu "bile" iddia edilir. Aslında Goethe'nin bu çabasını onun tüm düşünce disiplinleri ile kurduğu ilişkiye bağlamak ve dünya edebiyatı arayışı ile birlikte düşünmek, Goethe hakkında daha gerçekçi kanaat oluşturmak açısından önemlidir, fakat bu her zaman pek mümkün olmadığı gibi, Goethe konusunda da geçerli. Bkz.: Goethe, *Doğu-Batı Divanı*, çev. Bayram Yılmaz, İstanbul: İyi Adam Yayıncılık, 2000.

sürmektedir. Duygu ve düşünce, aşk ve ahlak, sevgi ve hukuk, tinsellik ve özdeksellik, öznellik ve nesnellik bağlamlarında süren bu tartışmalarda güçlü taraf duygu, aşk, tinsellik, sevgi, öznelliktir. Yani duyguların incinmesi, aşkın duyarsızlaşması, sevginin otoritelerce kesintiye uğratılması, öznelliğin sınırlandırılması doğal olarak en marjinal tutumların geliştirilmesini kolaylaştırır. Zaten sosyolojik olarak dönemin Almanya'sında ne yazık ki intihar bilindik bir kurtuluş çabasıdır. Yani *Genç Werther'in Acıları*'nda Goethe, hem kendi kişisel deneyimini hem de döneminin toplumsal eğilimlerini ifade ederek, kendi gerçekçi yaklaşımıyla ve/veya deneyimleriyle toplumun romantik ve öznelci eğilimleri arasında ironik bir çatışmayı anlatır. Bu çatışma toplumsal değişimin imgelerinden beslenir.[6] Bir başka ifade ile Fırtına ve Atılım adı verilen ve Aydınlanma akılcılığına dayalı klasizme tepki duyan ama aynı zamanda piyetizmin dinsel arayışına da teslim olmayan, doğa ve hep-

6 *Genç Werther'in Acıları* gerçekçiliğin bütün aşk romanları ile yan yana düşünülebilecek bir novelladır. Goethe diğer romancılarla farklı çözümlere sahip olsa da aristokrasi, burjuvazi, birey ve toplum düzleminde tarihsel olarak çözülmekte olan eski çağın ve yaratılmakta olan yeni çağın ilişkilerini ortaya koymaya çalışır. Bu süreç bir çelişkiler yumağıdır, o bu çelişkileri edebi olarak ortaya koyarken tarihsel sürecin bilindik olaylarını ruhundan koparmaz. Örneğin Eric Auerbach (1892–1957) *Genç Werther'in Acıları*'ndaki çatışmanın kaynağını 19. yüzyıl gerçekçiliğinin kendisine bağlamaktadır. Nihayetinde genç Goethe, Schiller ile birlikte 19. yüzyıl gerçekçiliğinin Almanya'daki kurucularından, öncülerinden biridir. Stendhal, Balzac, Tolstoy gibi yazarlarda en yetkin ifadesini bulan 19. yüzyıl gerçekçiliği önceki yüzyılların gerçekçiliğinden farklı olarak, gündelik hayat deneyimleri ile tragedyayı birleştirmeyi başarır ve trajik gerçekçilik böylece ortaya çıkmış olur. "Gündelik hayata saplanmışları ciddiye alır; üstelik bizzat onlara hayal gücü bahşeder ve bu hayal gücü gündelik hayatı trajik bir hale hatta kimi zaman bir melodrama dönüştürür. Ancak burada gündelik hayatı tümüyle ciddiye alan, hiçbir şüphe yok ki, hayal gücüdür... [B]u, Avrupa'nın yeni, doruğundayken ro-

tanrıcılık gibi felsefi kaynaklardan beslenen bir etkiyi bünyesinde taşımaktadır.[7] Kısacası *Genç Werther'in Acıları*'nda ne sadece bir aşk ne de sadece Goethe'nin kendisi vardır. Goethe bir kez daha bir yapıt aracılığıyla tüm deneyimlerini ve hayatını sorgulamasına, yeniden gerçekçi bir başlangıca imkan aralar. Yani *Genç Werther'in Acıları* ne Romantizmin getirdiği öznelcilik ve duyguculuk ile, ne piyetizmin getirdiği dinsellik ile, ne heptanrıcılığın getirdiği doğa ve tanrı ile, ne tarihselliğin getirdiği toplumsal dönüşüm ile, ne akılcılığın getirdiği evrensellik ile birlikte tek başına okunabilir, aksine bunların

mantik olarak adlandırılan ruhunun, Goethe'nin de önemli katkısıyla yapmış olduğu keşifti: Gerçeğin içindeki oluşun keşfi, her yerdeki canlılığın deneyimi." Auerbach, "Romantizm ve Gerçekçilik", *Yabanın Tuzlu Ekmeği* içinde, haz. Martin Vialon, İstanbul: Metis Yayınları, 2010, s. 268. Avrupa gerçekçiliği konusunda kendine özgü fikirler geliştiren George Lukács (1885–1971) ise *Genç Werther'in Acıları*'nda varolan çatışmayı şöyle özetler: "[F]elakete yol açan tam da budur. Lotte işinin ehli ve saygın bir adamla olan evliliğine içgüdüsel olarak tutunan ve kendi duygularının farkına vardığında paniğe kapılıp geri çekilen bir burjuva kadınıdır. Dolayısıyla Werther'in trajedisi yalnızca bir mutsuz aşk trajedisi değil, aynı zamanda burjuva evliliğinin iç çelişkisinin kusurlu ifadesidir: Tarihsel olarak aynı dönemde ortaya çıkan bireysel aşka dayalı burjuva evliliği, sosyo-ekonomik niteliğinden ötürü, aşkla çözümsüz bir çelişki içindedir." Lukács, *Goethe ve Çağı*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011, s. 55. O halde *Genç Werther'in Acıları* basit bir melodram içeren novella olarak okunamaz. Romantizmden trajik gerçekçiliğe geçişteki kurucu metinlerden biridir bu ve edebiyat tarihi açısından sırf bu yüzden bile özgün bir konuma sahiptir.

7 Fırtına ve Atılım'ın önde gelen isimlerinden biri Herder'dir. Herder, Goethe ve Schiller üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Herder'in çokkültürcülük arayışı, Aydınlanma akılcılığının araçsallaştırıcı yönüne karşıt tutum alması, her sanat yapıtını birey gibi ele alıp birey ne kadar toplumsal bütünü anlatıyorsa her sanat yapıtının da o kadar bütünü içerdiğini iddia etmesi Goethe'nin hem sanat teorisine hem de "dünya edebiyatı" düşüncesine katkı sağlar.

hepsiyle yüzleşen ve onları sentezleme kaygısı gütmeyen yeni gerçekçilik ile birlikte okunabilir.[8]

Goethe 1775'te Weimar Dükü Karl August'un daveti ile elçilik özel danışmanlığına çağrıldığında, ortaçağ sanatı da dahil pek çok edebi tür ile ilgili çalışma yapmaktadır. Yeni döneminde Goethe, Weimar Saray Tiyatrosu'nun yöneticiliğini yapar ve on yıl kadar devlet hizmetini sürdürür. Goethe'nin devlet hizmeti, hukuk eğitiminden gelen bir kısım işlerle olduğu kadar tiyatro ve edebiyat ile de ilgilidir. Söz konusu bütün bu işleri, onu yapıtlarını oluştururken etkiler. Örneğin Goethe kendisinin de jürisinde bulunduğu bir mahkemede ilginç bir olaya tanıklık eder. Mahkemede evlilik dışı bir ilişki sonucu hamile kalan ve çocuğunu doğurduktan sonra da öldüren bir kadın yargılanmaktadır. Goethe jüridedir. Jürinin çoğunluğu idama karar verir ve Goethe de onlarla birlikte hareket ederek bu kadının idam edilmesi yönünde oy kullanır. Söz konusu durum Goethe'yi çok etkiler. Bu olayın izlerini *Faust*'ta sürme imkânı vardır. 1771'de kaleme aldığı Gretchen trajedisi ile bu olay *Faust*'taki masum Gretchen'in başına gelecekleri koşullar; tek farkla, Gretchen yaptığı eylem nedeniyle idama mahkûm edilerek değil, hapse atılarak cezalandırılır ve hapis koşullarına dayanamayan Gretchen aklını yitirir.

Goethe'nin 1775–1785 yılları boyunca Weimar'da yaşadığı

---

8 Yeni gerçekçilik ya da 19. yüzyıl gerçekçiliğini tartışmak için mutlaka okunması gereken üç makale için bkz.: Auerbach, "Gündelik Olanın Ciddiyetle Taklidi Üzerine", "19. yüzyılda Avrupa'da Gerçekçilik" ve "Romantizm ve Gerçekçilik", içinde *Yabanın Tuzlu Ekmeği*, haz. Martin Vialon, İstanbul: Metis Yayınları, 2010, ss. 214–243; 244–256; 257–271. Ayrıca Goethe'nin şu ifadelerine dikkat ediniz: "Eski ve katı dönemin bazı kuralları ne işe yarayacak ki bugün, klasik ve romantik üzerine koparılan gürültü de neyin nesi! Önemli olan bir yapıtın bütünüyle iyi ve başarılı olmasıdır, o arada varsın klasik olsun." Goethe'den aktaran Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, s. 672.

ve hayatının gidişatını etkileyecek bir başka deneyim de, Frau von Stein ile kurduğu ilişkidir. Stein mesafeli, akıllı, görgülü ve bilgili aristokrat bir hanımefendidir. Onun kişiliği Goethe'nin gençlikten gelen tüm tutkulu ve acemi arayışlarına bir ölçü kazandırır. Goethe'yi dengeli bir kişilik oluşturmaya motive eder. Goethe bu on yıl boyunca edebiyattan çok simya, kimya, botanik gibi alanlarda çalışmalarını biriktirir. 1785'te gerçekleştirdiği Roma seyahati ve oradaki tanıklıkları bu sürecin giderek ağırlaşan etkisinden kurtulmasına yol açar. Geri döndüğünde ise ne Stein ne de dostları onu sıcak karşılar; fakat bu seyahat önceden başladığı birçok çalışmasının tamamlanması için Goethe'ye yeni bir enerji kazandırır ve 1786'dan itibaren *Egmont, Tarquato Tasso, Roma Ağıtları, İphigenie Tauris'te, İtalya Seyahati, Yeni Şarkılar* vd. çalışmalarını su yüzüne çıkarmasına neden olur. Goethe'nin İtalya'da Klasizmin etkisine girdiği, adeta çarpıldığı doğrudur. Roma "ebedi şehir" olarak onda özel bir etki uyandırır. Elbette bu etkilenim, Romantizm ve Klasizm arasındaki bütün temel güzergâhları inceleyen Goethe'nin tüm yaratımlarında değerlendirilir. Özellikle İtalya Seyahati bu etkilenim ve çatışmaların tipik örneğidir.

İtalya seyahati dönüşünde Goethe çalışmalarına sadece hız kazandırmaz, kendi deyimiyle yabanıl, gerçek ve doğal bir yaratılışa sahip Christiane Vulpius'a da âşık olur. Vulpius'la ilişkisi 1786'dan Vulpius'un ölümüne dek, 1816'ya kadar sürer. Vulpius ile evlenmeden birlikte yaşaması, 1789'da bu ilişkiden bir çocuk sahibi olması ve ancak 1806'da nişanlanması Goethe'nin çevresinde bir sorun olarak karşılanır. Ancak Goethe bu sorunu önemsemeyecek kadar kendi çalışmalarıyla iç içedir. İşte böylesi bir dönemde *Gönül Yakınlıkları* (1806) adlı roman çıkıverir. Stein ve Vulpius'un hatta Charlotte'un bile bu romanda izlerini sürmek mümkündür. Bir sonraki bölümde bu romana geri döneceğiz. Ancak şu kadarını söylemek gerekir ki, Vulpius ile yaşadığı ilişki Goethe'nin giderek daha fazla yalnızlaşmasına,

tamamlanmamış edebi çalışmalarını tamamlamasına ve bilimsel ilgilerini, araştırmalarını geliştirmesine yol açar. Bu yalnızlık *Gönül Yakınlıkları*'nda bir kefaret olarak boy göstermeye başlamıştır.[9] Ancak Goethe kolay teslim olmaz; Vulpius'un ölümü ve 1817'de Weimar Sanat Tiyatrosu'ndan istifasının ona kazandırdıklarını değerlendirir ve yaklaşik altmış yıl boyunca üzerinde çalıştığı eseri *Faust*'u tamamlar. İlk hali Urfaust, sonra tamamladığı birinci bölüm nedeniyle genel okurun bildiği *Faust* I ve nihayetinde tam anlamıyla tamamlanmış olan ikinci bölümle birlikte *Faust (I–II)* olarak okuyucunun karşısına çıkar. Bu kitap, Goethe'ye sadece dünya edebiyatında kalıcı bir yer sağlamaz, aynı zamanda modernizmin kanonik bir eseri olarak Goethe adının tarihe büyük bir düşünür diye yazılmasını da sağlar. Artık Goethe ölümsüzleşmiştir.

Ölümsüz Goethe, Vulpius'un ardından gönül defterine 1823'te Ulrike von Levetzow'u kaydetmek ister. Genç kadına evlenme teklifinde bulunur ve reddedilir. Fakat Goethe gönül defterine değilse de dostluk defterine 1823 yılından itibaren Johann Peter Eckermann'ı kaydetmeyi başarır. Eckermann 1832'ye kadar Goethe'ye sohbetlerinde ve çalışmalarında usta-çırak işbirliği içinde yardım eder, onun "sekreterliğini" yapar. Eckermann bu ilişkiyi Goethe'nin ölümünden sonra da kesintiye uğratmaz, on yıl kadar daha yazarın çalışmalarını *Goethe'nin Bütün Eserleri* başlığı altında tamamlamak için çalışır.

---

9 Elbette burada temel sorunsalımız *Gönül Yakınlıkları* olduğu için Goethe'nin oldukça önemli olmasına rağmen başkaca birkaç yapıtının adını anmakla yetinmek zorundayız: *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları* (1795–96), *Wilhelm Meister'in Seyahat Yılları* (1808), *Şiir ve Gerçeklik* (1811–14). Bu üç eser ve daha önce ifade edilen *Genç Werther'in Acıları*, *Gönül Yakınlıkları* ve *Faust* dikkatle incelendiğinde şimdiye kadar dipnotlarda vermeye çalıştığımız Goethe'ye dair izlenimler onun çağının çatışmalarını hem çözmeye hem de kendisince onlara katılmaya istekli olduğunu gösterir.

Goethe'nin çağdaşları ile ilişkisi de hayatı kadar değişimlere açıktır. Bu yüzden onun ölümünün ardından Goethe konusunda okurları arasında büyük bir ortaklaşma yaşanmaz.[10] Goethe başta Balzac, Stendhal, Lamartine, Schumann, Herder, Schiller, Wieland olmak üzere çok sayıda büyük sanatçı ile doğrudan arkadaşlık yapmıştır. Bu da doğal olarak onun düşüncelerindeki fırtınayı kuvvetlendirmekle kalmamış, yanlış anlaşılmalar ve tez canlı kararlar ile hakiki ifadelerine uzanılmasını engellemiştir. Ayrıca Goethe'nin çağında çatışan şeyler sadece, edebi türler, edebi akımlar ve üsluplar değildir. Aynı zamanda aristokrasi, burjuvazi, köylüler, proletarya, çapulcular arasında da amansız çatışmalar söz konusudur. Amerika'nın Bağımsızlık Savaşı, Fransız Devrimi, Napoleon'un yükseliş ve düşüşü yıllarca bu çatışmaları etkilemiştir. Farklı sınıf mücadelelerine gebe şekilde süren bu çatışmalar zamanla modern Avrupa'nın doğumuna doğru ilerlemektedir ama kaos halen dinmemiştir. Yeni ulusal devletler, onların yurttaş hakları etrafındaki örgütlenmeleri, kaybeden sınıfların ama özellikle köylülerin ve proletaryanın yoksullukla daha fazla tanışması,

10 Gürsel Aytaç bir Germanistik uzmanı olarak bu durumu şöyle özetler: "Ölümünden sonra Goethe'nin Alman yazarları üzerindeki etkisi, ilginç bir konudur. Çağdaşlarının ve daha sonraki kuşakların Goethe imajı, söz konusu yazarların zihniyetleri ve sanat anlayışlarına bağlı olarak değişiklik gösterir. Goethe'nin Fransız Devrimi karşısında takındığı olumsuz tavır, onun Weimar'da saray çevresinde gördüğü saygınlık, kültür ve zevk düzeyi düşük olan halka karşı duyduğu antipati, elit kişilere ve özellikle bireye verdiği önem, dar anlamda milliyetçi olmayışı, Fransız işgali altında ortaya koyduğu pasivist zihniyet, özel hayatında Christiane Vulpius'la uzun yıllar nikahsız yaşaması ve nihayet büyüklüğünün, çapının bilincinde bir deha olarak çevredekilere tepeden bakması daha sonra Goethe'ye karşı tavır takınacak olan yazar ve düşünürlere bu tavırlarını destekleyecek materyal veriyordu." Aytaç, "Alman Şairi Goethe'nin Evrenselliği", *Goethe Der Ki* içinde, Goethe, (der. ve çev.) Gürsel Aytaç, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011, s. 22.

ortaya çıkan hastalık ve kırımlar bir bütün olarak Goethe'nin yapıtlarında tarihsellik kazanır. Dolayısıyla Goethe'nin kendisine ve çağına yaptığı tanıklığı değerlendirmek ve onun edebi çalışmalarında bunların izini sürmeye kalkmak, günümüz edebiyatına büyük bir zenginlik ve kökensel anlayış kazandıracaktır.[11]

Bizim burada amacımız Goethe'nin aşk hayatına ve çağına odaklanarak, onun deneyimleri ile yapıtları arasındaki ilişkiye işaret etmekti. Onun dünya kültür hayatı için kazandırdıklarından daha çok yazar, yaşantı ve yapıt arasındaki zenginliğin sanıldığı gibi birbirinden bağımsız ve dışlayıcı bir gelişim göstermediğini ortaya koymaktı. Kaldı ki Goethe, yaşantı, yapıt ve yazar arasındaki ilişkiden hareketle dünya kültür hayatına bazı sorular, kavramlar, icatlar armağan etmiştir.[12] Bunlar arasında bu makalede enine boyuna ele alınacak "gönül yakınlıkları"[13] kavramının özel bir yeri vardır. Gönül yakınlıkları kavramını açıklamak için şimdi *Gönül Yakınlıkları* romanını biraz daha

---

11 Daha önce Auerbach, Lukacs ve Eckermann'ın yapıtlarına yapılan göndermeleri burada tekrar etmek ve okuru bu çalışmaları Goethe ve çağını kavrayabilmek açısından okumasını yinelemek durumundayız.

12 Goethe'nin edebi eserlerini hem türsel olarak hem de alttürsel olarak birçok şekilde adlandırmak mümkündür. Goethe özellikle üslubunun değişimi ile alttürsel gelişmeleri tetikler. Aslında bu zenginlik onun edebiyatın içeriğine ve formuna ilişkin yenilik arayışları ve edebiyat dışı unsurlarla yaptığı melezlemelerin etkisiyle oluşur. Örneğin çağının romanı (zeitroman), ömür boyu yaratılan yapıt (lebenswerk), eğitici roman (erziehungs-bildungsroman), yaşantı romanı gibi bazı alttürsel adlandırmalar Goethe'ye çok şey borçludur. Ayrıca gönül yakınlıkları, sanatçı dramı, çift kutupluluk, değişim ve "evrimsel" yinelenme, dünya edebiyatı, mistisizm ve maddeciliğin oluşa ilişkin ortaklığı gibi düşünceler de onun bu arayışlarının etkisiyle edebiyat alanına taşınmıştır.

yakından tanımaya çalışalım.[14]

Gönül Yakınlıkları'nın Anlattıkları

Gönül Yakınlıkları'nın konusu üzerinde Germanistikçiler ve/veya edebiyat eleştirmenleri bile uzlaşmakta kimi zaman güçlük çekmektedirler. C. K. Sherman'a göre *Gönül Yakınlıkları* evlilik ve evlilik kurumunun kutsallığı üzerine bir romandır. Vernon A. Chamberlin'e göre aşk kovalamacasında toplum ve doğa yasası arasındaki çatışmanın nasıl geliştiğine işaret etmektedir. R. J. Hollingdale ise romanın aslında Goethe'nin toplumsal eleştirisini içeren bir romantizm sorgulaması olduğunu ifade eder ve 18. yüzyılın sonunda halen kutsallığı sarsılmayan evlilik kurumu ile yeni belirginleşmeye başlayan aylaklık arasındaki değer çatışmasını hikâye ettiğini düşünür. Dorothea von Mücke ise bu romanın genel çerçevesi her ne kadar evlenme ve boşanma tarafından çizilse de, "romandaki karakterlerin ve perspektifin aslında imgesel göndermeleri daha önemlidir" iddiasında bulunur. Bir başka ifade ile Goethe insan bedeninin statüko ve

13 Goethe'nin yakın dostu olan ve onun ölümünden sonra tüm eserlerinin edisyonunu üstlenen Eckermann da benzer bir yaklaşımı benimser. Goethe'nin yazar, yapıt ve yaşam arasında kurduğu ilişkiyi oldukça karmaşık ve çelişkili göründüğünü itiraf eder: "Goethe'nin edebiyatla ilgili bazı sözleri zaman zaman tek yönlüymüş, hatta genellikle de çelişkiliymiş gibi gelir insana. Bazen tüm ağırlığı çevrenin ona sunduğu konuya verir, bazen de yazarın iç dünyasına; zaman zaman her şeyin çözümü konunun içindedir, zaman zaman işleniş tarzında; zaman zaman her şey biçimin mükemmelliğine, zaman zaman da tüm biçim kaygıları bir rafa bırakılarak düşünceye bağlanır." Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, s. 5.

14 Yohann Wolfgang von Goethe, *Gönül Yakınlıkları*, çev. Sadi Irmak, İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1962; *Elective Affinities*, London: Penguin, 2005.

değişim karşısında nasıl dönüştüğünü ve yaşama tutunduğunu kurduğu imgeler aracılığıyla anlatır.[15]

Aslında Germanistikçilerin ve/veya edebiyat eleştirmenlerinin *Gönül Yakınlıkları* hakkında söz konusu yorum farklılıklarına rağmen, uzlaştıkları bir nokta da kolayca görünüyor. O da *Gönül Yakınlıkları*'nın evlilik ve aşkla ilgili bir roman olduğu gerçeğidir. Zaten sorun da bu genel kanaatten ziyade, romana ilişkin bu genel kanaati aşacak detaylarda çıkmaktadır. Yani *Gönül Yakınlıkları* ancak simgesel bir dizge içinde evlilik ve aşkla ilgili gibi görünmektedir, oysa ne zaman bu simgesel dizge imgesel ve metaforik anlatılarla başka ikiliklere; gelenek ve çağdaşlığa, kimya ve simyaya, bağımlılık ve bağlılığa, sorumluluk ve göreve, mutluluk ve erdeme, arzu ve akla, ruh ve bedene, iman ve inanca, din ve bilime göz kırpmaya başlıyorsa, o zaman farklı yorumların gelişimine de çanak tutuyor. Dolayısıyla *Gönül Yakınlıkları* söz konusu ikiliklerin sahnelendiği ve bu ikilikleri taşıyan karakterler aracılığıyla sanki sadece fikri düzeyde cereyan edecek olan düşüncelerin ete kemiğe büründüğü bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka ifade ile fikri olanla gündelik olanın etkileşime sokulduğu ve elde edilenlerin imgesel düzeyde yeniden yapılandırıldığı bir romanla karşı karşıyayız. Goethe romanında temel ikiliğine (evlilik ve aşka) paralel düzlemler/katmanlar yerleştirerek bunu başarmaktadır. Aslında her katman tarihsel ve toplumsal huzursuzluğun, arayışın, uzlaşısızlığın ve bu tutumlara karşılık gelen alı-

---

15 C.K.Sherman, "Analysis of Goethe's Elective Affinities", *The Journal of Speculative Philosophy*, sayı 19, cilt 3, Temmuz 1885, s. 310; Vernon A. Chamberlin, "The Importance of Goethe's *Die Wahlverwandtshaften* in The Creation of Galdo's *Fourtunata Y Jacinta*", *Hispanic Review*, sayı 54, cilt 4, Kış 1986, ss. 443-444; R.J. Hollingdale, "Introduction", içinde *Elective Affinities*, Goethe, London: Penguin, 2005, s. 7; Dorothea von Mücke, "The Power of Images in Goethe's Elective Affinities", *Studies in Eighteen Century Culture*, sayı 40, 2011, ss. 63–64.

şıldık reflekslerin insanları nereye götürdüğünü serimlemektedir. Nihayetinde Germanistikçilerin ve/veya edebiyat eleştirmenlerinin *Gönül Yakınlıkları* konusunda, neden ancak çok genel bir çerçeve çizildiğinde uzlaşabildikleri böyle anlaşılabilir.

Bu akıl yürütmemizi biraz somutlaştırmayı deneyelim. Örneğin Hollingdale'e göre *Gönül Yakınlıkları*'ndaki hikâye sıkı bir ekonomi tarafından stilize edilmektedir. Karakterler hikâyenin fonksiyonları durumundadır; fonksiyonların işlemesi ile büyük bir modern ekonominin gelişim kaynaklarını temellendiren stilizasyon elde edilir. Böylece bu roman sadece bir estetik çaba olarak görülemez. En kaba bakışla bile sıralanabilecek olan adlar, simgeler, imgeler ve metaforlar neredeyse tamamı belirli fikirlerin açık edilmesi için kurgulanmış gibidir.[16] Roman karakterlerinden Eduard (Edvard), Charlotte (Şarlot), Ottilie (Otilye)[17] gibi adlar dönemin bilindik/sıradan/tanıdık adlarıdır; kont, kontes, yüzbaşı gibi unvanlar geleneksellik kodlarıdır; okul müdürü, mimar, bahçıvan gibi meslekler imar ediciliğin/düzenleyiciliğin sosyal rolleridir; bataklık, kasaba, köşk, malikâne, park gibi yerler imgesel olarak terk edilmeye

16 Hollingdale, "Introduction", ss. 12–13.

17 K.W. Maurer'e göre Goethe'nin çizdiği Ottilie karakteri, onun *Edebiyat ve Hakikat*'te bahsettiği sevgilisi Lili ile oldukça benzerdir. Fakat aslolarak *Gönül Yakınlıkları*'ndaki Ottilie karakteri onun hayatındaki bazı kadınların bir bireşimidir. [Ottilie (Lili)= Ottilienberg + Fraulein von Klettenberg (Goethe'nin arkadaşı) + Cordelia + Cornelia (Goethe'nin kendi kızkardeşi) + Ophelia (Shakespeare'in Hamlet'inden); aynı şekilde Charlotte = Frau von Laroche + Luciane; Mittler = Fredericke Brion]. Bkz: Maurer, "Goethe's *Elective Affinities*", *The Modern Language Review*, sayı 42, cilt 3, Temmuz 1947, s. 345. Maurer'in bir başka iddiası da Shakespeare'in Hamlet'i ile Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları*'nın arasında sıkı bir bağ olduğudur. Çünkü her ikisinde de aşk söz konusu olduğunda Spinoza'da olduğu gibi ortak bir motto görünüme çıkar: "Tanrıyı hakiki olarak seven biri, Tanrıdan kendisini sevmesini arzulamaz" Maurer, "Goethe's *Elective Affinities*", s.347.

ve doğal olmadığı için arzuların gerçekliğine bırakılmış mekânlardır. Hollingdale'e göre bu adlar, kodlar, yerler, sosyal roller, mekânlar bir bütün olarak ele alındığında romanın hem tarihsel hem de toplumsal yanı açığa çıkmakla kalmaz, aynı zamanda karakterlerin fikri düzeyde olaylara verdiği tepkilerle bir tür sembolik ekonominin nasıl kurulduğu da anlaşılır hale gelir.[18] Bu sembolik ekonominin kutupları bellidir: Malikâne aristokrasinin evidir ama bahçesindeki bataklık onun çürümüşlüğünü, değişmezse kaybedeceğini gösterir; yüzbaşı ve Charlotte'un o bataklığı yeniden düzenleme isteği ile akli ve sağduyulu olanların yeni dönemi nasıl etkileyeceği belirlenmeye çalışılır; Kont'un geleneksel evlilik fikirlerine bağlılığını ifade etmesi ile Kontes'in modern evlilik yorumları arasındaki karşıtlık, genel olarak romandaki diğer kadınların erkekler karşısında değişime daha açık olmalarında olduğu gibi modern dönemin temel olarak kadının diline, fikrine ve bedenine daha fazla yaslanacağını imler. Yani Charlotte ile Eduard, Ottilie ile yüzbaşı, Mittler ile Kontes vd. bu sembolik ekonominin kutuplarında bazen erkek ve kadın, bazen aristokrat ve burjuva olmak bakımından kesişerek farklı türden temsiller oluştururlar ama her temsil belirli açıdan modern dünyanın temel çelişkilerine dair eski ve yeni tepkileri açık eder.[19]

---

18 Elbette bu, bütünün/sembolik ekonominin ahengini ve gelişimini sağlayan şey, roman öğelerinin kendiliğinden bir şekilde ilişkilerinin görünümündeki inandırıcılıktır. İnandırıcılık ise romanın kendisinden çok, romanın gerçekliğinin toplumsal ve tarihsel uzamdaki kuşatıcılığından beslenir. Kısacası yaşayan karakterler romanın inandırıcılığını örgütler. Zaten eleştiri de bu örgütlenmenin kendisinden hareketle ortaya konan bir yapısöküm ve/veya yapılandırma ihtiyacıdır.

19 J.B. Robertson'a göre Goethe'nin romanındaki karakterler tamamen teorik yaratılardır. Onların ruhları, kişisel ikna ediciliği, gerçekliği yoktur. Aslolarak romandaki diyaloglar ve olaylar doğa ve doğadışı

Tam da bu noktada *Gönül Yakınlıkları*'nda Sherman'ın tipleştirme (karakterleri belirli fikirlerin sembolleri olarak belirleme) çabasına farklı bir değer verilebilir. Sherman'a göre Charlotte'un kişiliğindeki sakinlik, ölçülülük akli olanın, Eduard'taki tez canlılık, sıcak kanlılık, taşkınlık tutkunun, Ottilie'deki saflık aşkın ve kefaretin, yüzbaşıdaki gelenek, bilim ve toplum vurgusu sağduyululuğun tezahürüdür.[20] Tutku (Eduard) ve aklın (Charlotte) birlikteliğine, zamanla aşkın (Ottilie) ve sağduyunun (yüzbaşı) katılması yeni bir organik bütünün oluşmasına yol açar. Başlangıçtaki tutku ve akıl birlikteliğinin organik bütünü, yeni duyguların çekimi altında yepyeni bir fiziksel ve tinsel oluşuma sebep olur. Bir başka ifade ile Charlotte kocası Eduard'la sakin ve huzurlu bir hayatı kurmak isterken, gelişmeler hamile kalmasına kadar ilerler ama doğurduğu çocuk (Otto) ne kendisine ne de kocasına benzer. Otto, Ottilie ile yüzbaşının karışımı gibidir. Hiç kimsenin istediği ve aradığı duyguya ulaşamayacağının göstergesidir çocuk. Artık enkazı kaldırma zamanıdır.

Goethe işte burada müthiş bir sanatsal performans gösterir. Fiziksel olarak varolan gerçeklikle, tinsel olarak ortada duran gerçekliğin örtüşebilmesi için kimyanın dilinden simyanın diline, fiziksel dünya (doğa) yasasından tinsel dünya (aşk) yasasına geçer. Böylece çocuğun fiziksel değil, tinsel varoluşu içinde dünyeviliğini ortaya koyar. Zorunluluğun (kaderin) yaptırımını şans dönümüne ulaştırarak karakterlerinden insansal/tarihsel bir dünyada yaşamanın ne derece özgürleştirici olabileceğini sunmasını ister. Goethe'nin çocuğun varoluşunu açıklarken kullandığı diziler *Gönül Yakınlıkları*'nın katmanlılığının anlatısını iyice açık eder.

---

olayların didik didik edilmesidir. Robertson'ın *The Life and Work of Goethe*'sinden aktaran Maurer, "Goethe's *Elective Affinities*", s. 342.

20 Sherman, "Analysis of Goethe's Elective Affinities", s. 313.

Hatırlanacak olursa yüzbaşı çiftliğe ilk geldiğinde tam bir mühendis edasındadır ve pozitif bilim dünyasına ilgisinden dolayı Charlotte ve Eduard ile doğa üzerine kimi sohbetler yapmaktadırlar. Bu sohbetlerden birinde yüzbaşının kullandığı "yakınlık" ifadesinin ne anlama geldiğini Charlotte'un merak etmesi üzerine, yüzbaşı şu örneği verir: Sodyumhidroksit denilen kostik (NaOH) ile hidroklorikasit denilen tuz ruhu (HCl) tepkimeye girdiğinde, sodyumklorür denilen yemek tuzuna (NaCl) ve suya (H2O) dönüşür. Yani benzer benzeri çeker, bu yüzden böylesi bir dönüşüm yaşanır, der. Bunun anlamı birleşme, ayrılma, itme, çekme, kaçma gibi eylemlerin kökeninde bir seçme, seçilme yatkınlığının olduğu gerçeğidir. Sonra bu açıklamasının daha iyi anlaşılması için yüzbaşı bir soyutlamaya başvurarak A, B, C, D diye dört unsurdan bahseder ve şöyle devam eder: Diyelim ki A ile B birbirinin çekimi etkisindedir ve birleşmek istemektedirler (AB), fakat ortama C ve D gibi daha farklı iki unsur girdiğinde (CD) A, C ile (AC) B de D ile (BD) eğer birleşmek isterse, bu değişimi gönül yakınlığı olarak adlandırmak gerekir.

Görüldüğü üzere gönül yakınlığı kavramını yüzbaşı, 18. yüzyıl kimya bilgisine dayanarak geliştirir.[21] Yani Goethe'nin seçme yatkınlığı diye ifade ettiği şey, gerçekte tepkimenin ilk öğelerinin (NaOH, HCl) birbirleri ile karşılaştıklarında, daha kararlı bir yapıya ulaşmak için birbirlerine uyguladıkları kuvvetten başka bir şey değildir. Nitekim bunun sonucunda kar–

---

21 19. yüzyılın sonuna değin kimya geleneğinde Almanlar "benzer benzeri çeker" fikrine sahip çıkmaya devam eder. Aynı dönemde Fransa ve İngiltere'de kimyasal tepkimelerde itme, çekme gibi hareketlerin benzerliğe dayalı olarak gerçekleştiği fikri ise hakim değildir. Kaldı ki Goethe'nin Charlotte karakteri de benzer benzer çeker fikrini benimsemekte zorlanır gibidir. Bu yüzden benzerlik ya da kan bağının tinsel ilişki (gönül yakınlığı) için yetersiz olduğu şüphesine düşer. Bkz.: Andrew M. McKinnon, "Elective Affinities of the Protestant

şımıza tepkimenin son öğeleri (NaCl, H2O) çıkar. Burada birbirinin benzerini çekmek düşüncesi doğruluktan ziyade 18. yüzyıl toplumsal ve tarihsel düşüncesine ait ortalama bir bilgi anlayışının yakıştırmasıdır. Fakat bu, önemli bir sorun değildir. Önemli olan şey kimya için seçme yatkınlığı denilenin insan dünyası için gönül yakınlığı denilen şeye açıklık kazandırmasıdır. Daha net söyleyecek olursak Goethe kimya/doğa yasasının kararlılık/seçme yatkınlığından simya/tin yasasının gönül yakınlığına sıçramak istemiştir. Bu sıçrama her anlamda hem bir kopuşa hem de sürekliliğe işaret eden telafi edici bir tutumdur.

Goethe'nin kopuş olarak fark ettiği şey, modern doğa bilimi ile tin dünyasının varlıksal zemininin ayrışmasıdır. Çünkü modernite ile birlikte artık ne antiklerin ne de Aristoteles'in bir nesneyi alıp bu dünyayı o nesne ile birlikte açıklayabileceği bir imkân parça-bütün ilişkisi ortadan kalkmaktadır. Goethe bu kopuşu *Faust-II*'de en net ve detaylı şekilde ortaya koyar. Fakat yine de modern ile antikite arasında bir süreklilik de vardır. O

Ethics: Weber and the Chemistry of Capitalism", *Sociological Theory*, sayı 28, cilt 1, Mart 2010, s. 114-115. Michael Löwy'e göre Goethe benzerin benzeri çektiği fikrini Hipokrat, Albertus Magnus, Hermannus Boerhave, Torbern Olof Bergman, Baron Guyton de Morveau'un eserleri üzerine yaptığı incelemelerden etkilenerek edinmiş olabilir. Nitekim Hipokrat "benzer benzeri çeker"; Magnus "doğal yatkınlık nedeniyle sülfür metallerle birleşir"; Boerhave "yakınlık güçtür"; Bergman "yakınlık çekimdir"; Morveau "yakınlık bir tür çekimdir. Bu çekim önceden birlik oluşturmuş iki varlığın çekim etkisi ile yeni ve farklı başka bir birlik oluşturmasıdır" der. *Gönül Yakınlıkları*'nda ise Goethe kavramı kimyanın alanından insan tinselliğinin toplumsal alanına taşır. Kavrama erotik ve toplumsal bir içerik kazandırır. Bkz.: Löwy, "On the Concept of Elective Affinity", içinde *Redemption and Utopia, Jewish Libertarian Thought in Central Europe: A Study in Elective Affinities*, çev. Hope Heaney, California: Stanford University Press, 1992, s. 6-8.

da zorunluluk ve rastlantının, zor ve rızanın oluş üzerindeki etkisi bilinemeden seçim ve/veya gönül yatkınlığının dile getirilemeyecek olmasıdır. Dolayısıyla "Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları* ile anlattığı nedir?" sorusuna döndüğümüzde söyleyebileceğimiz şeyler, evlilik ve aşk üzerine bir romanın çerçevesini ziyadesiyle aştığıdır. Çünkü kurulan ikiliklerin ortaya çıkardığı yenilikler, özellikle gönül yakınlıkları gibi kavramlar Goethe'nin edebiyat alanının dışından da izlenmesine yol açmıştır. Örneğin Max Weber meşhur eseri Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu'nda zımnen bu kavrama başvurur. Ayrıca hem Karl Marx'ın 1939'da yayımlanan Grundrisse'sinde hem de Karl Mannheim gibi Alman sosyoloji geleneğinde Weberyen anlamda gönül yakınlıkları kavramına yakın kullanımlar vardır.[22]

Weber çalışmasında maddi kültür unsurları, dinsel hareketler ve Reformasyon çağının fikirleri arasında belirli yönleriyle birçok açıdan ilişki (Wahlverwandtschaften) kurar. Bir bakıma sosyo-kültürel, ekonomik ve dinsel yapılar arasındaki ilişkiselliğin seçme yatkınlıklarını ya da gönül yakınlıklarını (elective affinities) faş eder. Yani Weber önce farklı türden dinsel formların maddi kültür ile kendi aralarındaki ilişkiyi; sınıfsal ilgilerle dünya görüşü arasındaki bağları; dinsel öğreti

22 Löwy'e göre Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu'nu 1930'larda İngilizceye kazandıran Anglo-Amerikan pozitivist Talcott Parsons, Weber'in kavrama yüklediği anlamı kavrayamaz ve kavramı "kurutur" Mannheim ise bilgi sosyolojisinin temel hedefinin sentez, açıklama, içsel ilişki (innere Verwandtschaft) ve olası bir birlik içeren iki moment arasındaki yapıyı ortaya koymak olduğu düşüncesini savunduğu için kavramın Weberyen kullanımını sürdürür. Marx ise Weber'den çok önceleri kavramı kullanmış olmasına rağmen, 1939'da yayımlanan eserinde ancak bu kullanımın izi ortaya konabilmiştir: "İngiliz ve Hollandalı Protestanlık ile para-sermayesinin birikimi arasında benzerlik ilişkisi (Zusammenhang)" vardır. Bkz.: Löwy, "On the Concept of Elective Affinity", s. 12-13.

ile ekonomik ethos arasındaki uyumluluğu sorgulayarak, bazı sonuçlara ulaşmaya çalışır. Onun gönül yakınlıkları kavramını romantik ve edebi metafor olmaktan çıkarıp bu türden bir sosyoloji analizinin temeline yerleştirmesi, kavrama kazandırdığı bir yeniliktir. Bu yeniliği *Gönül Yakınlıkları*'nın diliyle söylemek gerekirse, kimyasal ve genetik (kan bağı) benzerlikten ve çekimden nasıl tinsel olana (aşka, gönüle) geçiliyorsa, Weber de toplumsal hareketlere/fikirlere/yapılara ilişkin karşılıklı sempatiye geçiyor. Gerçi Weber çalışmasında Goethe'ye hiçbir gönderimde bulunmaz. Yine de Protestan ahlakı ile kapitalizmin ruhu arasında kurduğu koşutluk, Goethe'nin çabasının bir devamı olarak okunabilir. Bir bakıma İngiliz sosyal bilimcilerin mottoları nasıl Shakespeare'in Hamlet'inden besleniyorsa Alman sosyoloji geleneğinin de Goethe'nin eserlerinden aynı şekilde yararlandığı bilinmektedir.[23]

Şimdiye kadar "Goethe'nin Hayatı ve Çağı" ile "*Gönül Yakınlıkları*'nın Anlattıkları" alt başlıkları içerisinde, Goethe'nin deneyim kavramına verdiği öneme, deneyimin bir sanat eseri içerisindeki yansımalarına ve en nihayetinde belirli bir fikrin serimlenmesi halinde sanat eserinin çoklu anlamlara nasıl yol açtığına hem analitik hem de kimi örneklemelerle değinmeye çalıştık. Bundan sonra, ortaya koyacağımız açıklamaları Benjamin'in bakış açısıyla birlikte daha genel bir düzeyde bütünleştirmeye çalışacağız. Bu yüzden Benjamin ve onun sanat teorisine yaklaşımını belirginleştirerek, Goethe'nin sanat teorisine ve *Gönül Yakınlıkları*'na getirdiği yorumu değerlendirmeye çalışacağız. Başlangıçta Benjamin'e ilişkin satırlarımız, bizi uzak bir dolayıma taşısa da konumuzdan pek

---

23 Bkz.: McKinnon, "Elective Affinities of the Protestant Ethics", s. 117–119; Löwy, "On the Concept of Elective Affinity", s. 8–9; David Carrier, "Elective Affinities and Their Philosophy", *History and Theory*, sayı 49, Şubat 2010, s. 139–146.

uzaklaşmadan gerekli olan analizler için kazanımlarla konumuza geri döneceğiz.[24]

Goethe'nin Sanat Teorisine ve *Gönül Yakınlıkları*'na Benjamin'in Yaklaşımı:

Benjamin'in doktora tezi *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı*'dır. Bu teze damgasını vuran üç şey vardır. Birincisi erken dönem Alman Romantizmi (aksi belirtilmedikçe bundan böyle sadece Romantizm denilecek), ikincisi Alman İdealizminin öncüsü Immanuel Kant (1724–1804), üçüncüsü Goethe. Bu isimlerin yan yana gelmesine neden olan şey, Kant'ın "Kopernik devrimi"[25] ve çağdaşları ile ardıllarının bu devrimi kavrayış şekilleridir. Alman İdealizminin bütün filozofları Kant'ın doğa ve özgürlük, mutluluk ve erdem, özne ve nesne, fenomen ve numen alanlarını birbirinden ayırmasına karşı

---

24 Bu kitapta Walter Benjamin'in (1892–1940) "Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları* (1919–1920)" adlı uzun denemesine yer verilecektir. Söz konusu denemenin dili ve içeriği, Benjamin'in dil, edebiyat ve felsefe konularındaki çalışmalarını takip etmeyen okura grift gelebilir. Dolayısıyla biz burada okura sadece Goethe ve *Gönül Yakınlıkları* ile ilgili bir düşünce aralığı kurmak derdinde değiliz, aynı zamanda Benjamin'in bu denemesiyle birlikte Goethe'nin sanat teorisine ve sanat eserinin neden yoruma ihtiyacı olduğunun belirlenmesine de katkı sunmak istiyoruz. Bu bizi doğal olarak Benjamin'in göreli olarak daha erken dönemlerde kaleme aldığı bazı çalışmalarını merkeze almaya zorlamaktadır: "Deneyim (1913)", "Öğrencilerin Yaşamı (1915)", "Kendi Başına Dil ve İnsan Dili Üzerine (1916)", "Geleceğin Felsefi Programı Üzer*ine (1918)"*, "Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı (1920)", "Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları*" ve "Alman Yasoyununun Kökeni (1928)" gibi denemeleri.

25 Kopernik devrimi: Kopernik 16. yüzyılda gökbilim (astronomi) ile evrenbilim (kosmoloji) alanlarını içeren çalışmasında, dünyanın sabit ve durağan olarak ele alındığı astronomi hesaplamalarının yanlışlığını ortaya koydu. Dünyanın hem hareketli olduğunu hem de evrenin merkezinde durmadığını gösterdi. Onun bu çabası Kant tarafından değerlendirildi ve gerçek bilginin nasıl elde edilebileceği konusunda

çıkar. Kant'ın bu ikiliklerin birliğini sağlayamadığını düşünürler. Özne ile nesne arasında dolayımsız bir ilişki kurulmadan ortaya konan bu ayrımlar, bilginin meşruluğu sorununa yol açar.

Benjamin erken dönem makalelerinden "Kendi Başına Dil ve İnsan Dili Üzerine"de Kant'ı teolojik bir içerikle eleştiren Johann Georg Hamann'ın (1730–1788) dil eleştirisine ve "Geleceğin Felsefi Programı Üzerine"de ise doğrudan Kant'ın kendisine odaklanır. Bu, onun Alman İdealizminin Kant sorgulamasına müdahil olmaktan imtina etmediğini gösterir. Başlangıçta Kant'a hayranlık duyan Benjamin giderek ondan uzaklaşır. Bunun gerekçesini makalemizin odağından uzaklaşmadan oldukça basit şekilde özetlemek gerekirse; hayranlığının kaynağında Kant'ın çalışmalarındaki yeniliğin/eleştirinin çağı anlamadaki gücü vardır. Benjamin bu tutumunu doktora tezinde de korur, ancak daha eleştirel olmaya başlar. Kant'ın estetiği ile Alman Romantizminin erken dönemi arasında, sanat eleştirisi açısından kurulması zor bir ortaklığa işaret eder. Bu ortaklık ile Goethe'nin sanat teorisini birbiriyle karşı karşıya

---

kendisine yol gösterdi. Kant geçmişteki felsefenin yaptığının tam tersine bir tutum benimsedi ve bilginin nesnelere uygun olduğu fikrini terk etti. Aslında nesnelerin bilgiye uygun olduğunu, yani insanın sezgi yetisinin formlarına uygun olan nesnelerin kesin bilmenin konusunu oluşturacağını temellendirmeye çalıştı. Buna göre sezgi yetisi tarafından kavranan/algılanan nesneler ancak insan zihninin kendisinden kaynaklanan anlığın/anlama yetisinin kategorileri tarafından sentezlenerek bilimsel/kesin/zorunlu bir bilgi olarak belirlenebilir. Yani bilme deney ile başlar ama insan zihninin kategoriler aracılığıyla kattıklarıyla tam olarak gerçekleşir. Bu durumda insan/özne, nesne karşısında etkin bir konum almış olur, yani kendi doğasında varolan bilişsel kapasitesini nasıl geliştirdiğine bağlı olarak nesne karşısındaki bilgisinin geçerliliğini ortaya koyacaktır. Burada Kant eleştirilerine konu olan şey, Kant'ın kesin bilmenin koşullarını sınırlandırmış olmasıdır ve buna bağlı olarak insan idelerine/numenal alana ait olanı tamamen spekülatif/diyalektik bir düşünmenin konusu kılarak, sezgiyi sakatlamış olmasıdır.

getirerek kendi sanat teorisini geliştirme fırsatı yakalar. Bunu en net olarak Benjamin'in akademi tarafından reddedilen doçentlik tezinde, yani *Alman Yasoyununun Kökeni*'nde takip etmek mümkündür. *Alman Yasoyununun Kökeni*'nde özne ile nesne arasındaki mutlak ayrıma dair çekinceli tutum net olarak ortaya konmaktadır. Yine aynı çalışmasında Benjamin Alman Romantizmine yüklenmeyi de ihmal etmemektedir. Benjamin'in hayranlığını neden yitirdiği sorusunu cevaplamadan, onu bu yolda yönlendirenin/esinlendirenin Goethe olduğunu hatırlamak gerek. Bir başka ifade ile Benjamin'in Kant ile Romantizm arasında kurduğu ilişkide deyim yerindeyse Goethe çoban yıldızı rolü oynar. İşin açıkçası Goethe gibi bir çoban yıldızı olmasa, birbirinden tamamen farklı bu iki düşünce sistemi nasıl süreklilik içinde analiz edilebilir ki? Elbette Benjamin'in özgün düşüncesi reddedilemez ama yine de Goethe'nin çalışmalarının öncülüğü de kabul edilmek zorundadır. Goethe kimya ile simyayı, antik ile moderni, kusurlu ile kusursuzu, doğa ile özgürlüğü sentezlemeden ama değişime yer bırakacak şekilde nasıl ifade etmeyi başarıyorsa Benjamin'de kendi dil, edebiyat ve felsefe incelemelerinde bu tarzı geliştirir.

Benjamin'e göre şurası kesindir: Romantiklerin bilgiye ilişkin bütün varsayımları gizemseldir, Kant'ın ki ise kesindir/evrenseldir/akılsaldır. Ancak Romantiklerin sanata ilişkin bütün varsayımları sezgisel olmasına karşın, Kant estetiği de sezgiseldir. Dolayısıyla Benjamin'in süreklilik ile kastettiği şey epistemeden çok, sanat alanındadır. Sanat teorisinin temeline sezgiyi koymak –tüm epistemik farklılıklara rağmen– birçok açıdan düşünsel olarak ortaklık ilan etmektir. Örneğin Romantiklerin sezgisel sanat kavrayışı sanat eserini sanata karşı göreli özerkliğe sahip görür; sanat eseri ile sanat arasında bir nevi aşkınsal bağımlılık var olduğunu kabul eder. Bu doğal olarak sanat eserinin biricikliği, hakikat ile kurduğu ilişkinin özgünlüğü, parça–bütün ilişkisi bağlamında sanat eserinin bütünselliğe yönelim içinde olduğu,

saf bir yapıya ulaşmaya çalıştığı gibi fikirleri düşüncede hâkim kılar. Böylece Romantiklerin sanat eserinin kendisini nüfuz edilemeyen ama varlığı/hakikati/mutlağı duyuran bir şey olduğuna inanmalarına yol açar. Bu tutum Kant'ın "sanat eseri kavramsal olarak belirlenemez" fikriyle uyum içindedir. Bir başka ifade ile, sanat kırılgan bir uyum olarak, varlığı/hakikati/mutlağı ele geçiremediği için kendi içeriğini de tam olarak belirlenebilir hale sokamaz. Kant'ın estetiğinde de zorunluluk ile özgürlük, doğa ile etik arasındaki birliği sağlayan bir yapı olarak estetik deneyim, a priori belirlenebilir değildir. Dolayısıyla sezgiselliğe kurucu rol biçen Romantiklere karşı Kant, sezgiselliğe uyum ve meşruluk rolü biçmiş olsa da, sezginin öznelleşme ve özgürleşmedeki rolünü yeniden onamış olur. Böylece Benjamin hem süreklilik ile kastettiği hem de eleştiri kavramının gerçek yerinin belirlenebileceği bir noktaya gelmiş olur.

Eleştiri kavramının sanat eseri karşısında ne tür işlevi üstlendiği mutlaka belirginleştirilmelidir. Kant'ın *Yargıgücünün Eleştirisi* incelendiğinde şiire, fragmente, ironiye özel önem verdiği görülür. Çünkü sanat eserinin hakikati nasıl ve ne kadar ifade edebildiği düşüncesini sorgulayan eleştiri şiirin, fragmentin ve ironinin sınırlarını açıklamak ve yorumlamak zorundadır. Benjamin'e göre Kant'la benzer şekilde Romantikler de sanat eseri karşısında aynı tutumu benimserler: i) Sanat eseri kısmiliği nedeniyle ironiktir ve perspektifseldir. ii) İnsan kendi düşüncesi üzerine –felsefenin felsefesi veya şiirin şiiri gibi– düşünmek zorundadır. iii) Hakikatin veya içeriğin parçalara gömülü olduğu bir gerçektir. Bu üç varsayımdan en önemlisi, Benjamin'i Goethe ile ortaklaşmaya götürecek olanıdır; yani üçüncü varsayımdır.[26]

---

26 Fred Rush, "Sunuş: Jena Romantizmi ve Benjamin'in Eleştirel Epistemolojisi", *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı* içinde , Walter Benjamin, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s. 37. Ayrıca aynı kitaptaki diğer sunuş yazısına da bkz.: Philippe Lacoue-Labarthe,

Üçüncü varsayıma göre eğer sanat eseri hakikati anlatabilmiş olsaydı, özne ile nesne arasındaki dolayımsızlık kurulmuş olurdu, ancak bu gerçekleşemez bir şeydir. Olan tek şey vardır: Hakikate yönelmeyen/dokunmayan bir sanat eserinin olanaksızlığı fikridir. Bu doğruysa sanat eserinin içeriğini açığa çıkarmak, tartıştığı fikirleri tamamlamak gerekir. (*Gönül Yakınlıkları*'nın da bir fikre ya da fikirler demetine dayandığı düşüncesi daha önce belirtilmişti.) Peki bu, sanat eserindeki belirsizlikler ve içeriğinin sonsuz olanağı ile nasıl gerçekleştirilir? Benjamin'in buradaki cevabı Goethe ile benzerdir: Sanat eseri kendisinde gömülü olanı (hakikati) dışsallaştırır ama bir şartla, o eserdeki fikirleri bir birlik içinde ele alacak bir araştırmayla, yani yorumla. Bu yüzden yorum zorunludur ve sanat eseri açısından tamamlayıcıdır. Benjamin'in yorumcusu sanat eserindeki belli belirsiz, çağrışımsal ve duygulanımsal izleklerden bir birlik kurar. Bu birliğe Benjamin, konstelasyon (takım yıldızı; belli öğeleri/fikirleri konumsallık içerisinde düzenleme; konumlandırma) adını verir. Konstelasyon monadların birliğidir, yani kendilik halinde ortaya çıkmış, hem hakikatle hem de birbiriyle ilişkili olan monadların bütünlüğüdür. İfadelerimizi biraz daha netleştirirsek, Benjamin'e göre sanat eseri mutlaka/varlıka/hakikate yaklaşırken çoklu fikirlere ve görünüme sahip olur ve bunlar sanat eserinin yeni perspektiflerle kurulmasını sağlar.

"Sunuş: Walter Benjamin'in *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı*" İleride geri dönmemek için şimdi belirtelim. Benjamin'in ve Goethe'nin erken dönem Alman Romantiklerinden ayrıştığı nokta şudur: Yukarıda söz konusu ettiğimiz varsayımlarından hareketle erken dönem Alman Romantikleri i) dolayımsız bir deneyimin olanaklı olduğuna ve ii) insanın kendi düşüncesinin üzerine düşünmesiyle saf olana ulaşabileceğine inanırlar. Oysa Benjamin bu ikisinin de olanaksız olduğunu düşünür. Çünkü özne ile nesne ayrımı salt ne tümdengelimsel ne tümevarımsal bir metodolojiyle ya da salt ne öznenin ne de nesnenin önceliğiyle aşılamaz.

Özetlersek, Benjamin Kant'ın özne ile nesne arasındaki ayrımına karşı gelirken Alman İdealizmi ve Romantiklerinin kimi eleştirileriyle uzlaşmıştır; fakat ne Kant'a ne de Romantiklere külliyen karşıt tutum almıştır. Uzlaştığı nokta estetik deneyimdir.[27] Benjamin için doktora tezinde netleşen tek şey, Fred Rush'un da belirttiği üzere, sanat eserinin ne olduğu ve nasıl yorumlanacağı konusudur. *Alman Yasoyununun Kökeni* tam olarak bu değerlendirmelerin sonuçlarının içselleştirildiği, eleştiri dozunun artırıldığı bir eserdir.

Benjamin'e göre sanat eseri sıfatlar ile fikirler arasındaki ilişkiyi anlamamızı sağlar. Fikirler varlıklarını borçlu oldukları sıfatlardan bağımsız olarak düşünülemezler. Fikirlerin ana görevi sanat eserindeki/fenomenlerdeki/nesnelerdeki bağlamı temsil etmektir. Fenomenlerin arındırılmaya, bir nevi kurtarılmaya ama varoldukları şekliyle kurtarılmaya ihtiyacı vardır. Bu nedenle sanat eseri kurtarılması gereken bir enkaz olarak görülür. Bir başka ifade ile Benjamin için sanat eseri/fenomenler/nesneler özlerini ancak fikirler olarak temsil edebilirler ve kendilik olmaktan fikirlerin temsili ile kurtarılabilirler. Dolayısıyla kendiliklerinden fikirler tarafından sıyrılan fenomenler/nesneler varolan sistemin parçası olmaktan da kurtarılmış olurlar. Bu yöntemi benimsemekle Benjamin'in amacı, doğrudan ulaşılamayan bir öze/hakikate işaret etmektir. Doğal olarak doğrudan

27 Kant ile Benjamin arasındaki en temel ayırım ikisinin felsefeye yükledikleri anlamda baş gösterir. Benjamin'e göre felsefe bilime karşıt bütün temsillerdir. Dilin sembolik yanını çözümleyerek ve yeniden yapılandırarak amacını gerçekleştirir. Bu yüzden felsefe sanata daha yakındır. Sonuçta felsefe çıkarımdan ziyade araya girme, tekil jestlerden ziyade inancı, evrensellik arayışından ziyade temaların tekrarını, polemikten ziyade doğrulanabilir tamlıkları araştırır. Felsefe tarihi de bu yüzden fikirlerin konfigürasyonundan ibarettir. Bkz.: Peter Osborne ve Matthew Charles, "Walter Benjamin", *Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde, http://plato.stanford.edu/entries/benjamin [Erişim tarihi: 15.12.2013].

ulaşılamayan bir öz/hakikat, felsefi bilgiyi tüketilemez kılar ve nesnesi ile bilgisi arasında özdeşliği ortadan kaldırır.

Nihayetinde Benjamin'in "Kendi Başına Dil ve İnsan Dili" makalesinde iddia ettiği gibi cennette iletişim için mücadeleye gerek yoktur.[28] Felsefe başlangıçtan beri varolan koşulların yeniden keşfini resmeder. Felsefe adlandırmalarla benzerler arasında bir kavramsallaştırmaya yönelmekten ziyade, farklar arasındaki ilişkiyi araştırır. İşte sanat eserini/edebiyat çalışmalarını felsefeye bağlayan da budur. Felsefede kavramlarla sınıflandırılmaya çalışılan şeylerin eleştirisi yapılırken, edebiyat çalışmalarında şeylerin farkları arasındaki ilişkiyi yeterli ölçüde geliştirmek için uç durumlara yönelinir. Bu yönelme Benjaminci sanat teorisinin temelini oluştururken Goethe'yle neden ilgilendiğinin de işaretini verir. Hem Goethe'nin sanat teorisinin özgünlüğü hem de eserlerinin, örneğin *Gönül Yakınlıkları*'nın fikirleri uç noktalara taşıması, düşüncenin sınırlarını zorlaması, bu zorlamayı da gündelik olanla iç içe geçen çok katmanlı fikirlerle gerçekleştirmesi, Benjamin'in Goethe ve eserlerine olan yakınlığını artırır.

Goethe'nin sanat teorisi Romantiklerinkiyle tamamen zıt ilkelerden beslenir. Goethe sanat eserinin eleştirilemezliğine inanır ve bu yüzden eleştiri sanat eserini açıklayan ve pedagojik olarak anlamlandıran bir faaliyetten başka bir şey değildir. Görünürde eleştiriyi önemsizmiş gibi tanımlamayan bu çaba, gerçekte öyle değildir. Hatta Goethe'nin bizzat kendisi de birçok kere eleştiri yazısı kaleme almıştır ve kendi sanat teorisinin eleştiriye karşı takındığı olumsuz tutumun dışına taşmıştır. Benjamin'e göre Goethe, çokluktaki birlikten, idealden, içeriğin birliğinden hareket ederek saf içeriklerin sınırlı ve uyumlu süreksizliğini sanat eserinin kendisi olarak görmektedir. Sanat

28 Walter Benjamin, "Kendi Başına Dil ve İnsan Dili Üzerine", *Son Bakışta Aşk* içinde, Nurdan Gürbilek (der.), İstanbul: Metis Yayınları, 2001, s. 169–183.

eseri bu yüzden doğa kavramını değil, doğanın kendisini; yani, sezgisel olarak elde edilen maddi yapıyı taklit etmektedir. Buradaki doğa, bilimin nesnesi olan doğa değildir; taklit de kaba benzerliklerden ziyade saf içeriğin/idealin ilk örnekleri ile yaratıcı bir devinimi ifade etmektir. Romantikler sanat teorilerinde doğanın parçalı, algılanabilir, biçimsel bir birlik içinde sanat eserinde temsil edildiğini düşünürken, Goethe doğayı bütün, sezgisel, içeriksel bir birliğin ilk örneği olarak düşünür. Bu da doğal olarak Benjamin'e göre sanat teorisi açısından temel bir sorunun tekrar su yüzüne çıkmasına yol açar: "Romantiklerin sözünü ettiği sonsuzluk, saf biçimin sonsuzluğudur; Goethe'nin sözünü ettiği birlik, saf içeriğin birliğidir. Goethe'nin ve romantiklerin sanat teorileri arasındaki ilişki, saf içeriğin saf (böylelikle kesin) biçimle ilişkisi sorusuyla örtüşür... Sanatın ideası, biçimin ideasıdır, sanatın ideali de içeriğinin idealidir." O halde "biçim ile içerik, idea ile ideal, sonsuzluk ile birlik arasındaki gerilimin çözümü ne olabilir" sorusuna odaklanmak gerekir. Benjamin için çözüm "mitlere başvurmaktır."[29] Belki de Benjamin'in çözüm önerisini Goethe'nin mite yaslandığı kimi eserlerine bakarak tartışmak gerekir.

Gönül Yakınlıkları üzerine yazdığı makalesinde Benjamin, eleştirmeni "sanat yapıtının hakikat içeriğini" arayan bir simyacı

29 Walter Benjamin, *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s. 181–183. Benjamin hem Kant'a ve Romantiklere hem de Alman İdealizmine karşı mesafe alırken, Goethe'yi çoban yıldızı olarak takip ettiğini ifade etmiştik. Aslında Benjamin aynı şeyi Goethe'ye karşı da benimser. Bu bir ölçüde Karl Marx'ın G.F.W. Hegel'e karşı genç–Hegelcileri, genç–Hegelcilere ve Hegel'e karşı L. Feuberbach'ı, Feuerbach'a karşı M. Stiner'ı, Stiner'a karşı kendi konumu dayanak olmasına benzetilebilir. Marx için de Benjamin için de eleştirel düşünme bu tür dayanak/mihmandarlık ilişkilerini ister istemez gerekli hale getirir. Benjamin'in kendi özgün düşüncesine ulaşıncaya dek Goethe'nin mihmandarlığını kabul etmesi, bu minval üzere ele alınabilir.

olarak belirler. Çünkü simyacı analizden daha çok nesnedeki muammayla ilgilenir. Muhtemelen Goethe bu yaklaşımı hem acayip hem de kaile almaya değer bulacaktır. Fakat Benjamin devam eder. Sanat eserinde sadece hakikat içeriğinin değil, aynı zamanda şeylere ait içeriğinde araştırılması gerekir. Şeylere ilişkin araştırmayı kimyacı edasıyla yorumcu yapacaktır. Benjamin'in örneğine göre yorumcu ateşin nasıl ortaya çıktığını belirler ve nesnesi de ateşi oluşturan maddelerden ibarettir. Buna karşın eleştirmen sadece ateşin kendisiyle ilgilenir. Yani kimyacı/yorumcu elementlerle, elementlerin birlikteliğinde ortaya çıkan bileşimlerle, tepkimenin ortamıyla ve bütün bunların etkilenimi ile ilgilenirken, simyacı/eleştirmen verili bu zorunluluk ve rastlantı düzeninin küçük detaylarıyla, alakasız bir başka düşünceyle, uyumsuzluklarla, detaylarda bastırılarak görünmez kılınan temalarla, sürekli göz önünde tutulup aslında bir tür saydamlık gösterisinde bulunularak görünmez kılınmış olanlarla ilgilenir. Burada Benjamin'in kendi tanımına bakarak şunu açıkça söyleyebiliriz ki, Benjamin'in edebiyat incelemesi tam bir eleştirmenlik örneğidir.

> "[*Gönül Yakınlıkları*'nda] Goethe, Mittler gibi evlilik kurumunu tesis etmek istemez, aksine onun çürümesinden doğacak olan güçleri göstermek ister. Ancak bunlar kesinlikle yasanın hayali güçleridir ve bu güçler içerisinde, evlilik, bir yozlaşmanın emredilmemiş infazıdır. Kendisini üreten en büyük güçlerden olmadığından, çözülmesi öldürücüdür. Ve sadece bu yıkımlarla boğulmuş hayatın içerisinden infazların kaçınılmaz korkusuna uzanır. Ancak Goethe aslında, bununla birlikte evliliğin maddi içeriğine dokunur. Bunu çarpıtılmamış bir şekilde göstermek için çok dikkatli olmasa da, yozlaşan ilişki kavrayışı yeteri kadar güçlüdür... *Gönül Yakınlıkları*'nın konusu evlilik değildir. Bu eserin hiçbir yerinde evliliğin etik gücü bulunamaz. Daha başlangıçta, medcezirle su altında kalan kumsal gibi yokolma süreci içerisindedirler. Evlilik burada etik bir problem değildir, ancak toplumsal bir problem

de değildir. Burjuva yönetim biçimi de değildir. Bu evliliğin çözülüşünde insani olan her şey bir yanılsamaya dönüşür ve sadece mitik olan, öz olarak kalır."[30]

Bu uzun alıntı birçok şeyi derleyip toplamaktadır. Her şeyden önce Goethe'nin sanat teorisi açısından içeriğe ve ilk örneğin (arketipin) taklidi olarak sanat eserine yüklediği çok katmanlılığın bütünlüğünü göstermektedir. Bu gösterme *Gönül Yakınlıkları*'nın sadece ayrıntıda kalmış bir karakteri ya da o karakter ile gün yüzüne çıkan fikri aracılığıyla gerçekleştirilir.[31] Fakat aslında Mittler'e ve fikirlerine eleştirel olarak yer veren Benjamin'in çıkarımları takip edilmeye değerdir. Daha önce yukarıda adını andığımız birçok Germanistikçi ve edebiyat eleştirmenine karşıt olarak Benjamin, *Gönül Yakınlıkları*'nın bir evlilik romanı olmadığını iddia ederken kimyanın dilinden simyanın diline, analitik olandan diyalektiğe geçiş yapmıştır. Buna belki de Benjamin'in son dönem yapıtlarında kullandığı bir deyişle, diyalektik imgelemden hareketle bütünün yeniden değerlendirilmesi diyebiliriz. Bir başka ifadeyle, söz konusu olan bir konstelasyondur. Tekrarlar, montajlar, yenilenmeler, alegoriler, fikirler bu konstelasyonun yapıtaşlarıdır. Dolayısıyla diyalektik imgelemin sağladığı şey, sanat eserindeki hakiki içe-

30 Walter Benjamin, "Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları*", çev. Nurçin İleri, *Gönül Yakınlıkları* içinde, Goethe, çev. Sadi Irmak, İstanbul: Patika Kitap, 2014, s. 274.

31 Benjamin'in "Kader ve Karakter" ile "Yıkıcı Karakter" incelemelerinde kaderin ne olduğu, kaderin varolduğu yerde karakterin nasıl varolabileceği ve karakterin hangi özellikleri taşıdığı tartışılır. Kısaca hatırlamak gerekirse Benjamin'e göre kader kişisel bir suçun veya karışık çilelerle dolu bir sorumluluğun ya da borcun yarattığı zorlukların tel tel sökülmesini sağlarken, karakter de kadere eş zamanlı olarak, mitik bir bağımlılık için heyecanlı bir çözümü inşa eder. Böylece zorluk basitleşirken, kader özgürleşmiş olur. Bkz.: Irving Wohlfrath, "No-Man's-Land: On Walter Benjamin's 'Destuctive Character'", *Diacritics*, cilt 8, no 2 (Yaz 1978), s. 47–65.

riğin ele geçirilmesidir. Böylece konstelasyon hem öznelliğin hem nesnelliğin hem de öznellik ve nesnellik kadar, özgürleşmenin ve kurtuluşun da imkânının zorlanmasını sağlar.

Benjamin diyalektik imgelem aracılığıyla *Gönül Yakınlıkları*'nı sadece bir evlilik ve evlilik konusunda etik bir sorgulama olarak görmez demiştik; peki, o halde konusu nedir? Çürüyen, eriyen, yok olmaya yüz tutan, buharlaşan, anlamsızlaşan, işin en kötüsü de başından beri böyle bir kadere sahip olduğu düşünülen bir enkaz hakkındadır. Roman, elbette Benjamin için de, bir değer olarak evlilik hakkındadır ama görünen sahnenin adı evliliktir, gerçekte olanlar bir enkaz olarak karşımızda durmakta olan doğadır, tarihtir. Dolayısıyla sorulması gereken sorular da, aslolarak, "evlilik kurumu nasıl kurtarılabilir?", "yaşamda nasıl tutulabilir?" olamaz. Benjamin bu durumda oldukça net bir tutum alır ve bir enkaz yığını olarak görülen evliliğin ya da şeylerin yok olmaktan nasıl kurtarılacağı sorusunu sorar. Benjamin enkazı enkaz olarak kurtarabilecek bir arayış içindedir. Onun Goethe yazını ve özellikle *Gönül Yakınlıkları* hakkındaki sorgulamalarında odaklandığı şey de budur: Bir enkaz olarak karşımızda duran deneyimin nasıl ele geçirileceği ve yaşama katılacağı sorununa verilmiş cevabın izini sürmek.

Hatırlanacak olursa Benjamin "biçim ile içerik, kader ve karakter, idea ile ideal, sonsuzluk ile birlik" arasındaki gerilimin çözümünü "mitlere başvurmak" olarak duyurmuştu. Benjamin'e göre Goethe de evlilik kurumunu yaşamda tutabilmek için tüm olumsuzluklarına rağmen tamamını değil, sadece ona ait özün/enkazın kendisini, öz/enkaz olarak kurtarmanın yolunu arar. Goethe bunu Ottilie karakterine yüklediği rolle başarmayı dener. Benjamin tam da bu nedenle incelemesinde özellikle Ottilie karakterine odaklanır.

Ottilie kusursuz bir güzelliğe sahiptir, tıpkı Helen gibi sessizdir, ama güzelliğinin ve sessizliğinin ötesinde masumiyetin ve her düşüşün ardından kefareti gönüllü olarak ödemeye hazır

bir fikrin de sahibidir. Onun bu nitelikleri, Otto'nun ölümüne yol açtığı nehir gezisinden hemen sonra yaşanılanlarda iyice belirginleşir. Otto'nun biyolojik ebeveynlerine değil de biyolojik ebeveynlerinin sevgililerine benzemesi yeterince şaşırtıcıdır ama şaşırtıcı olmasının ötesinde mitik bir anlatının romanda oluşmaya başladığının da göstergesidir. Aslında Otto'ya kadar her şey tıpkı kimyasal tepkimedeki gibi zorunluluk içinde işlemektedir ve her şey kaderin boyunduruğundadır ya da kaderin cilvesinden dolayı olmaktadır. Fakat Otto'nun doğumu, derin bir şekilde tarihe ve doğaya galebe çalmaya başlayan bir mitsel söylemi gün ışığına çıkarmaya başlar. Otto'nun sadece kime benzediği değil, öldüğü yerdeki doğanın; yıldızların, rüzgarın ve suyun durumu, Ottilie'nin Otto'nun ardından düştüğü yıkım... İşte bütün bunlar adeta kaderin düğümünü çözmeye başlar. Charlotte evliliği sona erdirmeye karar verir, Ottilie de Eduard'sız yapamayacağına. Ancak onunla evlenme konusunda sessiz kalır ve geçmiş hayatı hakkında konuşmama "kararı alır" Bu şok edici karara saygı duymak zorunda kalan Charlotte ve Eduard, Ottilie'nin Charlotte ile birlikte Eduard'ın evinde ömrünün sonuna kadar yaşamasının yolunu açar. Fakat bir süre sonra yemek yemeyi kesen Ottilie, güçsüz düşerek ölür.

Ottilie'nin yaşadıkları, Benjamin için bu romanın neden *Gönül Yakınlıkları* diye adlandırıldığının cevabını oluşturur. Fakat burada asıl önemli olan şey, Ottilie'nin seçim ve karar mekanizmasıdır. Ottilie'nin hem Eduard'sız yaşayamayacağını düşünmesi hem de onunla evlenmek konusunda sessiz kalması romanın düğümünü oluşturur. Benjamin Ottilie'nin karar olarak kararlarının niteliğini sorgulamak zorunda kalır. Çünkü düğümün seçim ile karar arasındaki çok inceltilmiş bir fark aracılığıyla anlaşılacağı noktada konumlanmıştır. Ayrıca Ottilie'nin anlaşılmasını sağlamak; evlilik kurumunun ya da tarih ve/veya doğanın bir enkaz olarak da olsa nasıl kurtarılabileceğini anlamaya yarayacaktır.

Seçim olanaklı olanlar içinde ortaya konan bir yönelimdir, özgürlükten çok duygusal ve/veya düşünsel eğilimlerin/boyundurukların/cilvelerin sonucu ortaya çıkar. Seçimle ortaya çıkan karar, olanaklı olanlar içindeki netleşmeyi ifade eder. Her seçim o ya da bu nitelikte gerekçelere/isabetlere sahip olsa da en nihayetinde rasyonel olarak spekülе edilebilir. Fakat karar sadece seçimle oluşmaz. Çünkü olanaklı olanların dışında bir şeyi duyumsamak/düşünmek/imgelemek elbette mümkündür. Bunların basit bir bildirimle anlatılabilmeleri de mümkün olmayabilir, özel bir dil/kavram gerekebilir. Ottilie belki de bu dile/kavrama sahip olmadığı için sessizliğini korumaktadır. Fakat neden sessiz kalmış olursa olsun, onun bu durumu kararının temelinin şimdide ve burada olanaklı olmayan bir şeye işaret ettiğini kesin olarak göstermektedir. Yani seçim elbette bir karardır ama karar illa ki bir seçim barındırmak zorunda değildir.[32] Bu yüzden de Benjamin'in dediği gibi "saf karar" yoktur. Kaldı ki kararın mutlak tikellik içinde sınırını belirleyen bir şey de yoktur. Dolayısıyla Ottilie'nin evlilik konusunda sessizliğe gömülmesi, belirlenebilir/hesaplanabilir olan bir karar düzeyinden mitik yasanın hakim olduğu bir düzeye geçişi sağlar. Benjamin'in bu durumda ortaya koyduğu eleştirinin içeriği, Ottilie'nin gizli kararının karar olmayan (non–decision) ya da sahte karar (counterfeit decision) olarak ne anlama geldiği noktasında düğümlenir.

---

32 Bkz.: Kir Kuiken, "On the Delineation of Choice and Decision in Benjamin's 'Goethe's Elective Affinities'", *Canadian Review of Comparative Literature*, cilt 31, no 3 (2004), s. 286–308; N.K. Leacock, "Character, Silence and The Novel: Walter Benjamin on Goethe's Elective Affinities", Narrative, cilt 10, no 3 (2002), s. 277–306.

Sonuç Yerine

Şimdiye değin Goethe'nin kendisine, çağına ve deneyimlerinin eserleri üzerindeki etkisine, *Gönül Yakınlıkları*'nın anlattıklarına ve ona istinaden Goethe'nin sanat teorisine, Benjamin'in bu eser aracılığıyla ortaya koymağa çalıştığı eleştirel yaklaşıma bir nebze olsun açıklık kazandırmaya çalıştık. Bu noktada son bir kez de olsa üzerinde durmamız gereken şey Benjamin'in "bir enkazın enkaz olarak kurtarılması nasıl mümkündür?" sorusuna Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları*'nda bulduğu cevabı hatırlatmak olacak.

Benjamin'e göre tarih ve doğa, miti dışlar. Çünkü tarihte ve doğada yeni ve eski olana yer açılır ama mitte yeniliğe ve eskiliğe yer yoktur. Mit sonsuza değin aynı kalanın yinelenmesinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla mit salt bir uzlaşıdır. İnsanlar etik sorumluluklar yüklenebildiklerinde ve kaderlerini şekillendirebildiklerinde tarihsel bir yaşam sürerler, mitik değil, fakat mitik bir yaşam da vardır, o yaşam; yaşamasız yaşamdır. Bu yüzden *Gönül Yakınlıkları*'nda Charlotte ve Eduard'ın evlilik serüvenleri Otto'nun doğumuyla birlikte mitsel öğelerle tanışmaya başlar ve Ottilie'nin giderek bütünüyle mitsel konum elde etmesi ile, inanılmaz huzurlu bir sona doğru evrilir. Fakat bu son tarihin ve doğanın değerden düşürülmesi ve mitin egemenliğini ilan etmesiyle oluşur. Benjamin modern düşüncenin en büyük probleminin işte "bu son" olduğunu düşünür. "Mite/uzlaşıya" bu kadar açık bir çağ, aşırılıklara hazır olmak zorundadır. Nitekim 20. yüzyıl, öyle de olmuştur.

Karakterler kaderin boyunduruğu altına girdikçe, kaderin kölesi oldukça, yaşamlarını yönlendirmekten ziyade, karşılarına çıkan her şeye maruz kalan bir şeylere dönüşürler. Ottilie'nin sahip olduğu güzelliğin, sessizliğin, masumiyetin öldüğünde bile değişmemesi, buna mukabil olarak ahlaki sorumluluklar arayan bir evliliğin ve yeniden düzenlenmek/ıslah edilmek istenen bir malikane bahçesinin bu değişmeyen şey karşısına çı-

karılması, tam bir karşıtlıktır. Benjamin çağımızın bu karşıtlığı tedavi etmek için mite yaslanmasını eleştirmekle kalmaz, tarihe ve doğaya yeniden yönelmenin yolunu arar. Çürüyen, bozulan, eriyen, sorgulanan, şüphelenen her ne ise, bunu bir enkaz olarak kurtarmayı, onun sonsuz aynılık içinde yeniden kutsanmasından daha önemli görür. Bu yüzden Benjamin *Gönül Yakınlıkları*'nda karar olmayan kararın (non–decision) ya da sahte kararın (counterfeit decision) seçim içinde gerçekleşen karara üstün olup olmadığını tartışma gereği duyar. Tıpkı Susan Buck Morss'un dediği gibi, Benjamin'in duruşunu anlamak için burada bir ayrım yapmak farzdır:

> "Doğada yeni olan mitiktir, çünkü potansiyelleri henüz gerçekleşmemiştir; bilinçteyse eski olan mitiktir, çünkü arzuları asla tatmin edilmemiştir. Paradoks gibi görünse de, kolektif hayal gücü daha uzak bir kök–geçmişe ait mitlerden ve ütopik semboller hazinesinden mürekkep bir kültürel belleği yardıma çağırarak yakın geçmişle devrimci bir kopuş yaşamak için güçlerini seferber eder."[33]

Goethe ve Benjamin *Gönül Yakınlıkları*'nda iki şeyi net olarak ortaya koydular. Birincisi halis edebiyatın iki farklı içeriğinin (maddi içerik ile hakikat içeriği) olduğu düşüncesiydi. Bu farklı içerikler farklı gerçekliklerin ifade edilmesini ve farklı anlamların üretilmesini sağlamaktadır. Halis edebiyatın bir başka özelliği ise, çağının bütün düşünsel olanaklarını seferber ederek çağın dertlerini fikirsel düzeyde anlaşılır hale getirmektir, kurtuluş yolunun yeniden düşünülebilmesini sağlamaktır. Birincisi için Goethe alegorilere, metaforlara ve imgelere başvurmaktadır. Bunun için insan ilişkilerini kimyasal bir tepkimede kristalize ederek, somutlar ve bir fikir olarak karakterleriyle

---

33 Susan Buck Morss, *Görmenin Diyalektiği: Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Metis Yayınları, 2010, s. 136.

bilindik ve bilinmedik yollara girer. Böylece hem maddi içeriğin hem de hakikat içeriğinin oluşturulmasını sağlar. Nitekim Benjamin'in izinde biz de hem maddi içeriği hem de hakikat içeriğini makalemizin oylumuna uygun olarak ele aldık. İkincisi içinse Goethe, çok fazla şey söylememekle birlikte Benjamin oldukça önemli fikirler ileri sürmektedir. Biz bunların bir kısmını bu makalede öne çıkardık. Fakat *Gönül Yakınlıkları*'nı okuyacak okurun önünde pratik olarak halen bir soru duruyor?

Goethe'nin romanındaki edebi ve fikri tadları duyumsarken sorulması gereken bu soru: Benjamin'in mite karşı kolektif hayal gücünden beslenen bir kültürel belleği karşımıza çıkarması, geçmişle devrimci bir kopuş yaşamak için gerçekten gerekli olan mıdır?

Kaynaklar

Yohann Wolfgang von Goethe, *Gönül Yakınlıkları*, çev. Sadi Irmak, İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1962.

Johann Wolfgang von Goethe, Elective Affinities, çev. R.J.Holingdale, Londra: Penguin, 2005.

Johann Wolfgang von Goethe, "Yarat Ey Sanatçı: Şiirler, Roma Ağıtları, Arkhilleus" içinde, çev. Ahmet Cemal, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Goethe, *Doğu-Batı Divanı*, çev. Bayram Yılmaz, İstanbul: İyi Adam Yayıncılık, 2000.

Walter Benjamin, "Kendi Başına Dil ve İnsan Dili Üzerine", Son Bakışta Aşk içinde, Nurdan Gürbilek (der.), İstanbul: Metis Yayınları, 2001.

Walter Benjamin, *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Walter Benjamin, "Goethe'nin Gönül Yakınlıkları", çev. Nurçin İleri, *Gönül Yakınlıkları* içinde, Goethe, çev. Sadi Irmak, İstanbul: Patika Kitap, 2014, s. 265-360.

Eric Auerbach, *Yabanın Tuzlu Ekmeği* içinde, haz. Martin Vialon, İstanbul: Metis Yayınları, 2010.

Susan Buck Morss, *Görmenin Diyalektiği: Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Metis Yayınları, 2010.

Georg Lukács, *Goethe ve Çağı*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011.

Johann Peter Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, çev. Mahmure Kahraman, İstanbul: T.İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

Martin Jay, "Estetik Deneyim Yoluyla Bedene Dönüş", *Deneyim Şarkıları* içinde, çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul: Metis Yayınları, 2010.

Michael Löwy, "On the Concept of Elective Affinity", *Redemption and Utopia, Jewish Libertarian Tthought in Central Europe: A Study in Elective Affinities* içinde, çev. Hope Heaney, California: Stanford University Press, 1992.

Gürsel Aytaç, "Alman Şairi Goethe'nin Evrenselliği", *Goethe Der Ki* içinde, Goethe, (der. ve çev.) Gürsel Aytaç, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011.

C.K. Sherman, "Analysis of Goethe's Elective Affinities", *The Journal of Speculative Philosophy*, cilt 3, sayı 19 (Temmuz 1885).

Vernon A. Chamberlin, "The Importance of Goethe's Die Wahlverwandtshaften in The Creation of Galdo's Fourtunata Y Jacinta", *Hispanic Review*, cilt 4, sayı 54 (Kış 1986).

R. J. Hollingdale, "Introduction", *Elective Affinities* içinde, Goethe, Londra: Penguin, 2005.

Dorothea von Mücke, "The Power of Images in Goethe's Elective Affinities", *Studies in Eighteen Century Culture*, no 40 (2011).

K.W. Maurer, "Goethe's Elective Affinities", *The Modern Language Review*, cilt 3, no 42 (Temmuz 1947).

Andrew M. McKinnon, "Elective Affinities of the Protestant Ethics: Weber and the Chemistry of Capitalism", *Sociological Theory*, cilt 1, no 28 (Mart 2010).

David Carrier, "Elective Affinities and Their Philosophy", *History and Theory*, no 49 (Şubat 2010).

Fred Rush, "Sunuş: Jena Romantizmi ve Benjamin'in Eleştirel Epistemolojisi", *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı* içinde, Walter Benjamin, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Philippe Lacoue-Labarthe, "Sunuş: Walter Benjamin'in Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı", *Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı* içinde, Walter Benjamin, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Peter Osborne ve Matthew Charles, "Walter Benjamin", *Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde, http://plato.stanford.edu/entries/benjamin [Erişim tarihi: 15.12.2013].

Irving Wohlfrath, "No-Man's-Land: On Walter Benjamin's 'Destuctive Character'", *Diacritics*, cilt 8, no 2 (Yaz 1978).

Kir Kuiken, "On the Delineation of Choice and Decision in Benjamin's 'Goethe's Elective Affinities'", *Canadian Review of Comparative Literature*, cilt 31, no 3 (2004).

N.K. Leacock, "Character, Silence and The Novel: Walter Benjamin on Goethe's Elective Affinities", *Narrative*, cilt 10, no 3 (2002).

GÖNÜL YAKINLIKLARI

BİRİNCİ KISIM

Birinci Bölüm

Bir erkek için en iyi denilebilecek yaşta zengin bir kont olan Eduard, fidanlığında körpe ağaçlara taze aşılar yaparak bir Nisan ikindisinin en güzel saatini geçirmişti. İşini bitirince aletleri özenle kutuya yerleştirdi. Eserini zevkle seyrediyordu ki bahçıvan geldi. O da efendisinin işle ilgisine ve gayretine seviniyordu.

Eduard gitmeye hazırlanırken, bahçıvana, "Karımı görmedin mi?" diye sordu. Bahçıvan: "Karşıda, bahçenin yeni ağaçlıklı gezinti yerindeler" dedi. "Köşkün karşısındaki kaya duvarlarında yaptırdığı yosunlu kulübe bugün bitiyor. Her şey güzel oldu. Sizin de hoşunuza gideceği kesin. Manzara fevkalade hoş; aşağıda köy, biraz sağda kulesinin tepesi görünen kilise, karşıda köşk ve bahçeler."

Eduard, "Evet, doğru." dedi. "Buradan birkaç adım ilerde adamların çalıştığını görüyorum."

"Sonra" dedi bahçıvan, "sağ tarafta vadi açılıyor. Gür ağaç yeşillikleri üzerinden ferah uzaklıklar görülüyor. Kayaların üstünden geçen patika çok güzel oldu. Hanımefendi bu işlerden iyi anlıyor. Onun emri altında çalışmak çok zevkli!"

Eduard, "Onun yanına git de beni beklemesini rica ettiğimi ve yeni yaptığı çiçek bahçelerini görmekten memnun olacağımı söyle." dedi.

Bahçıvan hemen gitti. Eduard da az bir süre sonra onu izledi. Teraslardan aşağı indi. Yolda seraları ve çiçek fidanlarını gözden geçirdi. Suyun yanına vardı. Oradan yeni çiçek bahçelerine doğru bir patikayı geçerek yolun çatallandığı yere geldi. Kilise bahçesi üstünden kaya duvarlarına doğru giden yolu bırakarak sol tarafta şirin fundalıktan tatlı bir meyille yükselen

yola saptı. Yolların birleştiği yerde güzel yerleştirilmiş bir sıranın üzerine biraz oturdu ve asıl çıkış yolunu seyretti. Birçok basamak üstünde kah inerek kah çıkarak, dar ve epeyce dik bir yolu aşarak yosunlu kulübeye ulaştı.

Charlotte, kapıda kocasını karşıladı ve onu öyle bir yere oturttu ki buradan bir bakışta arazinin değişik manzaraları görülebiliyordu. Eduard yakında baharın bu manzarayı daha da canlandıracağını düşünerek sevindi ve:

"Yalnız bir şey hatırlatacağım." diye ilave etti: "Kulübe bana biraz dar geliyor."

Charlotte, "Genişliği ikimize yeter." dedi.

Eduard, "Bir üçüncüye de yer var." diye cevap verdi.

"Neden olmasın; hatta dört kişiye bile yeter." dedi Charlotte. "Daha kalabalık toplantılar için zaten başka yerler hazırlayacağız."

Eduard, "Burada baş başa kaldığımız ve çok sakin ve neşeli olduğumuz için çoktandır kalbimde saklayıp da sana bir türlü açamadığım bir şeyi söylemek istiyorum." dedi.

Charlotte, "Sende zaten böyle bir şey sezmiştim." dedi.

"İtiraf ederim ki" dedi Eduard, "postacı yarın sabah erken gitmeyecek olsa ve bugünden bir karar vermemiz gerekmese, belki daha fazla saklayacaktım."

Charlotte dostça bir ilgi ile "Hayrola?" dedi.

Eduard, "Söyleyeceğim, dostumuz yüzbaşıya dair." dedi. "Onun, birçokları gibi, kabahatsiz olarak uğradığı hazin sonu bilirsin. Böyle bilgili, kabiliyetli ve maharetli bir adamın çalışmıyor olması ne acı! Onun için arzuladığım şeyi daha fazla geciktirmek istemiyorum. Bir müddet için onu yanımıza almak istiyorum."

Charlotte, "Bu, birçok açıdan düşünülmesi gereken bir meseledir." dedi.

Eduard, "Kendi görüşümü sana bildirmeye hazırım." dedi. "Onun son mektubunda çok derin bir kederin gizli ifadesi vardı. Bir şeye muhtaç olduğu için değil; çünkü o ihtiyaçlarını kısmasını bilir. Gerekli şeyleri ben temin ediyorum. Benim verdiğim bir şeyi kabul etmek ona ağır gelmez. Çünkü aramızda o kadar çok alışveriş oldu ki, hangimiz borçlu, hangimiz alacaklıyız, hesaplayamayız. Ona asıl acı gelen şey işsiz oluşudur. Öğrendiklerini başkalarının yararına kullanmak onun biricik zevki, hatta ihtirasıdır. Şimdi ise ellerini cebine sokup oturmaya yahut hiç kullanamayacağı bilgi ve maharetler edinmek için tahsile devam etmeye mahkum. Velhasıl sevgili çocuk öyle ızdıraplı bir vaziyette ki, acılarını yalnızlıkta iki üç misli hissetmekte."

“Ona birçok kişi tarafından teklifler yapıldığını zannediyorum." dedi Charlotte. "Bizzat ben onun için iş başındaki bazı dostlarıma yazmıştım. Bildiğime göre işe de yaramıştı."

"Evet ama" dedi Eduard, "işte bu fırsatlar ve bu teklifler ona yeni ızdıraplar ve yeni huzursuzluklar veriyor. Bu işlerden hiçbiri kendisine uymuyor. Yaradılışına ve zihniyetine uygun şekilde çalışamamak ve boş durmak onun için imkânsız. Bunları düşünüp durdukça onu aramızda görmek arzum daha kuvvetleniyor."

Charlotte, "Dostunun durumuna bu kadar yakın alaka göstermen çok güzel ve asil bir hareket ama izin ver de seni, kendini ve bizleri düşünmeye davet edeyim." dedi.

"Düşündüm." dedi Eduard, "onun yakınımızda olmasından ancak fayda ve huzur beklenebilir. Bize gelmesiyle yapacağımız masrafı hiç kaale almıyorum. Çünkü önemsizdir. Biliyorum ki burada bulunması bize hiçbir rahatsızlık vermez. Köşkün sağ tarafında oturabilir, ondan ötesi de kendiliğinden olur biter. Böylece ona çok güzel yardımcı olmuş oluruz. Üstelik onun yanımızda olmasının bize faydası ve iyiliği dokunacaktır. Çoktandır çiftliğin ve etrafın ölçülmesini ve haritasının yapılmasını

arzu ediyordum. O, bunu idare edecektir. Zaten senin de niyetin şimdiki kiracıların müddeti bitince çiftliği bizzat idare etmekti. Bu teşebbüsün epeyce zorlukları olacak. Bu işte o bize ne kadar faydalı şeyler öğretebilir! Böyle bir adamın eksikliğini çok duymaktayım. Köylülerin epeyce bilgileri var ama verecekleri fikir karmaşıktır ve özlü değildir. Akademilerde okumuş şehirliler ise teoride çok şey bilirler ama uygulamakla doğrudan doğruya ilgileri yoktur. Bu avantajları dostumda bulacağımı umuyorum. Onun sana yapabileceği yardımlardan da çok ümitliyim. Beni dostça dinlediğin için sana teşekkür ederim. Şimdi sen de serbestçe ve etraflıca söyleyeceğini söyle. Sözünü kesmeyeceğim."

"Pekâlâ." dedi Charlotte. "Genel fikrimle söze başlayayım. Erkekler daha ziyade münferit şeyler üzerinde ve şimdiki durumu düşünürler. Bunda haklıdırlar. Çünkü onlar icra ile yükümlüdürler. Halbuki kadınlar hayatla ilgili şeyler üzerinde dururlar. Bu da doğrudur. Çünkü kaderleri ve ailelerinin kaderleri bu ilgiye bağlıdır ve onlardan istenen de budur. Onun için bırak da şimdiki hayatımızı ve mazimizi bir gözden geçirelim. O zaman bana yüzbaşıyı çağırmanın kararlarımıza, planlarımıza, teşebbüslerimize uygun olmadığını söylersin. Seninle ilk münasebetimizi sevgi ile hatırlıyorum: Genç insanlar olarak birbirimizi çok seviyorduk. Fakat sonra ayrılmıştık. Sen benden ayrıldın; çünkü baban doymayan bir mal ihtirasıyla seni epeyce yaşlı, zengin bir kadınla evlendirdi. Ben de senden ayrılmıştım. Çünkü sevemediğim fakat fazla ümide kapılmadan hürmet ettiğim bir zengin adama elimi uzatmak zorunda kalmıştım. Daha sonra ikimiz de özgürlüğümüze kavuştuk. Sen benden evvel. Çünkü annen sana büyük bir servet bırakmıştı. Ben de bir süre sonra, sen seyahatten döndüğün zaman. Böylece tekrar buluştuk. Hatıralarımızla mutluyduk. Rahatça beraber yaşayabilirdik. Sen evlenmemiz için ısrar ettin. Ben hemen kabul etmedim. Neredeyse aynı yaşta olduğumuz için, ben kadın olarak erkeğe göre daha yaşlı bulunuyordum. Fakat nihayet kendince tek

saadetin olarak kabul ettiğin bir şeyi senden esirgemek istemedim. Sen sarayda, askerlikte, seyahatlerde geçirdiğin sıkıntıların ardından benim yanımda dinlenmek, kendini bulmak ve hayatın zevkini çıkarmak istiyordun ve bunu yalnız benimle yapabileceğine inanıyordun. Biricik kızımı pansiyona yolladım. Orada, bir köydekine kıyasla daha iyi bir tahsil görebilirdi. Yalnız onu değil, bakımını üstlendiğim, ev idaresinde mükemmel yetişebilecek olan sevgili yeğenim Ottilie'yi de oraya yolladım. Bunların hepsine seninle konuşarak karar verdik. Kendi hayatımızı yaşamak ve çok özleyip de güç elde ettiğimiz mutluluğumuzu yalnızca tatmak istiyorduk. Böylece köydeki hayatımıza başladık. Ben içerdeki işlere bakacaktım. Sen dışarı işlerini üzerine aldın. Her şeyde senin arzuna uymak ve yalnız senin için yaşamak istiyorum. Bırak da bu yolda birbirimize yetip yetmeyeceğimizi bir müddet deneyelim." dedi.

Eduard: "Dediğin gibi kadınlar ilişkilere dikkat ettikleri için bugüne kadar olanlar hakkındaki fikrine katılıyorum. Şimdiye kadar kendi varlığımız için kurduğumuz temel sağlamdır. Ama bunun üzerine yeni bir şey inşa etmeyelim mi? Bundan yeni bir şey gelişmesin mi? Benim bahçede, senin parkta meydana getirdiğimiz şeyler yalnız münzevilerin malı mı olsun?" dedi.

Charlotte "Pekâlâ." dedi, "pekâlâ, ama sakın araya bir engel ve yabancı sokmuş olmayalım. Düşün ki sohbet ve eğlence konusundaki kararları birlikte alıyorduk. Sen seyahatine ait jurnalini muntazam bir sıra halinde bana okumak ve yardımımla evrakın arasında bazı şeyleri düzene koymak, bu kıymetli fakat dağınık yapraklardan kendimiz ve başkaları için tam bir eser meydana getirmek istiyordun. Ben yazı için sana yardım edeceğimi vadetmiştim. Beraberce göremediğimiz dünyayı hiç olmazsa hatıralarımızda beraber gezmeyi ne kadar sevinçle bekliyordum. Hatta bu işe başlamıştık bile. Sonra sen akşamları flütünü alıyor ve bana piyanoda eşlik ediyordun. Komşulardan

gelen giden de eksik değildi. Ben bütün bunlarla ömrümce özlediğim gibi neşeli bir yaz geçirebileceğimizi umuyordum."

Eduard alnını ovuşturarak: "Bu kadar anlayış ve tatlılıkla tekrarladığın şeylerden yüzbaşının gelmesiyle hiçbir şeyin bozulmayacağını; hatta daha güzelleşeceğini de söylemiş olsaydın ne iyi olurdu. Yüzbaşı, seyahatlerimin bir kısmına katılmış ve başka yönlerden birçok şey not etmiştir. Bütün bu notları kullanabilir ve böylece güzel bir eser ortaya koyabiliriz."

Charlotte biraz sabırsızlıkla "Öyleyse" dedi, "sana samimiyetle itiraf edeyim: Bu kararın benim duygularıma uygun değil. Bundan iyi bir şey çıkmayacağını sezmekteyim."

"Bu yolda siz kadınları yenmek mümkün değildir." dedi Eduard. "İtiraz edilemeyecek kadar anlayışlısınız. Boyun eğecek kadar alçak gönüllüsünüz, incitilemeyecek kadar duygulusunuz, irkiltecek kadar önsezilisiniz."

"Ben batıl inançlı değilim." dedi Charlotte. "Bu karanlık ilhamlara, iş bundan ibaret kaldıkça, kendimi kaptırmam. Ama sezişimiz, çok defa, kendimizin ve yabancıların eylem ve hareketlerinde yaşamış olduğumuz mesut veya bedbaht sonuçların bilinçaltı hatıralarıdır. Her halde bir üçüncünün araya girmesinden daha önemli bir hadise yoktur hayatta. Dostlar, kardeşler, sevgililer, karı-kocalar gördüm ki aralarına tesadüfen veya isteyerek bir üçüncünün girmesiyle hayatları alt üst olmuştur."

Eduard: "Bu ancak önünü görmeyerek yaşayanlarda olabilir." dedi. "Fakat tecrübe ile aydınlanmış, bilinçli insanlarda olmaz."

Charlotte, "Bilinç" dedi, "yeterli bir silah değildir. Hatta bazen sahibi için tehlikeli bir silahtır. Bütün bunlardan, şu neticeyi çıkarıyorum: Fazla acele etmeyelim. Bana birkaç gün bağışla. Tek başına karar verme."

Eduard, "Duruma göre birkaç gün sonra yine acelece bahı-

sedeceğimiz leh ve aleyhteki sebepleri ortaya koyduk. Şimdi iş karara kaldı. Bunun da en iyi çaresi kura çekmektir" dedi.

"Biliyorum." dedi Charlotte, "Sen tereddütlü hallerde zar atmayı ve bahse girişmeyi seversin. Ama böyle ciddi bir meselede bunu bir günah sayarım."

"Fakat yüzbaşıya ne yazayım?" dedi, "Şimdi oturup bir şey yazmaya mecburum."

"Sakin, makul ve teselli edici bir mektup."

"Bu, hiçbir şey yazmamak demektir."

"Fakat bazen sıradan bir mektup yazmak hiçbir şey yazmamaktan daha gerekli ve daha dostçadır."

İkinci Bölüm

Eduard odada yalnızdı. Gerçekten, kendi hayatının Charlotte'un ağzından tekrarlanışı, karşılıklı münasebet ve niyetlerinin görüşülmesi, çoşkun ruhuna hoş bir heyecan vermişti. Charlotte'un yanında kendisini o kadar mutlu hissediyordu ki, yüzbaşıya dostça fakat sakin ve herhangi bir söz vaadetmeyen bir mektup yazmayı tasarladı. Ama yazı masasının başına geçip dostunun mektubunu, bir defa daha okumak üzere, ele alınca bu değerli adamın hazin durumu gözlerinde canlandı; son günlerde kendisine azap veren bütün duygular yine uyandı. Dostunu böyle korkunç bir durumda yalnız bırakmak ona imkânsız görünüyordu.

Eduard, arzu ettiği şeyden vazgeçmeye alışık değildi. Zengin bir ana-babanın şımarık çocuğu olarak büyümüş, kendisinden çok yaşlı; fakat zengin bir kadınla evlendirilmiş ve bu kadından çok iyi muamele görmüş ve şımartılmış; karısının kısa zaman sonra ölümüyle yalnız kalmış, her istediğini yapmaya gücü yeten; fakat fazla arzuları olmayan, değişikliği seven, cömert, iyilik yapmayı seven, vicdanlı ve cesur bir adamdı. Onun arzularına kim karşı koyabilirdi?

Şimdiye kadar her şey kendi arzusuna göre cereyan etmişti. İnatçı ve romantik sadakatiyle Charlotte'a da sahip olmuştu. Şimdi ise ilk defa kendisine itiraz ediliyor, gençlik dostunu davet etmekten alıkonuluyordu. Keyfi kaçmıştı, kararsızdı. Birkaç defa kalemi eline aldı ve yine bıraktı, çünkü yazacağı şeyi bilmiyordu. Karısına rağmen bir şey yapmak istemiyordu; karısının dediğini yapmaya da muktedir değildi. Bu huzursuzluk içerisinde sakin bir mektup yazmak imkânsız görünüyordu. En iyisi cevabı geciktirmekti. Birkaç satırla dostundan af diledi; bu günlük etraflı bir şey yazamayacağını, fakat yakında daha ayrıntılı cevap vereceğini bildirdi.

Charlotte ertesi gün, birlikte yaptıkları bir gezintiden faydalanarak konuşmayı bir gün evvelki konuya getirdi. Çünkü bir konuyu gevşetmenin en iyi çaresinin ondan sık sık bahsetmek olduğuna inanıyordu.

Bahsin tazelenmesini Eduard da istiyordu. Kendi tarzında dostça ve sakindi. Hassas ve çabuk heyecanlanan ve inadı tuttuğu zaman şiddetlenen bir mizaca sahip olmasına rağmen, bütün sözleri muhatabını kırmamak için yumuşak bir eda taşıyordu.

Bu suretle Charlotte'u bu sabah önce çok neşelendirdi, sonra da cüretli konuşmaları ile öyle şaşırttı ki, nihayet Charlotte: "İstiyorsun ki kocam olarak senden esirgediğimi sevgilin olarak anlatayım." dedi ve şöyle devam etti: "Sevgilim, bilmelisin ki arzuların ve bunları ifade edişteki sevimli heyecanın beni etkiliyor ve beni bir itirafa sevk ediyor. Şimdiye kadar ben de senden bir şey gizledim. Bugün ben de senin durumuna benzer bir vaziyetteyim. Bu konuda senin yapmak istediklerini, ben de kendim için sorguladım."

Eduard, "Bunu memnuniyetle dinleyeceğim." dedi. "Hissediyorum ki evlilik hayatında bazen tartışma gerek, çünkü bu suretle insan birbirini daha iyi tanıyor."

Charlotte, "O halde bilmelisin ki benim Ottilie'ye karşı

olan durumum senin yüzbaşıyla olan durumunun aynısıdır. Bu zavallı çocuğun pansiyon hayatında kalmasını ve sıkıntı çekmesini hiç istemiyorum. Kızım Lucien pratik tabiatlı bir kız olarak orada hayat için hazırlanıyor. Yabancı dil, tarih ve buna benzer ilimler öğreniyor, notaları çalıyor ve canlı bir mizaç ve mutlu bir hafıza sayesinde unuttuğunu derhal hatırlayabiliyor; hareketlerindeki serbestlik, dansındaki cazibe ve konuşmasındaki rahatlık sayesinde seçkin bir durumda, bir kraliçe gibi, çocuklara hakim bulunuyor. Pansiyon Müdürü kızımı ancak kendi ellerinde yetişip serpilebilecek bir tanrıça sayıyor. Müdürün aylık mektuplarının ilk sayfaları bu çocuğun mükemmel özellikleri hakkında bir methiye gibi. Buna karşılık Ottilie hakkında yazdıkları özür üzerine özürden ibaret. Bu güzel kızın gelişemediğini, hiçbir kabiliyet ve maharet kazanamadığını bildiriyor. Onun hakkında bundan öte yazdıkları benim için bir bilmece değildir. Çünkü en iyi dostum olan ve yanımda büyümüş bulunan annesinin karakterini taşıyor. Eğer ben bu kızın eğiticisi olsaydım onu mükemmel bir şekilde yetiştirirdim.

Fakat kızcağızın yaşam şekli bizim tarzımıza uymadığı ve sürekli ona bir şeyler aşılamak doğru olmadığı için buna katlanıyorum. Hatta Ottilie'nin tamamen bize muhtaç olduğunu bildiği halde, kızımızın ona karşı böbürlenmesine ve yaptığımız iyiliği hiçe indirmesine de göz yumuyorum.

Bunun yanı sıra kendi meziyetlerini başkasının karşısında gururlanarak göstermeyecek derecede terbiyeli kim var? Böyle bir baskının altında ızdırap çekecek derecede yüksek kişilik gösterecek kim? Bu denemelerle Ottilie'nin kıymeti artıyor. Fakat sıkıntılı durumunu iyice öğrendiğimden beri onu başka bir yere yerleştirmeye çalıştım; her an cevap bekliyorum. Bu cevaptan sonra daha fazla gecikmek istemiyorum. İşte sevgilim, benim halim bu; görüyorsun ki sadık ve dost kalplerimizde aynı türden üzüntüler var. Bu dertler birbirini bertaraf edemeyeceklerine göre onlara beraberce sabretmemiz gerek!"

Eduard gülerek "Biz garip adamlarız." dedi. "İçimize dert olan şeyi ifade etmemekle ondan kurtulmuş olduğumuzu sanıyoruz; genel olarak çok şeye tahammül edebiliriz ama bütün varlığımızı fedaya dayanamayız. Benim annem de böyleydi. Çocuk ve delikanlı olarak yanında kaldığım müddetçe endişelerden bir türlü kurtulamazdı. Bir at gezisinde biraz geciksem başıma bir kaza geldiğini sanırdı. Yağmurdan biraz ıslansam mutlaka ateşleneceğimi beklerdi. Evden ayrıldım; şimdi artık hiç onun değilmişim gibi oldum.

İşi yakından ele alırsan her ikimiz de delice ve sorumluluğunu taşıyamayacağımız bir şekilde hareket etmekteyiz. Kalbimize o kadar yakın olan iki asil insanı, tehlikeye düşmemek için, sıkıntı ve ızdırap içinde bırakıyoruz. Bu, bencillik değil de nedir? Ottilie'yi yanına al, yüzbaşıyı da bana bırak; Allah aşkına bu tecrübeyi yaşayalım."

Charlotte düşünceli bir tavırla: "Eğer tehlike yalnız bizim için olsaydı buna cesaret edebilirdik. Fakat senin yaşında olan, yani erkeğin asıl sevilmeye elverişli olduğu yaşta bulunan yüzbaşıyla Ottilie gibi birçok meziyetleri olan bir kızı bir araya getirmenin doğru olacağını sanıyor musun?" diye sordu.

Eduard: "Ottilie'ye nasıl bu kadar kıymet veriyorsun? Annesine olan sevgini hatırlattığını anlıyorum. Onun güzel olduğu doğrudur. Bir sene evvel halamın yanında karşılaştığımız zaman yüzbaşı onun güzelliğine dikkatimi çekmişti. Bunu hatırlıyorum. Güzeldi, bilhassa gözleri güzeldi. Ama benim üstümde en küçük bir etki bırakmamıştı."

Charlotte "Bu senin övülecek tarafın." dedi. "Çünkü ben oradaydım, benden çok genç olmasına rağmen daha yaşlı dostunun orada bulunuşu bu kızın çiçeklenen, vaat eden güzelliğinden dikkatini uzaklaştırmıştır. Bu senin bir meziyetindir. Bu sebepledir ki seninle yaşamayı seviyorum ya!"

Charlotte çok dürüst konuşur görünmekle beraber bir şeyi saklıyordu. Çünkü vaktiyle, seyahatten dönmüş olan Eduard'a

Ottilie'yi bir maksatla takdim etmişti: Sevgili yeğenine büyük bir istikbal hazırlamak istiyordu. Çünkü kendisi için Eduard'da bir endişesi yoktu. Yüzbaşı, Eduard'ın dikkatini çekmeye çalışıyordu. Fakat Eduard, Charlotte'a olan samimi sevgisine sadık, ne sağa ne sola bakıyordu ve araya giren olaylara rağmen sevdiği kadını elde etmiş olmaktan mutluydu.

Karı koca, bahçenin yeni çiçek bahçelerini gezmeye gitmek üzereyken bir hizmetçi telaşla yanlarına yaklaşarak: "Efendilerim, çabuk gelin: Bay Mittler, köşkün bahçesine çıkageldi ve bağırarak sizi aramamızı ve kendisine ihtiyacınız olup olmadığını sormamızı istedi, çabuk gelin!" dedi.

Eduard, "Garip adam." dedi. "Tam zamanında gelmiyor mu?" Charlotte "Çabuk gidelim." diyerek hizmetçiye döndü: "İhtiyaçları varmış, deyin. Attan insin, atına bakın. Kendisini salona alın, kahvaltısını verin; biz hemen geliyoruz." emrini verdi.

Eduard karısına "Kestirme yoldan gidelim." dedi ve pek sevmediği kilise yolunu tuttu. Fakat Charlotte'un buralarını da yapılandırdığını görünce şaşırdı. O, eski kalıntıları 'mümkün olduğu kadar koruyarak burasını öyle güzel düzenlemişti ki gözü ve hayal gücünü okşuyordu.

En eski bir taşa bile hakkını vermişti. Yıllar zarfında bu taşlar duvarlarda kullanılmış veya herhangi bir yere atılmıştı. Kilisenin ayakları bununla süslenmişti. Eduard küçük kapıdan girip bu sürprizle karşılaşınca Charlotte'un eline sarıldı. Gözleri yaşarmıştı.

Fakat coşkun misafir bu yaşları derhal unutturdu. Çünkü köşkte oturamamış, atını mahmuzlayarak köşkün içinden kilise avlusuna dalmıştı. Oradan bağırıyordu: "Beni fazla tutmayın, hakikaten lazımsam öğle yemeğine kalırım. Ama fazla tutmayın, bugün işim çok!"

Eduard "Uzaklardan zahmet edip geldiğiniz için içeri buyurun, pek garip bir yerde toplandık. Bakın Charlotte bu matem

yerini nasıl süslemiş!" dedi.

Mittler, "Oraya ne atla ne arabayla ne de yürüyerek girerim. Sakin sakin uyuyanlarla işim ne! Oraya beni ancak ayağımdan sürüyerek götürebilirler. Konunuz ciddi mi?" dedi.

"Evet, çok ciddi," dedi Charlotte. "İlk defa olarak biz yeni evliler, içinden çıkamadığımız bir sıkıntı ve üzüntüye düştük."

Mittler, "Sıkıntılı benzer bir haliniz yok ama inanmak isterim. Eğer beni aldatıyorsanız bir daha yüzünüze bakmam. Çabuk arkamdan gelin, atım da biraz dinlensin." dedi. Az sonra üçü salonda toplandılar. Yemekler geldi. Mittler o günkü işlerini anlattı. Bu garip adam evvelce papazdı ve karı-koca konu-komşu ve bazen de köyler ve çiftlikler arasındaki itilafları halletmekle şöhret yapmıştı. O, hizmette kaldığı müddetçe hiç kimse boşanmamış, mahkemeye hiçbir dava gelmemişti. Hukukun kendisine ne kadar lazım olduğunu erkenden kavramıştı. Bütün gayretini bu mevzuda toplamış ve kısa zamanda en usta avukatlarla yarışacak hale gelmişti. Tesir sahası süratle büyümüş, kendisi hükümet merkezine çağrılıp aşağıdan yukarıya yaptığı işleri, yukarıdan aşağıya yapması gerekirken piyangodan büyük ikramiye kazanmıştı. Orta büyüklükte bir çiftlik satın alarak burasını çalışmalarının merkezi haline getirmişti. Halledilecek bir sorunu ve yardıma ihtiyacı bulunmayan evlere gitmemeyi huy edinmişti. İsimlerden mana çıkaranlar, bu aracılık rolünü ona adının verdiğini söylerlerdi.

Sıra meyveye gelmişti ki misafir, ev sahiplerine mevzuyu açmalarını söyledi, kahveyi içtikten sonra gidecekti. Karı-koca, sıkıntılı bir şekilde konudan bahsettiler. Fakat Mittler meseleyi anlar anlamaz öfkeyle masadan kalktı ve pencereden atlayarak atının hazırlanmasını emretti. Sonra kendilerine dönerek: "Ya beni tanımıyorsunuz yahut çok fena insanlarsınız. Ortada bir kavga var mı? Bunun yardıma muhtaç neresi var? Sanıyor musunuz ki benim öğüt vermekten başka dünyada işim yok? Öğüt vermek mesleklerin en budalacası. Herkes kendi başının çare-

sine bakmalı ve vazgeçemediği şeyi yapmalı. İşler iyi gidince herkes kendi aklına ve talibine sevinir; fakat bozuk giderse ben sorumluyum. Bir dertten kurtulmak isteyen, istediği şeyi bilir; elinde olandan daha iyisini isteyen büsbütün kördür: Evet, evet, gülüyorsunuz; benimle alay etmek istiyorsunuz. Canınızın istediğini yapın, bana ne! Dostlarınızı çağırın veya çağırmayın, hepsi bir! Çok defa en akla yatkın tedbir iyi sonuç vermez de en aykırı düşünceler gerçekleşir. Kafa yormayın! İşler zaman zaman bozuk gitse bile kafanızı paralamayın! Benim gibi yapın, işiniz düzelir. Şimdilik hoşçakalın!" dedi ve kahveyi beklemeksizin atına atladı.

Charlotte, "Görüyor musun?" dedi. "Birbirine çok yakın olan iki insan arasında tam bir anlaşma olmayınca üçüncü şahsın hiçbir faydası olmuyor. Şimdi evvelkinden daha karmakarışık bir duruma düştük."

Eğer bu sırada yüzbaşının, Eduard'ın son mektubuna verdiği cevap gelmemiş olsaydı karı-koca daha bu mevzuda konuşmaya devam edeceklerdi. Yüzbaşı kendisine teklif edilen vazifelerden birini, pek uygun olmamasına rağmen, kabul etmeye karar vermişti. Zengin ve asil bir ailenin yanına gidecek ve kendisine güvenilen bir muhitte onların can sıkıntılarını gidermeye çalışacaktı.

Eduard durumu tüm açıklığıyla görüyor ve karısına anlatıyordu:

"Dostumuzu böyle bir durumda bırakabilir miyiz? Sen bu kadar zalim olamazsın Charlotte."

"Şu garip adam, bizim Mittler, yine haklı çıktı. Böyle teşebbüsler bir cürettir. Altından ne çıkacağını kimse kestiremez. Bu yeni münasebetler bizim kusurumuz veya yardımımız olmadan saadete veya bedbahtlığa sebep olabilirler. Sana daha fazla karşı koyacak kadar kuvvetli hissetmiyorum kendimi. Deneyelim. Yalnız senden tek ricam, bu iş kısa bir zaman için olsun. İnan bana, yüzbaşı için şimdikinden daha etkili bir bi-

çimde nüfuzumu kullanarak ve tanıdıklarımdan faydalanarak kendisini tatmin edecek bir vazife arayacağım."

Eduard, kansına heyecanlı bir tarzda teşekkürlerini bildirdi. Neşe içinde, dostuna tekliflerini yazmaya koyuldu. Charlotte, mektubun altına bu işten duyduğu memnuniyeti bildirecek ve kocasının dostça ricasına katıldığını yazacaktı. İşlek kalemiyle sevimli fakat alışık olmadığı bir acele ile yazdı; ama sonunda, hiç başına gelmeyen bir şekilde kağıda mürekkep damlattı. Silerken de lekenin büyüdüğünü görünce daha fazla üzüldü.

Eduard bununla alay etti ve kağıdın boş yerine şunu ilave etti: "Dostumuz, bu satırlardan sabırsızlığımızı anlamalı ve kendi seyahatini bu acelemize uydurmalıdır."

Hizmetçi mektubu götürdü. Eduard teşekkürünü en iyi bir tarzda ifade etmek için Charlotte'a, Ottilie'yi derhal pansiyondan getirtmesini söyledi.

Charlotte bunun ertelenmesini rica etti, sonra Eduard'ı bir müzik sohbetine davet etti. İyi piyano çalardı. Eduard çok emek vermesine rağmen yeterli sabır ve hırsı olmadığı için flüt çalmayı o kadar iyi beceremezdi. Onun için kendi kısmını pek iyi çalamazdı. Bazı yerlerini acele geçer, bazı yerlerde duraklardı; öyle ki Charlotte'tan başkası onunla düet yapamazdı. Fakat Charlotte bu işi başarmasını bilirdi. Onun durakladığı yerde durur, onun başlamasını beklerdi. Bazı pasajlar iyi geçmemekle beraber, iyi bir orkestra şefi ile becerikli bir ev kadını rolünü birlikte götürürdü.

Üçüncü Bölüm

Yüzbaşı gelmişti. Gelmeden önce de Charlotte'u tamamen sakinleştiren güzel bir mektup göndermişti. Kendisi ve dostlarının durumu hakkında o kadar yazılı şeyler yazmıştı ki herkeste güzel bir ümit uyanmıştı.

İlk saatlerin konuşmaları, bir müddet ayrı kalmış olan dost-

lar arasında alışılmış olduğu şekilde, canlı ve doyurucu olmuştu. Akşama doğru Charlotte yeni çiçek bahçeleri yönüne doğru bir gezinti teklif etti. Etraf yüzbaşının hoşuna gidiyordu. O, yeni yolların açılmasıyla açığa çıkan her güzelliğe dikkat ediyordu. Azla yetinen fakat tecrübeli bir göze sahipti ve bazılarının yaptığı gibi, mevcut olandan daha fazlasını istemek veya başka yerlerde gördüğü daha güzel şeylerden söz açmak gibi muhatabını inciten hareketlerden kaçınmasını bilirdi.

Yosun kulübesine vardıklarında burayı kışlık seralar, tarla ve ağaç mahsulleriyle o kadar süslenmiş buldular ki eseri meydana getirenin sanatkârca duygularını takdir ettiler.

Charlotte, "Doğum ve isim gününün kutlanmasını kocam sevmezse de bu günkü üçüz bayram için şu küçük çelenkleri hazırlamama kızmayacak." dedi.

Eduard, "Üçüz mü?" dedi. Charlotte, "Pek tabii." dedi, "Dostumuzun gelişini bir bayram sayıyoruz. Sonra ikiniz de hatırlamadınız: Bugün doğum gününüz. Her ikinizin göbek adı Otto değil mi?"

İki dost, küçük masanın üstünde el sıkıştılar: Eduard: "Bu gençlik dostluğunu bana hatırlattın." dedi. "Çocukluk adımız böyleydi, fakat pansiyonda bulunduğumuz vakit bazı karışıklıklara sebep olduğundan ben bu güzel, kısa va özlü adı dostuma bırakmıştım."

Yüzbaşı: "Bu senin bir alicenaplığın değil," dedi. "Çünkü Eduard isminin senin daha fazla hoşuna gittiğini ve güzel dudaklarda söylendiği zaman verdiği sesin 'hoşuna gittiğini hatırlıyorum."

Charlotte'un misafirin gelmesi aleyhine konuştuğu masanın başında üçü oturuyorlardı. Eduard, bu memnuniyet içinde karısına o eski görüşmeleri hatırlatmak istemiyordu. Fakat “Bir dördüncü için de yerimiz var.” demekten kendini alamadı.

Bu anda köşk tarafından boru sesleri geliyor, yan yana otu–

ran dostlarını iyi temennilerini ve arzularını bu sesler onaylıyor ve kuvvetlendiriyor gibiydi. Herkesin kendi içine dönük, kendi saadetini daha kuvvetli hissettiği şu anda, sessizlik içinde sesi dinliyorlardı.

Eduard ayağa kalkarak kulübenin kapısına çıktı. Sessizlik bozuldu:

"Charlotte" dedi, "dostumuzu daha yukarılara götürelim; sanmasın ki evimiz ve çiftliğimiz şu dar vadiden ibarettir. Yukarıda etrafı daha geniş görür, daha ferahlarız."

"Bu defalık eski ve bozuk yoldan tırmanmamız gerecek; ama umarım ki yakında yaptıracağım basamaklı yol bizi daha rahat olarak tepeye ulaştıracak."

Böylece kayalar, çiftler ve fundalıklar arasından verimli sırtların zirvesine vardılar. Köy ve köşk arkada kalmıştı. Artık görünmüyordu. Aşağılarda geniş havuzlar göze ilişiyordu, karşıda yeşil yeşil tepeler vardı. Nihayet su sathına dik inen yalçın kayalar görünüyordu. Gür bir derenin göle aktığı yerde yarı gizlenmiş bir değirmen vardı ki kendi çevresiyle sevimli bir istirahat yeri gibi görünüyordu. Göz açılan yarı daire içinde iniş çıkışlar ve yeşillikleriyle gönül açan fundalıklar ve ormanlar vardı. Münferit ağaç grupları da gözü oyalıyordu. Hele ortadaki gölün etrafındaki kavaklar ve çınar ağaçları seyircilerin hoşuna gitmişti. Bu çınarlar taze, sıhhatli ve enine boyuna serpilmiş bir halde, çok güzel gelişmişlerdi.

Eduard dostunun dikkatini bilhassa buna çekerek, "Gençliğimde bunları ben diktim." dedi. "Babam, yaz ortasında köşk bahçesini tanzim ederken bu genç fideleri söktürmüştü. Ben onları kurtararak oraya diktim. Şüphesiz bu sene yeni yeni sürgünler vererek şükranlarını ifade edecekler."

Memnun ve neşeli geri döndüler. Misafir için köşkün sağ tarafında alıştığı gibi yaşayacağı, kitap, kağıt ve aletlerini yerleştireceği sempatik ve geniş bir daire hazırlanmıştı. Fakat Edu-

ard ilk günlerde dostunu rahat bırakmadı. Kâh yaya kâh atla gezdirerek etrafı gösterdi ve bu esnada çiftliği daha iyi tanıtmak ve daha iyi faydalanmak için düşündüğü bir şeyi dostuna açtı.

Yüzbaşı, "İlk yapacağımız şey," dedi "bir mıknatıs ibresi ile çiftliğin haritasını almaktır. Bu kolay ve zevkli bir iştir. Tamıtamına sağlıklı olmasa bile başlangıç için faydalı ve yeterlidir. Büyük bir yardıma muhtaç olmaksızın tamamlanabilir. Eğer bir gün daha sıhhatli bir harita yaptırmak istersen bunun da çaresi bulunur."

Yüzbaşı bu türlü harita almakta pek ustaydı, gerekli olan aletleri beraberinde getirmişti. Derhal işe koyuldu. Eduard'dan bir iki avcı ve köylünün yardımını temin etmesini istedi. Mevsim müsaitti. Akşamları ve sabahın erken saatlerini çizme ve tarama ile geçiriyordu. İşin çehresi az zamanda belli olmuştu. Eduard çiftliğinin kağıt üstünde belirdiğini görüyordu. Mülkünü asıl şimdi tanıyor, ona sahip olduğunu asıl şimdi anlıyordu.

Harita, çiftliğin tesisleri üstünde, çıplak tabiatta ve tesadüfi gözlemlerden daha isabetli olarak düşünmeyi mümkün kılıyordu. Eduard: "Bunu karıma anlatmalıyız" dedi.

"Bunu yapma." dedi yüzbaşı. O başkalarının kanaatiyle fikrinden vazgeçmeyi sevmezdi ve görüşler arasında makul bir nokta etrafında toplanamayacak kadar farklar olduğunu bilirdi. "Bunu yapma." dedi, "Zihni karışabilir. Onun gibi amatörler için küçük şeyler yapmak, esaslı bir şey yapılmış olmasından daha iyidir. Tabiat yoklanır, şu veya bu köşe için hususi bir sevgi duyulur; fakat bir engel ortadan kaldırmak, bir şey feda etmek istenmez. Meydana gelecek şeyi evvelden tasavvur etmek mümkün değildir. Tecrübe edilir ya muvaffak olunur veya olunmaz. Ona göre değiştirmeler yapılır. Sonunda bir yarım eser meydana gelir; beğenilir ve hoşa gider, ama tatmin etmez."

"İtiraf et, samimiyetle, karımın meydana getirdiği çiçek bahçelerinden memnun kalmadın."

"Aslında çok iyi olan bir planı uygulamada tüketirsek hazırlanacak bir şey kalmaz. Kayaların arasından eziyet çekerek yukarılara doğru çıkmıştır. Şimdi de yukarı çıkardığı herkesi adeta azaba sokmuş oluyor. Bu patikadan ne yan yana ne de arka arkaya rahat yürünüyor. Adımlar her an sekteye uğruyor; daha birçok itiraz yapılabilir!"

"Başka türlüsünü yapmak kolay mıydı?"

"Pek kolaydı; küçük parçalardan oluşan şu kaya köşesini kaldırsa yeterdi. Böylece yukarı çıkmak için hafif kavisli bir yol elde etmiş olur, taşın fazlasını yolun dar ve eğri yerinin etrafına yerleştirebilirdi. Fakat bu aramızda kalsın, gizlice söylüyorum. Aksi takdirde aklı karışır ve neşesi kaçar. Yapılmış olan şeyi muhafaza etmek de gerek. Eğer para ve emek sarf edilmek istenirse, yosun kulübesinden yukarı doğru çıkan yolda daha yapılacak işler var."

İki dost, şimdiki halde böyle uğraşılara sahip oldukları gibi Charlotte'un da yer almayı sevdiği eski günlere ait heyecanlı ve eğlenceli hatıraları da eksik değildi. İlk işler bittikten sonra seyahat jurnallerini yazmaya başlayacaklardı. Bu suretle de geçmişi anacaklardı.

Eduard'ın Charlotte'la konuşacak fazla bir konusu yoktu; hele meydana getirdiği park tarhları için haklı bulduğu eleştirilerden sonra yüzbaşının kendisine verdiği sırrı uzun zaman gizledi. Fakat bir gün karısını yosun kulübesinden yukarıya doğru basamaklar ve yollar yaptırırken gördüğü zaman, kendisini tutamadı ve öğrenmiş olduğu yeni fikirleri ona anlattı.

Bu sözler Charlotte'u etkilemişti. Çünkü onların haklı olduklarını kabul edecek kadar zeki idi. Fakat meydana getirilen eser ortadaydı ve bir defa meydana gelmişti, hem bu eseri güzel de buluyordu. Hatta eleştirilen yerleri bile ona sevimli geliyordu. Aksi fikirlere eğilimli değildi. Küçük eserini müdafaa etti ve erkekleri geniş bir planın gerektireceği masrafları düşünmeden ve şakacıktan büyük ve zahmetli işlere girişmekle suçladı. Eleş-

tiriler ona acı gelmiş, neşesi kaçmıştı. Eskiyi bir tarafa bırakamıyor, yeni teklifi de tamamen reddedemiyordu. Fakat daima olduğu gibi kararlı bir şekilde işi durdurdu ve meseleyi bir defa daha düşünüp olgunlaştırmak istedi.

Bu aralık erkekler kendi aralarında görüşmeye devam ediyorlar, süs bahçesi ile meşgul oluyorlardı. At almak, at değiştirmek ve alıştırmak gibi biniciliğe ait işlere de devam etmekte olduklarından Charlotte kendini gittikçe daha yalnız hissediyordu. Yüzbaşının da işleri dolayısıyla yazışmaları artmıştı. Charlotte bazı saatler kendini çok yalnız hissediyordu. Bu sırada pansiyon müdüründen aldığı mektuplar oldukça hoşuna gidiyordu.

Pansiyon müdiresinin her zaman olduğu gibi kızı hakkında yazdığı tatmin edici mektup yanında küçük bir pusula ve buna enstitünün erkek bir memuru tarafından yazılmış bir ek vardı.

Pansiyon Müdiresinin yazdığı ek:

Sayın hanımefendi;

Ottilie için evvelki mektubumda yazdıklarıma ilave edecek bir şey bulamıyorum. Onda şikayet edecek bir şey yok, buna rağmen kendisinden memnun olamıyorum. O, her zamanki gibi mütevazi ve başkalarına karşı lütufkâr. Fakat bu tereddüt ve çekingenlik hoşuma gitmiyor. Zatıaliniz geçen gün ona para ve eşya göndermişsiniz. Paraya el sürmedi, eşya da olduğu gibi duruyor. Tabiidir ki kendisine ait olan şeyleri temiz ve muntazam tutuyor ve temizlik için elbise değiştiriyor. Yeme içme hususundaki aşırı ölçülülüğü de iyi bulmuyorum. Yemeklerimiz aşırı değildir. Bu doyurucu ve sıhhi yemeklerden çocukların iyice karınlarını doyurmalarını isterim. Düşünülerek ve itina ile sofraya konan şey yenip bitirilmelidir. Ottilie'de buna muvaffak olamıyorum. Hizmetçiler yemek getirirken, mesela meyve biraz gecikse sofradan kalkıp kendisine bir iş arıyor. Buna ilaveten, son zamanlarda farkına vardım ki, kafasının sol tarafında

çabuk geçmekle beraber ızdırap veren bir ağrısı vardır. Bu güzel ve sevimli çocuk hakkında şimdilik bu kadar.

Yardımcının notu:

Kıymetli müdiremiz öğrencilerimizde yaptığı gözlemler hakkında ana-babalara yazdığı mektupları bana da göstermek alışkanlığındadırlar. Bilhassa zatıalilerine yazılan mektupları daha büyük bir dikkat ve zevkle okurum. Dünyada insanı yükseltecek parlak vasıfları nefsinde toplayan kızınız için sizi tebrik ederken başkalarını ve kendisini mesut etmek için doğmuş olan yeğeniniz Ottilie için de sizi aynı hararetle tebrik etmek isterim. Ottilie, kıymetli müdiremizle tamamen aynı kanaate vardığımız tek öğrencimizdir. Müdiremizin verdiği emekleri öğrencilerimizin ruhunda ve bedeninde oluştuğunu görmek istemesini aykırı bulmuyorum. Fakat kapalı meyveler de vardır ki sağlam bir çekirdekleri vardır ve er geç güzel bir hayata gelişeceklerdir. Yeğeniniz işte bu mizaçtadır. Ona ders verirken adım adım ve muntazam ilerlediğini ve hiçbir zaman gerilemediğini görürüm. Bu çocukta daima baştan başlamak lazım geliyor. Evvelce geçmiş bir bahse ait olmayan neticeleri kavrayamaz. Kendisiyle ve evvelce öğrendiği şeylerle ilgisi olmayan bahislerde duraklar, kabiliyetini göstermez. Fakat aradaki bağlantı bulunup ona anlatılırsa en güç şeyleri bile anlayabilir. Bu yürüyüşü ile birbirine bağlayamasa bile öğretilen her şeyi çabuk kavrayan, muhafaza eden ve kolaylıkla kullanabilen ve daima ileri giden sınıf arkadaşlarına nazaran geri kalıyor. Bu sebeple hızlı verilen bir dersi anlayamıyor ve öğrenemiyor. Sabırsız bazı hocaların verdiği dersleri böylece kavrayamamıştır. Yazısından ve gramer kurallarını anlayamayışından şikayet ediliyor. Ben bu şikayetleri yakından inceledim. Onun yavaş ve dik yazdığı doğrudur. Ama yazısı ürkek ve biçimsiz değildir. Benim dersim olmamasına rağmen Fransızcadan yavaş yavaş öğretilen şeyleri kolaylıkla kavramıştır. Gariptir ki çok şeyi bildiği halde sorulduğu zaman hiçbir şey bilmez gibidir.

Genel bir görüş ile mektubuma son vermek üzere şunu söyleyeceğim: Bu çocuk terbiye edilecek bir insan gibi değil, bir eğitici gibi; bir öğrenci gibi değil de, bir öğretmen gibi öğrenmektedir. Belki terbiyeci bir öğretmen olduğum için bu kabiliyetleri övüşüm size garip gelir. Zatıalilerinin geniş düşüncesi, insan ve dünya hakkındaki derin bilgisi, yazdıklarımdan en uygun anlamı çıkarmaya elverişlidir. Siz de ikna olacaksınız ki, bu çocukta memnuniyet verici bir netice ümit edilebilir. Şayet mektubum sizi tatmin ettiyse tekrar yazmak arzusuyla derin saygılarımı sunarım.

Charlotte, bu mektuba sevinmişti. Ottilie hakkındaki kanaatlerine çok uygundu. Bir öğrencinin meziyetlerine nüfuz bakımından öğretmenden daha isabetli neticelere varmış olmasını tebessümle karşıladı. Charlotte, sessiz ve isabetli düşünme tarzıyla bu kızın durumunu başka tanıdıklarıyla kıyasladı. Anlayışlı öğretmenin Ottilie'ye gösterdiği alakayı ve onda yaptığı gözlem kıymetli buldu. Çünkü kendi hayatında, alakasızlığın ve antipatinin hüküm sürdüğü bir dünyada, her hakiki eğilimi takdir etmek gerektiğini kavramıştı.

Dördüncü Bölüm

Yüzbaşının trigonometrik ölçmelerle sağlıklı bir tarzda meydana getirdiği, çizgi ve renklerle oldukça büyük bir ölçüde hazırlamakta olduğu topografik plan bitmek üzereydi. Çünkü yüzbaşı kadar az uyuyan adam yoktu. Bütün gününü işine harcadığı için akşam daima bir eser meydana getirmiş oluyordu.

Yüzbaşı, dostuna artık başka bir işe yani çiftliğin bölümlenmesi işlerine geçmek gerektiğini söyledi. Bu iş için kira anlaşması ve benzeri malzemenin hazırlanmış olması gerekiyordu. Yalnız bir şeye dikkat edelim diyordu. Ticari işi hayattan tamamen ayır, ticaret ciddiyet ve disiplin ister; hayat ise canının istediğini yapmaktır. Ticaret bir “neticesini düşünme” mesele-

sidir; halbuki hayat başıboşluktur. Hatta hayatı sevimli ve neşeli yapan da budur. Ticari işlerini emniyetle yaparsan hayat arzularında o kadar serbest olursun. Bu ikisini birbirine karıştırarak emniyeti özgürlüğe feda etmelisin.

Eduard bu tekliflerde hafif bir serzeniş duyuyordu. Doğuştan düzen düşmanı değildi ama evrakını hiçbir zaman tasnif edemez, kendisine ve başkalarına ait olan işleri birbirine karıştırırdı. Aynı suretle ticari işle eğlenceyi de yeter derecede ayırmazdı. Fakat şimdi işi kolaylaşmıştı. Dostu, ikinci benliği olarak, bu işlerine yardım ediyordu. Yüzbaşının dairesinde çiftliğin şimdiki durumu hakkında bir dosya ve geçmişine dair bir arşiv meydana getirdiler. Muhtelif odalardan, dolaplardan ve sandıklardan bütün eşyaları, evrakı ve raporları çıkardılar ve işaretli dolaplara düzenli bir şekilde yerleştirerek düzeni sağladılar. Düşlediklerinden daha da güzel oldu. Bu işte gece ve gündüz yazı masasından kalkmayan bir kâtip onlara yardım etti. Halbuki Eduard şimdiye kadar bu kâtipten memnun değildi. Dostuna, "Bu adamı adeta tanıyamaz oldum, o kadar çalışkan ve işe yarar bir adam oldu." diyordu. Yüzbaşı: "Bunun sebebi," dedi "ona alıştığı şeylerden başka bir iş vermeyişimizdir. Rahatı bozulursa hiçbir iş göremez."

İki dost gündüzleri böyle birlikte geçirdikleri halde akşamları düzenli olarak Charlotte'u ziyaret etmeyi ihmal etmiyorlardı. Sık sık olduğu gibi, komşulardan ve etraftaki çiftliklerden misafir gelmediği günler, konuşma mevzuları, burjuva ailesinin rahat ve neşesini artıracak şeylerdi.

Zaten, zamandan faydalanma eğiliminde olan Charlotte kocasını memnun gördükçe ferahlıyordu. Çoktan beri yapmak isteyip de bir türlü başlayamadığı şeyleri, yüzbaşının çalışmasını kolaylaştırıyordu. İçinde gayet sınırlı ilaçlar bulunan ev eczanesi zenginleştirildi. Charlotte, eline geçen kitaplar ve katıldığı sohbetler sayesinde çalışmasını ve yardımseverlik rolünü daha genişletebiliyordu. Civarda bulunan havuz, göl ve su birikintile-

rinde sık sık kazalar olduğu için kurtarma malzemesi tedarik edildi. Bu işi bilhassa özenle yüzbaşı yapıyordu. Böyle bir kurtarma vakasının yüzbaşının hayatında bir hadise teşkil etmiş olduğunu Eduard ağzından kaçırmıştı. Fakat yüzbaşının sustuğunu ve hazin bir hatıradan silkinmeye çalıştığını gören Eduard, bu iş hakkında bilgisi olan Charlotte'u başka konulara yönlendirdi.

Yüzbaşı bir akşam, "Bu özenli eserleri övmeliyiz." dedi, "fakat çok önemli bir eksiğimiz var. Bütün bunları kullanacak becerikli bir adam. Bu iş için size bir cerrah tavsiye edebilirim. Cüzi bir ücretle onu buraya getirebiliriz. Branşında pek usta bir adamdır ve benim hastalıklarımı meşhur bir hekimden daha iyi tedavi etmiştir. Bu köy yerinde en çok lazım olan şey gerektiğinde ani bir yardımdır."

Bu da derhal kabul edildi. Karı-koca şuraya buraya harcadıkları paralarının böyle faydalı ve lüzumlu şeylere ayrılacağına memnun oldular.

Böylece Charlotte yüzbaşının faaliyetinden faydalanmaya bakıyordu, onun varlığından memnundu. Evvelki endişeleri de ortadan kalkmıştı. Birçok şey öğrenmeye hazırlanıyordu ve ferah yaşamayı sevdiği için nahoş şeyleri bir tarafa bırakmak istiyordu. Çanak çömleğin kurşun sıvası, bakır kapların yeşil çalığı ona zaman zaman endişe vermişti. Bunlar hakkında bilgi edindi. Tabii bunun için fizik, kimya bilgilerine başvurmak gerekiyordu.

Eduard'ın toplantıda bir şeyler okuma merakı bu gibi sohbetlere hoş bir vesile oluyordu. Kalın ve hoş bir sesi vardı ve canlı, duygulu şiir okuması ve hitabeti ile şöhret yapmıştı. Şimdi başka şeylerle meşguldü. Bir müddetten beri fizik, kimya ve tekniğe dair kitaplardan tartışmalar okuyordu.

Birçok insanla ortak bir huyu vardı: Okumakta olduğu bir kitaba başka birinin bakmasına sinirlenirdi. Şairi, hikayeciyi ve aktörü sürpriz yapmak, ipuçları vermek, bekleyişler uyan-

dırmak zevkini üçüncü bir adamın bilerek kitabı gözüyle takip etmesi nasıl rahatsız ederse onu da şiir, piyes ve hikaye okurken birinin kitabına göz ucuyla bakması sinirlendirirdi. Onun için arkasından kimsenin bakamayacağı bir yerde oturmayı severdi. Şimdi üç kişi oldukları için bu tedbire gerek yoktu; artık heyecan ve sürprizle hayale hitap etmeye gerek olmadığı için özel tedbirler almaya ihtiyaç duymuyordu.

Yalnız bir akşam, rahatça oturduğu yerden Charlotte'un, elindeki kitaba baktığını fark etti. Eski sabırsızlığı uyanmıştı. Sert bir dille bunu engellemek istedi. Toplantıya huzursuzluk veren bu gibi şeylere meydan vermek istemiyordu.

"Bir adama bir şey okurken, ona şifahen bir şey söylemiş gibi olmuyor muyum? Yazılmış ve basılmış olan şey, kendi duygumun ve kendi kalbimin yerini alıyor. Alnımın veya göğsümün önüne bir cam konsa kendisine bir şey okuduğum muhatabım düşüncelerimi daha ifade etmeden camın arkasında görse hoş bir şey olur mu? Elimdeki kitaba birisi baktığı zaman sanki ikiye parçalandığımı hissederim." dedi.

Küçük ve büyük toplantılarda nahoş ve kıncı imaları ustaca bir şekilde idare etmekle tanınmış olan Charlotte, bu defa da kabiliyetini gösterdi: "Bu anda yaptığım şeyin kusurlu olduğunu itiraf edersem beni bağışlarsın. Akrabalıklar ve yakınlıklar hakkında okuduklarını dinliyordum. Hemen aklıma kendi akrabalarım geldi. Hele şu sırada, beni meşgul eden iki yeğenim hatırıma geldi. Dikkatim, okuduklarına yöneldi; anladım ki cansız şeylerden bahsediliyor. Tekrar konuya girebilmek için kitabına bakmıştım." dedi.

Eduard, "Zihnini karıştıran şey, sembol olarak kullanılmış bir kavramdır. Burada bahis konusu olan şey toprak ve madendir. Fakat insan hakiki bir narsisttir. Her yerde kendisini görür kendisini dünyanın mihveri sanır." dedi.

"Evet" dedi yüzbaşı, "insan kendi dışında olan her şeye bu gözle bakar. Kendi aklını ve deliliğini, kendi iradesini ve eği-

limlerini hayvanlara, bitkilere, madenlere ve ilahlara yükler." dedi.

Charlotte mevzudan uzaklaşmamak için, "Buradaki akrabalıktan maksadın ne olduğunu bana anlatır mısınız?" dedi.

Bu sözlere muhatap olan yüzbaşı: "Memnuniyetle." dedi. "Tabii elimden geldiği kadar. On sene evvel öğrendiğim ve okuduğum kadarını anlatayım. İlim aleminde hâlâ böyle mi düşünülüyor, yoksa yeni fikirler var mı pek iyi bilmiyorum."

Eduard, "Öğrendiğimiz şeylerin hayatımızın sonuna kadar doğru kalmasını beklemek berbat bir şey." dedi. "Atalarımız gençliklerinde öğrendikleri şeylerle yürürlerdi. Halbuki biz modadan dışarı çıkmamak için her beş senede bir bilgilerimizi yenilemeye mecburuz."

"Biz kadınlar" dedi Charlotte, "işi bu kadar ciddiye almayız. Doğrusunu söylemek gerekirse ben yalnız kelimeyi anlamak istiyorum. Çünkü sosyetede yabancı bir terimi yanlış kullanmak kadar insanı gülünç düşüren bir şey olamaz. Onun için sadece bu kelimenin ne manada kullanıldığını öğrenmek istiyorum. İşin ilmi tarafı, fikirleri pek birbirine uymayan alimlere kalsın."

Eduard, "İşi çabuk izah etmek için nereden başlamalı?" diye yüzbaşıya sordu.

Yüzbaşı biraz düşündükten sonra şu cevabı verdi:

"Müsaade ederseniz, açıklamalarıma biraz geriden başlayayım. Hedefe varmanın en kolay yolu budur."

Charlotte, elindeki işi bırakarak: "Dikkatle dinleyeceğime emin olun." dedi.

Yüzbaşı söze başladı: "Tabiatta bulunan her şeyin evvela kendisine bir yakınlığı vardır. Bu aşikar şeyi söylemek biraz garip gelir ama bilinen şeyler üzerinde iyice anlaştıktan sonradır ki meçhul şeylerden bahsedebilirim."

Eduard, yüzbaşının sözünü keserek, "Meseleyi basitleşti-

relim" dedi. "Mesela su, zeytinyağı ve cıvayı düşünelim. Bunların arasında bir varlık ve parçaları arasında bir bağlantı vardır. Bir kuvvet veya başka bir tesir olmadıkça bu birlikten ayrılmazlar. Ayıran kuvvet ortadan kalkarsa yine birleşirler."

Charlotte onaylayan bir edayla, "Şüphesiz yağmur damlaları birleşerek süratle selleri meydana getirirler. Çocukken cıvayla oynardık. Cıvayı küreciklere ayırıp sonra bıraktığımız zaman birleştiklerini görürdük." dedi.

Yüzbaşı, "Böylece mühim bir noktayı kısaca anlatmalıyım" dedi. "Sıvılar arasındaki bu bağlantı daima kürevi şekiller meydana getirmek hususiyetine haizdir. Düşmekte olan bir su damlası yuvarlaktır. Cıva küreciklerinden siz de bahsettiniz. Hatta düşmekte olan erimiş bir kurşun damlası katılaşmaya vakit bulursa küre şeklinde damlar."

Charlotte, "Varmak istediğiniz neticeyi ben şimdiden söyleyeyim." dedi. "Her cisim kendi bünyesiyle olduğu gibi başka cisimlerle de bir münasebete sahiptir."

Eduard aceleyle lafa girerek, "Bu hal, cisimlerin mahiyetine göre farklı olur." dedi. "Bazen cisimler şarapla su gibi bir değişikliğe uğramadan eski dostlar ve tanıdıklar misali birleşirler. Bazen de birleşmeyerek yan yana dururlar. Mekanik olarak karıştırmak ve yoğuşturmak bile onları birleştiremez. Zeytinyağıyla su çalkalansalar bile yine derhal birbirinden ayrılırlar."

Charlotte: "Bütün tanıdık insanlar ve içinde yaşadığımız sosyetenin hali de bundan farklı değildir." dedi. "Bilhassa birbirlerinin karşısında vaziyet alan kitleler ve gruplar bu cansız cisimlere çok benzerler. Toplumsal sınıflar, meslekler, asiller ve üçüncü sınıf, asker ve siviller gibi."

"Fakat" dedi Eduard, "nasıl bu sınıflar adet ve kanunlar vasıtasıyla birleşebiliyorlarsa, kimya aleminde de birbiriyle birleşmeyen cisimleri birleştirecek aracı maddeler vardır."

Yüzbaşı, "Mesela zeytinyağını bir kalevi tuz vasıtasıyla su

ile birleştirmek mümkündür." dedi.

Charlotte, "Acele etmeyin ki" dedi "konuşmayı takip edebileyim. Şimdi akrabalık bahsine girmiş olmadık mı?"

"Çok doğru!" dedi yüzbaşı. "Akrabalıkları şimdi bütün kuvvet ve kesinlikleriyle tanıyacağız. Yaklaştıkları zaman süratle birbirleriyle birleşen ve birbirine tesir eden cisimlere akraba diyoruz. Birbirlerine zıt cisimler oldukları halde belki de bu yüzden, birbirlerini ararlar ve süratle birleşerek yeni bir cisim meydana getirirler. Burada akrabalık barizdir. Yine mesela bütün asitlere karşı büyük bir birleşme eğilimini taşıyan kireci düşünelim. Kimya aletlerimiz geldiği zaman size bazı tecrübeler göstereyim; çok eğlendiricidir ve kelimelerden, isim ve terimlerden daha fazla öğreticidir."

Charlotte, "Bu garip cisimlere akrabadır dediğimize göre bunlar bana kan bağı yakınlığı gibi değil de ruh ve gönül yakınlıkları gibi geliyor." dedi. "Aynı tarzda insanlar arasında da yakın dostluklar meydana gelebilir. Çünkü birbirine zıt olan vasıflar daha içten bir birleşmeyi mümkün kılabilirler. Şimdi bu acayip tesirler arasında bana anlatacağınızı merakla bekliyorum." Eduard'a dönerek, "Okurken seni artık daha fazla rahatsız etmek istemiyorum. Buna mukabil konuşmanı büyük bir dikkatle dinleyeceğim." dedi.

Eduard, "Bizi bir defa harekete geçirdin, kolayca elimizden kurtulamazsın." dedi. "Çünkü muğlak olaylar en enterasanlarıdır. Asıl bu vakalarda daha yakın, daha uzak, daha hafif ve daha sıkı akrabalıkları öğrenmek mümkündür. Akrabalıklar ancak ayrılmaları son bulduğu zaman ilginç olurlar."

Charlotte, "Ortalıkta çok dolaşan bu hazin ayrılma sözü tabiatta da var mı?" diye sordu.

"Evet" dedi Eduard, "hatta bu yüzden kimyagerlere bir şeref ünvanı olarak 'ayırma sanatkarları' da derler."

Charlotte, "Artık bunu dememek lazım; birleştirmek daha

büyük bir sanat, daha büyük bir hizmettir" dedi. "Bir birleştirme sanatkârı, her branşta daha hayırlıdır. Fakat bir defa bu bahse girmişken buna ait birer örnek verin."

Yüzbaşı, "O halde yukarda bahsettiğimiz vakaları takip edelim.' dedi. "Mesela kireç taşı dediğimiz şey, hafif bir asitle birleşmiş kalsiyumdur. Bu asit gaz halindeki şekliyle malumumuzdur. Kireç taşından bir parçayı sulu asit sülfüriğe katarsak bu asit, kireçle birleşir ve alçı meydana gelir. Buna karşılık hafif ve gaz halindeki asit kaçar. Buradan bir ayrılma ve yeni bir birleşme olmuştur. Hatta bu hususta 'seçilmiş yakınlık' tabirini kullanmak da caizdir. Çünkü öyle görünüyor ki bir cisim muhtelif cisimlerden birisini tercihen seçmektedir."

"Mazur görün." dedi Charlotte, "Benim tabiat alemini mazur görüşüm gibi. Ben burada bir seçme değil bir tabiat zarureti görmekteyim. Belki bu bile değildir. Belki de iş sonunda bir tesadüf ve fırsat meselesidir. Tesadüf ve fırsat hırsızlar yarattığı gibi bazı münasebetler de yaratmaktadır. Kimyevi cisimlerde ise seçmek, bu cisimleri birleştiren kimyacının elindedir. Fakat bir defa birleştiler mi artık Tanrı yardımcıları olsun. Elimizdeki örnekte ben yalnız asit karboniğe acırım ki hudutsuz kaza içinde başı boş dolaşmaya mahkumdur."

Yüzbaşı, "Fakat asit karboniktir ki suyla birleşerek maden sularını meydana getirir. Hastaların ve sağlamların işine yarayan maden sularını!" dedi.

Charlotte, "Örneğimizde alçının durumu rahattır, işi tamamdır. Halbuki asit karbonik bir yere yerleşmek için daha ne ızdıraplar çekecektir!" dedi.

Eduard gülerek, "Aldanmıyorsam" dedi, "sözlerinin ardında ben kirecim, yüzbaşı asit sülfiriktir ki beni tutuyor, senin yanından çekiyor ve soğuk bir alçı haline getiriyor."

Charlotte, "Vicdanın seni böyle düşüncelere sevk ediyorsa müsterih olurum," dedi. "Bu semboller masumdur ve eğlendi–

ricidir. Benzerliklerinden kim bahsetmek istemez? Fakat insan bu tabiat unsurlarından kat kat üstündür. Eğer seçim ve seçme akrabalıklardan bu kadar kolay bahsediyorsa bunu yine kendisine dönmek ve bu kavramların kıymeti üzerinde düşünmek için yapar: Ben maalesef öyle vakalar bilirim ki iki insan arasındaki zaruri ve çözülmez sanılan bağ, tesadüfen üçüncü bir adamın araya girmesiyle kopmuş ve bunlardan birisi açıkta kalmıştır."

Eduard, "Kimyacılar bu işte daha centilmendirler." dedi. "Bu gibi hallerde hiç kimsenin açıkta kalmaması için bir dördüncüsünü bulurlar."

Yüzbaşı, "Evet." dedi. "İşin en enteresan ve en önemli tarafı budur. Bu dört unsur arasında cazibe, akrabalık, açıkta kalmak ve birleşmek çok kolay açıklanabilir. İkişer ikişer birleşmiş olan dört cisim temasa getirilince bağlantılarından çözülerek yeni iki çift meydana getirirler. Bu birleşme ve ayrılma, bu arama ve kaçma işinde hakikaten yüksek bir yazgıya inanmak lazım. Bu gibi vakalarda bir isteme ve seçme kabiliyeti kabul edilir ve seçme akrabalık tabiri haklı görünür."

Charlotte, "Bana böyle bir örnek veriniz." dedi.

Yüzbaşı, "Bu iş kelimelerle anlatılamaz." dedi. "Söylediğim gibi bunları tecrübe ile gösterirsem daha kolay ve daha güzel anlaşılır. Yoksa size garip gelecek ve hiçbir tasavvur uyandırmayacak ilim terimleriyle sizi uğraştırmam gerekir. Bu ölü zannedilen fakat hakikatte deruni bir faaliyete hazır bulunan unsurları canlı göstermeli; birbirlerini aradıklarını, çektiklerini, tuttuklarını, tahrip ettiklerini, mahvettiklerini ve eski bağlantılarından yeni ve beklenmeyen şekiller halinde ortaya çıktıklarını gözle görmelidir. Ancak o zaman onların ebedi bir hayatı olduğu, hatta bir duygu ve içgüdü sahip oldukları anlaşılır. Duygularımız o duygulan hissetmeye, onları iyice gözlemlemeye ve algımız onları kavramaya kadir değildir."

Eduard, "İnkar etmem, gözle görünmeyen ve bir kavram

ifade etmeyen garip ilim terimleri insana sıkıntılı hatta gülünç gelir; fakat burada anlamak istediğimiz şeyi şimdilik harflerle de ifade etmek mümkündür." dedi.

Yüzbaşı, "Ukalalık gibi görünmezse meseleyi işaret diliyle anlatabilirim." dedi. "Düşünelim ki bir A cismi bir B cismiyle sıkı sıkıya bağlı olsun. Nice cisimler ve kuvvetler bunları çözemesin. Bir de C cismi düşünelim ki aynı suretle D ile bağlı olsun. Bu iki çifti temasa getirelim, o zaman A, D ile ve C de B ile birleşecektir. Burada hangi cismin hangisini daha evvel çektiği veya def'ettiği söylenemez."

Eduard, "İşte bu." dedi. "Bunların hepsini tecrübe ile ve gözlerimizle görüp kendimize lüzumlu bir ders çıkarıncaya kadar bu sembolik formülü ele alalım: Charlotte, sen A'sın, ben de B'yim. Çünkü ben yalnız sana bağlıyım ve tabiyim. C bu misalde beni senden ayıran yüzbaşıdır. Şimdi senin açıkta kalmaman için bir D aramalıyız. Bu da şüphesiz sevimli Ottilie'ciktir. Onun buraya gelmesine artık daha fazla muhalefet etmemelisin."

"Peki." dedi Charlotte. "Bence örnek bizim vaziyetimize tam uymamakla beraber dördümüzün bir araya gelmesini ve bu tabiat ve ruh akrabalıklarının aramızda etraflıca konuşulmasını bir talih sayıyorum. İtiraf ederim ki bugün öğleden beri Ottilie'yi çağırmaya karar vermiş bulunuyorum. Çünkü şimdiye kadar evimizin idaresine bakmış olan kadın evlenmek üzere bizden ayrılıyor. Benim cephemde iş böyle. İşin Ottilie'ye ait olan cephesini şu mektuptan okuyacaksın. Mektuba göz atmayacağım, fakat doğal olarak içeriğini biliyorum. Oku bakalım."

Bu sözlerle Charlotte mektubu Eduard'a uzattı.

Müdirenin mektubu:

Çok Sayın Hanımefendi;

Bugün çok kısa yazacağımdan dolayı beni mazur görün. Geçen yıl zarfında öğrencilerimize öğrettiğimiz şeyleri ölçen sınavın bitmesi üzerine bütün anne–baba ve velilere bilgi veriyoruz. Kısa yazıyorum; çünkü az sözle çok şey ifade edebilirim. Kızınız her bakımdan birinciliği aldı. İlişik olarak sunduğum karne ve aldığı ödüllere ve başarılarına dair bilgi veren mektup sizi tatmin edecektir. Benim memnuniyetimi kısmen azaltan şey, böyle kıymetli bir öğrenciyi uzun zaman yanımızda tutamamak endişesidir. Bu vesileyle saygılarımı sunar ve kızınızın istikbali hakkında düşündüklerimi başka bir mektupta arz edeceğimi bildiririm. Ottilie'nin durumunu yardımcım anlatacaktır.

Yardımcının mektubu:

Sayın müdiremiz, Ottilie hakkında mektup yazmayı bana bıraktı. Bunun sebebi bu konuda yazması gereken şeyi yazmaktan çekinmesi ve bir nokta hakkında, aslında bizzat kendisinin mecbur olup benim yapmamı tercih ettiği bir itirazının olmasıdır.

İyi kalpli Ottilie'nin bildiğini ifade edecek mizaçta olmadığını bildiğim ve kendisinin de hazırlanması mümkün olmadığı için sınavdan endişe ediyordum. Sınav sonucu endişemi haklı çıkarmıştır. Ottilie hiçbir ödül alamadığı gibi diploma da alamamıştır. Daha fazla nasıl yazabilirim? Yazıda harfleri onun kadar özenle yazan yoktu. Fakat arkadaşları daha rahat ve seri yazıyorlardı. Matematikte de arkadaşlarından geri kalmıştır, bildiği meseleler çıkmamıştır. Fransızcada arkadaşları daha seri konuşmuş ve daha iyi bir telaffuz göstermiştir. Tarihte, Ottilie isimleri ve seneleri hatırlamakta güçlük çekmiştir. Coğrafyada siyasi taksimatı bilmiyordu. Müzikte bildiği az sayıda nağmeyi

sakin bir biçimde söyleyemedi. Resimde ödül alabilirdi; çizgileri temiz, şekiller özenli idi. Fakat maalesef fazla geniş bir konu almış ve bunu bitirememiştir.

Öğrenciler çekilip görevliler toplanarak söz sırası biz öğretmenlere geldiği zaman, Ottilie'den ancak olumsuz bir şekilde bahsedildi ve kendisine not verilmedi. Ben kendisinin özelliklerini anlatarak hakkında sempati yaratmayı umuyordum. Çünkü kanaatim Ottilie'nin lehinde olduğu gibi ben de gençliğimde aynı hazin durumda kalmıştım. Beni dikkatle dinlediler. Ancak sözüm bitince, görevliler heyeti başkanı dostça fakat alaylı bir eda ile şöyle dedi: "Yetenekler mevcut farz edilir ama bunların bir beceri haline gelmesi lazım. Her türlü terbiyenin amacı budur. Anne-babanın ve amirlerin açık ve net arzuları budur. Hatta çocukların sakin ve yarı-meşru eğilimleri de budur. Öğretmenin ve öğrencinin aynı zamanda ölçüldüğü sınavların da meselesi budur. Sizden işittiklerimiz, bu çocuk hakkında bizde iyi ümitler uyandırdı; öğrencilerinizin yeteneklerine kayıtsız kalmamanızı takdir ederiz. Gelecek yıl zarfında bu yetenekleri becerilere dönüştürünüz; o zaman sizi de öğrencinizi de alkışlarız."

Bu neticeyi zaten bekliyordum. Fakat bundan daha fenası başıma gelecekmiş. Koyunlarının hiçbirisinin kaybolmasına veya burada olduğu gibi hırpalanmasına razı olmayan bir çoban gibi çalışan aziz müdiremiz, görevliler dağıldıktan sonra memnuniyetsizliğini gizlemeyerek başarılarına sevinen arkadaşlarını sessizlik içinde seyretmekte olan Ottilie'ye: "Allah aşkına söyle! İnsan budala olmadığı halde nasıl bu kadar budalaymış gibi görünebilir?" dedi. Ottilie rahatlıkla şu cevabı verdi: "Kusura bakmayın, bugün yine, hem de çok şiddetli, başım ağrıyor." Herkesin derdiyle çok alakadar olan müdire: "Bunu kimse bilemez." dedi ve öfkeyle geri döndü.

Evet, doğrudur; kimse bilemez. Çünkü Ottilie'nin çehresi değişmiyor ve elini şakağına götürdüğünü ben de görmedim.

Dahası var: Kızınız her zaman canlı ve özgür olmakla beraber bu günkü zaferiyle taşkınlıklar yapıyordu. Aldığı ödül ve diplomalarla odada zıplayıp duruyor ve Ottilie'nin damarına basıyordu: "Bugün işin yaver gitmedi." diyordu. Ottilie rahatlıkla şu cevabı veriyordu: "Bu henüz son sınav değil." Fakat kızınız: "Sen daima dümenci kalacaksın!" diyerek çekip gitti.

Ottilie, herkesin karşısında rahat ve müsterihtir. Fakat benim karşımda böyle değil. İçinden, heyecanlı ve şiddetli bir şeyle başa çıktığı zaman yüzünün rengi değişir, sol yanağı birden bire kızarır, sağ yanağı sararır. İşte bu alameti gördüm. Onunla ilgilenmek zorundaydım. Müdiremizi bir kenara çektim ve mesele hakkında kendisiyle ciddi bir şekilde konuştum. Bu kıymetli kadın hatasını anladı. Uzun zaman görüştük. Vardığımız kararı ve ricayı zatıalinize kısaca arz ediyorum: Bir müddet için Ottilie'yi yanınıza alınız, sebebini kendiniz daha iyi takdir edersiniz. Buna karar verirseniz çocuğa nasıl davranmanız gerektiğini açıklamalarla yazarım. Kızınızın bizden ayrılmasına rağmen Ottilie'nin bir müddet sonra memnuniyetle bize döneceğini tahmin ediyorum!

Bir noktayı daha unutmamak gerekir: Ottilie'nin bir şey hakkında arzusu olduğunu veya ısrar ettiğini hiç görmedim. Buna karşılık kendisinden istenen bir şeyi reddettiği nadirdir. Bunu yaparken öyle bir ifade taşır ki anlayışlı insanlar buna karşı koyamaz. Avuçlarını açarak kollarını yukarı kaldırır ve ellerini birleştirerek göğsüne yaslar, hafifçe öne eğilerek kendisinden bir şey isteyene öyle bir bakar ki o istemekten vazgeçer. Sayın bayanhanımefendi; sizin yanınızda pek muhtemel olmamakla beraber, böyle bir jestini görürseniz beni hatırlayıp Ottilie'yi koruyun.

Eduard gülmekten ve kafasını sallamaktan kendisini alamadan mektubu okudu. Şahıslar ve olaylar hakkında da düşüncelerini söylemekten geri kalmadı. Nihayet "Yeter," dedi, "karar verildi, gelecektir. Senin işin halledildi sevgilim. Şimdi

bizim teklifimize sıra geldi. Benim yüzbaşının oturduğu sağ kanada taşınmam şart. Beraber çalışmanın en iyi zamanı sabahlan ve akşamlarıdır. Buna karşılık sana ve Ottilie'ye evin en güzel yerini bırakıyoruz."

Charlotte, Eduard'a katıldı. Eduard müstakbel hayat tarzını anlatıyordu:

"Yeğenimiz, kafasının sol tarafında baş ağrısı olmakla pek alicenaplık ediyor. Bazen benim sağ tarafımda ağrı olur. Biz karşı karşıya oturup da ben sağ dirseğime, o sol dirseğine yaslanıp kafalarımızı karşı taraflara doğru elimizin içine alırsak güzel bir simetri ortaya çıkacak."

Yüzbaşı bunun tehlikeli olacağını söylemek istedi. Fakat Eduard şöyle karşılık verdi: "Aziz dostum; D'ye karşı kendinizi tetiğe alın, kendisinden C ayrılırsa B ne yapsın?"

Charlotte, "Bu aşikar." dedi.

Eduard, "Elbette." dedi ve yerinden sıçrayıp Charlotte'u göğsüne bastırarak A'sına, yani her şeyi olan A'sına verdiği kararla hemfikir olmasını rica etti.

Altıncı Bölüm

Ottilie'yi getiren araba kapıya yanaşmıştı. Charlotte, Ottilie'yi karşıladı. Sevimli çocuk Charlotte'a doğru koştu ve ayaklarına kapanarak dizlerine yaslandı.

Şaşkınlık içinde Ottilie'yi kaldırmak isteyen Charlotte, "Bu kadar alçakgönüllülüğe ne lüzum var?" dedi. Yerinde sabit kalan Ottilie: "Bu alçakgönüllülükten değil." dedi. "Boyumun ancak dizinize kadar ulaştığı ve sevginizden emin olduğum günleri hatırlamak istiyorum."

Ottilie ayağa kalktı. Charlotte kendisini yürekten kucakladı. Genç kız evdeki erkeklere tanıştırıldı ve misafir sıfatıyla özel bir saygı gördü. Güzellik her yerde hoş karşılanan bir misafirdir.

O, konuşmalara katılmamakla beraber konuşmalar ilgisini çekiyordu. Ertesi sabah Eduard Charlotte'a, "İyi ve hoş sohbet bir kız." dedi.

Charlotte gülerek, "Hoş sohbet mi?" dedi. "Ayol, daha ağzını bile açmadı!"

"Ya!" dedi Eduard. Sonra kendini toparlayarak, "İşte bu tuhaf! " dedi.

Charlotte, yeni misafire ev işleri hakkında fazla bir bilgi verme gereği hissetmedi. Ottilie, her şeyi hızla kavramıştı. Herkes için ayrı ayrı ne yapmak gerektiğini kolaylıkla anlamıştı. Her şey kusursuzca gerçekleşiyordu. Emir verir gibi görünmeden her işi yaptırmasını biliyor, ihmal edilen işleri de kendisi yapıyordu.

Ne kadar boş zamanı kalacağını öğrendiği vakit, zamanını düzenlemek için izin aldı. Kendisine verilen işleri nasıl yaptığı hakkında Charlotte, yardımcılarından bilgi alıyordu. Serbest bırakılmıştı, yalnız Charlotte zaman zaman kendisini uyarıyordu. Mesela masasına, daha seri yazması için, küt uçlu kalemler koyuyor; fakat Ottilie bunları da derhal sivriltiyordu.

İki kadın yalnız kaldıkları zaman aralarında Fransızca konuşmayı kararlaştırmışlardı. Ottilie yabancı dilde çeşitli oyunlar yapmayı görev edindiği için Fransızca konuşmaya daha fazla meyilliydi. Bu dilde arzu ettiğinden daha fazla konuşur olmuştu.

Charlotte özellikle pansiyondaki hayatı hakkında Ottilie'nin anlattıklarını memnuniyetle dinliyordu. Ottilie, Charlotte'a iyi bir yoldaş olmuştu. Charlotte onun kendisine güvenilir bir dost olacağını da umuyordu.

Charlotte, pansiyon müdürünün ve yardımcısının Ottilie hakkında yazdıklarını tekrar ele alarak onun kişiliği ile karşılaştırıyordu. Çünkü insan karakterinin çabuk anlaşılamayacağına inanıyor, beraber yaşadığı insanlardan ne beklenmesi ge-

rektiğini ve onlardan ne meydana getirilebileceğini düşünüyordu. Beğenileni hoş görüp affetmek gerektiğini anlamak için zamana ihtiyaç olduğu fikrindeydi.

Bu çabası yeni bir şey elde edemedi. Fakat bildiği bazı şeylerin daha fazla açığa çıktığını gördü. Mesela, Ottilie'nin az yiyip içmesi ona üzüntü veriyordu.

Bundan sonra kadınları meşgul eden şey elbise idi. Charlotte Ottilie'nin daha zengin ve daha seçme elbiseleri olmasını istiyordu. Sevimli çocuk eskiden kendisine hediye edilmiş olan kumaşları kesip biçip çok az yardım alarak kendisine güzel elbiseler dikiyordu. Yeni ve modaya uygun elbiseler güzelliğini artırıyordu. Bir kadının güzelliği kendi elbiselerine de yayıldığı zaman değişik ve daha güzel çehreler meydana getirmez mi?

Böylece, erkeklerin gözüne gittikçe daha güzel görünmeye başlamıştı. Nasıl zümrüt, şahane rengiyle gözü okşar, duygulara şifa etkisi yaparsa insan güzelliği de daha büyük ölçüde, iç ve dış duyguları okşar. Bu güzelliği görebilenin neşesini artırır, kendisini kendisiyle ve bütün dünya ile ahenkleşmiş hissettirir.

Bu nedenle Ottilie'nin gelmesi ev halkının neşesini arttırmıştı. İki dost, erkeklerin toplantı zamanlarına dakikası dakikasına geliyorlardı. Yemeğe, çaya ve gezintilere hiç bekletmeden yetişiyor, akşamları masadan ayrılmakta acele etmiyorlardı. Charlotte bunun farkındaydı, erkekleri sürekli gözlemliyordu.

Hangisinin diğerini teşvik ettiğini bulmaya çalışıyor, fakat bu hususta bir fark göremiyordu. Her ikisi de toplantıları daha fazla sever olmuşlardı. Sohbetlerinde Ottilie'nin alakasını çekecek ve bilgilerine uygun gelecek bakışları arar görünüyorlardı. Bir şey okurken veyahut anlatırken Ottilie'nin gelmesini bekliyorlardı. Her ikisi de daha uysal ve daha konuşkan olmuşlardı.

Buna karşılık Ottilie'nin çalışkanlığı günden güne artıyordu. Evi, insanları ve görevleri öğrendikçe işlere daha büyük bir

enerjiyle sarılıyor, her bakışı, her hareketi her sözü her işareti daha çabuk kavrıyordu.

Sakin dikkati ve rahat hareketleri daima aynı kalıyordu. Böylece oturması, kalkması, gidip gelmesi, bir şey getirmesi, tekrar oturması sessizlik içinde oluyor ve daimi hoş bir hareket ve değişiklik halinde beliriyordu. Buna ilaveten o kadar hafif yürüyordu ki gittiği duyulmuyordu.

Ottilie'nin bu dürüst çalışkanlığı Charlotte'u çok memnun ediyordu. O da hoşuna gitmeyen hiçbir şeyi gizlemiyordu. Bir gün diyordu ki: "Güzel hareketlerden biri de bir kimse yere bir şey düşürdüğü zaman onu almak için çabuk eğilmektir; bu suretle hizmet borcumuzu ifade etmiş oluruz. Yalnız dışarda böyle bir dikkati kime göstermemiz gerektiğini düşünmeliyiz. Kadınlara karşı hareketin hakkında sana bir tavsiyede bulunacağım: Sen gençsin, bu davranışın senden daha yaşlı ve yüksek olanlara karşı bir borç, kendi yaşıtlarına karşı bir nezaket, daha küçük ve aşağı seviyede olanlara karşı da insanidir. Yalnız bir kadının erkeklere karşı böyle bir hizmete meyletmesi kibar bir hareket değildir."

"Bu huyumdan vazgeçeceğim." dedi Ottilie. "Buna nasıl karar verdiğimi anlattığım zaman beni affedeceksiniz. Bize tarihte okuttular, aklımda çoğu kalmadı. Çünkü bunu nerede kullanacağımı bilmiyordum. Yalnız bazı olaylar bende derin bir iz bırakmışlardır. Örneğin, İngiliz Kralı Birinci Şair, sözde hakimlerinin karşısında bulunduğu sırada elindeki asanın altın başlığı yere düşmüş. Böyle hallerde herkesin kendisine hizmete koşmasına alışık kral etrafına bakınmış, birisinin kendisine hizmet etmesini beklemiş. Fakat kimse yerinden kıpırdamamış ve kendisi eğilip düğmeyi kaldırmaya mecbur olmuş. Bu hikâye bana o kadar acı gelmişti ki onu dinlediğim andan beri kim elinden bir şey düşürse onu yerden almak üzere eğilmekten kendimi alamıyorum. Fakat böyle hareket her zaman uygun olmayacağı gibi, ben de bu hikâyeyi her seferinde dile getire–

meyeceğim için ileride buna dikkat edeceğim." dedi.

Bu aralık, iki dost arasındaki konuşmalar daha da samimileşiyordu. Her gün yeni bir şey düşünüyor ve yeni bir şey deniyorlardı.

Bir gün, ikisi köyün içinden geçerken bu köyün düzen ve temizlik bakımından yeri daha dar olan diğer köylere kıyasla ne kadar geri kaldığını üzülerek gözlemlediler.

Yüzbaşı, "Hatırlarsın" dedi "İsviçre seyahatinde bir köy parkını güzelleştirmek için İsviçre yapı tarzına göre değil, parkı daha kullanır hale getiren İsviçre düzen ve temizliğine göre organize etme arzusuna kapılmıştık."

Eduard, "Böyle bir şey bu köyde yapılabilir." dedi. "Köşkün bulunduğu tepe, aşağıya doğru çıkıntılı bir açı meydana getiriyor. Köy oldukça düzenli bir şekilde tepenin karşısında yarı daire şeklinde kurulmuştur. Ortadan geçen derenin taşmalarına karşı bazıları taş, bazıları sırık, bazıları da çıkartmalarla korunmak istenmiş. Fakat her birisi diğerine yardım edecek yerde zarar getirmiştir. Böylece yolda biçimsiz bir tarzda bazen aşağı bazen yukarı, kısmen de su içinden ve taşlar üzerinden geçmektedir. Eğer köyün halkı emek yardımı yapsa hiçbir para sarfına gerek kalmadan yarı daire şeklinde bir duvar yapmak ve yolu evlerin seviyesine yükseltmek, bütün bu üzüntülerin bir yana bırakılmasını sağlayarak ve temizliğini de yapacak şekilde burayı güzel bir yer haline getirmek mümkün olurdu."

Durumu gözden geçiren ve çabuk bir karara varan yüzbaşı: "Bunu yapalım," dedi.

Eduard, "Eğer kumandam altına girmezlerse köyün halkı ve çiftliklerle alakadar olmak istemem." dedi.

Yüzbaşı, "Haksız değilsin." dedi. Bu gibi işler yüzünden benim de sıkıntılara düştüğüm olmuştur. Harcanacak emeğe karşı kazanılacak şeyi ölçebilmek insanlar için ne zor. Bir amaç gütmek ve vasıtaları esirgememek ne zor! Çokları gaye ile va–

sıtayı birbirine karıştırırlar. Her arıza, göründüğü yerde halledilmelidir. Kaynağı ve sebebi hakkında fazla kafa yormamalıdır. Onun için, gündelik işlerin ötesinde, istikbali düşünemeyen kitleye akıl öğretmek zordur. Hele bu girişimlerde bazıları kazanıp bazıları kaybedeceklerse iş daha zorlaşır. Herkes için ortak olarak iyi olan şey, hudutsuz bir otoriteye dayanarak aşılmalı ve yürütülmelidir."

Böyle konuşurlarken fakirden ziyade küstaha benzeyen birisi onlardan para dileniyordu: Sözünün kesilmesine kızan Eduard, bir iki defa dilenciyi nafile yere eliyle ittikten sonra azarladı. Adam homurdanarak ve lafla karşılık vererek ağır ağır uzaklaşırken dilencinin hakkından bahsediyor, sadaka verilmeyebileceğini fakat onun da her insan gibi tanrının ve hükümdarın himayesinde olduğu için hor görülemeyeceğini mırıldanıyordu. Bu, Eduard'ı büsbütün öfkelendirmişti.

Onu sakinleştirmek isteyen yüzbaşı, "Bu olay memleket zabıtasını buraya kadar uzatmak gerektiği hakkındaki kanaatimizi kuvvetlendirmelidir." dedi. "Ara sıra sadaka vermek gerekiyor, fakat bunu özellikle evde bizzat vermelidir; evde, hatta hayır işlerken bile yavaş ve dengeli olmalıdır. Fazla sadaka, dilencileri arttırır. Buna karşılık yoldan geçerken seyahatte verilen sadaka, dilenciye tesadüfi bir şans gibi gelir. Köyün ve köşkün vaziyeti bu konuda bizim işimizi kolaylaştırıyor. Ben bu meseleyi evvelce de düşündüm. Köyün bir ucunda dükkân var, bir ucunda da iyi kalpli bir ihtiyar oturuyor. Her iki yere biraz para bırakmalı. Köye girene değil, köyden çıkana bir şeyler verilmeli. Her iki bina köşke giden yolun üzerinde bulunduğu için köyden çıkmak isteyen herkes bu evlerden geçecektir."

Eduard, "Gel." dedi. "Bunu hemen kararlaştıralım; ayrıntıları ayrıca düşünürüz."

Böylece dükkan sahibine ve ihtiyar karı kocaya uğradılar ve meseleyi hallettiler.

Köşk yoluna tırmanırken Eduard, "Biliyorum ki, dünyada

her şey iyi bir ilhama ve sağlam bir karara bağlıdır. Sen kanının park tesisleri hakkında doğru bir karar verdin ve bana da yenileme tedbirleri hakkında küçük bir işaret verdin ki bunu derhal kanına bildirdiğimi inkar edemem." dedi.

Yüzbaşı, "Bunu tahmin ederdim, fakat onaylamazdım." dedi. "Onun kafasını karıştırdın, her şeyi bıraktı, bir tek mesele etrafında bizimle uyuşmazlık halinde. Ottilie'yle fırsat buldukça yosun kulübesine gittiği halde bizi artık oraya davet etmez oldu."

Eduard, "Bundan ürkmemeliyiz." dedi. "Bir şeyin doğruluğuna ve yapılması lazım geldiğine ikna olduğum zaman onu yapıncaya kadar rahata eremem. Bir işin çaresini bulana kadar aklımız var, akşam sohbetimizde İngiliz parklarının özelliklerine bakar, bakır modelleri sonra da çiftlik haritasını ortaya koyarız. Evvela problematik olarak ve bir şaka gibi söze girişiriz, işin ciddi tarafı da herhalde arkadan gelir."

Bunu kararlaştırdıktan sonra çevrenin şemasını ve arazinin tabii haline ait krokileri içeren kitapları açtılar. Diğer sayfalardaki yenileyecek değişikliklere ait haritaları buldular. Buradan kendi çiftliklerine ve kendi muhitlerine ve bunlarda yapılacak değişiklikleri gerçekleştirmek çok kolaydı. Yüzbaşının hazırladığı haritayı esas olarak almak hoş bir uğraşı olmuştu. Yalnız Charlotte'u ilk projesiyle tasarladığı şeyden ayırmak kolay olmuyordu. Buna rağmen tepeye doğru daha kolay bir çıkış çaresi buldular. Yukarıya doğru yamaçta küçük bir ev yapacaklardı. Bu evin köşkle irtibatı olmalı ve köşkün penceresinden görünmeliydi.

Yüzbaşı her noktayı iyice düşünmüş ve ölçüp biçmişti. Köy yolu, dereden geçilecek duvar ve yapılacak doldurmalar yine söz konusu oldu: "Tepeye doğru rahat bir yol yaparken bir duvara yetecek kadar taş elde etmiş olacağım, bu iki iş birleştirilebilir ve daha ucuza mal edilebilir" dedi.

Charlotte, "Şimdi benim önem verdiğim nokta" dedi, "bu

işe belirli bir bütçe ayırmak gerek, bu tesis için ne harcanacağı bilinirse haftalara veya aylara bölünebilir. Kasa benim idarem altındadır, pusulaları ben ödüyorum ve hesaba ben bakıyorum."

Eduard, "Bize pek güvenmiyorsun." dedi.

Charlotte, "Bu gibi lüks işlerde güvenmem, bizler lüks masraflara sizden daha iyi hakim oluruz." dedi.

İşler kararlaştırılmış ve hızla işe başlanmıştı. Yüzbaşı daima işin başındaydı. Charlotte her gün onun ciddi çalışmalarını izliyordu. Yüzbaşı da Charlotte'u daha yakından tanıyordu. Böylece beraber çalışmaları ve bir eser meydana getirmeleri kolaylaşıyordu.

İş, dans gibidir, adımları birbirine denk olan insanlar birbirleri için vazgeçilmez bir hale gelir ve bu yakınlıktan karşılıklı bir sempati doğar. Charlotte'un yüzbaşıyı yakından tanıyalıberi ona sempati beslediği hakkında kesin bir delil şuydu ki kendi planında özel bir özen ile işaret ettiği ve süslediği dinlenme yerinin yıkılmasına, hiçbir nahoş duyguya kapılmaksızın seyirci kalıyordu.

Yedinci Bölüm

Charlotte'un yüzbaşıyla ortak çalışmasının sonucu olarak Eduard da daha ziyade Ottilie'ye yaklaşıyordu. Zaten bir süredir kalbinde Ottilie'ye sakin ve dostça bir ilgi duyuyordu. Ottilie herkese yardıma hazır ve yüce gönüllüydü. Eduard Ottilie'nin kendisine karşı herkese olduğundan fazla nazik olduğunu düşünüyordu. Şurası şüphesizdi ki Eduard'ın hangi yemekleri sevdiğini, çayına ne kadar şeker aldığını gizlice öğrenmişti. Onun cereyana maruz kalmamasına özen gösteriyordu. Halbuki karısı açık ve rüzgarlı havayı severdi. Bu yüzden bazen aralarında kavga olurdu. Ottilie ağaç ve çiçek bahçesini de iyi biliyordu. Eduard'ın sevdiği şeyleri yetiştirmek onun hoşlanmadığı şeyleri bir kenara bırakmak suretiyle kısa zamanda bir koruyucu

melek haline gelmişti. Eduard onun yokluğunda sıkıntı duyar olmuştu. Buna ilaveten ikisi yalnız kaldıkları zaman Ottilie'nin daha samimi ve daha konuşkan olduğunu hissediyor gibiydi.

Eduard'ın yaşı ilerlemesine rağmen bir çocuk tarafı vardı ki Ottilie'nin gençliğine uygun düşüyordu. Birbirlerini ilk gördükleri günleri hatırlıyorlardı. Bu hatıralar Eduard'ın Charlotte'a duyduğu ilginin ilk günlerine kadar gidiyordu. Ottilie ikisini sarayın en güzel çifti olarak hatırlıyordu. Eduard Ottilie'nin bu kadar eski zamanları hafızasında tutabileceğini kabul etmiyordu. Ottilie ise bir olayı gayet iyi hatırlıyordu. Bir gün Ottilie, Eduard odaya girince korkudan değil ama çocukluk icabı Charlotte'un kucağına saklanmıştı. Halbuki yerinde kalabilirdi. Çünkü Eduard onda iyi bir etki bırakmıştı.

Durum böyle olunca iki dostun daha önce kararlaştırdıkları işler adeta duraklamıştı, öyle ki yeniden bir plan hazırlamak, işleri gözden geçirmek ve haberleşmelere girişmek gereğini hissettiler. Eski kâtiplerini tembel bulduklarından kendileri kalem odasına oturdular, işe koyuldular ve katibi de çalıştırmaya başladılar. Yüzbaşının yazmak istediği ilkyazı ve Eduard'ın ilk mektubu bir türlü bitemiyordu. Bir müddet yazı tashihiyle uğraştılar nihayet Eduard vakti sordu.

O zaman anlaşıldı ki yıllardan beri ilk defa olarak yüzbaşı saniyeli kronometrik saatini kurmayı unutmuştu. Böylelikle zamanın geçtiğini hissetmez hale geldiklerini fark ettiler.

Erkeklerin gayreti böylece azalmaya yüz tutarken kadınların çalışmaları artıyordu. Genelde bir ailenin kendi şartlarından doğan hayat tarzı içinde bir ihtiras doğması çok mümkündür. Bu ihtirasın gelişmesi ve köpürerek kaptan taşması epeyce bir zaman ister.

İki dost arasındaki karşılıklı ilgi hoş bir etki yaratmıştı. Kalpleri birbirine açılmıştı ve karşılıklı bir sempati hüküm sürüyordu. Her birisi kendisini mutlu hissediyor ve diğerinin saadetini diliyordu.

Böyle bir durum kalpleri ferahlatarak ruhları yükseltir ve hareketlere sınırsız genişleme eğilimi verir. Bu yüzden dostlar evde kapanıp kalamıyorlar, daha uzak mesafelerde gezintiye çıkıyorlardı. Eduard'la Ottilie yol açmak ve yol bulmak için önden gittikleri zaman, yüzbaşıyla Charlotte önemli meseleler görüşerek ve yeni güzel köşecikler bularak sakin bir yürüyüşle arkadan geliyorlardı.

Bir gün köşk kapısından çıkarak sağ kanattan aşağı lokantaya ve oradan köprü üzerinden göllere doğru yürürken sahilin kayalıklar arasında ve geçilmez bir yerine varmışlardı.

Eduard av gezintilerinden etrafı iyi bildiği için, kayalıklar arasında gizlenmiş gibi duran, değirmene uzanan çimenli bir yoldan yürüyordu. Fakat darlaşan patika az sonra kayboluyordu, öyle ki kesik bir fundalığın içinde ve yosunlu kayalar içinde yollarını şaşırdılar. Ama bu uzun sürmedi, değirmenin sesi aradıkları yerin yakın olduğunu anlattı.

İlerideki kayanın üstüne çıkınca vadide dik kayalıklar ve yüksek ağaçlıklarla çevrilmiş garip bir ahşap bina gördüler. Yosun ve kayalar arasından geçip aşağıya inmeye karar verdiler. Eduard öne düştü, arkasına bakıp Ottilie'nin hafif adımlarla, korkusuz ve çok dengeli bir uyumla taştan taşa atladığını gördüğü zaman ilahi bir varlığın uçuşunu izliyormuş hissine kapıldı. Tehlikeli yerlerde Ottilie Eduard'ın uzattığı eli tutup hatta omuzuna yaslandığı zaman vücuduna dokunanın narin bir kadın vücudu olduğunu hissediyordu. Hatta ayağının kaymasını ve kollarına düşmesini ister gibiydi. Böylece onu kalbine basmak istiyordu. Fakat bunu hiçbir suretle yapamazdı, çok fazla sebebi vardı. Ona zarar vermekten ve onu incitmekten çekiniyordu. Bunun ispatını çok kısa sürede göreceğiz. Aşağıya inip bir köy masası etrafında yüksek ağaçların altında karşı karşıya oturduklarında değirmenci kadına süt ısmarladı ve hoş geldin diyen değirmenciyi Charlotte'la yüzbaşıyı karşılamaya gönderdikten sonra, biraz çekinerek, konuşmaya başladı:

"Sevgili Ottilie, benim bir ricam var, bunu yapmasanız bile beni anlayışla karşılayın. İtiraf edersiniz ki elbisenizin altında ve göğsünüzün üstünde bir minyatür resim taşıyorsunuz. Bu resim babanızındır. Onu siz hemen hiç tanımasanız da kalbinizde yer almayı hak eden mükemmel bir adamdı. Fakat beni affedin, resim fazla büyük, siz bir çocuk havaya kaldırdığınız, bir şey taşıdığınız veya araba sallandığı zaman veyahut az evvel olduğu gibi bir kayalıktan inerken resmin camı ve metali parçalanacak diye içim titriyor. Kazaen bir çarpılma, bir düşme ve bir temas size zarar verebilir diye üzülüyorum. Lütfen, benim hatırım için resmi oradan çıkarınız. Hatıranızda ve odanızda kalsın, hatta odanızın en kutsal yerini ona ayırın, belki endişem abartılı fakat, bana korku veriyor, şimdiki yerinden, göğsünüzden çıkarın."

Ottilie susuyordu ve Eduard konuşurken önüne bakıyordu. Sonra bir telaş eseri göstermeksizin ve Eduard'a değil göklere bakarak zinciri çözdü, içinden resmi çıkardı ve alnına değdirdikten sonra dostuna uzatarak, "Eve gidinceye kadar saklayıveriniz" dedi. "Dostça ilginizin beni nasıl mutlu ettiğini bundan daha iyi ifade edemem."

Eduard resmi dudaklarına basmaya cesaret edemedi. Fakat Ottilie'nin ellerini tuttu onları gözlerine götürdü. Birleşen bu eller belki de ellerin en güzelleri idi.

Eduard'a omuzlarından bir yük kalkmış ve kendisi ve Ottilie arasındaki perde kalkmış gibi geldi.

Charlotte ile yüzbaşı değirmencinin kılavuzluğuyla daha rahat bir yoldan geçip geldiler. Selamlaştılar. Neşeleri yerindeydi. Dönüşte aynı yoldan gitmek istemiyorlardı. Eduard biraz zor da olsa göllerin göründüğü derenin öbür tarafındaki kayalık patikayı teklif ediyordu. Böylelikle değişik fundalıklardan geçiliyor ve düzlüklerden köyler, münferit evler, süthaneler ve verimli ve yeşil yaylalar görünüyordu. Tepede, ağaçlar arasında, gizlide kalmış bir bina vardı. Buradan öne ve arkaya doğru

çevrenin zengin manzaraları göze çarpıyordu. Tatlı bir eğimle çıkılan bir yokuştan şirin bir ormancığa giriliyordu. Buradan çıkılınca çiftliğin civarındaki kayalıklara varılıyordu.

Buralara şans eseri tesadüf etmişlerdi ve çok sevinmişlerdi. Bambaşka küçük bir dünyayı dolaşmış gibilerdi. Yeni binanın yapılacağı yere gelmişlerdi. Buradan evlerinin pencerelerini görüyorlardı.

Hep beraber yosun kulübesine indiler ve burada ilk defa dördü beraber oturdular. Bugün dolaştıkları yolu öyle düzenleyeceklerdi ki tam bir şevk ve neşe havası içinde üstünden geçilebilsin. Herkes teklifler yapıyordu. Saatlerce süren bu yolun iyi düzenlenirse bir saate ineceğini hesaplıyorlardı. Şimdiden hayalen derenin göle aktığı yerden değirmenin altında yolu kısaltacak ve çevreyi zenginleştirecek bir köprü yapmayı düşünüyorlardı. Charlotte bu iş için gerekli masrafları hatırlatarak hayalleri frenlemek istedi.

Eduard, "Bunun da çaresi var." dedi. "Orman içinde bulunan ve güzel olmakla beraber az gelir sağlayan binayı'satar ve o parayla bu köprüyü yaparız, böylece paha biçilmez gezintilerle, tam yerine harcanmış bir paranın tadını çıkarırız."

Charlotte iyi bir ev idarecisi sıfatıyla bu fikre itiraz edemedi. Bu mesele evvelce de konuşulmuştu, şimdi yüzbaşı, arsaların orman köylülerine dağıtılmasına dair bir plan yapacaktı. Fakat Eduard işi daha kısa tutmak istiyordu: Araziyi zaten teklifler yapmış olan şimdiki kiracı satın almalı ve borcunu taksitle ödemeliydi, yapılacak işler de plan dahilinde ve parça parça yapılmalıydı.

Bu kadar akla yatkın bir teklifi, bu kadar uygun bir hareketi alkışlamak gerekiyordu ve daha şimdiden akıllarında yeni yolları tasarlıyor ve yolun civarında yeni dinlenme ve seyir yerleri keşfetmeyi umuyorlardı.

Her şeyi canlı bir halde görebilmek için akşam evde yeni

harita ele alındı. Gündüz kat ettikleri yolu haritada buldular ve onun daha iyi nasıl geçilebileceğini araştırdılar. Evvelce verdikleri kararı bir daha tartıştılar ve yeni fikirler ilave ettiler. Köşkün karşısında yapılacak evin yeri yeniden belirlendi ve yolun orada tamamlanması kararlaştırıldı.

Ottilie şimdiye kadar susmuştu, Eduard en sonunda Charlotte'un önünde bulunan haritayı alarak Ottilie'ye uzattı ve fikrini söylemeye davet etti. Fakat onun sustuğunu görünce cesaretlendirerek, "Susmayın." dedi. "Henüz her şey oluş ve düşünce halinde."

Ottilie parmağını tepenin en yukarısına koyarak: "Ben olsam evi buraya yaparım, yalnız buradan köşk görünmez, çünkü ormanla çevrilmiştir, ancak köy ve bütün binalar gizlenmiş olacakları için yeni ve başka bir alemde bulunduğumuz hissi oluşacaktır. Göllerin, değirmenin, tepelerin, dağların ve ovanın görünüşü fevkalade güzel olacaktır. Oradan geçerken bunun farkına vardım."

Eduard, "Doğrudur." dedi. "Nasıl oldu da bu bizim aklımıza gelmedi, Ottilie şöyle düşünüyorsun değil mi?" diyerek eline aldığı bir kurşun kalemiyle tepenin üzerinde kalın hatlarla bir dörtgen çizdi.

Yüzbaşının içi burkulmuştu. Çünkü özenle ve temiz çizilmiş bir planın böyle kirletilmesine tahammülü yoktu. Ama hafif bir homurtuyla kendisine hakim oldu ve ileri sürülen fikri benimsedi: "Ottilie haklıdır." dedi. "Bir kahve içmek veya evde o kadar hoşa gitmeyen bir balık yemek için daha uzak gezintilere çıkmak arzusu duyulmaz mı? Biz değişik şeyler ve yeni etkiler isteriz, eskiler isabetli olarak köşkü burada yapmışlar, çünkü rüzgârlara karşı korunaklıdır ve gerekli olan her yere yakındır. Fakat ikametgâh değil eğlence yeri olarak kullanılacak olan bir bina, Ottilie'nin gösterdiği yerde pek güzel olur ve iyi mevsimlerde en güzel saatleri geçirebileceğimiz bir yer olur."

İş düşünüldükçe Ottilie'nin teklifi daha isabetli görünü–

yordu. Eduard bu fikri Ottilie'nin ortaya atmış olmasından duyduğu neşeyi gizleyemiyor, sanki fikri kendisi bulmuş gibi gururlanıyordu.

Sekizinci Bölüm

Yüzbaşı sabah erkenden o bölgeyi araştırdı. İlk önce kabataslak bir plan çıkardı, sonra ötekiler de geldiğinde kararı onaylayınca bütün ayrıntıları içeren bir plan hazırladı. Gerekli hazırlıklar başladı. Arazinin satış işi tekrar ele alındı. İki erkeğe yine iş düşmüştü.

Yüzbaşı, Eduard'a temel atmanın Charlotte'un doğum gününe rast getirilmesini bir nezaket, hatta bir borç olduğunu hatırlattı. Eduard'ın bu gibi kutlamalara karşı duyduğu antipatiyi yenmek zor olmadı. Çünkü biraz sonra aralarına katılacak olan Ottilie'nin doğum gününü de kutlamayı kararlaştırmışlardı.

Yapılacak yeni tesislerin masraflarına dair titiz hatta endişeli olan Charlotte, projeleri, masraf taksitlerini tekrar tekrar gözden geçiriyordu. Gündüzleri herkes yalnız çalışıyor, akşam toplantılarına ise fazla bir istek duyuluyordu.

Ottilie bu sıralar ev idaresine tamamen hâkim olmuştu. Onun sakin ve güvenlik veren mizacı düşünülürse başka türlü olmasına da imkân yoktu. Eve ve ev hayatına olan sevgisi dışarıya ve dış hayata olan bağından kuvvetliydi. Eduard Charlotte'un gezintilere hatır için katıldığını hemen fark etmişti ve akşamları dışarda uzunca kalması yine hatır içindi. Bazen de evde kalmak için bir mazeret ileri sürerdi. Bu sebeple ortak gezintileri gün batmadan eve dönecek şekilde ayarlardı. Çoktan beri ara verdiği bir işe de başladı: Temiz fakat arzulu bir aşkı anlatan şiirler okumaya başladı.

Akşamları küçük masanın etrafında alışılmış şekilde oturuyorlardı: Charlotte kanepede, Ottilie onun karşısında bir koltukta ve erkekler de masanın diğer tarafında oturuyorlardı.

Ottilie genelde Eduard'ın sağında yer alırdı ve okuduğu zaman ışığı onun tarafına iterdi, daha sonra kitaba bakmak için yaklaşırdı. O da kendi gözlerine, yabancı dudaklardan fazla güvenirdi. Eduard Ottilie'yi rahat ettirtmek için ona yaklaşırdı. Hatta sayfaları çevirirken Ottilie okusun bitirsin diye uzunca ara verirdi. Charlotte'la yüzbaşı bunun farkında olurlar ve bazen birbirlerine gülerek bakarlardı. Bununla beraber Ottilie'nin sakin aşkını açığa çıkaran bir işaret, herkesi şaşırtmıştı.

İstenmeyen bir misafir yüzünden sıkıntılı geçen bir akşam, Eduard biraz daha beraber oturmak istedi. Çoktan beri bir yana bıraktığı flütünü çalmak arzusunu duymuştu. Charlotte ortak çalmaya alıştıkları sonatları aradı. Fakat bulamayınca Ottilie, bu notaları kendi odasına almış olduğunu biraz çekinerek itiraf etti.

Eduard, "O halde bana piyanoda eşlik eder misiniz?" dedi. Gözleri sevinçten ışıldıyordu. "Umarım beceririm." diyen Ottilie notaları getirdi ve piyanoya oturdu. Dinleyenler Ottilie'nin bu parçaları ne kadar mükemmel öğrenmiş olduğunu görerek hayrette kaldılar. Fakat onları daha fazla şaşırtan şey, Eduard'ın çalışına uymasıydı. Belki uyma tabiri uygun değildir. Çünkü Charlotte, becerisi ve alışkanlığı ile bazen duraklayan, bazen hızlanan kocasına eşlik edebildiği halde Ottilie, parçaları bir kaç defa Charlotte'tan dinlemiş ve onun kocasına eşlik ettiği şekilde öğrenmişti. Yani Charlotte'un hatalarını aynen benimsemiş ve ritme uygun olmasa bile Eduard'ın çalışına uygun bir ahenk elde etmişti. Belki bestekar bile eserinin böyle sevimli bir tarzda bozulmuş olmasından memnun olurdu.

Yüzbaşıyla Charlotte bu umulmadık olayı bir çocuğun tehlikeli sonuçlar doğurabileceği için uygun görülmeyen fakat küçük de görmeyen hatta hayranlık duyulan hareketleri gibi kabul ettiler. Çünkü yüzbaşıyla Charlotte arasındaki etkileşim, Eduard'la Ottilie arasındaki gibi büyüme halindeydi, belki de ondan daha tehlikeliydi. Çünkü bu ikisi daha ciddi ve daha güvenli

bir biçimde kendi hislerini engelleyebiliyorlardı.

Yüzbaşı şimdiden Charlotte'a karşı durulmaz bir alışkanlıkla bağlanmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu hissediyordu. Charlotte'un yeni tesislere gelmeyi alışkanlık edindiği saatlerde orada bulunmamak için sabah erken kalkıyor, işlerini düzenliyor ve sonra köşkteki dairesine çekiliyordu. Charlotte ilk günlerde bunun tesadüf olduğunu zannediyordu. Yüzbaşıyı her köşe ve bucakta arıyordu. Sonra yüzbaşının ne yapmaya çalıştığını anlayınca ona karşı saygısı artıyordu.

Yüzbaşı bir yandan Charlotte'la yalnız kalmayı önlemeye çalışırken öte yandan onun yaklaşan doğum günü şerefine tesisleri tamamlamaya çalışıyordu. Aşağıdan başlayarak köyün arkasından dolandırdığı yolu, taş elde edebilmek bahanesiyle yukarıdan aşağıya doğru da tamamlamaya başlamıştı ve işi öyle ayarlamıştı ki yolun iki kısmı doğum gününden evvelki son gece birleşsin. Yeni evin konacak süslü temel taşı da hazırdı.

İçte gizlenen duygularla, dışta küçük, dostane ve esrarlı niyetlerin ve eylemlerin meydana getirdiği zıtlık yüzünden toplantılarda konuşmalar pek canlı olamıyordu, öyle ki bir şeyin eksikliğini hisseden Eduard, bir akşam yüzbaşıya kemanını almasını ve Charlotte'a piyanoda refakat etmesini rica etti. Yüzbaşı bu genel isteği reddedemedi. Böylece en ağır bir müzik parçasını sakin ve rahat bir eda ile o kadar güzel çaldılar ki kendileri ve dinleyenler büyük bir zevk duydular. Bu konserin sık sık tekrarlanması ve ortak eğlenceler yapılması kararlaştırıldı.

Eduard, "Onlar bizden iyi yapıyorlar Ottilie" dedi. "Onlara hayranlığımızı bildirelim fakat biz de sevinçte birlik olalım."

Dokuzuncu Bölüm

Doğum günü gelmiş ve her şey tamamlanmıştı: Köy yolunu suya doğru çeviren ve yükselten duvar, kilisenin önünden ve kısmen Charlotte'un yaptırdığı sahadan geçen ve kayalıkları

dolanarak yosun kulübesinin solundan geçip tam bir dönüm yaptıktan sonra sola sapan ve hafif meyille tepeye kadar varan yol, hepsi tamamlanmıştı.

O gün ev çok kalabalıktı. Köy halkının bayramlık elbiseleriyle toplandıklan kiliseye gidildi. İbadetten sonra talimat dairesinde oğlan çocukları ve delikanlılar önden çıktılar, sonra köşk sahipleri ve misafirleri en arkada kızlar, kız çocukları ve kadınlar geliyordu.

Yolun dönemecinde kayalar üstünde yükseltilmiş bir yer hazırlanmıştı. Yüzbaşı, Charlotte'u ve misafirleri burada dinlenmeye davet etti. Buradan bütün yol görünüyor önde erkeklerin, onlann ardından kadınlann geçişleri takip edilebiliyordu.

Yavaş yavaş yürüyen ve evin yapılacağı yerin etrafında bir daire oluşturan halk kalabalığı görünüyordu. Ev sahibi, yakınlan ve itibarlı misafirler bir tarafa oturtulmuştu. Misafirler yerleştirilmeye hazır bir halde duran temel taşını koymak üzere aşağı inmeye davet edildiler. Bir elinde çekiç, öteki elinde mala bulunan özenle giyinmiş duvarcı, nesir haline getirilmesi ağır vezinli bir söyleve başladı:

"Bir binada" diyordu, "üç şeye dikkat etmeli: Yeri iyi seçilmeli, temeli sağlam olmalı, yapı iyi yapılmalı. Bunlann birincisi yapı sahibinin işidir. Çünkü nasıl şehirde binaların nereye yapılacağını prens ve belediye emrediyorsa, köyde de 'Evim şurda yapılsın, başka yerde değil' demek, yapı sahibinin hakkıdır."

Burada Eduard ile Ottilie yan yana durduklan halde birbirlerinin yüzüne bakmaya cesaret edemediler.

"Üçüncüsü, yani binayı tamamlamak çeşitli sanatkârlann işidir. Zaten yapı işinde ilgisi olmayan pek az zanaat vardır. Fakat ikinci iş, yani temel yapmak duvarcının vazifesidir. Cesaretle söylüyorum, bütün teşebbüsün belli başlı işi budur. Bu, ciddi bir iştir ve davetimiz ciddidir. Çünkü bu tören derinlerde yapılır. Şurada, şu daracık çukurda bizim esrarengiz faaliyeti-

mizin şahidi olmak şerefini bize veriyorsunuz. Yontulmuş olan şu taşı şimdi yerine koyacağız ve şimdi güzel ve kıymetli kişilerle şereflenen bu duvar boşluğu, artık kapanacak ve doldurulacak.

Köşesiyle evin hakiki köşesini, dikliğiyle evin intizamını, suya ters düşen bütün duvarların dikliğini temsil eden bu taşı, doğrudan doğruya yerine koyabiliriz. O kendi ağırlığı üstünde durur, fakat burada da alçı ve harç eksik olmamalı. Nasıl birbirine meyilli olan insanlar kanun yoluyla birbirine bağlandıkları zaman daha iyi tutunurlarsa, şekilleri birbirine uyan taşlar da bu bağlayıcı harç sayesinde daha iyi bitişirler. Çalışanlar arasında boş durmak yakışık almayacağından bu işe yardım etmekten kaçınmazsınız."

Duvarcı bu sözlerden sonra malayı Charlotte'a uzattı. O da bununla taşın altına kireç attı. Oradakilerin birçoğu aynı hareketi tekrarladı ve taş böylece yerine kondu. Bundan sonra Charlotte ve diğerleri çekiçle üç defa vurarak taşın toprakla kaynaşmasını sağlamış oldular.

Duvarcı devam ederek: "Duvarcının işi şimdilik açık havada oluyor ama her zaman böyle olmaz. Bizim işimiz çok defa göze görünmez. Taşçı ustasıyla heykeltıraşın işi daha fazla göze çarpar. Hatta sıvacının bile bizim eserimizin üstünü boyamak suretiyle bizi geride bırakmasına göz yummak zorundayız.

Şu halde yaptığı işin iyi bir iş olduğuna bizzat inanmak duvarcıdan daha fazla kime düşer? Duvarcıdan daha fazla kendini bilmek mecburiyetinde kim var?

Ev yapılıp tabanlar düzleştirildikten, dış taraflar süslendikten sonra duvarcı bütün bu zarfların içini ve tümünü meydana getiren düzenli parçaları ve köşeleri görür.

Hata yapan bir adamın bütün tedbirlerine rağmen hatasının bir gün meydana çıkmasından korkması gerektiği gibi, iyi bir iş yapan da bu maharetin kendi arzusuna rağmen bir gün ortaya

çıkmasını beklemelidir. Onun için bu temel taşını aynı zamanda bir işaret taşı sayıyoruz. Üzerine kazılan bu eşitsiz derinliklere bazı maddeler yerleşecek ve bunlar gelecek nesiller için bir belge olacaktır. Şu lehimlenmiş maden kabın içinde yazılı kağıtlar vardır. Bu maden kabın üstünde çeşit çeşit ve düşündürücü şeyler kazılmıştır. Şu cam şişelere de senelerini yazıp; şarap doldurup dibe atıyoruz, bu sene basılmış paraları da dibe atıyoruz. Bütün bunları yapı sahibimizin cömertliğine borçluyuz. Eğer misafirlerimizden ve seyircilerimizden herhangi birisi, gelecek için bir hatıra bırakmak istiyorsa ona da yer var!"

Duvarcı küçük bir aradan sonra etrafına bakındı; fakat böyle hallerde daima olduğu gibi, kimse hazır değildi. Herkes şaşırmıştı. Sonunda genç ve şen bir subay söze karıştı. "Bu kıymet hazinesinin içerisine, henüz bulunmayan bir şey koymak istersem üniformamdan bir iki düğme koparmalıyım. Onlar gelecek zamanlara miras kalmaya layıktır." Subay dediğini yaptı. Bazılarının aklına da buna benzer şeyler geldi. Kadınlar saç taraklarını vermeyi ihmal etmediler. Parfüm şişeleri ve başka ziynet eşyası da esirgenmedi. Yalnız Ottilie tereddüt ediyordu. Nihayet Eduard dostça bir sözle onu dalgınlıktan uyandırdı. Babasının resmini taşıyan altın zinciri boynundan çözdü ve yavaşça öteki eşyaların arasına koydu. Bunun üzerine Eduard kapağın hemen kapanmasını ve çukura konmasını sağladı.

Bu işte en çok emeği geçen duvarcı ustası yine söylevine başladı: "Bu taşı ebedi olarak, bu evin şimdiki ve gelecekteki sahiplerinin mutluluğunu dileyerek yerine koyuyoruz. Taşla beraber bu kıymetli kutuyu gömerken dünyevi şeylerin faniliğini düşünüyoruz. Henüz tamamladığımız bu evin bir gün yıkılacağını ve bu kutunun başkalarının eline geçeceğini hatırlıyoruz. Fakat işimizin bitmesi için düşüncemizi gelecek zamandan şimdiki zamana çevirmeliyiz. Bu günkü törenimizden sonra işimize devam etmeliyiz; ev bir an evvel yükselmeli ve şimdi görünmeyen pencerelerden ev sahibinin ve misafirlerin neşe

içinde etrafı seyrettiklerini düşünmeliyiz. Bütün onlara ve burada hazır bulunanların şerefine içelim."

Bu sözlerle duvarcı, güzel işlenmiş şarap kadehindeki şarabı bir nefeste tüketti ve kadehi havaya fırlattı. Neşe içinde içilen bir bardağı boşaltıp kırmak neşenin taşkınlığına alamettir. Fakat bu defa öyle olmadı: Bardak toprağa düşmedi. Bu da garip bir şey değildi; çünkü yapıyı hızla ilerletmek için karşı taraftan duvarlar yükseliyor ve gereken yükseklikte iskele hazırlanmış bulunuyordu. Tören olduğu için bunları tahtayla örtmüşlerdi. Üstünde bir sürü adam birikmişti. Bardak işte o tarafa fırlamış, bunlardan birisi bardağı yakalamıştı. Bunu kendisi için hayırlı bir alamet saymıştı. Elinden düşürmeksizin etrafındakilere gösteriyordu. Kadehin üstünde ç içe gayet ince bir tarzda E ve O harfleri işlenmişti. Bu kadeh gençliğinde Eduard için yaptırılmış kadehlerdendi.

İskeleler boşaltılmıştı. Misafirler içinde hafif olanlar bunun üstüne çıkıyor, etrafına bakınıyor ve görünen manzaranın güzelliğini öve öve bitiremiyordu. Çünkü bir kat yüksek irtifaya çıkanlar neler görüyordu neler! Arazinin ortalarına doğru birçok yeni yeni köyler göze çarpıyordu. Dere bir gümüş çizgi halinde beliriyordu. Hatta birisi baş şehrin kulelerini gördüğünü iddia ediyordu. Arka taraftan ormanlık sırtlardan uzak bir dağın mavi tepeleri yükseliyordu. Bütün etraf iyice görünüyordu. Birisi: "Bu üç havuzu bir göl halinde birleştirmeli," diyordu. "O zaman büyük ve güzel bir manzara ile karşılaşacağız."

"Bu yapılabilir." dedi yüzbaşı. "Çünkü bu havuzlar eskiden bir dağ gölü meydana getiriyorlardı."

Eduard, "Yalnız" dedi "çınarlarla kavaklarımı korumanızı rica ederim. Bunların orta havuzdaki yerleri çok güzel!

Ottilie'yi bir adım öne çekerek, "Bakınız" dedi, "bu ağaçları kendim diktim."

"Ne zaman diktiniz?" dedi Ottilie.

"Onlar aşağı yukarı sizinle yaşıttır. Sevgili yavrum, ben o ağaçları diktiğim zaman siz daha beşikteydiniz."

Yemekten sonra yeni tesisleri görmek üzere köy içinde bir gezintiye davet edildiler. Köy halkı yüzbaşının davetiyle evin önünde toplanmışlardı. Bir sıraya göre değil de, ailece gruplar oluşturmuşlardı. Bir kısmı akşamın işlerini görüyor, bir kısmı sıralarda oturuyordu. Hiç olmazsa pazar ve bayram günleri genel bir temizlik yapmaları kendilerine tembihlenmişti.

Bizim dostlar arasındaki sempati arkadaşlığı kalabalık toplantılarda nahoş kopmalara uğruyordu. Onun için büyük salonda dördü yalnız kaldıkları zaman pek memnundular. Fakat Eduard'a gelen bir mektup ertesi sabah için yeni misafirler geleceğini bildirdiği için bu memnuniyet kısmen geçici olmuştu.

Eduard Charlotte'a, "Tahmin ettiğimiz gibi oluyor, Kont geri kalmak istemiyor; o da yarın geliyor." dedi.

"O halde Kontes de pek geç kalmaz." dedi Charlotte.

"Tabii kalmaz." dedi Eduard. "O da yarın gelecek, bir gece bizde kalmak istiyorlar, öbür gün beraber gidecekler." Charlotte Ottilie'ye, "Hazırlığımızı vaktinde yapmalıyız." dedi.

Ottilie, "Nasıl hazırlanmamızı emredersiniz?" dedi. Charlotte bir talimat verdi. Ottilie ayrıldı.

Yüzbaşı bu gelecek olanları az tanıdığı için onlar hakkında açıklama istedi. Kont ve Kontes daha önce başkaları ile evli idiler, fakat birbirlerini arzuyla seviyorlardı. Evlilikleri iyi gitmiyordu, boşanmayı düşünüyorlardı. Kontes boşanabiliyordu ama Kont boşanamıyordu. Bunlar görünürde ayrıydılar. Fakat karşılıklı münasebetleri devam ediyordu. Kışları başkentte buluşamıyorlarsa da yazları kaplıca şehirlerine birlikte eğlence gezileri yapıyorlardı. Onlar Eduard'la Charlotte'tan biraz yaşlıydılar. Dördü de eski saray hayatından yakın dost idiler. Birbirlerinin her şeylerini beğenmemekle beraber münasebetleri dostça idi. Fakat bu defaki gelişlerine Charlotte pek memnun

olmamıştı. Sebebini aradığı zaman Ottilie'de buldu. Bu temiz çocuk bu kadar erken yaşta böyle örnek görmemeliydi. Ottilie içeri girerken Eduard, "Öndeki binanın satışını bitirinceye kadar gecikirlerse daha iyi olur; kontrat hazırdır." dedi. "Bir kopyası yanımda ama ikinci kopyası yok; bizim kâtip de hasta." Yüzbaşı ve Charlotte bu kopyayı yazmayı teklif ettiler. Fakat buna itiraz edildi. Ottilie ortaya atılarak, "Bana verin!" dedi.

"Sen bunu bitiremezsin," dedi Charlotte.

Eduard : "Kopyayı öbür sabah almak isterim, yazılacak çok şey var." dedi. Ottilie, "Ben hazırlarım." dedi ve kopyayı aldı. Ertesi sabah gelecek olan misafirleri beklerken Eduard, "Karşı caddeden atla yavaş yavaş gelen kim?" dedi. Yüzbaşı at üstündekinin endamını tarif etti. Eduard, "Senin ayrıntılarıyla gördüğün şey benim tümüyle gördüğüme uyuyor, bu gelen Mittler'dir; fakat nasıl oluyor da bu kadar yavaş geliyor?"

Süvari yaklaşmıştı, Mittler'di. Merdiveni yavaş yavaş çıkarken onu dostça karşıladılar. Eduard: "Niçin dün gelmediniz?" dedi.

Mittler: "Gürültülü törenleri sevmem, bugün dostumun doğum gününü aramızda kutlamak için geldim." diye karşılık verdi.

Eduard şakayla karışık: "Bu kadar zamanı nasıl buluyorsunuz?" dedi.

"Eğer siz kıymet veriyorsanız ziyaretimi dün yaptığım bir gözleme borçlusunuz. Barıştırma vazifesini yaptığım bir evde günün yarısını neşeyle geçirdim. Orada işittim ki siz doğum günü kutluyorsunuz. Kendi kendime diyordum ki, barıştırdığım ailenin yanında keyif çatmak bencilliktir. Niçin bir defa da barışık yaşamakta olanlarla beraber bulunmak zevkini tatmayayım? İşte böylece karşınıza çıkmış bulunuyorum."

"Dün" dedi Charlotte "gelmiş olsaydınız, kalabalık bir mi-

safir grubu görecektiniz. Bugün ise misafirimiz az; sadece, size epeyce iş çıkarmış olan Kont ile Kontesi burada bulacaksınız." Dört dostun arasında bulunan garip adam bu sözü işitince öfkeyle yerinden zıplayıp şapkasını ve mahmuzunu aramaya başladı: "Ben ne zaman biraz dinlenip eğlenmek istesem hep aksi tesadüflerle karşılaşırım. Fakat huyumdan niçin vazgeçiyorum? Buraya gelmemeliydim, şimdi kovuluyorum. Ben onlarla bir dam altında bulunmak istemem. Siz de tetikte olun. Çünkü onlar uğursuzluktan başka bir şey getirmezler. Zira ekşi hamur gibidirler, etrafa yayılırlar!"

Mittler'i sakinleştirmek istediler ama nafile!

"Evlilik kurumuna sataşan ve her ahlaklı cemiyetin temel taşı olan bu kuruma fiilen tecavüz eden, beni karşısında bulur. Eğer bir netice alamazsam onlarla alakamı keserim. Evlilik her kültürün dayanağı ve zirvesidir. O, kabaları yumuşatır ve en terbiyeli adam, nezaketini ispat için izdivaçtan daha iyi fırsat bulamaz. Evlilik çözülememelidir. Çünkü o kadar saadet getirir ki, ufak tefek talihsizlikler hiç kalır. Talihsizlik de nedir? Talihsizlik zaman zaman insana musallat olan bir sabırsızlıktır. O muayyen an geçsin, insan kendini yine mesut hisseder. Boşanmak için hiçbir haklı sebep yoktur. İnsanın kederli ve sevinçli durumu o kadar yüksektir ki, karı kocanın birbirlerine neler borçlu oldukları hesaba sığmaz. O öyle sınırsız bir borçtur ki ancak ebediyetle ödenebilir. Bazen bu iş sıkıntılıdır, bunu bilirim. Ama bazen bir karı veya kocadan daha fazla rahatsızlık veren vicdanımızla da evli değil miyiz?"

Mittler heyecanlanmıştı. Eğer arabacının boru sesi Kont ve Kontesin geldiğini haber vermeseydi daha da konuşacaktı. Misafirler sanki hesaplanmış gibi iki ayrı zamanda köşkün avlusuna girdiler. Evdekiler misafirleri karşılamak üzere yürürlerken, Mittler bir yere gizlendi ve atını getirterek öfkeyle atlayıp gitti.

Onuncu Bölüm

Misafirler içeriye alınmış, kendilerine hoş geldiniz denmişti. Evvelce içinde birçok gün geçirdikleri ve bir müddetten beri göremedikleri köşkü, odaları tekrar görmekten memnun olmuşlardı. Dostlar da onların aralarında bulunuşuna seviniyorlardı. Gerek Kont gerek Kontes orta yaşta idiler ve gençliklerine kıyasla daha iyi ve güzel görünen uzun boylu insanlardı. Gençliğin ilk tazeliği kaybolsa bile davranışlarınız karşınızdakinde bir güven uyandırır. Bu çiftte de o rahatlık vardı. Hayatı olduğu gibi yaşama eğilimleri, neşeleri, uysallıkları etrafa yayılıyordu. Bir yapmacıklığın olmaması onları yüceltiyordu. Bu etki, toplantıda her an hissediliyordu.

Doğrudan doğruya büyük şehir hayatından gelmekte olan ve bu hal, üstbaşlarından hemen belli olan yeni misafirler, dostlarımızın köy hayatına uyumuyla ve gizli arzular taşıyan durumlarıyla bir zıtlık oluşturuyordu. Fakat eski hatıralar ve yeni alakalar birbirine karışıp samimi bir sohbet başlayınca bu zıtlık derhal ortadan kalkmıştı.

Aralarında hemen bir gruplaşma olmuştu. Kadınlar kendi odalarına çekildiler. Birbirlerine sırlarını vererek ve yeni şapka ve elbise modellerinden bahsederek sohbete daldılar. Erkeklerse yeni seyahat arabaları ve atlar üzerine konuşuyorlardı, at pazarlık ve trampası başlamıştı bile.

Ancak yemek zamanı tekrar buluştular. Herkes elbisesini değiştirmişti. Yeni misafirler burada da üstünlük gösteriyorlardı. Giydikleri her şey henüz kimsenin görmediği yenilikteydi.

Sohbet canlı ve hareketli geçiyordu. Böyle toplantılarda her zaman olduğu gibi, afaki şeylerden konuşuluyordu. Hizmetçiler anlamasın diye Fransızca konuşuyorlardı. Geniş bir rahatlıkla, yukarı ve orta tabakanın durumlarından söz açılmıştı. Yalnız konuşma bir noktada biraz takılıyordu: Charlotte'un bir gençlik arkadaşının yakında boşanacağı haberi pek hoş karşılanmamıştı.

Charlotte, "Uzaktaki bir dost hakkında haber sormak sıkıntılı oluyor." dedi. "İnsan onları mesut görmek istiyor ama bir de bakıyorsunuz kaderleri tehlikeye düşmüş, hayatın yeni ve daha tekinsiz bir yolunu tutmak üzereler."

"Azizim" dedi Kont, "böyle sürprizlere maruz kalıyorsak kabahat kendimizde! Biz dünya işlerini, bilhassa evlilik bağlarını biraz da tiyatro piyeslerinin tesiri altında sonsuz ve çözülmez görmek istiyoruz. Halbuki bu, dünyanın gidişine uygun değildir. Komedilerde evliliği, arızalarla geciktirilmiş bir arzunun son safhası olarak görürüz. Sevgililer emellerine nail olunca perde iner ve ani bir tatmin hissi doğarak içimizde devam eder. Ama gerçekte işler daha başka türlüdür. Burada hadiseler perde açılınca yeni bir şey görünse de görünmese de işlemeye devam eder."

Charlotte gülümseyerek, "İşler bu kadar fena gitmese gerek." dedi. "Tiyatrodan ayrılan şahıslar bile yine orada bir rol almak isterler."

"Buna diyecek bir şey yok mu?" dedi Kont. "Yeni bir rol almak istenebilir. Dünyayı tanıyanlar şunu görürler ki evliliğin devamlılığı, sürekli değişme halinde olan bu dünyada biraz garip düşmektedir. Neşesiyle yeni kanunlara rehberlik eden bir dostum, evlenmenin beş sene için olması gerektiğini iddia ediyor. Bu rakam güzel, kutsal ve tektir; bu süre birbirini tanımaya çocuk yapmaya, kavga etmeye ve işin en güzel tarafı, tekrar barışmaya yeter. O zaman, der dostum, ilk yıllar ne kadar mesut geçecektir! Hiç olmazsa iki üç sene zevk içinde geçer. Sonra karı kocadan birisi süreyi uzatmak isteyebilir. Ayrılma zamanı yaklaştıkça işin tadı artar. Lakayt ve hatta memnuniyetsiz olan taraf bundan ancak memnun olur. Eğlenceli bir toplantıda zamanın geçtiği nasıl unutulursa, evlilik süresinin tükendiği de böylece unutulur ve süre sessizlik içinde uzatılmış olur."

Bu şaka, neşeli ve eğlendirici ve ahlaki bir yoruma ne kadar

elverişli olursa olsun, Charlotte nazarında bunların konuşulması, Ottilie açısından hiç önemli değildi. Suç ve yarı yarıya suç olan bir şey hakkında pek açık saçık bir konuşma ve onu güzel bir hareket gibi gösterme kadar tehlikeli bir şey olamazdı.

Evlenmeye dokunan her şey bunun bir parçasıydı. Onun için Charlotte kendisine has bir beceriyle konuyu değiştirmeye çalıştı, fakat bunda başarılı olamayınca Ottilie'yi uzaklaştırmak için bir çare bulamadığına üzüldü. Çünkü her şey eskiksiz hazırlanmıştı. Bu sakin ve dikkatli çocuk bir işaretiyle hizmetçiye her şeyi anlatabiliyordu.

Charlotte'un konuyu değiştirme gayretini sezemeyen Kont, konuşmasına devam etti: Sözleriyle başkalarını taciz etmemeye dikkat eden bu adam, karısından ayrı yaşamanın ıstırabıyla ve Kontesle evlenmeyi istemesine rağmen, evlilik bağları aleyhinde konuşmayı seviyordu.

“O dostum" dedi, "yeni bir kanun teklifi daha yapıyor: Bir evlilik ancak iki taraf veya taraflardan biri üçüncü defa evlendikten sonra bozulmuş sayılmalıdır. Çünkü böyle bir şahıs evliliği vazgeçilmez bir şey saydığını itiraf etmiş olur. Eski evliliklerinde boşanmayı gerektiren sebepleri tanımış demektir. İnsan birbirini denemelidir. Hem evlilere hem bekârlara dikkat etmelidir. Çünkü neler olacağı bilinmez."

Eduard, "Bu, cemiyetin ilgisini çok çekerdi." dedi. "Çünkü gerçekten evlendikten sonra artık kimse meziyetlerimizi ve kusurlarımızı sormuyor."

"Böyle bir kanun çıksaydı" dedi Kontes, "ev sahiplerimiz iki basamağı başarıyla atlamış bulunurlar, üçüncü basamağa hazırlanırlardı."

Kont, "Onların işi rast gitti. Ölüm, papaz mahkemelerinin sorun çıkardığı işi kolaylıkla halletti." dedi.

Charlotte oldukça somurtkan bir bakışla, "Ölüleri rahat

bırakalım." dedi.

"Neden?" dedi Kont. "Onları hürmetle anmaya bir engel var mı? Arkada bıraktıklarına birçok iyilik yapmak için kaç senelerini feda ederek tevazu göstermişlerdir?"

Kontes hafifçe içini çekerek, "Yalnız" dedi, "böyle hallerde kurbanın çok genç yaşlarda olması gerekmeseydi!"

"Evet." dedi Kont. "Dünyada ancak pek az şeyin umulan neticeyi vermesi insanı kahredecek bir şey. Çocuklar vadettiklerini vermezler, gençler nadiren. Onlar sözlerini tutsalar, dünya sözünde durmaz!"

Konunun değiştiğini hisseden Charlotte memnun: "Biz zaten iyi şeyleri parça parça tatmakla yetinmeye alışmalıyız." dedi.

"Tabii." dedi Kont. "Siz ikiniz güzel zamanlar geçirdiniz. Sizinle Eduard'ın sarayda en güzel çift olduğunuz zamanları hatırlıyorum. Bugün artık ne o parlak zamanlardan, ne de şatafatlı düğünlerden eser var. Siz dans ederken bütün gözler size yönelirdi. Birbirinizin gözlerine baktığınız zaman herkes imrenirdi!"

Charlotte, "Birçok şey değiştiği için bu güzellikleri artık alçakgönüllülükle dinleyebiliriz." dedi.

Kont, "Eduard'ı sabit fikirli olmadığı için gizli gizli takdir ederdim," dedi. Çünkü biraz tuhaf olan ebeveyni sonunda işi nasıl olsa kabul edeceklerdi. On sene kazanmış olmak az bir şey mi?"

Kontes, "Onu müdafaa etmeye mecburum." dedi. "Charlotte'un da kabahati vardı. Eduard'ı bütün kalbiyle sevip onun karısı olmaya karar verdiği halde ona ne kadar eziyet ettiğine ben şahidim. Öyle ki, Eduard kendisinden uzaklaşmak gibi bedbaht bir karar vermeye mecbur olmuştu."

Eduard Kontes'e göz kırptı, lehine konuştuğu için müteşekkir görünüyordu.

Kontes devam etti: "Charlotte'un bir mazeretini ilave etmeliyim. O zaman kendisine talip olan sevgilisinde uzun zamandan beri ısrar etmişti ve oldukça yakışıklı bir adamdı."

Kont, biraz hareketli, "Azizem" dedi, "itiraf edelim: Eduard da siz de lakayt değilsiniz ve Charlotte başkalarına karşı sizden çekinmeye mecburdu. Ben kadınların bir erkeğe karşı sevgilerini o kadar uzun zaman sürdürmelerini ve ayrılıklara rağmen vazgeçememelerini pek güzel bir hareket olarak düşünürüm."

"Bu güzel özelliğe erkekler daha fazla sahiptir." dedi Kontes. "Hiç olmazsa sizde, sevgili Kont, gözlemledim ki evvelce sevmiş olduğunuz bir kadın kadar kimse size etki edememektedir. Mesela böyle eski bir sevgilinin ricasını şimdiki sevgilinin arzusundan daha ciddiye alıyorsunuz."

"Bu serzenişi haklı bulmak lazım." dedi Kont. "Ama Charlotte'un ilk kocasına gelince: Onu, güzel bir çifti birbirinden ayırdığı ve birbiri için yaratılmış, değil beş sene on beş sene beraber yaşayabilecek bir çifti ayırmış olduğu için sevemedim."

Charlotte, "İhmal ettiğimiz şeyi telafiye çalışalım." dedi.

"Bunu ihmal etmeyin." dedi Kont. "İlk evlenmeniz sevimsiz bir evlenmeydi. Bu sert tabirimi anlayışla karşılayın. Şaşkınca bir şeydi. Bu ilk evlilikler en incelikli münasebetleri bozar, kaba bir güvenlik hissinden başka bir şeye dayanmazlar, sanki şu veya bu kendi başına kalsın diye bağlanırlar."

Konuşma buraya gelince konuyu kesinlikle değiştirmek isteyen Charlotte, cesur bir müdahale yaptı ve bunda da başarılı oldu. Konuşma genelleşmişti. İki koca ile yüzbaşı lafa karışıyorlardı; Ottilie bile fikrini söylemeye mecbur olmuştu. Yemek sonunda masayı süsleyen sepet sepet meyve ve süslü vazolardaki çiçekler etrafa tatlı bir neşe yayıyordu. Yemekten sonra, ziyaret edilen park tesislerinden söz açıldı. Ottilie ev işleri olduğunu ileri sürerek toplantıdan ayrılmıştı. Fakat aslında yazı kopyasıyla meşgul oldu. Kont yüzbaşıyla görüşüyordu. Sonra Charlotte

da onlara katıldı. Yukarı çıktıklarında yüzbaşı planı getirmek üzere aşağıya doğru koşarken, Kont Charlotte'a, "Bu adam pek hoşuma gidiyor." dedi. "Pek bilgili bir adam; çalışması da çok ciddi ve verimli. Burada başardığı işler daha yüksek tabakalarda büyük önem kazanabilirdi." Charlotte yüzbaşının övülüşünü içten bir memnunlukla dinliyordu. Fakat kendine hâkim oldu, sessiz ama açıkça Kont'un söylediklerini onayladı. Kontun sözlerine: "Tam zamanında tanışmış olduk, kendisine uygun gelecek bir görev var. Buna aracılık etmekle hem onu mutlu etmiş, hem de bir dost kazanmış olurum." diye devam etmesi onu şaşırtmıştı.

Charlotte yıldırımla vurulmuşa döndü. Kont bir şeyin farkında değildi. Çünkü kadınlar her zaman kendilerine hâkim olmaya alışık oldukları için olağanüstü hallerde yapma bir uyum göstermeyi bilirler. Buna rağmen Kont'un bundan sonraki söylediklerini artık dinleyemedi. Kont, "Bir şeye kani oldum mu" diyordu, "çabuk yaparım; yazacağım mektup kafamda hazır ve yazmak için acele ediyorum. Bana lütfen mektubumu bu akşam götürecek bir atlı uşak temin ediniz."

Charlotte için için harap olmuştu. Bu tekliflerin şaşkınlığı içinde ve kendi kendisine de şaşırmış bir halde söyleyecek söz bulamıyordu. Neyse ki, Kont yüzbaşı hakkındaki hayallerini anlatmaya koyulmuştu. Bu aralık yüzbaşı gelmiş ve haritasını Kont'un önüne sermişti. Charlotte kaybedeceği dostunu artık başka gözle görüyordu. Hafifçe bir reverans yaparak çekildi ve yosun kulübesine doğru koşmaya başladı daha yolun ortasına gelmişti ki gözyaşlarını tutamadı. Küçük dinlenme evine kendini atarak, evvelce hiç farkında olmadığı bir aşk, arzu ve perişanlığa kendisini bıraktı.

Öte tarafta Eduard Kontes'le göllere doğru yürüyordu. Her şeyi öğrenmek merakında olan bu zeki kadın, yoklayıcı konuşmalarla Eduard'ın Ottilie'yi mat etmekten hoşlandığını fark etti; adım adım, meseleye nüfuz ederek nihayet ikisi arasında

bir aşkın başlamakta değil, başlamış olduğunu iyice anladı.

Evli kadınlar birbirlerini sevmeseler bile, bekâr kızlara karşı gizli bir ittifak halindedirler. Böyle bir meylin sonuçlarını hassas ruhlarıyla çabuk kavrarlar. Buna ilaveten, o gün sabahtan Charlotte'la Ottilie hakkında konuşmuş ve bu çocuğun sakin mizacıyla köyde oturmasını onaylamamış, şehirde yaşayan ve biricik kızına iyi bir kız arkadaş arayan bir dostunun yanına yerleştirmeyi tavsiye etmişti. Charlotte, "Bir düşüneyim." demişti.

Fakat şimdi Eduard'ın ruh halini görünce teklifi bir karar haline gelmişti. Kendi kendini bunu düşünürken, Eduard'ın arzularına uyarmış gibi görünüyordu. Bu kadın kadar kendisine hükmedebilen kimse yoktu. Böyle olağanüstü hallerde, kendisine hâkim olabilmek, başkalarını da etki altına almamızı sağlar. Görünüşte fedakâr görünüp içten arzularımızı bastırmamıza imkân verir.

Bu düşünceye karşıdaki kişiyi bir tuzağa düşürmüş olmanın verdiği sevinç eklenir. Biz yalnız şimdiki başarımıza değil gelecekteki şaşırtıcı utandırmalarımıza da seviniriz. Böylece Kontes de üzüm zamanı için Eduard'ı Charlotte'la beraber davet ederek bir kurnazlık yaptı. Eduard'ın "Ottilie'yi de beraber getirebilir miyim?" sorusuna ise yoruma açık bir cevap verdi.

Eduard daha şimdiden şahane manzaralardan, büyük ırmaktan, tepelerden, kayalıklardan, üzüm bağlarından, eski köşklerden, su gezintilerinden, bağ bozumunun neşesinden heyecanla bahsetmeye başlamıştı, ruhunun masumiyetiyle Ottilie'nin böyle bir deneyimden ne kadar memnun kalacağını açıklıyordu. O an Ottilie'nin gelmekte olduğunu gördüler. Kontes hemencecik Eduard'a, tasarlanan bu güz gezintisinden hiç bahsetmemesini tavsiye etti. Çünkü çok sevilen şeyler gerçekleşemezlerdi. Eduard söz verdi ve Kontes Ottilie'ye doğru yürümeye davet etti, kendisi de bir kaç adım önden koştu. Yolda topladığı kır çiçeklerinden hazırladığı bir buketi kendisine vererek elinden öptü. Bu manzarayı seyreden Kontes için adeta

hüzün duydu. Çünkü bu aşkın günahkârlığını desteklemediği gibi, bu nazik muameleyi de sığıntı bir kıza layık görmüyordu.

Akşam yemeğine oturulduğu vakit sofrada bambaşka bir hava esiyordu. Bahsettiği mektubu yazmış ve postaya yollamış olan Kont, yanına oturttuğu yüzbaşıyı usta bir şekilde yoklayıp duruyordu. Kont'un sağında oturmakta olan Kontes Kont'la sohbet edemediği gibi, Eduard'la da konuşamıyordu. Çünkü hararetten ve heyecandan bol bol şarap içen Eduard, yanında bulunan Ottilie'yle hararetli bir konuşmaya dalmıştı.

Karşı tarafta yüzbaşının yanında, içinden geçenleri söylemesi güç, hatta imkânsız olan Charlotte bulunuyordu.

Kontes'e gözlem yapacak zaman kalıyordu. Charlotte'un huzursuzluğunun farkına varmıştı. Eduard'la Ottilie'nin münasebetlerini düşündüğü için, Charlotte'un kocasının hareketine öfkelenip kırıldığına ikna olmuştu.

Kendisi ise hedefine nasıl ulaşacağını düşünüyordu.

Yemekten sonra sofradakiler yine ayrıldılar. Kont hiç de bencil ve alaycı olmayan bu sakin yüzbaşının arzularını öğrenmeye çabalıyordu. İkisi de salonun bir tarafında aşağı yukarı geziniyorlardı. Ümit ve şarapla heyecana gelmiş olan Eduard, bir pencereye dayanmış Ottilie'yle şakalaşıyordu. Charlotte'la Kontes sessizlik içinde, salonun öbür ucunda geziniyorlardı. Onların susmaları ve bir kenarda oturmaları toplantıya bir durgunluk getirmişti. Kadınlar kendi dairelerine, erkekler de öteki daireye çekildiler. Bir gün de böyle bitmişti.

On Birinci Bölüm

Eduard Kont'a odasına kadar eşlik etti ve bir süre daha onunla konuştu. Kont, eski anılara dalmıştı. Güzellikten anlayan, ateşli bir adam edasıyla Charlotte'un güzelliğini anlatmaya koyuldu: "Güzel bir ayak, doğanın özel bir lütfudur. Bu güzellik bozulamaz; bugün onun yürüyüşünü seyrettim, adeta sevdikleri kadının sağlığını dilemek için onun pabucundan su içen eski

Sarmatlar gibi ayağını öpesim geldi." dedi.

İki erkek yalnız Charlotte'un ayak güzelliğinden bahsetmekle kalmadılar, eski hikâyelere ve maceralara da daldılar. Eduard'la Charlotte'un sevişmelerini, buluşmalarını engelleyen manilerden ve birbirlerine aşklarını ilan edebilmek için ne gibi kurnazlıklara başvurduklarından söz açtılar.

"Hatırlıyor musun?" dedi Kont. "Kralımızın dayılarını ziyaret ettikleri ve köşkte birleştikleri gün, senin maceralarına nasıl dostça ve diğerkamca yardım etmiştim? O günü süslü elbiseler içinde ve tören halinde geçirmiştik. Gecenin bir kısmı da serbest görüşmelere ayrılmıştı."

"Saray kadınlarının kaldıkları yere giden yolu çok iyi biliyordunuz." dedi Eduard. "O yoldan selametle sevgilime ulaşmıştım."

Kont, "Charlotte" dedi, "beni memnun etmekten ziyade ahlak kurallarını önemsiyordu. Yanında da çok çirkin bir namus bekçisi bulunduruyordu. Siz kaş gözle anlaşıp dururken benim başına ne işler gelmişti!"

"Dün" dedi Eduard, "sizin geleceğinize dair haber alınca karımla bu olayı, bilhassa geri çekilişimizi hatırladık. Bilirsin, yolumuzu şaşırmıştık da öndeki salona çıkmıştık. Buradan yolu iyi bildiğimiz için nöbetçilerin önünden rahatça geçebileceğimizi sanmıştık. Halbuki kapı açılınca ne kadar şaşırmıştık! Yol yataklarla kapatılmıştı, bunların üstünde de sıra sıra dev cüsseli nöbetçiler uyuyordu. Nöbet tutan uyanık birisi bizi görünce şaşırmıştı; bizse gençlik cüretiyle hiçbir şeye aldırış etmeden, horul horul uyuyanların hiçbirini uyandırmadan üstlerinden atlayıp geçmiştik!"

Kont: "Ben gürültü olsun diye ayağımın bir yere takılmasını istiyordum." dedi. "O vakit kim bilir nasıl bir uyanış ve kalkışa şahit olacaktık!"

O anda, köşkün saati 12'yi vurmuştu.

Kont gülerek: "Tam gece yarısı oldu." dedi. Sonra ilave etti: "Tam zamanı geldi sevgili dostum. Sizden bir ricam var: Vaktiyle benim size yaptığım gibi, siz de bana bugün kılavuzluk edin. Ben Kontes'e kendisini ziyaret edeceğime söz verdim. İkimiz de bütün gün yalnız kalıp konuşamadık. Çoktandır birbirimizi görmüyoruz. Sanırım bu durumda baş başa geçecek bir saate hasret duymaktan daha doğal bir şey olmaz! Gidiş yolunu bana gösterin, dönüşü yalnız da yapabilirim. Herhalde bu yolda kimsenin ayağına takılacak değilim!"

Eduard, "Size bu ev sahipliğini yapmak isterdim." dedi. "Ancak üç hanımefendi de karşıdaki tarafta beraber bulunuyorlar; onların halen uyanık ve baş başa olmadıkları ne malum? Beklenmedik durumlara yol açmasak!"

"Bundan endişe etme." dedi Kont. "Kontes beni bekliyor ve şu anda herhalde odasında yalnızdır."

"O halde iş kolay." dedi Eduard. Eline şamdanı alarak Kont'un önüne düştü. Uzun bir koridora açılan gizli bir merdivenden indiler. Eduard koridorun sonunda bulunan küçük bir kapıyı açtı, bir dolambaçlı merdivenden çıktılar.

Yukarda dar bir aralıkta, Eduard şamdanı Kontun eline vererek sağ tarafta bezden bir kapı gösterdi. İter itmez kapı derhal açıldı; Kont içeri girdi. Eduard karanlıkta kaldı.

Soldaki kapı Charlotte'un yatak odasına açılıyordu. İçerden sesler geliyordu. Charlotte oda hizmetçisine soruyordu: "Ottilie yattı mı?" Hizmetçi, "Hayır." diye karşılık verdi. "Henüz aşağıda, yazı yazıyor. Charlotte'un sesi tekrar duyuldu: "Öyleyse gece ışığını yakıp gitsin, vakit geç oldu. Mumu kendim söndüreceğim. Yalnız yatacağım." diyordu.

Eduard, Ottilie'nin hâlâ yazı yazmakta olduğunu duyunca ürperdi, sevinçle: "Benim için çalışıyor." diye mırıldandı. Onu hayalen gecenin alaca karanlığında daracık bir yerde oturup yazdığını gördü. O tarafa doğru yöneldi. Yanına girip onu gö–

receğini umuyordu. Bir defa daha onun yakınında bulunmak için yenilmez bir arzu duyuyordu. Fakat buradan Ottilie'nin oturduğu yere yol yoktu. Derken kendisini birdenbire karısının kapısında buldu. Ruhunda garip bir karışıklık hissetti. Kapıyı açmak istedi, fakat kilitlenmişti. Hafifçe vurdu ama Charlotte duymadı.

O sırada, Charlotte yandaki büyükçe odada gürültüyle geziniyordu, Kontun yaptığı tekliften beri içinde duyduğu değişiklikleri düşünüyordu. Yüzbaşıyı düşünüyordu. Evi dolduran, gezintileri canlandıran oydu. Şimdiyse gidecek, ortalık bomboş kalacaktı. Bu gibi hallerde her zaman yaptığı gibi kendisine teselli arıyor ve zamanın acılarını hafifleteceğini umuyordu. Acılarını hafiflettirecek ve ölü geçecek olan zamana lanet okuyordu!

Bu yüzden, nadiren yaptığı gibi şeye, dökülen gözyaşlarına sığındı. Kendisini kanepeye atıp acılarına sığındı. Eduard ise kapıdan ayrılamıyordu. Kapıyı bir daha, bir daha vurdu. Öyle ki ses, gecenin sessizliğinde Charlotte'a hayli gürültülü gelmişti ki irkilerek ayağa kalktı. Hemen bunun yüzbaşı olabileceğini veya olması gerektiğini düşündü. Sonra ise bunun mümkün olmadığını. Acaba yanlış mı işitmişti? Fakat net olarak duymuştu. Buna inanmak istiyor ama aynı zamanda bundan korkuyordu. Yatak odasına girdi. Arkadan kilitlenmiş kapıya yaklaştı. Kendi korkaklığına üzülüyordu. Kontes'in bir şeye ihtiyacı olamaz mıydı? Bu düşünceyle kendisini topladı ve cesaretle: "Kim o?" dedi. Hafif bir ses: "Benim." diye cevap verdi. Sesi anlamayan Charlotte: "Kim?" dedi, yüzbaşı karşısında belirmişti. Bu defa ses daha kuvvetli geldi: "Ben Eduard'ım." Kapıyı açtı, kocasını karşısında buldu. Eduard bir şakayla onu selamladı. Charlotte aynı tonda devam edebilirdi. Eduard esrarengiz ziyaretine karmakarışık açıklamalar yapıyordu. Fakat sonunda: "Niçin geldiğimi sana itiraf edeceğim." dedi. "Bu akşam senin pabuçlarını öpmeye yemin ettim."

Charlotte, "Bu çoktandır aklıma gelmemişti; hem iyi, hem de fena bir hareket." dedi.

Charlotte hafif gece kıyafetini kocasının gözünden gizlemek için bir koltuğa oturmuştu. Eduard Charlotte'un yanına diz çöktü, pabucunu öptü; sonra pabuç elinde, karısının ayağını tutarak hoş bir duyguyla göğsüne bastı.

Charlotte doğuştan yumuşak ve evlilik hayatında kendini zorlamaksızın sevgili rolüne devam eden kadınlardandı.

Kocasını hiçbir zaman tahrik etmezdi, hatta onun arzularına bile tam karşılık vermezdi. Ama soğuk ve antipatik de değildi. Doğal şeylerden bile utanan bir nişanlı gibi davranırdı. Eduard kendisini o akşam işte böyle gördü. Charlotte Eduard'ın çıkıp gitmesini istiyordu; çünkü onun varlığı kendisine serzeniş ediyor gibi geliyordu. Yalnız Eduard'ı uzaklaştırması gereken duygu, onu büsbütün cezbediyordu. Charlotte'da bir heyecan hissediyordu, ağlamıştı. Ağlamak zayıf kadınların cazibesini azaltsa da kuvvetli ve kararlı kadınların sevimliliğini hudutsuz derecede arttırır. Eduard bu akşam pek yumuşak, pek dostça ve çok istekliydi. Hakkını isteyen bir adam gibi değil de, kâh ciddi, kâh şaka karısının yanında kalmak için müsaade koparmaya çalışıyordu. Nihayet cesaretle mumu söndürdü.

Alacakaranlıkta derin eğilimler ve hayaller gerçeklik dünyasına galip geliyordu. Eduard Charlotte'u kolları arasında tutarken yüzbaşının hayali onun ruhuna kâh yaklaşıyor, kâh uzaklaşıyordu. Böylece yanındaki ile uzaktaki birbirine karışıyor, zevkli bir hayal meydana getiriyordu.

Ancak şimdi yaşadıkları gerçeği yok saymaya yetmiyordu. Gecenin bir kısmını konuşma ve şakalaşmayla geçirdiler. Gerçekten hissettiklerini bir kenara bıraktıklarından serbest ve rahat konuşuyorlardı: Ertesi sabah Eduard karısının koynunda uyandığı zaman, gün ışığının kendilerine şaşkın şaşkın baktığını hisseder gibi oldu, sanki güneş bir cinayeti aydınlatıyordu.

Yavaşça yataktan sıvıştı. Charlotte gözlerini açtığı zaman kendisini yatakta yalnız buldu.

On İkinci Bölüm

Kahvaltı masasında toplandıkları zaman, dikkatli bir gözlemci her birisinin derin duygularını ve heyecanlarını hareketlerinden anlayabilirdi. Kont ile Kontes sabırla geçirilmiş uzun bir ayrılıktan sonra sevişen çift olarak birleşmenin ve karşılıklı sevgi teminatı verilmiş olmasının huzuru içindeydiler. Buna karşılık Charlotte'la Eduard mahcup ve pişman bir halde yüzbaşıyla Ottilie'nin karşısında oturmuşlardı. Aşk böyledir. Her hakkı kendinde bulur ve başka bir hak kabul etmez. Ottilie çocuk gibi neşeliydi, hatta kendi tarzına göre şuhtu denilebilirdi. Yüzbaşı asık suratlı görünüyordu. Kont'la yaptığı görüşmeden sonra içinde uyuyan duygular uyanmıştı. Kendini asıl görevini yapamayan ve sadece yarım yamalak işlerle gününü geçiren bir adam halinde görüyordu. İki misafir ayrılmışlardı ki yeni misafirler gelmişti. Bu Charlotte'un hoşuna gidiyordu. Çünkü kendi düşünceleriyle baş başa kalmamak ve avunmak istiyordu. Eduard hoşlanmamıştı, çünkü Ottilie'yle ilgilenmek istiyordu. Ottilie de memnun değildi; çünkü sabahları yazması gereken yazı henüz bitmemişti. Bu yüzden misafirler gider gitmez odasına çekildi.

Akşam olmuştu. Misafirlere arabalarına kadar eşlik etmiş olan Eduard, Charlotte ve yüzbaşı göllere doğru bir gezinti yapmayı kararlaştırdılar. Eduard'ın epeyce masraf ederek almış olduğu kayık gelmişti. Onun su üzerindeki hareketini ve dümenini deneyeceklerdi.

Kayık, orta gölün kenarındaki meşe ağacına bağlanmıştı. İlerde burada bir rıhtım ve ağaçlar arasında güzel tarzda bir dinlenme yeri yapılacaktı. Göl gezintileri bu istikamette olacaktı.

"Karşı yakada rıhtım nerde yapılmalı? Bence çınarlarımın yanında." dedi Eduard.

Yüzbaşı, "Onlar sağ taraftan biraz fazla uzaktır. Biraz daha aşağıda yapılırsa köşke daha yakın olur; fakat yine de düşünelim." dedi.

Yüzbaşı kayığın arka tarafına geçmiş, küreği eline almıştı. Charlotte da bindi. Küreklerin birini de Eduard aldı. Fakat kayık harekete geçerken Ottilie aklına geldi ve bu gezintinin Ottilie'yi görmesini geciktireceğini düşündü. Süratle kararını verdi: Kayıktan zıpladı, küreği yüzbaşıya bıraktı ve sudan bir mazeret söyleyerek, eve doğru koşmaya başladı.

Eve varınca Ottilie'nin odasına kapandığını ve yazı yazmakta olduğunu öğrendi. Ottilie uğruna bir adım atmış olmanın ferahlığı içindeydi. Onu karşısında bulamadığına üzüldü. Sabırsızlığı her an artıyordu. Büyük salonda bir aşağı, bir yukarı geziniyor, birçok şey deniyor fakat hiçbir şeyle oyalanamıyordu. Yüzbaşıyla Charlotte dönmeden önce Ottilie'yi yalnız görmek istiyordu. Bu aralık hava kararmış, mumlar yakılmıştı.

Nihayet Ottilie candan bir sevimlilikle içeri girdi. Dostu için bir şey yapmış olmanın sevinci içinde ayağı yere değmiyordu. Yazının aslını ve kopyasını Eduard'ın önüne koydu. Gülerek: "Tashih edelim mi?" diye sordu. Eduard ne cevap vereceğini bilmiyordu. Ottilie'ye baktı, sonra başını kopyalara çevirdi. İlk sayfalar büyük bir itinayla zarif bir kadın elinden çıkmıştı. Sonra satırlar değişik görünüyordu, daha seri ve daha serbest yazılmıştı. Fakat Eduard son sayfaları görünce şaşırdı: "Tanrı aşkına şuna bak! Bu benim elim." dedi. Bir Ottilie'ye, bir sayfaya baktı. Bilhassa son kısmı kendi elinden çıkmış gibiydi. Ottilie susuyor, fakat büyük bir memnuniyet içinde Eduard'ın gözüne bakıyordu. Eduard kollarını kaldırarak: "Beni seviyorsun Ottilie! Beni seviyorsun!" diye haykırdı.

Birbirlerinin kollarına atıldılar. İlk önce kim kimi kucaklamıştı, orası belli değildi.

O andan itibaren Eduard'ın gözüne dünya başka türlü görünüyordu. Dünya eski dünya değildi. Kendisi de eski Eduard değildi. Karşı karşıya duruyorlardı. Eduard Ottilie'nin ellerini tutmuştu. Birbirlerinin gözlerine bakıyorlardı, tekrar kucaklaşmak üzereydiler.

Charlotte'la yüzbaşı içeri girdiler, geç kalışlarının mazeretini söylerlerken Eduard için için gülüyor, "Geç değil, erken geldiniz." diyordu.

Akşam yemeğine oturdular. Bugünkü misafirlerinden konu açıldı. Eduard zevkli bir heyecan içinde herkesin lehinde bulunuyor, herkesi koruyarak konuşuyordu. Bu kanaate katılmayan Charlotte, giden misafirler hakkında daima kötü şeyler söylemek alışkanlığında olan Eduard'ın bu alicenaplığı ile alay ediyordu.

Eduard ateşli ve yürekten bir kanaatle, "Bir tek insanı çok esaslı sevmeli, o zaman insana herkes sevimli gelir." dedi. Ottilie gözlerini kapadı, Charlotte önüne baktı.

Yüzbaşı söz aldı: "Hürmet ve ikram duyguları da aynen böyledir. Bu duyguları bir kişiye karşı duyabilen, dünyada takdire layık olan şeyi bulmuş olur."

Charlotte bu akşam kendisiyle yüzbaşı arasında geçmiş olan şeylerin anılarına kendisini bırakmak üzere bir süre sonra yatak odasına çekildi.

Eduard karısıyla yüzbaşıyı hareketli bir suya bırakıp, sandaldan atladığı vakit, Charlotte uğrunda o kadar ızdırap çektiği erkeği o alacakaranlıkta karşısında kürek çekerken buldu. Nadir hissedilir derin bir keder kaplamıştı içini. Sandalın hareketi, küreklerin şakırtısı su sathında esen rüzgarın nefesi, kuşların son kanat darbeleri, ilk yıldızların kıvılcımlanması bu sonsuz sessizlik içinde esrarlı bir dünya yaratmıştı.

Ona öyle geliyordu ki dostu kendisini çok uzaklara götürecek ve orada yalnız bırakacaktı. İçinde garip duygular oyna-

şıyordu. Ağlamak istedi, ağlayamadı.

Bu sırada yüzbaşı kendi kanaatine göre tesislerin nasıl olması gerektiğini anlatıyor, iki kürekle ve bir kişi tarafından kolaylıkla hareket edebilen sandalın meziyetlerinden bahsediyordu. Charlotte kürek çekmeyi öğrenecekti. Bazen yalnız olarak su üzerinde hareket etmek ve kendi kendisinin dümencisi ve kürekçisi olmak hoş bir şeydi.

Bu sözler arasında yüzbaşının yakında ayrılacağı hissi Charlotte'un kalbini burkuyordu. "Bunu bilerek mi söylüyor?" diye düşündü. Haberi var mı? Tahmin mi ediyor? Yoksa farkında olmadan rasgele mi müstakbel kaderini bildiriyordu? Büyük bir keder ve sabırsızlığa düştü ve derhal karaya çıkıp köşke dönmek istedi.

Yüzbaşı gölde ilk defa geziyordu. Gölün derinliği hakkında genel bir fikri vardı ama her yerini bilmiyordu. Ortalık kararıyordu. Yüzbaşı çıkılabilecek bir yere doğru dümen kırmıştı. Fakat Charlotte korkuya benzer bir duyguyla mümkün olduğu kadar çabuk karaya çıkmak arzusunu dile getirince yoluna devam edemedi. Kendisini zorlayarak sahile doğru yaklaştı. Fakat bir türlü sahile varamıyordu. Karaya oturmuşlardı. Buradan bir türlü kurtulamıyorlardı, ne yapacaklardı şimdi? Sığ olan suya girip Charlotte'u sahile kadar taşımaktan başka çare kalmıyordu! Charlotte'u güvenli bir şekilde ancak böyle karşıya geçirebilirdi. Suda sallanmayacak ve telaşa kapılmayacak kadar kuvvetliydi. Ama Charlotte korkudan kollarını boynuna dolamıştı. Yüzbaşı onu sıkı sıkıya tutuyor, göğsüne bastırıyordu. Çimen yamacına Charlotte'u çıkarırken içinde garip bir kıpırdanma ve karışıklık vardı. Charlotte hala boynundaydı, onu tekrar kollarıyla sardı ve dudaklarına ateşli bir öpücük kondurdu. Fakat derhal Charlotte'un ayaklarına kapandı ve dudaklarını eline basarak, "Charlotte" dedi, "beni affedecek misiniz?"

Dostunun cüret ettiği ve Charlotte'un da az kalsın karşılık

vereceği öpücük Charlotte'u uyandırmıştı. Yüzbaşının elini sıktı, bir elini aşağıda bulunan dostunun omuzuna koyarak: "Bu anın hayatımızda bir kopuş ifade etmesine mani olamayız. Fakat ona layık olmak veya olmamak elimizdedir. Aziz dostum siz ayrılmalısınız ve ayrılacaksınız. Kont size daha iyi bir istikbal hazırlamak için teklifler yapıyor. Buna hem seviniyor, hem üzülüyorum. Kesinleşinceye kadar bunu sizden saklayacaktım fakat içinde bulunduğumuz an, bu sırrı açığa vurmamı gerektiriyor. Sizi ve kendimi ancak durumu değiştirmek cesaretini gösterdiğimiz zaman affedebilirim. Çünkü duygularımızı değiştirmek elimizde değildir." dedi.

Charlotte böylece yüzbaşının koluna girdi, sessizlik içinde köşke gittiler.

Charlotte şimdi o yatak odasındaydı ve kendisini Eduard'ın karısı olarak görmeye ve hissetmeye mecburdu. Bu zıtlıklar içinde, hayatta görmüş geçirmiş karakteri ona yardımcı oldu.

Daima kendisine kumanda etmeye alışık olduğu için ciddi bir şekilde düşünmeye çalıştı. O tuhaf gece ziyaretini hatırladığı zaman kendi haline güldü. Fakat hemen hem sevinçli hem korkulu garip bir titremeye tutuldu. Bu duygular dini arzu ve ümitlerle çözüldüler. Heyecan içinde diz çöktü, kilisede Eduard'a karşı ettiği yemini tekrarladı. Dostluk, aşk ve feragat yemini gözlerinin önünden tablo halinde geçti. Yeniden kendine geldiğini hissetti. Az sonra tatlı bir yorgunluk, onu sakin bir uykuya taşımıştı.

On Üçüncü Bölüm

Eduard'ın ruh hali büsbütün başkaydı. Uykuyu o kadar az düşünüyordu ki soyunmak bile aklına gelmiyordu. Ottilie'nin kopya ettiği yazının ilk sayfalarını binlerce defa öpüyor, son sayfaları ise öpmeye cesaret edemiyordu. Çünkü bu satırlar ona kendi el yazısıymış gibi geliyordu. Ottilie'nin bunu yapmış

olması kendisine bir güvence veriyordu. Altında üçüncü bir kişinin imzası olmasına rağmen onu daima saklayacaktı.

Küçülmekte olan ay, ormanın üstünden doğuyordu. Ilık gece Eduard'da kırlara çıkmak arzusunu uyandırmıştı. Etrafı dolaşıyor, içinde gezindiği bahçeler ona dar geliyor, koşuştuğu tarlalar Ottilie'nin penceresinin altına çıkıyordu. Burada bir teras merdiveninin üstüne oturuyor, kendi kendine: "Duvarlar ve kilitler bizi birbirimizden ayırıyor ama, kalplerimiz birleşik. Karşı karşıya bulunsaydık birbirimizin koluna düşecektik. Bu güvence olduktan sonra başka neye gerek var?" diyordu.

Etrafında her şey sakindi, yaprak kımıldamıyordu. Ortalık o kadar sakindi ki yer altında yaşayan ve gece gündüz farkı bilmeyen bazı hayvanların tıkırtılarını işitebiliyordu. Mutlu hayaller peşindeydi. Nihayet uykuya daldı ve güneş şahane bakışlarıyla doğup sabah sisini dağıtıncaya kadar gözünü açmadı.

Çiftliğinde ilk uyanan kendisiydi. İşçiler bile geç kalkıyorlardı. Geldikleri zaman sayılarını az gördü ve bir günlük iş için yeterli sayıda değillerdi. Diğer işçileri sordu. “Onlar yavaş yavaş geliyor.” dediler. Fakat arzularını gerçekleştirmek için bunları da kafi görmüyordu. İş yapmak artık onu tatmin etmiyordu. Her şey hazır bulunmalıydı. Ancak tüm bunlar kimin içindi? Yollar açılmalıydı ki Ottilie rahat yürüsün. Her yere koltuklar konmalıydı ki Ottilie dinlensin. Yeni evdeki çalışmasını da hızlandırdı. Burası Ottilie'nin doğum gününe kadar hazırlanmalıydı. Artık hareketlerinde ölçü yoktu. Seviyor ve seviliyor olmak duygusu onu çileden çıkarıyordu. Odaların ve çevrenin manzarası bile ne kadar değişik geliyordu ona. Kendi evini tanıyamıyordu. Ottilie’nin varlığı her yeri doldurmuştu. Sürekli onu düşünüyor, kendini ona adıyordu. Artık hiçbir şeye bakamıyor, hiçbir şeyden memnun kalmıyordu. İçinde mahpus duran bütün duygular taşmıştı. Bütün varlığı Ottilie'ye akıyordu.

Yüzbaşı bu ihtiraslı hareketleri gözlemliyor ve hazin son-

lardan kaçınmak istiyordu. Abartılı bir şekilde ele alınmış olan bütün bu işleri sakin ve dostça bir davranışla tekrar gözden geçiriyordu, her şey bir hayat arkadaşlığına göre hesap edilmişti. Onun yardımı ile dıştaki bina satılmış, ilk taksit alınmış ve Charlotte kararlaştırılan şekilde kasaya yerleştirmişti. Yüzbaşı ilk haftadan itibaren her zamandan daha fazla ciddiyet, sabır ve düzene ihtiyaç olduğunu fark etmişti.

Çünkü bu iş için ayrılan para böyle çabuk ve aşın harcanırsa uzun müddet dayanmayacaktı.

Birçok işe başlanmıştı ve daha yapılacak çok şey vardı. Böyle bir durumda Charlotte'u nasıl yalnız bırakırdı!

Birbirlerine danıştılar ve şu karan verdiler: Plan dahilindeki işler hızlandırılacak, bu iş için para bulunacak ve borçlar küçük köşkün satışından arta kalan paralarla ödenecekti. Bu suretle mâkul yol bulunmuştu. Çalışma devam ediyor ve yeterli derecede işçi bulunduğundan işler daha çabuk ilerliyordu. Böylelikle bir süre sonra hedeflerine ulaşacaklardı. Eduard bu konuda yüzbaşı ile uzlaşmıştı; çünkü bu kendi düşündüğü plana da uyuyordu.

Charlotte kalben ilk düşündüğü ve karar verdiği noktada duruyordu.

Aynı düşüncede olan dostu yüzbaşı onu destekliyordu. Böylelikle aralarındaki mahremiyet artıyordu. Eduard'ın aşkı konusunda birbirlerine danışıyorlardı. Charlotte Ottilie'yi daha fazla bağrına basıyor, onu daha yakından gözlemliyor ve kendi duygularının tesiri altında kızcağızın kalbine daha yakından nüfuz etmeye çalışıyordu. Sonunda Ottilie'yi uzaklaştırmaktan başka çare bulamıyordu.

Bu konuda Luciane'in okulundan aldığı mektup karar vermesinde yardımcı olacaktı. Bunu işiten büyük teyze, Luciane'i artık devamlı olarak yanına almak ve ona büyük şehir hayatını tanıtmak istiyordu. Böylelikle Ottilie pansiyona dönebilirdi.

Yüzbaşı güven verici bir gelecek için evden aynlacak ve her şey bir iki ay evvelki hale hatta ondan daha iyi bir duruma dönebilecekti. Charlotte Eduard'la olan ilişkisini yeniden düzenleyebileceğini umuyordu. O kadar akla yatkın düşünceleri vardı ki eski mütevazı hayatlanna geri dönebileceğini ve zorla çözülen şeylerin tekrar birleşebileceğini umuyordu.

Bu sırada Eduard yoluna çıkanlan zorluklan çok büyük engeller olarak görüyordu. Hemen fark etmişti ki Ottilie'yi ayıracaklardı. Artık onunla yalnız konuşamayacaktı. Başkaları bulunduğu zaman yanına gidebilecekti. Neşesi kaçmış olduğu için her şey sinirini bozuyordu. Ottilie'yi ayak üstü görebildiği zaman ona yalnız aşkının güvencesini vermekle kalmıyor, kansından ve yüzbaşıdan şikayet ediyordu. Aceleci mizacıyla kasayı tüketenin kendisi olduğunu fark etmiyor, Charlotte ve yüzbaşıyı ilk plana göre hareket etmemekle suçluyordu. Hâlbuki tadilatı kendisi kabul etmiş hatta buna kendisi sebep olmuştu.

Kin bencildir, sevgi ondan da bencildir. Ottilie de Charlotte'la yüzbaşıdan biraz soğumuştu. Bir gün Eduard Ottilie'ye yüzbaşıyı şikayet edip, onun tamamen dürüst hareket etmediğini söyleyince, Ottilie masumiyetle şu cevabı vermişti: "Onun size karşı samimi olmadığı daha evvel de benim dikkatimi çekmişti. Bir gün Charlotte'a 'Eduard bizi şu acemi flüt zırıltısından esirgese ne olur? Ondan bir şey çıkacağı yok misafirleri de sıkıyor' dediğini duydum. Size eşlik etmeyi ne kadar sevdiğimi bildiğiniz için bu sözlerin beni ne kadar üzdüğünü tahmin edebilirsiniz."

Bu sözü hemen söylemişti ki içinden bir ses bunu böyle dememesi gerektiğini fısıldadı. Fakat iş işten geçmişti. Eduard'ın yüz çizgileri değişmişti. Şimdiye kadar hiç bu derece üzülmemişti. En çok severek yaptığı şeyi açığa çıkarmıştı. Her türlü iddiadan uzak olan bu çocukça meylini biliyordu. Kendisini eğlendiren ve sevindiren şeyi dostları saygıyla karşılanmalıydı. Farkında değildi ki bir üçüncü için kabiliyetsiz bir müzisyenin

çıkardığı sesler kulak tırmalayıcıydı. Kendisini hakarete uğramış hissediyordu ve bir daha affetmeyecek tarzda öfkelenmişti. Kendisini bütün sorumluluklardan sıyrılmış hissediyordu. Ottilie'yle beraber bulunmak, ona içini dökmek, bir şeyler fısıldamak ihtiyacı günden güne artıyordu. Ona bir mektup yazmaya ve gizlice mektuplaşma ricasında bulunmaya karar vermişti. Bunu lakonik bir tarzda yazdığı kağıt parçası masanın üstünde duruyordu. Saçlarını kıvırtmak üzere oda hizmetçisi içeri girince hava akımından yere uçmuştu. Hizmetçi elindeki demirin hareketini yoklamak için bir kağıt parçası bulmak üzere yere eğilmişti. Eduard'ın yazdığı kağıdı yakaladı, kaldırdı. Fakat kağıt demirden yandı. Bu aksiliğin farkına varan Eduard, kağıdı hizmetçinin elinden çekip aldı. Biraz sonra tekrar yazmak üzere masaya oturdu. Fakat mektubu ikinci defasında yazmaya kalemi yürütemiyordu. Bazı engeller ve bazı endişeler aklına geliyordu. Ama bu düşünceleri yendi ve Ottilie'ye rastladığı ilk anda mektubu eline sıkıştırdı.

Ottilie cevap vermeyi ihmal etmedi. Eduard cevabı okumadan yelek cebine yerleştirmişti. O zamanki modaya göre yelek kısa ve cep küçük olduğu için mektup, farkına varılmadan, yere düşmüştü. Charlotte bunu gördü ve yerden kaldırarak bir göz attıktan sonra Eduard'a uzattı: "Bir şey düşürdün." dedi. "Belki kaybetmek istemezsin."

Bu, Eduard'ı etkilemişti. İçinden, "Acaba rol mü yapıyor?" dedi. Charlotte mektubun içinde ne olduğunu biliyor muydu, yoksa yazı benzerliğinden dolayı aldanıyor muydu? İkincisinin olmasını umuyordu. Bu, onun için iyi bir uyarı olmuştu. Yüksek bir varlığın kendisine seslenişi gibi gördüğü bu garip ve tesadüfi işaretleri bir türlü kavrayamıyordu. Aksine aşkı onu gittikçe daha aşırı hareketlere sevk ediyor, kendisini darda hissederek bu darlıktan gittikçe daha fazla sıkılıyordu. Dostça sohbetler kaybolmuştu. Kalbi küskündü. Karısı ve dostuyla bir araya gelmeye mecbur kaldığı zaman onlara karşı duyduğu eski sem-

patiyi tazelemeyi beceremiyordu. Kendi kendine yapmış olduğu serzenişler ona acı veriyordu. Böyle mizahla işin içinden çıkmaya çalışıyor, fakat bu mizah sevgiden doğmadığı için soğuk düşüyordu.

Eduard böylesi bir sınav verirken, Charlotte'a iç duygusu yardımcı oluyordu. O kadar asil ve güzel bir aşktan feragat etmek kararında olduğunu biliyordu. Ottilie'yle Eduard'a da aynı şey için yardım etmeyi ne kadar isterdi. Hissediyordu ki, yalnız uzaklaşmak böyle bir hastalığı tedaviye yetmeyecekti. Meseleyi Ottilie'yle konuşmaya niyet etti, fakat yapamadı. Kendi tereddütlerinin hatırası buna engel oluyordu. Fikrini genel bir şekilde ifade etmeyi denedi. Bu genel düşünce, ifadeden çekindiği hususi duruma da uygun düşüyordu. Ottilie'ye vermek istediği her işaret kendi duygularına da aracı olacaktı. Uyarıda bulunmak istiyordu, halbuki kendisinin uyarıya muhtaç olduğunu hissediyordu.

Onun için susarak, sevgilileri birbirinden uzak tutmaya çalışıyordu. Ama iş bununla düzelmiyordu. Bazen yaptığı hafif imalar Ottilie'ye tesir etmiyordu. Çünkü Eduard, Charlotte'un yüzbaşıya olan sevgisini ona söylemişti ve onu Charlotte'un boşanmayı istediğine inandırmıştı. O da bunu uygun bir şekilde yerine getirecekti. Masum olduğu hissini taşıyan ve özlediği saadete kendisini yakın gören Ottilie, artık yalnız Eduard için yaşıyordu. Ona karşı duyduğu aşkla bütün iyi tarafları kuvvetlenmişti ve onun hatırı için bütün hareketlerinde neşeli görünüyordu, adeta göklerde hissediyordu kendini.

Böylece bazen düşünceli, bazen düşüncesiz, herkes kendi tarzında yaşamaya devam ediyordu. Her şey tehlikeye maruz bulunduğu halde hiçbir şey olmayacakmış gibi yaşanıp gidilen bütün hayatlarda olduğu gibi, her şey alışıldık seyrini sürdürüyordu.

Bu sırada Kont'tan yüzbaşıya bir mektup gelmişti. Bu, bir çifte mektuptu, birisi uzaklardaki parlak geleceği anlatıyor, ikincisi o an için bir teklifi içeriyordu. Önemli bir saray hizmeti, binbaşı rütbesi, yüksek bir maaş ve başka avantajlar. Fakat çeşitli sebeplerden dolayı bunun şimdilik gizli tutulması gerekiyordu. Yüzbaşı da dostlarına yalnız uzaklardaki Mittlerden bahsetmiş, fakat yakın ihtimali gizlemişti.

Yüzbaşı, bu arada işlerine devam ediyor ve kendisi ayrıldığı zaman her şeyin evvelki gibi yürütülmesi için gizlice tedbirler alıyordu. Bazı işlerin bitirilme zamanını tespit etmesi icap ediyor, Ottilie'nin doğum günü de işleri hızlandırıyordu. İki dost aralarında açık bir anlaşma olmaksızın, iş birliği yapıyorlardı. Eduard paraların peşin alınmasından dolayı kasanın dolduğuna memnundu. Tesisler büyük bir süratle ilerliyordu. Üç havuzu birleştirip bir göl yapma fikrinden yüzbaşı vazgeçmek üzereydi. Aşağıdaki bendin kuvvetlendirilmesi, orta bendin yıkılması gerekiyordu. İş birçok bakımdan endişe vericiydi. Fakat bir defa başlamıştı. Yüzbaşının yanında büyümüş genç bir mimar çok işe yarıyordu. Kah ustalar bularak, kah işi düzenleyerek çok hizmet ediyor, eserin sağlam ve uzun ömürlü olmasına gayret ediyordu. Yüzbaşı, yokluğu hissedilmeyecek diye memnundu. Çünkü o başladığı işlerin devamını sağlayacak bir vekil bulmadıkça işi bırakmaya alışık değildi. Bazıları gibi yokluğunu hissettirmek için işleri bozan adamlar değildi.

Böylece ifade edilmeden veya samimi bir itirafla Ottilie'nin doğum gününü güzelleştirmek için yoğun bir çalışma içindeydiler. Charlotte'un kıskanç olmayan duygularına göre bu doğum günü esaslı bir bayram olamayacaktı. Ottilie'nin gençliği, içinde bulunduğu hal ve vaziyet, aile ile olan münasebeti onu bu günün kraliçesi haline getirmeye elverişli değildi. Eduard doğum gününden bahsedilmesini istemiyordu. Çünkü her şey kendiliğinden olmuş gibi doğal ve bir sürpriz halinde ortaya çıkmalıydı.

Böylece, ifade etmeden şu noktada anlaşmış bulunuyorlardı: O gün köşk hazırlanmış olacak ve bu vesileyle dostlar ve misafirler şerefine bir tören tertip edilecekti.

Fakat Eduard'ın istekleri sınırsızdı. Ottilie'yi elde etmekte olduğu gibi, hediyede ve söz vermede arzuları ölçü bilmiyordu. O gün Ottilie'ye verilecek hediyeler için Charlotte'un teklif ettiği şeyleri çok fakirce buldu. Gardırobuna bakan ve tüccarlarla, terzilerle sıkı bir münasebet halinde bulunan oda hizmetçisiyle konuştu. Hediyelerin en iyisini bilen ve bunu takdim şekline de iyi vakıf olan hizmetçi, hemen şehre giderek çok zarif bir bavul ısmarladı. Bezi kırmızı safran kumaştan ve çivileri çelik olacak, içi bu zarfa uygun hediyelerle dolacaktı. Hizmetçi, Eduard'a bir teklif daha yaptı: Hava fişeği eğlencelerini şimdiye kadar ihmal etmişlerdi. Bunu kuvvetlendirmek ve genişletmek mümkündü. Eduard bu fikri kabul etti, hizmetçi de işi üzerine aldı. Mesele şimdilik sır olarak kalacaktı.

Bu sırada Yüzbaşı, kalabalık bir misafir grubu için gerekli güvenlik tedbirlerini hazırlıyordu. Hatta törenin neşesini bozacak olan dilencileri ve bunun gibi uygunsuz şeyleri bertaraf etmek için de tedbirler alıyordu.

Eduard'la sırdaşı daha ziyade hava fişekleriyle meşgul oluyorlardı.

Ateş orta havuzda, büyük meşe ağacının önünde yanacaktı. Tesiri uzaktan görmek ve ateşin sudaki aksini ve su üzerinde ateş yanıyor hissini veren bu manzarayı zevkle ve güvenle seyredebilmek için misafirler karşı tarafta, çınarların altında oturtulacaktı.

Onun için Eduard başka bir şey bahane ederek çınarlar altındaki yosunları, çimenleri ve otları temizletti. Bu temiz zemin üstünde ağaçların enine boyuna ihtişamı daha iyi belli oluyordu. Buna en çok sevinen Eduard'dı: "Bu ağaçları tam bu mevsimde dikmiştim." diyordu. "Acaba kaç sene oldu?"

Eve gelince bilhassa babasının köyde düzenli olarak yazdığı hatıra defterini yokladı. Bu ağaçları diktiği tarih orada yazılı olamazdı. Ama aynı gün ailede vuku bulan bir olay muhakkak dile getirilmiş olmalıydı. Bir defa defteri gözden geçirdi, olaya ait notu bulamadı. Yalnız garip bir tesadüfle karşılaşınca ne kadar şaştı ve sevindi! Çünkü çınarlar, Ottilie'nin doğduğu yıl ve doğduğu gün dikilmişlerdi.

On Beşinci Bölüm

Eduard'ın hasretle beklediği gün sonunda gelmişti. Misafirler yavaş yavaş toplanmaya başlıyordu. Çünkü etrafa pek çok davetiye gönderilmişti. Hikayesini o kadar zevkle dinledikleri temel atma törenine gidememiş olanlar, bu doğum günü törenini kaçırmak istemiyorlardı.

Yemekten evvel köşkün avlusunda oda hizmetçileri müzik yaparak ve yaprak ve çiçekten ördükleri çelenkleri taşıyarak saygılarını sundular ve işledikleri ipek bezleri ve bantları dağıttılar. Neşeli alay, yemek yenirken yürüyüşüne devam etti. Köyde bir müddet dolaştıktan, kadın ve genç kızların elindeki bantları aldıktan sonra, köy kalabalığını peşlerine takarak açılışı yapılacak binanın yanına varmıştı.

Charlotte yemekten sonra misafirleri biraz alıkoydu. Asık suratlı bir resmiyet istemiyordu. Onun için rütbe ve sınıfa bakılmaksızın herkes karışık, yerini aldı. Charlotte ve Ottilie biraz gecikmişti, fakat bu iyi olmamıştı. Toplantıya son gelen Ottilie olduğu için sanki davullar ve borular onu bekliyormuş, tören ancak onun gelmesiyle başlamış gibi göründü.

Evin çıplak manzarası örtülsün diye, yüzbaşının talimatına göre çiçek ve yeşilliklerle mimari bir tarzda süslenmişti. Yalnız yüzbaşının haberi olmadan Eduard binanın duvarına o günkü tarihi, mimara çiçeklerle işletmişti. Bu kadarı uygun sayılırdı. Ama tavanda Ottilie'nin isminin yazılmasını ancak son dakikada

yüzbaşı önlemişti. O, bu girişimi ustalıkla bir surette durdurmasını ve hazırlanmış olan çiçekten harfleri bir kenara koydurmasını bilmişti.

Çelenk, yerine konmuştu, uzaklardan bile görünebiliyordu. Üstündeki renk renk bantlar rüzgârda uçuşuyordu. Söylenen kısa bir nutuk, rüzgâr sesine karışıp gitti. Tören bitmişti. Şimdi etrafı yapraklarla süslenmiş ve düzletilmiş yerde dans başlayacaktı. Süslü bir kalfa, Eduard'a ince bir köylü kızı takdim etti, kendisi de Ottilie'yi dansa davet etti: Başka çiftler de bunlan takip etti. Az sonra çiftler değişirken Eduard Ottilie'yi aldı ve onunla dansa başladı. Gençler neşe içinde dansa katılıyorlar, ihtiyarlar da bunlan seyrediyordu.

Güneş battıktan sonra çınarlann altında toplanmak kararlaştırıldı. Oraya ilk gelen Eduard oldu. Her şeyi yoluna koydu ve oda hizmetçisine karşıdan gösterilecek ateş oyunlan için talimat verdi.

Yüzbaşı alınan bu tedbirlerden memnun olmadı. Olası bir artış durumunda Eduard'la konuşmak istiyordu. Fakat Eduard, törenin bu kısmının kendisine bırakılmasını sert bir ifadeyle bildirdi.

Kalabalık, çayırlan temizlenmiş fakat toprağı düzgün ve sağlam olmayan bent üstüne yığılmıştı. Gün batıyor, akşam karanlığı başlıyordu. İyice karanlık basıncaya kadar misafirlere çınar altında içkiler ikram edildi. Herkes yeri çok güzel buluyor ve buradan ileride zikzaklı bir gölün nefis manzarasının görüneceğine seviniyordu. Sakin bir akşam, rüzgarsız bir hava törenin güzel olacağını müjdelerken birdenbire korkunç bir çığlık koptu: Bentten büyük büyük parçalar kopmuştu, insanlann suya düştüğü görülüyordu. İzdiham dolayısıyla toprak buna karşılık verememişti. Herkes en iyi yeri almak istiyordu, halbuki kimse ne ileri ne geri gidebiliyordu.

Herkes yerinden fırlamıştı, fakat bir şey yapmak için değil, izlemek için: Ulaşılması güç bu yerde ne yapılacaktı? Birkaç

cesur adamla beraber yüzbaşı koştu, kalabalığı bendin üstünden sahile indirdi. Bu suretle boğulmakta olanları kurtarmaya çalışan yardımsever insanlar serbest kaldılar. Korkulu bir telaş içinde bende yaklaşacağı yerde ondan uzaklaşmış olan bir oğlan çocuğundan gayri suya düşmüş olanlar, kısmen kendi kuvvetleriyle, kısmen yardımla kıyıya çıkmışlardı. Çocuğun kuvveti tükenmek üzereydi. Bazen bir eli veya bir ayağı görünüyordu. Aksilik o ya, sandal öbür taraftaydı, ateş oyuncaklarıyla doldurulmuştu; boşaltılması zor olduğundan yardım gecikiyordu. Yüzbaşı kararını vermişti. Ceketini çıkardı, bütün gözler ona yönelmişti. Çevik ve kuvvetli vücudu herkese güven veriyordu. Kendisini suya atınca kalabalıktan bir çığlıktır koptu. Gözler onu takip ediyordu. Usta bir yüzücü olduğundan az sonra çocuğa yetişti, fakat onun ancak cesedini bende çıkarabildi.

Bu arada sandal yanaşmıştı. Yüzbaşı buna atladı, suda başka kimse kalmasın diye etrafı kolaçan etti. Doktor geldi, çocuğa baktı. O sırada Charlotte görünmüştü, yüzbaşıya hemen köşke dönüp elbise değiştirmesini rica etti. Yüzbaşı, orada bulunan ve kurtarma için yardım etmiş olan tecrübeli insanlar herkesin kurtulmuş olduğunu temin edinceye kadar bir yere ayrılmadı.

Charlotte, yüzbaşının eve doğru gittiğini görmüştü. Fakat şarap ve çay gibi lüzumlu şeylerin kilitli olduğunu ve bu durumlarda insanların daima ters işler yaptıklarını düşündü. Hâlâ aşağıda çınarlar atında bulunmakta olan misafirlerin arasından koşarak geçti. Eduard, herkesi kalmaya iknaya çalışıyordu. Az sonra bir işaret vererek ateş oyunlarını başlatacaktı. Charlotte onun yanına geldi ve şu anda uygun olmayacak ve bir zevk vermeyecek olan eğlencenin ertelenmesini rica etti. Kurtulana ve kurtarana karşı olan vazifesini hatırlattı.

"Doktor vazifesini yapacak." dedi Eduard. "Gerekli olan her şey onda var, işine karışmamız çalışmasını güçleştirir."

Charlotte fikrinde ısrar etti ve derhal oradan ayrılmak üzere Ottilie'ye göz kırptı. Eduard, Charlotte'un elini tuttu: "Günü-

müzü hastanede geçirmeyelim, merhametli bir hemşire rolünü Ottilie'ye bırakma; biz olmadan da ölüler diriltilir ve yaşayanlar kurulanır." dedi.

Charlotte sustu ve oradan ayrıldı. Herkes de onun arkasından gitti. Eduard'la Ottilie kendilerini çınarların altında yalnız buldular. Ottilie kendisini köşke götürmesi için çok rica ettiyse Eduard fikrinde ısrar etti: "Hayır Ottilie!" diye bağırdı, "Olağanüstü şeyler düpedüz cereyan etmez. Bu akşam gerçekleşen olay bizi daha çabuk birleştirecektir. Sen benimsin, sana bunu çok defa söyledim ve yemin ettim. Artık bir daha söylemeye yemin etmeye lüzum yok. Bu iş şimdi olmalı."

Kayık, karşı taraftan geliyordu. İçindeki oda hizmetçisiydi. Ottilie'ye şaşkın şaşkın, "Ateş oyuncakları ne olacak?" diye sordu. Eduard, "O yalnız senin için hazırlanmıştı Ottilie. Şimdi onu yalnız seyredeceksin; müsaade et, ben de senin yanında bu zevki tadayım." diyerek ona dokunmaksızın yavaşça yanına oturdu.

Raketler uçuşuyor, top sesi gibi gürültüler çıkıyor, kıvılcım kürecikleri dağılıyor, hava fişekleri uçuşuyor, patlıyor, tekrar dönüyor, fişekler evvela tek tek sonra ikişer, daha sonra grup halinde ve gittikçe şiddetlenerek parlıyordu. İçi yanmakta olan Eduard, heyecanlı ve memnun bir bakışla bu ateş oyunlarını takip ediyordu. Ottilie'nin nazik ve endişeli mizacına bu yanıp sönen kıvılcımlar zevkten ziyade korku veriyordu. Çekinerek Eduard'a yaslandı. Bu yaklaşma ve sokulma Eduard'a Ottilie'nin tamamen kendisinin olduğu hissini veriyordu.

Henüz gece tam başlamadan ay doğmuştu, eve doğru yürürlerken yollarını aydınlatıyordu. Karşılarına çıkan bir adam, şapkası elinde sadaka istiyordu. Ay bu adamın yüzünü aydınlattığı için Eduard evvelce gördüğü sırnaşık dilenciyi tanıdı. Fakat saadetten mest bir halde onu bugün azarlayamaz, dilenmenin ayıp olduğunu söyleyemezdi. Cebini pek karıştırmadan ona bir altın verdi. Kendi saadeti ona sonsuz göründüğü için

herkesi mesut görmek istiyordu.

Bu aralık evde her şey istenilen şekilde cereyan etmişti. Doktorun çalışması, gerekli her şeyin bulunuşu, Charlotte'un yardımı sayesinde çocuk diriltilmişti. Misafirlerden bir kısmı ateş oyunlarını hiç olmazsa uzaktan görmek istiyor, bir kısmı da bu karışık sahnelerden sonra sessizce evlerine gitmek istiyorlardı.

Yüzbaşı da çabucak elbisesini değiştirmişti. Gerekli işlere yardım ediyordu. Her şey sakinleşmişti. Kendisini Charlotte ile yalnız buldu. Gizli bir dostlukla seyahatinin yakın olduğunu söyledi. Charlotte bu akşam o kadar çok şey görüp geçirmişti ki bu haber onda az bir etki yaratmıştı. Dostunun nasıl fedakârlık ettiğini, çocuğu nasıl kurtardığını ve kendisinin de nasıl kurtulduğunu görmüştü. Bu tuhaf olaylar ona kötü olmayan bir gelecek vadediyor gibiydi.

Ottilie ile içeri giren Eduard da yüzbaşının yakında ayrılacağını söyledi. Charlotte'un daha evvel bunu öğrenmiş olmasından kuşkulandı. Fakat kendi işleri ve tasavvurlarıyla o kadar meşguldü ki bunun acısını pek duymadı. Aksine yüzbaşının böyle şerefli bir vazifeye tayin edilmiş olmasını dikkat ve memnuniyetle dinledi. Gizli arzuları her şeye öncelik ediyordu. Hayalince yüzbaşıyı Charlotte'la ve kendisi de Ottilie ile birleşmiş görüyordu. Bu bayram günü bundan daha büyük bir hediye olur muydu?

Ottilie odasına girip kıymetli küçük bavulu masasının üstünde bulunca çok şaşırdı. Bavulu açmakta gecikmedi. Hediyeler o kadar güzel yerleştirilmişti ki bunları açmak kolay olmuyordu. Müslin, patist, ipek, şal ve örgüler zarafette ve kıymette birbirleriyle yarışıyorlardı. Mücevher de unutulmamıştı. Eduard'ın kendisini baştan ayağa kadar yeniden giydirmek arzusunun farkına vardı. Fakat karşısındaki eşya o kadar yabancı ve kıymetliydi ki bir türlü kendisinin olduğuna inanamıyordu.

Ertesi sabah, yüzbaşı ortada yoktu. Yalnız dostlarına teşekkürlerini bildiren bir mektup bırakmıştı. Charlotte'la yüzbaşı akşamdan tek kelime ile vedalaşmışlardı. Charlotte edebi bir ayrılık izlenimi alıyor ve buna teslimiyet gösteriyordu. Çünkü Kont'un gönderdiği ve yüzbaşının kendisine okuduğu ikinci mektupta onun zengin bir kızla evlenmesi ihtimalinden de bahsediliyordu. Yüzbaşı bu noktaya ehemmiyet vermemekle beraber Charlotte meseleyi kesinlikle görüyor, kaderine ve mahrumiyete rıza gösteriyordu.

Buna karşılık, kendi nefsine karşı gösterdiği bu gücü başkaları uğrunda da kullanmak istiyordu. Nasıl kendisi bu işte başarılı olmuşsa, başkaları da bunu yapabilmeliydi. Kocasıyla bu yolda konuşmaya başladı. Meseleyi kesin bir biçimde halletmek için açık ve güven içinde konuşabileceğine ikna olmuştu.

"Dostumuz bizden ayrıldı." diyordu. "Şimdi artık yine başbaşa kaldık. Tamamen eski halimize dönüp dönmemek elimizde."

Kendi ihtirasını okşayan şeylerden gayri hiçbir şeyi dinlemeyen Eduard, Charlotte'un bu sözleriyle eski dulluk zamanını kastettiğini ve böyle belirsiz bir tarzda boşanma ümidi verdiğini sanıyordu. Onun için gülerek cevap verdi: "Neden olmasın? Yeter ki anlaşalım."

Fakat Charlotte'un cevabı meseleyi yanlış anladığını gösterdi: "Ottilie'yi de uygun bir vaziyete getirmek için elimizde iki imkân var." dedi. "Kızım büyük teyzesinin yanına gittiği için Ottilie okula dönebilir. Yahut kendi seviyesine uygun bir terbiye görmek üzere tek bir kızı olan bir ailenin yanına yerleşebilir."

Eduard kararlı bir tarzda, "Bu aralık" diyordu, "Ottilie bizim dost muhitimizde o kadar şımartılmıştır ki başka yer pek hoşuna

gitmeyecek."

Charlotte, "Biz hepimiz şımartılmıştık." dedi. "Sen de böylesin. Fakat öyle bir safhada bulunuyoruz ki kendimizi düşünmemiz ve ailemizin bütün mensuplarını hatırlamamız ve gereken fedakarlıktan çekinmemiz gerekiyor."

Eduard, "Ottilie'nin feda edilmesini istemiyorum." dedi. "Onu yabancı insanlar arasına atarsak feda etmiş olacağız. Yüzbaşının talihi burada değişti. Öyle ki bizden ayrılışını sessizlik ve gönül rahatlığıyla karşıladık. Ottilie'yi neyin beklemekte olduğunu bilmiyoruz. Neden acele edelim ?"

"Bizi neyin beklediği bellidir." dedi Charlotte içini dökmekte kararlı olduğu için devam etti: "Sen Ottilie'yi seviyorsun ona alışıyorsun. Onun da sana karşı meyli ve arzusu artıyor. İçimizde olan şeyleri neden açıkça söylemeyelim? Bunun nereye varacağını soracak kadar ihtiyatlı olmayalım mı?" Kendini toparlayan Eduard: "Bu soruya derhal cevap verilemezse de şu kadar söylenebilir ki bir şeyin neye varacağı belli olmadığı zaman, istikbalin getireceği şeyi beklemekten daha uygun bir iş olamaz."

Charlotte: "Geleceği görmek için büyük bir kehanete ihtiyaç yok. Şu kesin olarak söylenebilir ki istemediğimiz veya yapmamamız gereken bir şeyi, körü körüne yapacak kadar genç değiliz. Kimse bizim çaremize bakamaz. Biz birbirimizin dostu ve amiri olmalıyız. Kimse bizim taşkınlıkla kendimizi kaybetmemizi beklemez. Bizim ayıplanacak veya gülünç bir hale düşmemizi kimse beklemez."

Karısının bu açık ve samimi sözlerine karşılık veremeyen Eduard: "Ottilie'nin mutluluğunu istediğim için beni ayıplayabilir misin? Bunu bana çok görür müsün? Ottilie'nin bizden ayrıldığını ve yabancı insanlar arasına atıldığını kendini aldatmadan ve dürüst olarak düşün bir kere! Hiç olmazsa ben onu bu değişikliğe layık görecek derecede gaddar olamam."

Charlotte kocasının bu rol arkasındaki kararının farkına vardı ve onun kendisinden ne kadar uzaklaşmış olduğunu o an hissetti. İçten bir hareketle devam etti: "Ottilie bizi birbirimizden ayırırsa, beni bir kocadan ve çocukları babasından çözerse, mutlu olabilir mi?"

Eduard soğuk bir gülümsemeyle: "Çocuklarımızın istikbali güvende sanıyorum." dedi. Fakat arkasından biraz daha dostâne ilave etti: "En uzak ihtimali şimdi neden düşünmeliyiz?"

Charlotte: "En uzak ihtimal, arzuya en yakın olandır," dedi. "Henüz vakit varken tavsiyemi reddetme. Teklif ettiğim yardımı geri çevirme. Bulanık vakalarda en ziyade açıklıkla görebilen, yardımcı olmalıdır. Bu defa ben böyleyim. Sevgili, her şeyden sevgili Eduard, sözümü tut. Benden bekleyebilir misin ki haklı mutluluğumdan en güzel haklarımdan ve senden vazgeçeyim?"

Eduard biraz şaşkınlıkla: "Bunu kim söylüyor?" dedi.

"Bizzat sen söylüyorsun." dedi Charlotte. "Ottilie'yi yanında tutmak istemekle bundan doğabilecek sonuçları itiraf etmiş olmuyor musun? İçine girmek istemem. Kendini yenemesen bile daha uzun zaman aldatamayacaksın!"

Eduard karısının ne kadar haklı olduğunu hissediyordu. Bir kalbin içinde uzun zaman gizlenip birden bire söyleniveren bir söz korkunçtur. Eduard bir an için mevzudan kaçınmak üzere, "Senin niyetini ben hiç bilmiyordum." dedi.

"Benim niyetim" dedi Charlotte, "o iki teklifi seninle görüşmekti. Her ikisinin de iyi tarafları var. Çocuğun şimdiki vaziyetini düşününce okulun ona elverişli olduğunu görüyorum. Fakat geleceğini düşününce ikinci teklif daha uygun geliyor." Kocasına her iki teklifi etraflıca anlatarak, şu sözlerle bağladı: "Benim kanaatime göre o kadının evini muhtelif sebeplerden dolayı okula tercih etmeli. Çünkü Ottilie'nin orada karşılaştığı adama karşı duyduğu meyli ve ihtirası arttırmak istemem."

Eduard karısına katılıyor gibi göründü. Fakat meselenin

biraz geciktirilmesini rica etti. Lakin bir netice almak isteyen Charlotte, Eduard'ın net bir red cevabı vermediğini görünce, Ottilie'nin çoktandır gizli gizli hazırladığı yolculuğunu en yakın günlere getirmek istiyordu.

Eduard irkilmişti. Karısının tatlı dilinin yapmacık olduğunu ve kendisini ebedi olarak saadetinden ayırmaya sebep olacak bir tuzağa düştüğünü hissetti: Meseleyi karısına bırakmış gibi göründü. Fakat içten içe kararını vermişti. Yalnız kalarak biraz kendine gelmek ve Ottilie'nin ayrılmasından doğacak ve tahmini mümkün olmayan felaketi önlemek için evden uzaklaşmaya karar verdi. Bir mazeret ileri sürmüş olmak için bir daha görmeyeceği Ottilie'nin evden ayrılışına şahit olmak istemediğini söyledi. Davayı kazandığını sanan Charlotte, bunu onayladı. Eduard atını çağırttı ve oda hizmetçisine bavulunun hazırlanmasını emrederek masa başına geçti ve düşünmeden yazmaya başladı.

Eduard'dan Charlotte'a:

Sevgilim, başımıza gelen dert, şifası mümkün veya şifasız olabilir. Fakat şu anda çıldırmamak için, kendim için ve hepimiz için bir ara vermem gerek. Ben kendimi feda ederken bazı şeyler isteyebilirim. Evimi terk ediyorum ve ancak daha müsait ve daha sakin bir durum ortaya çıkınca dönebilirim. Bu arada evin sahibi sensin. Fakat Ottilie'yle beraber. Onun senin yanında kalmasını istiyorum. Yabancı insanlar arasında değil. Ona iyi bak ve her zamanki gibi hatta her zamankinden daha nazik, daha dostça davran. Ottilie ile gizli bir münasebet aramayacağıma söz veririm. Bir süre nasıl yaşadığınız hakkında bir şey bilmek istemiyorum. Her şeyin en iyisini düşüneceğim. Siz de benim için böyle düşünün. Senden en içli ricam: Ottilie'yi başka bir yere yerleştirmeyi deneme. O, köşkün parkının dışında yabancı adamlara emanet edilirse, ona sahip çıkacağım. Benim sevgime, arzularıma, acılarıma hürmetin varsa kuruntularıma ve ümitlerime uygun hareket edersin. Ancak böyle

olursa sağlığıma kavuşurum.

Bu son satırlar, kalbinden değil kaleminden çıkmıştı. O kelimeleri kağıt üzerinde görünce acı acı ağlamaya başladı. Ottilie'yi sevme mutluluğu ve mutsuzluğundan herhangi bir suretle yoksun kalması gerekiyordu. Yaptığının farkına vardı. Neticenin ne olacağını düşünmeden uzaklaşıyordu. Şimdilik onu göremeyecekti. Acaba bir defa daha görebilecek miydi? Bunu ona kim garantileyebilirdi ki? Fakat mektup yazılmış, bitmişti. Atlar kapıda bekliyordu. Her an Ottilie'ye rastgelmek ve kararının başarısızlığa uğradığını görmekten korkuyordu. Kendini topladı. Her an dönebileceğini ve uzaklardan kendi arzularına daha fazla yaklaşacağını düşündü. Kendisi evde kalsaydı Ottilie evden çıkarılacaktı. Mektubu kapattı ve hızla merdivenleri inerek atına atladı.

Lokantanın önünden geçerken daha dün o kadar bol sadaka verdiği dilenciyi kulübede otururken gördü. Dilenci öğle yemeğini yiyordu. Eduard'ı görünce ayağa kalktı. Karşısında ona tapar gibi eğildi. Dün Ottilie kolunda yürürken dilenci yine aynı vaziyeti almıştı. Bu ona hayatının en mesut saatini hatırlattı. Acısı artmıştı. Arkasından bıraktığı şey, ona dayanılmaz gibi geliyordu. Dilencinin yüzüne bir daha bakarak:

"Gıpta edilecek adam." dedi. "Sen daha dünkü sadakadan geçinebiliyordun. Oysa ben, dünkü saadetimden nasip alamıyorum."

On Yedinci Bölüm

Bir atlının evden çıktığını duyan Ottilie, pencereye koştu ve Eduard'ı arkasından gördü. Onun kendisini görmeden ve bir sabah selamı vermeden evi terk etmiş olması garip geliyordu. Sakinliğini kaybetti ve düşünceye daldı. Bu sırada Charlotte onu uzun bir gezintiye çıkardı. Birçok şeyden konuştular. Charlotte kocasından hiç bahsetmedi. Onun için Ottilie yoldan

gelip, masada yalnız iki kişilik servis yapılmış olduğunu görünce daha fazla içlendi.

Önemsiz gibi görünen bazı alışkanlıklarımızdan mahrum kaldığımız zaman, üzülürüz. Bu üzüntü önemli olaylarda acıya dönüşür. Eduard ve Yüzbaşı yoktular. Charlotte uzun zamandan beri ilk defa olarak masayı bizzat hazırlattırmıştı. Ottilie kendisine farklı davranıldığı hissine kapılmıştı. İki kadın karşı karşıya oturmuşlardı. Charlotte yüzbaşının yeni memuriyetinden ve onu yakın zamanda görme umudu olmadığından bahsediyordu. Şimdilik Ottilie'yi teselli eden tek şey, Eduard'ın yüzbaşıyı uğurlamak için bir süreliğine ayrılmış olması ihtimaliydi.

Sofradan kalktıkları vakit, Eduard'ın yol arabasını pencerenin altında gördüler. Charlotte endişe ile arabayı buraya kimin getirdiğini sorunca, oda hizmetçisinin getirdiğini ve bazı eşyaları yüklemek istediğini söylediler: Ottilie hayret ve acısını gizlemek için çok çaba sarf etmek zorunda kalmıştı.

Oda hizmetçisi içeri girdi ve bazı eşyaları istedi. Efendisinin fincanını, bir çift gümüş kaşık ve daha bazı şeyler alacaktı. Bu hal Ottilie'ye Eduard'ın uzun bir seyahate çıktığı ve epeyce zaman uzaklarda kalacağı izlenimini verdi. Charlotte çok kuru bir cevap verdi: "Ne demek istiyorsun?" dedi. "Efendine ait her şeye sen karışıyorsun." Ottilie'yle yalnız konuşmak ve onu bir bahaneyle odadan dışarı çağırmak isteyen usta adam, özür diledi ve talebinde ısrar etti. Ottilie bunu yerine getirmek istiyordu. Fakat Charlotte reddetti. Oda hizmetçisi uzaklaştı ve araba hareket etti.

Ottilie için dehşetli bir andı bu. Olanı biteni anlayamıyor, kavrayamıyordu. Yalnız Eduard'ın uzunca bir zaman için ayrılmış olduğunu hissedebiliyordu. Vaziyeti anlayan Charlotte, Ottilie'yi yalnız bıraktı. Onun acılarını ve gözyaşlarını anlatmak mümkün değildi. Acısı sonsuzdu. Bu günü geçirebilmek için Tanrıya yalvarıyordu. Gündüzü ve geceyi geçirdi. Tekrar bu-

luştukları zaman Charlotte, başka bir insanla karşı karşıya bulunduğu hissini alıyordu.

Ottilie kararlıydı ve kaderine boyun eğecek değildi. Fakat o kadar ağır kayıptan sonra hâlâ ayaktaydı ve daha büyük acılara uğrayacağından korkuyordu. Biraz kendine geldiğinde ilk hissettiği, erkekler ayrıldıktan sonra, artık kendisinin de buradan uzaklaşma isteğiydi.

Charlotte'un yanında kalabilmesi için, Eduard'ın ne gibi tehditlere başvurduğunu bilmiyordu. Bununla beraber Charlotte'un durumu onu biraz sakinleştiriyordu. Charlotte bu sevimli çocuğu meşgul ediyor ve nadiren yalnız bırakıyordu. Derin bir aşka karşı sözlerin aciz olduğunu bilirdi ama makul düşüncenin ve aklın gücünü de tanırdı. Onun için Ottilie'yle bazı şeyler hakkında konuşuyordu.

Charlotte'un bir düşünce ve karar ürünü olarak ileri sürdüğü bilgece sözler, Ottilie için büyük bir teselli oluyordu. "Sakinliğimizle aşk acısından kurtulmasına yardım ettiğimiz insanların şükranı ne kadar kuvvetlidir" diyordu. "Erkeklerin yarım bıraktığı işleri sevinç ve neşeyle ele alalım. Böylece onların geri dönmesi için en güzel imkânı hazırlamış oluruz. Onların fırtınalı ve sabırsız ruhlarının tahrip etmek istediği şeyi, soğukkanlılığımızı koruyup geliştirerek o ümidi kuvvetlendirmiş oluruz."

"Soğukkanlılıktan bahsettiğimize göre, sevgili teyzem" dedi Ottilie, "erkeklerin bilhassa şaraba karşı olan dayanıksızlıkları aklıma geliyor. İçki yüzünden akıl, zeka, başkalarına saygı, cazibe ve sevimliliğin onlarda bir kaç saat için kaybolduğunu ve iyi bir erkeğin yapabileceği isabetli işler yerine sakat ve karışık işler yapıldığını üzüntü ile ve korku içinde kaç defa görmüşümdür. Kimbilir kaç defa bu yüzden zorlama kararlar verilmiştir."

Charlotte onu haklı buldu. Fakat bu konuşmaya devam etmedi. Çünkü bu mevzuda, her zaman olmasa da ara sıra

şarap içmek suretiyle konuşkanlığını, neşesini ve faaliyetini arttırma alışkanlığında bulunan Eduard'dan bahsedilmekte olduğunu hissetmişti.

Charlotte'un erkekler hakkındaki sözlerinden Eduard'ı hatırlamakta olan Ottilie, Charlotte'un yüzbaşının yakında evleneceği haberini herkesin bildiği bir şeymiş gibi ortaya atmasını büsbütün garip buluyordu. Bütün bunlar Ottilie'de Charlotte'un her sözünü, her hareketini, her işini, her adımını gözlem altında tutmak arzusunu uyandırıyordu. Ottilie farkında olmaksızın, kurnaz ve meraklı olmuştu.

Bu arada Charlotte etraftaki her şeye keskin bir bakışla nüfuz ediyor ve Ottilie'yi de hareketlerine katılmaya zorluyordu. Ev masraflarını çekinmeden kısmıştı. Her şeyi iyi düşündüğü zaman, gerçekleşen aşk macerasını mutluluk verici bir olaymış gibi görmeye başladı. Çünkü her şey olduğu gibi devam etseydi, masraflar sınırsız bir surette artacak ve vaktinde tedbir alınamayınca savurgan bir yaşama neticesinde servetleri tükenecek veya sarsılacaktı.

Park tesislerinden yapılmakta olanlarına dokunmadı. Çiftliğin ilerde gelişimi bakımından önemli olan şeyleri ele aldı. Buna dair başka bir fikri daha vardı. Kocası eve döndüğü zaman, severek meşgul olabileceği işler bulmalıydı. Bütün bu çalışma ve kararlarda mimarın yardımını öve öve bitiremiyordu. Az zamanda göl oluşmuş, yeni kıyı çeşitli güzel çiçek ve çimenlerle süslenmişti. Yeni evde kaba işler bitirilmişti. Mimar binayı o suretle yapıyordu ki zevkle yeni baştan başlanabilirdi. Bu çalışmalar sakin ve huzurlu bir biçimde gerçekleşiyordu. Ottilie ise görünüşte sakindi. Çünkü her şeyde Eduard'ın yakında gelip gelmeyeceğini gösteren birer alametten başka bir şey görmüyordu. Kafasında bu düşünceden başka bir şey yoktu. Bu sebeple köylü çocuklarını toplayıp pek genişlemiş olan parkın temiz tutulmasını sağlamak hususunda alınan tedbir hoşuna gidiyordu. Eduard da bunu yapmak istemişti. Köylü çocuklarına

güzel elbiseler yaptırılmıştı. Akşamları yıkanıp temizlendikten sonra giydiriliyorlardı. Gardırop köşkteydi. Çocukların en aklı başında olanı gardırobun başında bekliyordu. Mimar her şeyi idare ediyor: Göz açıp kapanıncaya kadar çocuklar epeyce usta olmuşlardı. Yetiştirilmeleri kolay oluyordu. İşlerini iyice becerebiliyorlardı. Bir kısmı saplı bıçak, yaba ve süpürgelerle, bir kısmı yabani otları ve taşları taşımak için sepetlerle, bir kısmı da büyük demir vals tekerleğini arkalarından çekerek işe başladıkları zaman, güzel ve şen bir manzara ortaya çıkıyordu. Böylece mimar, bahçenin ortasında faydalı bir faaliyete şahit oluyordu. Ottilie ise bu işçiler alayını, yakında gelecek ev sahibini selamlamaya hazırlanan bir topluluk olarak görüyordu. Bu hal Eduard'ı aynı tarzda karşılamak için kendisinde cesaret ve arzu uyandırıyordu. Bir müddetten beri köy kızlarına dikiş, örgü ve diğer kadınlık işleri öğretmeye çalışıyordu. Köyün temizliği ve güzelliğine dair alınmış tedbirlerden sonra bu faaliyet artmıştı. Ottilie bütün bu işlere katılıyordu. Ama daha ziyade tesadüfe ve isteğe göre. Şimdi bu çalışmalarda daha sistemli olmayı düşünüyordu. Fakat bir sürü oğlan çocuklarından kurulan koro, kız çocuklarından meydana getirilemezdi. Bu işte kendi sağduyusuna uyarak her kıza evine, ana-babasına ve kardeşlerine bağlılık telkin ediyordu.

Çocuklar bunda başarılı oluyordu. Yalnız hiçbir şey beceremeyen ve evde hiçbir işe yaramayan küçük ve afacan bir kızdan şikayet ediliyordu. Ottilie, bu kıza düşman olamazdı. Çünkü o kendisine karşı çok dostça davranıyordu. Çocuk daima Ottilie'ye sokuluyor ve müsaade ettikçe onunla dolaşıyordu. Bu işte neşeli ve yorulmaz bir faaliyet gösteriyordu. Güzel bir ablaya bağlanmak, çocuk için bir ihtiyaç olmuştu. Başlangıçta çocuğun refakatine tahammül ediyordu. Sonra kendisi de onu sevmeye başladı. Nihayet birbirlerinden ayrılmaz oldular. Rani, ablasına her yerde eşlik ediyordu.

Ottilie sık sık bahçeye gidiyor, oradaki güzel gelişmelerin

zevkine varıyordu. Kiraz ve kızılcık zamanı geçiyordu. Fakat Rani, bu geç kalmış meyveleri zevkle yiyordu. Bahçıvan sonbahar için bol bir mahsul vadeden ağaçları dolaşırken ev sahibini düşünüyor ve onsuz hiçbir şeyin zevkine varamıyordu. Ottilie iyi kalpli ihtiyarı severek dinliyordu. O, işinde ustaydı ve durmadan Ottilie'ye Eduard'dan bahsediyordu.

Ottilie bu ilkbahar aşılarının pek güzel sürgün verdiklerinden memnun olduğunu söyleyince, bahçıvan düşünceli düşünceli: "Dilerim ki" dedi, "iyi kalpli efendimiz bunların zevkini çıkarsın. Eğer bugün burada olsaydı, eski köşk bahçesinde, babasının zamanından kalma çok güzel bitkiler görecekti. Şimdiki bahçıvanlar o eski ustalar gibi güvenilir insanlar değil. Kataloglara bakarsanız, bir sürü parlak isimlere rastlarsınız. Aşı yapılır; fidan büyür. Fakat meyve vermeye başladığı zaman artık ağaçların bahçede bırakılması emeğe değmez görülür."

Sadık bahçıvan Ottilie'yi gördükçe, en çok sorduğu şey efendisinin geliş tarihi idi. Ottilie bu tarihi söyleyemezse iyi kalpli adam kendisine güvenilmediğine kâni olur, için için kederlenirdi. Ottilie sorulan bu suallere kesin cevap veremediği için üzüntülüydü. Buna rağmen bu çiçek yataklarından ayrılamıyordu. Eduard'la beraber ekip diktikleri şeyler şimdi yemyeşil serpilmişlerdi. Rani tarafından sık sık sulanmaktan gayri bir bakıma ihtiyaçları yoktu. Ottilie, sonradan yetişen bu çiçekleri garip duygularla seyrediyordu. Bunların şaşası ve haşmeti, Eduard'ın kutlamayı düşündükleri doğum şaşaası, kendi aşkının ve şükranının ifadesi olacaktı. Fakat bu törene kavuşabilmek ümidi her zaman kuvvetli değildi. İyi kalpli kızın ruhunda zaman zaman şüpheler ve endişeler beliriyordu.

Charlotte'la hakiki açık bir anlaşmaya varılamıyordu. Çünkü iki kadının durumları farklı idi. Her şey eskisi gibi kalabilse ve normal yaşayış çığrına dönülebilseydi, Charlotte mesut olacaktı ve önünde parlak bir istikbal açılabilecekti. Buna karşılık Ottilie her şeyi kaybetmiş olacaktı, evet her şeyi. Çünkü

o hayatı ve neşeyi Eduard'da bulmuştu. Şimdiki durumda, önceden hiç sezmediği, hudutsuz bir boşluk hissediyordu. Çünkü arayan bir kalp bir şeyin eksik olduğunu hisseder, kaybeden bir kalp mahrumiyet çektiğini duyar. Hasret, sabırsızlığa ve kedere gebedir. Beklemeye ve ummaya çalışan bir kadın ruhu kendi çevresinden dışarı çıkmak, faal olmak, teşebbüslere girişmek ve kendi saadeti için bir şeyler yapmak ister.

Ottilie, Eduard'dan mahrum yaşamayı göze alamıyordu. Charlotte muhafazakârlığına rağmen meseleyi alttan alıyor ve kocasıyla Ottilie arasında dostça ve sakin bir ilişkinin mümkün olduğunu düşünmek akıllılığını gösteriyordu ama Ottilie, Eduard'dan nasıl vazgeçerdi? O, kaç defa geceleyin, doğum günü için kendisine verilmiş olan ve henüz hiç kullanmadığı, dikip biçmediği hediyelerle dolu bavulu açarak karşısında diz çökmüştü? Kaç defa! İyi kalpli kızcağız kaç defa güneş doğarken bütün saadetini bulduğu bu evden dışarı fırlamış, kendisine hiç de hitap etmeyen yerlerde dolaşmıştı. Karada da kalamıyor, sandala atlıyor, gölün ortasına kadar kürek çekiyor, sonra eline bir seyahat kitabı alarak dalgalarla sallanırken uzakları hayal ediyor, sevgilisini hep uzaklarda buluyordu. Kendisini onun kalbine ve onu da kendisine yakın hissediyordu.

On Sekizinci Bölüm

Tuhafça hallerinden daha önce bahsettiğimiz Mittler, dostları arasında başgösteren felaketten haberdar olmuştu. Kimse kendisinden yardım istememişti, dostluğunu ve maharetini ispat etmek istemesine rağmen, tereddüte düşmüştü. Bir müddet gecikmeyi daha uygun görüyordu. Çünkü ahlaki buhranlarda, aydın insanlara yardım etmenin cahillere yardımdan daha zor olduğunu pekiyi bilirdi. Onun için onları bir müddet kendi hallerine bıraktı. Fakat nihayet sabrı tükendi ve izini keşfettiği Eduard'a koştu.

Yolu daima gür akan bir derenin zikzaklarını takip eden

yeşil, bol ağaçlı güzel bir çimenden geçiyordu. Hafif meyilli yamaçlarda verimli tarlalar ve güzel düzenlenmiş meyve bahçeleri vardı. Köyle birbirine pek yakın değildi. Etrafta bir sakinlik vardı. Manzara resim yapmaya olmasa bile ömür sürmeye pek elverişli idi.

Bahçelerle çevrilmiş temiz, mütevazı, güzel bir ev dikkatini çekti. Eduard'ın burada oturmakta olduğunu tahmin etti. Aldanmamıştı. Bu yalnızlığa sığınmış dost hakkında şu kadarını söyleyebiliriz ki için için kendisini aşkına kaptırmış, nice hayaller kurmuş ve bazı ümitlere kapılmıştı. Ottilie'yi burada görmek ve onu buraya getirmek arzusunu inkar edemezdi: Bunun gibi câiz olan veya olmayan şeyleri düşünmekteydi. Hayal gücü bütün imkânları araştırıyordu. Ottilie'yle meşru olarak birleşemezse, çiftliğini ona vermek istiyordu. O, orada kendi halinde ve sakin yaşamalıydı. Onun mesut olmasını istiyordu. Hatta kendine eziyet edercesine işleyen hayal gücü, Ottilie'nin başka bir adamla bile olsa mutlu olmasını istiyordu.

Günleri böylece ümit, ızdırap, gözyaşı ve neşe arasında tereddütle geçiyor; kararlar, hazırlıklar ve perişanlıklarla doluyordu. Mittler'in gelişine şaşmadı. Onun gelmesini çoktan bekliyordu. Onun için gelişine az çok memnun olmuştu. Charlotte'un göndermiş olması ihtimaline karşı mazeretler ve hatta güvenilir teklifler hazırlamıştı. Onu Ottilie'nin göndermiş olması ihtimalini düşündüğü zaman ise, Mittler ona gökten inmiş gibi geliyordu.

Bu sebeple Mittler'in onlar tarafından gönderilmediğini ve kendiliğinden geldiğini işittiği zaman neşesi kaçtı. İçine dönüktü, konuşma bir türlü hareketlenemiyordu. Yalnız Mittler iyi biliyordu ki aşkla dolu olan bir kalp içindekilerini dökmek ve bir dosta açılmak ihtiyacındadır. Böylece öteden beriden konuşulduktan sonra, aracı rolünden çıkarak kabul edilebilir bir role geçmeyi göze aldı.

Mittler, dostça Eduard'ın bu münzevi hayatını eleştirince

şu cevabı aldı: "Vaktimi bundan daha iyi nasıl geçirebilirim? Daima onunla meşgulüm, daima onun yanındayım. Ottilie'nin nerede bulunduğunu, nereye gittiğini, nerede dinlendiğini bilmek gibi paha biçilmez bir imkâna sahibim. Onu daima benimle beraber çalışır, yaratır ve benim en ziyade hoşuma giden şeyleri yaptığını görüyorum. İş bununla da kalmaz, ondan uzakta nasıl mesut olayım. O zaman Ottilie'nin bana yaklaşmak için ne yapması lazım geldiğini aklım araştırır. Onun ağzından kendime tatlı ve mahrem mektuplar yazar, cevaplar veririm. Bu mektupları bir arada saklarım. Onun aleyhinde bir adım atmamaya söz verdim. Bu sözümü tutacağım. Fakat onun bana dönmesini önleyen nedir? Acaba Charlotte bana mektup yazmaması ve bir haber yollamaması için ona yemin ettirmek gaddarlığını mı gösterdi? Bu olasıdır. Fakat yine imkânsız ve tahammül edilemez buluyorum. Beni bildiğim ve inandığım gibi seviyorsa, niçin karar veremiyor? Kaçarak kollarıma atılmaya niçin cesaret edemiyor? Bazen onun bunu yapması gerektiğini, yapabileceğini düşünüyorum. Ön salonda bir şey kımıldasa kapıya bakar, onun geleceğini düşünürüm, umarım. Ah, mümkün olan şey imkânsız olduğuna göre bari imkansız şeyin mümkün olacağını vehmetmeye başlarım. Gece uyandığım zaman lambanın yatak odasına verdiği titrek ışığa bakarak onun endamının, ruhunun ve ona dair bir sezişin bana yaklaştığını, beni tuttuğunu görür gibi olurum. Bir an için beni düşündüğüne ve benim olacağına inanmış gibi olurum.

Bana bir tek sevinç kalıyor. Yakınında olduğum zaman rüyamda onu görmezdim. Fakat şimdi uzaklarda, rüyada daima beraberiz. Gariptir, bu civarda sevimli insanlar tanıyalı beri ve asıl şimdi, rüyama giriyor ve bana 'etrafına bak, benden daha güzel ve daha sevimli bir şey bulamazsın' der gibi geliyor. Böylece hayali, bütün rüyalarıma giriyor. Beraber yaşadığımız bütün hatıralar birbirine karışmış oluyor. Bazen bir kontrat imzalıyor, işte onun eli ve benim elim, onun imzası ve benim imzam.

Bunlar birbirini siliyor, birbirini yutuyor. Rüyamın bu tatlı oyunları ızdırapsız değildir. Bazen onun hakkında düşündüğüm bir şeyi, rüya harap eder. O zaman büyük bir korku içinde onu ne kadar sevdiğimi hissederim. Bazen alışılmışın aksine benimle alay eder, beni üzer. Fakat o zaman hal siması değişir. Güzel, yuvarlak, ilahi çehresi uzar, yüzünün ifadesi bozulur. Fakat ben her şeye rağmen tatmin edilmemiş, hüzünlü ve perişanım.

Sevgili Mittler gülmeyiniz, yoksa gülüyor musunuz? Ah, ben bu bağlılıktan, isterseniz çılgınlık deyin, bu aşktan utanıyorum. Şimdiye kadar sevmemişim, sevmenin ne olduğunu şimdi anlıyorum. Şimdiye kadar hayatımda her şey bir hazırlık bir eğlence bir vakit geçirmeden ibaretmiş. Nihayet onu tanıdım, onu sevdim, tam ve gerçek manasıyla sevdim. Yüzüme olmasa bile arkamdan şu serzenişi yapıyorlar: Ben hayal peşindeymişim, iş karıştırıyormuşum. Olabilir. Fakat üstatlık gösterebileceğim şeyi henüz bulamamıştım. Şimdi aşkta benden daha kabiliyetli adamı görmek isterim.

Bu iş, gözyaşı döktüren ızdıraplı ve acı bir şey, ama mizacıma o kadar uygun geliyor ki ondan ayrılmam mümkün değil. Eduard bu heyecanlı ve samimi sözleriyle içini dökmüştü. Ama birdenbire garip vaziyetinin bütün hususiyetleri gözlerinde canlanmış, ızdıraplı tezatlar içinde gözyaşlarına gark olmuştu; içini döktüğü için kalbi yumuşamış olduğundan gözyaşları o derece çoşuyordu.

Eduard'ın ızdıraplarının bu şekilde coştuğuna şahit olan ve konuşma hedefinin değiştiğini gören, seri kavrayışlı ve keskin zekalı Mittler bu hareketi kendisine yakıştıramadığını samimi ve kesin bir ifade ile belirtti. "Eduard" diyordu, "erkekliğini takın ve erkekliğin icabını düşün; unutma ki felaket halinde kendine hakim olmak ve ızdıraba sabırla tahammül etmek, hürmet görmek ve örnek olmak isteyen bir erkeğin en büyük şerefidir."

Acı duygular içinde çırpınan Eduard'a bu sözler boş gibi geldi: "Mesut ve rahat insanlar tatlı şeylerden bahsederler" dedi. "Fakat bunların ızdırap çeken adama ne kadar tahammülsüz geldiğini bilseler utanırlardı. Keyfi yerinde adam sonsuz bir sabırdan bahseder. Ama sonsuz ıstırabı bilmez. Öyle vakalar vardır ki her teselli bayağıdır ve perişan olmak vazife halini almıştır. Asil bir Yunanlı kahramanın hayatını anlatırken acı mecburiyetler altında bunların ağladığını söylemekten çekinme. Hatta bir atasözünde 'gözyaşı bol olan insanlar iyi insanlardır; kalbi ve gözleri kuru olan insanlar benden uzak olsun' der. Ben bedbaht insanları bir eğlence gibi gören mesutlara lanet ederim. Bedbaht bedeni ve ruhi ızdıraplar altında ve en zalim ve korkunç bir vaziyette asil hareket etmelidir ki mesutlar takdiri kazansın. Onlar, gözleri önünde şikayetsiz ölen bir gladyatörü alkışlar gibi alkışlar. Aziz Mittler, ziyaretiniz için teşekkür ederim. Fakat bahçede ve etrafta biraz dolaşsanız bana daha büyük bir lütuf yapmış olacaksınız. Yine buluşuruz, daima metin ve size daha benzer olmayı deneyeceğim." Mittler tekrar başlayamayacak olan konuşmanın kesilmesindense devam etmeyi tercih etti. Eduard için de hedefine doğru yürümekte olan konuşmayı devam ettirmek uygun geliyordu.

"Tabii" dedi Eduard. "Boyuna kafa yormak ve daldan dala atlamak bir şeye yaramaz. Fakat bu konuşmalarla kendimi tanıyorum. Ne yapmam gerektiğini ve neye karar verdiğimi böylece öğrendim. Şimdiki ve gelecekteki hayatımı karşımda görüyorum. Sefaletle saadet arasında bir tercih yapmam gerek. Aziz dostum. O kadar lüzumlu olan ve zaten kendiliğinden gerçekleşmiş olan boşanmayı temin edin. Charlotte'un onayını alın. Bunu elde etmenin mümkün olduğuna niçin inandığımı izah etmek istemem Aziz dostum, oraya gidin ve hepimizi sakinleştirin, hepimizi mutlu edin."

Mittler durakladı. Eduard devam etti: "Ottilie'nin ve benim kaderlerimiz birbirinden ayrılamaz, biz mahvolmayacağız. Şu

kadehe bakın, üstüne isimlerimiz işlenmiş: Şen bir adam onu neşeyle havaya atmıştı, artık kimse ondan içmemeliydi. Kayaya çarpıp parçalanması lazımdı ama yere düşmeden onu biri yakaladı. Yüksek bir bedelle satın aldım. Kaderin bağladığı ilişkilerin çözülmez olduğuna kanaat getirmek için o kadehle her gün içiyorum"

"Eyvahlar olsun." dedi Mittler. "Dostlarıma karşı ne kadar sabırlı olmam gerek. Şimdi başıma bir de iğrendiğim ve insanlar için en zararlı bir şey olduğuna kani olduğum batıl inanç çıkıyor. İnsanlar keramet, seziş ve rüyalarla oynarlar ve bununla günlük hayata bir önem vermek isterler. Ama bizzat hayat önem kazanıp etrafımızda her şey kaynaştığı bir sırada fırtına o heyulalarla daha da korkunçlaşır."

Eduard, "Bırakınız" dedi. "Ümitle utanç arasında bocalayan bir kalp için istikamet, tayinine yaramasa bile gözlerini çevirebileceği bir ümit yıldızı kalsın."

Mittler, "Bundan bir netice çıksa kabul ederdim." dedi. "Fakat ben daima şunu gördüm ki hiç kimse hakikati dikkat çeken alametlere kıymet vermiyor. Bütün dikkat yalnız okşayıcı ve vaat edici şeylere yöneliyor, yalnız bunlara inanılıyor."

Mittler, içinde fazla kaldıkça kasveti artan esrarlı düşüncelere daldığını görünce Eduard'ın ısrarlı ricasını memnuniyetle kabul etti. Çünkü şu anda Eduard'ın fikirlerini neyle karşılaştıracaktı? Zaman kazanmak, kadınların fikrini öğrenmek ve kendi kanaatine göre ne yapmak lazım geldiğini düşünmek icap ediyordu.

Böylece Charlotte'a koştu ve onu her zamanki gibi metin ve neşeli buldu. Charlotte, olanı biteni ona anlattı. Mittler, Eduard'ın sözlerinden olayları değil, ancak bu olayların etkilerini öğrenebilmişti. Sözlerini dikkatle sarf ediyordu ve boşanma kelimesinin yanına bile yanaşamıyordu. Nihayet Charlotte'un birçok nahoş olaydan sonra "İnanıyor ve ümit ediyorum ki her şey yoluna girecek, Eduard yine gelecek, başka türlü nasıl ola-

bilir ki? Ben şimdi hamileyim." demesi Mittler'i şaşırttı, ancak aynı zamanda memnun etti.

Mittler, "Söylediklerinizi iyi anlıyor muyum?" dedi. "Tamamen" dedi Charlotte. Mittler ellerini çırparak, "Bu haberi bin kere kutsarım." dedi "Bunun bir erkek ruhu üzerindeki kuvvetini, etkisini bilirim. Nice izdivaçların bu sayede sağlamlaştığını ve düzeldiğini gördüm. Böyle bir gebelik bir çuval sözden fazla etki eder ve besleyebileceğimiz ümitlerin en hayırlısıdır. Bana gelince, size kızmakta haklıydım. Bu olayda benim hodbinliğim okşanmış olmuyor. Yaptıklarım sizde bir teşekkür uyandırmıyor. Azizim, kendimi bir zengin hastayı şifalandırmaya kadir olamayan bir hekim gibi görüyorum. Bereket versin gayret ve öğütlerimin sonuç veremeyeceği bu iş kendiliğinden halloluyor.

Charlotte, Mittler'den, bu haberi ve yazacağı mektubu Eduard'a vermesini ve yapılabilecek şeyi düşünmesini rica etti. Mittler bunu kabul etmek istemedi: "Zaten her şey yapılmış" dedi. "Mektubunuzu yazın, bunu her postacı benim kadar iyi götürebilir. Ben, bana daha fazla ihtiyaç olan yere gitmeliyim. Artık tebrike ve çocuğun isim gününe gelirim."

Charlotte, çoğu kez olduğu gibi, bu kez de Mittler'den memnun kalmamıştı. Onun aceleci mizacı, bazı iyi şeyler ortaya çıkarır ama çok fazla başarısızlıklara da sebep olur. Onun kadar peşin hükümlere bağlı olan yoktur.

Charlotte'un gönderdiği postacı Eduard'ın yanına vardı. Eduard onu adeta irkilerek karşıladı. Mektup 'evet' manasına gelebildiği gibi, 'hayır' manasına da gelebilirdi. Uzun zaman açamadı. Mektubun sonundaki şu cümleleri okuyunca adeta taş kesilmişti:

"Karının yanına bir maceracı aşık gibi gittiğin ve onu mukavemet edilmez bir şekilde kendine çektiğin ve bir sevgili ve bir nişanlı gibi kollarına aldığın o gece saatlerini düşün! Bu garip tesadüfü, saadetimizin çözülmek ve yıkılmak üzere bu-

lunduğu bir sırada yeni bir bağ meydana getirmek isteyen Tanrının bir işareti olarak kabul edelim."

Bu andan itibaren Eduard'ın ruhundan geçen hisleri anlatmak güçtü. Böyle bir darmadağınıklık halinde vakti öldürmek ve hayat sahasını doldurmak için eski alışkanlıklar ve eğilimler ortaya çıkar. Asiller için bu işlerde av ve savaş daima hazır bir yardımcıdır. Eduard, içindeki tehlikelerle denge kurabilecek dış tehlikelere hasret çekiyordu. Ölüme hasretti. Çünkü hayat tahammül edilmez olmaya başlamıştı. Onun için ölmek ve bu suretle sevgililerini ve dostlarını mutlu edebilmek bir teselliydi. Kararını gizlediği için iradesine kimse mani olamazdı. Bütün formaliteleri yerine getirerek vasiyetnamesini yazdı. Ottilie'ye çiftliği bağışlamak, kendisine tatlı bir heyecan veriyordu. Charlotte'u, henüz doğmayan çocuğunu, yüzbaşıyı, hizmetçilerini de düşündü ve hepsine bir şey bıraktı. Tekrar başlamış olan savaş, kararını kolaylaştırıyordu. Askerlikteki uygunsuzluklar gençliğinde kendisini çok rahatsız etmiş ve bu sebepten hizmeti bırakmıştı. Şimdi ise, "Emri altında ölüm, olası; zafer kesindir." diyebileceği bir kumandanın emrine girmek ona şahane geliyordu.

Charlotte'un sırrını öğrenmiş olan Ottilie, Eduard kadar ve ondan da fazla etkilenmiş ve içine çekilmişti. Söyleyecek sözü yoktu. Bir şey ümit edemezdi. Bir şey dilemeye de izni yoktu artık. Hatıra defterinden aktaracağımız bir kaç satır, onun iç dünyası hakkında bize bir fikir verecektir.

İKİNCİ KISIM

Birinci Bölüm

Bir destanda şairin sanatsal buluşu olarak övdüğümüz şey, alelade hayatta çok defa karşımıza çıkar. Yani başroldekiler uzaklaştığı, gizlendiği ve pasifleştikleri zaman ikinci ve üçüncü derecede hiç önem verilmeyen bir kişi onların yerini doldurur, tüm hünerlerini gösterir ve böylelikle dikkati ve ilgiyi çeker, hatta övgü ve takdire layık görünür.

Böylece yüzbaşı ve Eduard aradan çekildikten sonra bahsettiğimiz mimar günden güne önem kazanır. Tesislerin bir çoğunu o tertip eder ve düzenler. Bu işlerdeki bilgisini ve marifetini gösterir ve aynı zamanda durgun ve sıkıntılı saatlerde sohbetleriyle kadınların gönlünü çalar. Onun dış görünüşü bile güven verici, oldukça sempatikti. İncelik sahibi, korkak görünmeyecek kadar mütevazi, sırnaşık denemeyecek kadar cana yakın bir delikanlıydı. Her sorunu ve işi üzerine alıyor ve hesap kitapta usta olduğu için evin bütün işlerini kavrayarak görünür etkisini her alanda hissettiriyordu. Misafirleri o kabul ediyordu. Habersiz bir misafir geldiği zaman onları karşılamasını ve evdeki kadınları telaşa kapılmayacak şekilde hazırlamasını biliyordu.

Bu arada genç bir hukukçu onun başına epeyce iş açmıştı. Hukukçuyu komşu bir asilzade göndermişti. Pek önemli olmamakla beraber Charlotte'un hassasiyetini tahrik eden bir konuda konuşmaya gelmişti. Bu olayı anlatmak gerekiyor, çünkü belki de uzun zaman hiç konuşulmayacak olan bir tartışmaya sebep olmuştu.

Charlotte'un kilise bahçesinde yaptırmış olduğu tadilatı hatırlıyoruz. Bütün anıtlar yerlerinden oynatılmış, duvara ve kilisenin yoluna yerleştirilmiş ve sahanın geri kalan kısmı düzleştirilmişti. Kiliseye ve oradan geçerek karşı taraftaki küçük kapıya varan yoldan başka her yer çeşit çeşit çimlerle örtül–

müştü, bunlar çok güzel yeşeriyor ve çiçek açıyordu. Önceden belirlenmiş bir plana göre dış taraftan itibaren yeni mezarlar yapılacaktı. Meydan genişletilecek ve yeşillendirilecekti. Kimse buna hayır demezdi çünkü bu sayede pazar ve bayram günleri kiliseye gidenler, oraya yakışan ve güzel bir manzara görecek-lerdi. Hatta başlangıçta bu tadilattan memnun kalmayan, eski adetlerinden ödün vermeyen, yaşlı rahip bile şimdi memnundu. "Baukis ile Filemon" gibi arka kapıda dinlenecek ve ayaklara takılan harap mezar taşları yerine hem kendi geçimine yarayan (Charlotte buranın mahsulünü rahibe bırakmıştı) hem de yeşil bir halı üstündeymiş gibi yürüyeceği bir alana sahip olacaktı. Buna seviniyordu.

Yalnız bazı kilise cemaat mensupları, atalarına ait mezar taşlarının kaldırıldığından ve bu suretle hatıralarının yok edil-diğinden şikayet ediyorlardı. Öyle ki iyi muhafaza edilmiş olan anıtlar kimlerin defnedilmiş olduğunu gösteriyordu, ama gö-müldükleri yerler belli değildi. Cemaattekilerin çoğu da esas olarak bu yerlere önem veriyorlardı.

Komşu ailelerinden birinin de derdi buydu. Bu aile bir kaç sene evvel mezarlıkta kendilerine, yakınları için bir yer satın almışlar ve bunun için de kiliseye bir küçük vakıf yapmışlardı. İşte genç hukukçu bunun için gönderilmişti. Vakıf iptal edilecek ve taksitler ödenmeyecekti. Çünkü koşulan şartlar tek taraflı olarak ihlal edilmiş ve yapılan müracaatlara rağmen yerine ge-tirilmemişti. Charlotte, bu tadilatı yaptıran kişi sıfatıyla, hu-kukçuyla şahsen konuşmak istiyordu. Genç hukukçu sakin bir şekilde kendi fikirlerini ve müvekkilinin görüşünü açıkladı ve epey düşündürücü şeyler söyledi.

Neden ısrarlı olduğunu gösterecek kısa bir girişten sonra: “Görüyorsunuz” dedi, “en alt tabakasından en yükseğine kadar, herkes akrabasının defnedildiği yeri bilmek ister. En fakir köylü bile bir çocuğu öldüğü zaman mezara tahtadan bir haç koymak ister. Böyle bir işaret zamanla, matem gibi tükenecek olsa bile,

hiç olmazsa bu olayın acısı devam ettiği müddetçe yerinde kalmasını ister. Zenginler tahta yerine demirden haç koyarlar ve bazı usullerle bunu sağlamlaştırırlar. Böylesi bir kaç sene dayanır. Fakat bunlar da nihayet çöküp kaybolacağından daha zengin olanlar bir kaç nesil devam edebilecek ve evlatları tarafından tazelenebilecek bir taş dikerler. Bizi çeken bu taş değil, onun altında toprağa emanet edilmiş olandır. Hatıra değil kişi; geçmiş değil, içinde bulunulan durum mühimdir. Sevgili bir ölüyü mezarında kucaklamayı, heykelinde kucaklamaktan daha fazla severim. Heykel, aslında çok bir şey ifade etmez, fakat bu mezar anıtı etrafında bir işaret taşı gibi, karı-koca, akraba ve dostlar ölümlerinden sonra da toplanırlar ve yaşayanlar; yabancıları ve sevmediklerini ölü akrabalarının yanına sokmamak hakkına sahip olmalıdır. Onun için müvekkilimin vakfı iptal etmesini haklı bulurum. Çünkü aile fertleri, telafi edilmez bir zarara uğramıştır. Öldüklerinde sevdiklerinin yanında uyuma ümidi gibi acı ama tatlı bir duygudan mahrum kalmışlardır."

Charlotte, "Mesele bir hukuk davası haline getirilecek önemde değildir." dedi. "Kilisede bozduğum şeylerin karşılığını ödeyecek kadar bir pişmanlık duymuyorum. Ayrıca itiraf edeyim ki ileri sürdüğünüz deliller beni ikna edememiştir. Ölümden sonra beraberlik duygusu, bence hayat tarzımızın, akrabalarımızın, şahsiyetlerimizin bencilce ve ebedi olarak devam etmesinden daha üstündür. Bu işe siz ne dersiniz?" diyerek mimara sordu.

Mimar: "Böyle bir meselede tartışmaya girmek ve hakem olmak istemem, yalnız sanatıma ve düşünceme uygun düşen şeyi söylememe izin verin. Sevdiğimiz bir şahsın küllerini bağrımıza basabilmek saadetinden mahrum olalıberi ve bu külleri bozulmaksızın büyük ve süslü lahitlerde saklayacak kadar zengin olmadığımız ve kiliselerde artık kendimiz ve yakınlarımız için yer bulamayarak dışarıda kalmaya mahkum olduğumuz için, hanımefendinin ileri sürdüğü fikri doğrulamaya mecburuz.

Bir cemaatin mensupları yanyana yatarlarsa kendi yakınlarının yanında ve altında yatmış olurlar. Toprak bizi bir gün alacaksa, tesadüfen meydana gelen ve yavaş yavaş beraberce çöken tepecikleri düzleştirmek ve üstlerindeki kapağı böylece hafifletmekten daha doğal ve daha temiz bir şey düşünemem."

Ottilie, "Her şey böyle bir hatıra ve andıracak bir şey bırakmadan gelip geçmeli mi?" dedi.

"Asla." dedi mimar. "Hatıradan değil topraktan kurtulmalı. Mimar ve heykeltraşlar, insanlar için sanatları ve elleriyle bir ebedilik yaratmaya aşırı derecede önem verirler. Onun için iyi düşünülmüş ve iyi yapılmış anıtları severim. Kendiliğinden ortaya çıkmış ve rastgele bir yere dikilmiş değil, uzun ömürlü olabilecek anıtları tercih ederim. Din adamları ve yüksek şahsiyetler bile kiliseler içinde gömülmek hakkından vazgeçtiklerine göre hiç olmazsa mezarlıkların etrafında güzel düzenlenmiş avlulara, yazılı anıtlar dikmeli. Bunlara yazılacak bin türlü yazı ve onları süsleyecek bin türlü ziynet vardır!"

Charlotte "Sanatkarlar o kadar zengin ve çok yönlüyse, bir küçük sütundan, bir testi kırığından nasıl anlamlar çıkaracağız. Çok övündükleri binlerce keşif yerine ancak binlerce tekrarlama görüyorum." dedi.

Mimar, "Bizde durum böyle." dedi. "Fakat her yerde değil, genelde keşif ve beceriyle uygulama ayrı şeyler, hele bu konuda yani tatsız bir konuya neşe katmak ve kederli bir şeyi unutturmak zordur... Anıt planlarına gelince bunlardan bir çoğunu topladım. Fırsat olduğunda size gösteririm, yalnız en güzel anıt insanın kendi resmidir. Resimler, insanın eskiden ne halde olduğunu her şeyden iyi gösterir. Kısa veya uzun hikayeler için bir resim en iyi metindir. Yalnız bu resim insanın en iyi çağında yapılmış olmalıdır ki bu çok defa önemsenmiyor. Canlı şekilleri muhafaza etmeyi kimse düşünmüyor. Yapılsa da yetersiz bir tarzda yapılıyor. Mesela ölünün acele yüz maskesi alınıyor. Bu maske bir duvar üzerine oturtuluyor ve buna büst deniyor.

Sanatkar ancak nadiren bunu canlandırabilecek bir durumdadır."

"Belki farkında olmadan ve istemeden konuşmayı benim lehime çevirdiniz." dedi Charlotte. "Bir insanın resmi etrafından bağımsızdır, durduğu yerde kendi başına durur ve ondan mezar yerini göstermesini beklemeyiz. Size garip bir hissimi itiraf edeyim. Resimlere karşı bile benim bir antipatim var, onlar sanki gizli bir serzeniş ediyorlar gibi geliyor bana. Uzak bir şeye işaret ederler ve hazır bulunanı hakettiği gibi takdir etmenin ne kadar zor olduğunu hatırlatırlar. Gördüğümüz ve tanıdığımız insanları düşünürsek onların bizde ve bizim onlarda ne kadar hafif bir etki bıraktığımızı, itiraf etmeye mecbur oluruz. Bunu düşünürken halimiz nasıl olur? Bilgeye rastgelir bir şey danışmayız, alime rastgelir bir şey öğrenmeyiz, gezmiş görmüş adama tesadüf eder bir şey sormayız, sevimli bir adama rastgelir kendisine hoşça davranmayız."

"Bu yalnız gelip geçenlerle böyle olmakla kalmaz. Aileler ve topluluklar en sevimli üyelerine, şehirler en yetenekli hemşerilerine, milletler en mükemmel hükümdarlarına ve cemiyetler en olgun bireylerine atıp tutarlar. Ölülerden daima hayırla bahsedildiği halde yaşayanlar hakkında dikkatle konuşulmasının sebebini soruyorlardı. Bunun cevabı şudur: Çünkü ölülerden korkacak bir şey yok; halbuki canlılar, herhangi bir suretle karşımıza çıkabilirler. İşte başkalarına ait hatıraları saklamak kaygısı incelikten bu kadar uzaktır. Bu genellikle bencilce bir şakadır. Halbuki hayatta kalanlara karşı ilgilerini daima canlı ve hareketli tutmak kutsal bir ciddiyet olurdu."

İkinci Bölüm

Bu olayın ve ardından gelen konuşmaların heyecanı ile ertesi gün mezarlığa gidildi. Buranın süslenmesi ve şenlenmesi için mimarın çok güzel teklifleri vardı. Yalnız bu özeni kiliseye de göstermesi gerekiyordu. Bu bina ise baştan beri onun dik-

katini çekmişti.

Bu kilise Alman tarzında ve orantılı ölçülerle asırlarca evvel yapılmış ve uygun bir tarzda süslenmişti. Civardaki bir manastırın mimarı özenle ve sevgiyle bu kiliseyi de yapmıştı. Protestan ibadetleti için meydana getirilmiş olan tesisler, binanın sükunetini ve haşmetini biraz azaltmışsa da yine güzel ve hoş görünüyordu.

Genç mimarın kilisenin hem dışını hem içini eski tarza göre düzenlemek ve önünde bulunan mezarlıklarla ahenkli bir hale getirtmek için Charlotte'tan biraz para alması güç olmadı. Kendisi becerikliydi ve ev inşaatında çalışmakta olan bazı işçiler bu kutsal iş bitene kadar orada bulunacaktı.

Bina bütün ayrıntılarıyla araştırılırken mimar, büyük hayret ve sevinçle şimdiye kadar göze pek çarpmamış bir küçük kilise buldu ki ölçüleri daha ustaca ve daha basit, süsleri daha hoş ve daha boldu. Binada eski idabetlere dair işlemeli ve resimli bazı kalıntılar bulunmuştu. Bunlar çeşitli bayramları sembolleştiren ve herbiri kendi tarzında hürmetle anılan bazı bölümleri ve aletleri kapsıyordu.

Mimar bu küçük tapınağı kendi planına dahil etmeyi ihmal edemezdi. Bilhassa eski zamanların ve eski zevklerin bir anıtı olarak bu dar boşluğu yeniden düzenlemeyi düşündü. Şimdiden, boş yüzeyleri kendi zevkine göre süslenmiş görüyordu. Bu işte resme olan becerisini kullanacaktı. Yalnız şimdilik bu düşüncesini evdekilerden sakladı.

Herşeyden önce, evvelden belirttiği şekilde, evdekilere eski mezar anıtlarına ve kaplara ve bunun içinde bulunan eşyaya ait resimler ve projeler gösterdi. Kuzey milletlerinin daha basit mezarlarından söz açılınca bu mezarlarda bulunmuş olan bazı silahları ve aletleri gösterdi. Bütün bunlar taşınabilir çekmecelere ve bezlerle örtülmüş raflara o kadar güzel yerleştirmişti ki bu eski ve tuhaf eşya bu sayede bir nevi süs manzarası almıştı ve bir mücevher kutusuna bakılır gibi zevkle seyredilebiliyordu.

Yalnızlık sohbeti gerektirdiği için her akşam bu kıymetli eşyadan bazılarını ortaya koyuyordu. Bunların çoğu Alman yapımıydı. Sikkeler, mühürler ve bu tarz eşyalar, insanı geçmiş zamanlara götürüyordu. Matbaanın başlangıcına, gravürlere ve en eski bakırlara dair sohbetler devam ederken ve kilise günden güne renk ve diğer süs eşyalarıyla geçmişin havasına yakalarken insanın kendi kendine sorası geliyordu: Acaba gerçekten şimdiki zamanda mı yaşıyoruz, yoksa şimdi büsbütün değişik adetler, alışkanlıklar, hayat tarzları ve fikirler içinde oluşumuz bir rüya mıdır?

Bu düşünsel hazırlıktan sonra mimarın son olarak getirdiği büyük bir çanta çok derin bir etki yaratmıştı. Bu çantadan sadece krokileri çizilmiş figürler vardı. Ancak bizzat resimler, üstünde çizilmiş oldukları için tarihi karakterlerini tamamen korumuşlardı. Görenler buna bayıldılar. Bütün resimlerde oldukça temiz bir varlık göze çarpıyordu. Bunların hepsini asil değilse bile iyi olarak kabul etmek gerekiyordu. Bütün yüzlerde bir neşe ve üstümüzde hakim olanın kudretini tanıma, aşkta ve bekleyişte sakin bir teslimiyet ifadesi vardı. Çıplak başlı ihtiyar, dalgalı saçlı delikanlı, şen, genç, ciddi adam, ermiş aziz, uçan melek, masum bir kanaat ve kutsal bir beklenti içinde mutlu görünüyorlardı. Bunların en sadesi bile ilahi hayattan bir çizgi taşıyordu; ve ibadet her tabiata uygun görünüyordu.

Bu figürlere bakanların çoğu böyle bir hayata unutulmuş bir altın çağ ve kaybolmuş bir cenneti hatırlar gibi bakıyordu. İçlerinde yalnız Ottilie kendisini yukarıda anlatılanlarla özdeşleştirebiliyordu.

Şimdi mimar bu eski resimlere uygun şekilde, tapınağın sivri kavislerinin arasını resimlemek istiyordu. Böylelikle hatırasını güzel günler yaşadığı bir yerde saklamayı teklif etmiş oluyordu, kim buna karşı koyabilirdi? Biraz kederli bir edayla anlatıyordu; kimbilir, olayların gidişatına göre böyle seçkin bir toplulukta kalışı belki uzun süremeyecek belki de yakında sona erecekti.

Genellikle bu günler olaylar açısından çok zengin olmamakla beraber, ciddi görüşmeler için yeteri kadar konu çıkıyordu. Bu yüzden Ottilie'nin hatıra defterinden bugünlere dair yazdıklarından bazı notları sizlere aktarıyoruz. Bu konuya geçmek için, onun sevimli defterini elimize aldığımızda karşılaştığımız bir benzetmeden daha uygun bir aracı olamaz.

İngiliz Bahriyesi'nin belirli bir kuralı vardır. Kraliyet filosunun en büyüğünden en küçüğüne kadar gemilerde yelkenler o kadar çok gerilirmiş ki, bir kırmızı iplik bunları baştan başa katetmeden ve herşeyi çözmeden bu ipliği çıkarmak mümkün olmazmış, böylelikle en küçük parçaların bile krallığa ait olduğu belli olurmuş.

Bunun gibi Ottilie'nin günlüğünde de bir aşk ve tutkunluk ipliği var ki; herşeyi bağlar ve karakterize eder. Böylece düşünceler, gözlemler, özdeyişler, her ne varsa yazara hastır ve onun için önemi vardır. Hatta bu hatıralardan seçerek buraya aldığımız bazı parçalar bunun kesin delilidir.

Ottilie'nin hatıra defterinden:

İnsan, hayatın ötesini düşündüğü zaman bir gün gelip sevdiklerinin yanında ebedi uykusuna dalmak ümidi ne hoştur. "Yakınlarıyla bir araya toplanmak" tabiri ne kadar güzeldir!

Birbirlerinden uzaklaşmış ve ayrılmış olan bizleri yaklaştıracak bazı anıtlar ve işaretler vardır. Bunların hiçbiri resim kadar önemli değildir. Hatta sahibine benzemese bile sevilen bir kimseye ait resimle konuşmakta cazip gelen bir şey var. Nasıl ki bazen bir dostla çekişmekte cazip bir şey vardır. Resimle karşı karşıya bulunduğumuz zaman hissederiz ki başbaşayız ve birbirimizden ayrılamayız.

Bazen karşımızdaki bir insanla bir resimmiş gibi konuşuruz. O konuşmasa, bize bakmasa ve bizimle meşgul olmasa da biz onu görürüz ve onunla olan bağımızı hissederiz. O bir şey yap-

masa ve karşımızda bir resim gibi sessiz dursa bile ona olan bağlarımız kuvvetlenebilir.

Tanıdık insanlara ait portrelerden hiçbir zaman memnun kalmayız, onun için ben portre ressamlarına daima acıdım. Başka insanlardan imkansız bir şey istenmediği halde portrecilerden istenir. Portreyi öyle yapması istenir ki ona her bakan kendi sempati ve antipatisini resimle birlikte görebilsin. Onların bir insanı gördükleri gibi resmetmeleri yetmez. Başkalarının da o şahsı nasıl gördüklerini yansıtması istenir. Bu gibi sanatkarların zamanla durgun, kayıtsız ve inatçı oluşlarına şaşmam. Sevilen ve aziz görülen insanların resimlerinden yoksun kalmayacak olsak, bunun önemi yok.

Mimarın bize gösterdiği ve yüksek tepeler, kayalar altında insanlarla beraber gömülmüş olan eski silahlar ve aletler bize anlatır ki insanın ölümden sonra kişiliğini korumak istemesi faydasızdır. İşte biz böyle zıtlıklar içindeyiz. Mimar eski atalara ait mezarları bizzat açtığını itiraf ettiği halde gelecek için anıtlar yapmakla meşgul olur.

Fakat işi niye bu kadar ciddiye almalı? Yaptığımız her şey ebediyet için mi yapılmış oluyor? Sabah giydiğimizi akşam çıkarmıyor muyuz? Seyahata çıkıp tekrar geri dönmüyor muyuz? Bir asır için olsa bile yakınlarımızın yanında uyumayı neden arzu etmeyelim?

Kilise ziyaretçilerinin ayakları altında silinmiş ve çökmüş mezar taşlarını ve mezarlar üzerine yıkılmış kiliseleri gördüğümüz zaman ölümden sonraki hayat insana, hayalen dahil olduğu ve içinde hakiki bir hayattan daha fazla kalınan ikinci bir hayat gibi gelir. Ama bu hayal ve bu ikinci hayat da er geç söner.

Zaman insanlara olduğu gibi anıtlara da hakimdir.

Üçüncü Bölüm

Yarım yamalak bilinen şeylerle meşgul olmak hoşa giden bir iştir. Hevesli birinin hiçbir zaman öğrenemeyeceği bir sanatla uğraşmasını ayıplamamalı, aynı zamanda kendi sahası dışına yayılmayı seven sanatkar da eleştirilmemelidir.

Mimarın, küçük tapınağı resimlemek konusundaki gayretlerini de böyle bir incelikle görmeliyiz. Boyalar hazırlanmış, ölçüler alınmış, kağıtlar işaretlenmiştir. Mimar bir şey keşfetme iddiasında değildi. Krokilere sadık kalmıştı. Yalnız oturan ve uçan figürleri iyi ahenkleştirmeyi ve alanı bununla zevkli bir şekilde süslemeye öncelik vermişti.

İskele duruyor, iş ilerliyordu. Göze çarpan noktalar bitmiş olduğu için Charlotte ve Ottilie'nin ziyarete gelmelerine sinirlenmedi. Canlı melek simaları ve elbiseleri mavi zemin üstünde gözü okşuyordu. Onların sakin ve dindar ruhları insanın dikkatini çekiyor ve ince bir tesir bırakıyordu.

Kadınlar iskeleden çıkarak mimarın yanına vardılar. Ottilie evvelce öğrendiği şeylerin içinde birdenbire geliştiğini hissederek fırçayı ve boyayı alıp modele uygun bir şekilde, bol kıvrımlı bir elbiseyi o kadar temiz ve o kadar ustalıkla resmetti ki bu işin kolaylığına ve hızına şaştı.

Ottilie'nin herhangi bir nedenle meşgul olduğunu ve avunduğuna sevinen Charlotte, ikisini bırakarak kendi düşüncelerine dalmak ve kimseye söyleyemediği gözlem ve endişelerini yalnız başına düşünmek üzere oradan ayrıldı.

Sıradan insanların gündelik nedenlerle çekingen ve korkak bir tavır takınmaları bizde bir merhamet gülümsemesi uyandırdığı halde, büyük bir kaderin tohumunu taşıyan ve bunun gelişimini bekleyen, bu tohumun yaratacağı iyiliği veya kötülüğü, mutluluğu veya mutsuzluğu hızlandırmaya gücü ve yetisi olmayan bir ruhu saygıyla anarız.

Eduard, Charlotte'un yalnızlığının mekanına gönderdiği

postacı aracılığıyla, dostça ve ilgi gösteren fakat sevimli ve mahrem olmaktan ziyade ciddi ve metin olan bir cevap yollamıştı. Bundan bir süre sonra Eduard ortadan kayboldu. Karısı bir haber alamıyordu. Nihayet kocasının ismini, büyük bir savaşta fedakarlıkları vesilesiyle nişan alanlarlar arasında gazetelerde okudu. Charlotte şimdi kocasının tuttuğu yolu biliyordu. Eduard'ın büyük tehlikeler atlatmış olduğunu öğrendi. Fakat aynı zamanda şuna da ikna oldu ki, Eduard daha büyük tehlikeler arayacak ve muhtemelen onu bu kararlarından alıkoymak mümkün olmayacaktı. Bu acıyı yalnız başına taşıyordu ve ne yaparsa yapsın ve nasıl yorumlarsa yorumlasın, huzura erişemiyordu.

Bütün bunlardan haberi olmayan Ottilie, o sırada başladığı işe büyük bir aşkla sarılmıştı ve devam edebilmek için Charlotte'tan izin kopardı. Şimdi işler hızlı ilerliyordu. Zümrüt gök, bu fona uygun sakinleriyle donatılmıştı. Ottilie ile mimar devamlı beceriklikleri sayesinde gittikçe daha iyi ve daha rahat işbirliği içerisine giriyorlardı. Yapılması mimara bırakılmış olan simalar yavaş yavaş özgün bir karaktere bürünüyor, yani Ottilie'yeye benzemeye başlıyorlardı. Henüz kafasında doğal veya yapay bir fizyonomi bulunmayan genç sanatkarın ruhuna bu güzel kızın yakınlığı öyle kuvvetli bir etki yapıyordu ki bütün gördükleri yavaş yavaş gözünden eline geçiyordu. Hatta ikisinin çalışması ahenkli bir şekil almıştı. Yapılan en son çehre o kadar güzel olmuştu ki, sanki Ottilie bu ilahi yerden aşağılara bakıyor gibiydi.

Kubbedeki işler bitirilmişti. Duvarlar olduğu gibi bırakılacak, yalnız daha açık esmer bir renge boyanacaktı. Narin sütunlar ve heykel süslemesi de daha koyu bir renkle açığa çıkarılacaktı. Daima fikir fikri açar. Burada da gökle yer, çiçek ve meyve askılarıyla birleştirilecekti. Bu iş tamamıyla Ottilie'nin uzmanlığına bakıyordu. Bahçelerde oldukça güzel örnekler vardı. Çelenkleri zenginleştirmek için çok uğraştılarsa da işler

tahmin edilen zamandan daha çabuk bitirildi.

Şimdilik her şey henüz çiğ ve karışık haldeydi. İskeleler birbiri üstüne itilmiş, tahtalar birbirine karışmış ve düz olmayan zemin dökülen boyalarla daha da biçimsizleşmişti. Mimar kadınlardan sekiz gün zaman istedi. Bu zaman zarfında kiliseye gelmemelerini rica etti.

Nihayet, güzel bir akşam onları davet etti. Fakat kendilerine eşlik etmeyecekti. Onları yalnız bıraktı.

Charlotte, mimar gidince Ottilie'yeye, "Bize hazırladığınız sürpriz ne olursa olsun, şimdi oraya gitmeye hevesim yok." dedi. "Sen gidebilirsin ve bana anlatırsın. Herhalde güzel bir şey meydana getirmiştir. Ben onu evvela senden dinlemek sonra da aslının zevkine varmak isterim?"

Charlotte'un hislerini sakınarak yaşadığını, heyecanlardan kaçındığını, özellikle sürprizlerden çekindiğini pek iyi bilen Ottilie yalnız yola çıktı ve istemsizce mimarı aradı. Fakat hiçbir yerde yoktu, saklanmış olacaktı. Açık bulduğu tapınağa girdi. Burası evvelden tamamlanmış, temizlenmiş ve açılmıştı. Küçük tapınağın kapısına vardı, ağır ve madeni kapı kolaylıkla açıldı. Ottilie kendisini daha önceden bildiği bir yerde, fakat beklemediği bir manzara karşısında buldu.

Tek bir yüksek pencereden içeriye rengarenk ışık giriyordu. Çünkü renkli camlar öyle cıvıl cıvıl bir ışık serpiyordu ki. Manzaranın tümü bu sebeple yabancı bir şekil alıyor ve kendisine özgü bir hava yaratıyordu. Kubbenin ve duvarın güzelliğini, özel bir şekilde ve yüksek bir modele göre dökülmüş bir alçı vasıtasıyla birleştirilmiş olan tuğlalardan yapılmış olan zemin, daha da artıyordu. Bunu ve renkli camları mimar gizlice hazırlatmıştı ve hepsi biraz önce tamamlanmıştı. Dinlenme yerleri de hazırlanmıştı. Tapınağa ait eski eşyalar arasında güzel işlemeli bir kaç koro iskemlesi bulunmuş ve bunlar uygun bir tarzda duvarlara sıralanmıştı.

Ottilie tümü kendisine yabancı gelen bu bildiği yeri gördüğüne çok sevindi. Durdu, gezindi, etrafına bakındı ve nihayet iskemlelerden birisi üzerine oturdu. Etrafına bakındıkça kendisi orada mı, yoksa değil miydi, varlığını hissediyor muydu yoksa etmiyor muydu, bilemiyordu. Sanki her şey karşısından ve kendisi benliğinden silinmiş gibiydi. Nihayet pencerelere bol aydınlık veren güneş çekildikten sonra, dalgınlığından uyandı ve köşke koştu.

Ottilie, bu sürprizin nasıl özel bir devreye denk geldiğini saklayamıyordu. O akşam Eduard'ın doğum gününden önceki akşamdı. Bugünü ne kadar başka türlü kutlamayı ummuştu! Bu kutlama için her şey nasıl süslenecekti? Halbuki şimdi sonbaharın çiçek serveti derlenmemiş duruyordu! Ay çiçekleri yüzlerini hala göğe yönelmiş duruyorlardı. Bu yıldız çiçekleri hala sakin bir tevazuyla önlerine bakıyorlardı. Bu çiçeklerden meydana getirilmiş olan çelenkler bir sanatkar kaprisi için değil, faydalı bir şey için kullanacaklarsa ortak bir mezara konmalıydılar.

Ottilie şimdi Eduard'ın, kendi doğum gününü kutlamak için yaptığı hamarat çalışmasını ve çatısı altında oldukça güzel şeyleri barındıran yeni binayı hatırladı. Ateş oyunları gözlerinde ve kulaklarında canlanmıştı. Yalnızlaştıkça hayallere dalıyor ve kendini daha da yalnız hissediyordu. Artık kollarını Eduard'a yaslayamıyor ve onda bir dayanak bulabileceğini hayal edemiyordu.

Ottilie'nin hatıra defterinden:

Genç sanatkarın bir gözlemini aktarmalıyım: El emekçisinde olduğu gibi yaratıcı sanatkarda da aşikar bir şekil de görünür ki, insan asıl kendisi olan şeye en az sahip olur. İçinde büyüdükleri yuvadan uçan kuş yavruları gibi eserleri de sanatkarı terkeder.

Hele mimarın bu anlamda garip bir kaderi vardır. Başkalarına bırakmaya mecbur kaldığı binaları meydana getirmek

için bütün varlığını, bütün aşkını kullanır. Hükümdar sarayları, haşmetlerini ona borçludur. Halbuki o buraların tadını çıkarmakla ilgilenmez. Tapınaklarda kendisiyle İsa arasında daima bir sınır çizer. Gönülleri yücelten törenler için hazırladığı bu mekanın eşiğine ayağını basamaz. Elmaslarını ve traşını yaptığı pırlantayı kuyumcunun ancak uzaktan hayranlıkla seyretmesi gibi, mimar da hiç faydalanamayacağı sarayların anahtarlarını zengine teslim eder. Babasına dönmeyen süslü bir çocuk gibi, böylece sanatı sanatkardan uzaklaşmış olmuyor mu? Halka ve böylelikle sanatkara da ait olan sanat eseri, sadece kendi kendisiyle kalırsa, sanat ne kadar yükselebilir ki!

Eski milletlere ait kültürlerin sanatsal anlatısı ciddi bir iştir ve korkunç bir şekilde anlatılabilir. Sanatçılar kendi atalarını, büyük mağaralarda tahtlar üstünde sessiz bir şekilde oturduklarını düşünürlermiş ve içeriye giren her yeni adamı yeteri kıymetde görürlerse ayağa kalkıp karşısında eğilerek, "Hoşgeldin." dediklerini hayal ederlermiş. Dün tapınakta oturup işlemeli sandalyenin etrafında dizilmiş sandalyeleri görünce bu düşünce bana pek samimi ve cazip geldi. Kendi kendime: "Niçin oturup kalamıyorsun? İçine dönük ve susarak o kadar uzun oturup kalmalısın ki nihayet dostların gelmeli ve sen onlara samimiyetle yer göstermelisin." Renkli camlar, günü sisli bir alacakaranlığa çeviriyorlardı. Birisi çıkıp sonsuza dek yanan bir meşale hediye etmeli ki; geceleri çok karanlık olmasın.

Ne yaparsak yapalım, biz daima görerek düşünürüz. Sanıyorum ki insanın rüya görmesi, görebilmeyi devam ettirmek içindir. Bir gün içimizdeki ışığın dışarı vurması mümkün. Artık kimseye muhtaç olmayalım. Yıl sona eriyor, rüzgar ağaçlara dokunarak esiyor ve kımıldatacak hiçbir şey bulamıyor. Nasıl hasatçının 'tak' darbeleri bize, başakların içinde besleyici ve canlı bir şeyin varlığını hatırlatırsa, yalnız kızılcıklar da hala şen hatıralar uyandırıyor:

Dördüncü Bölüm

Bu olaylardan ve içinde doğan ölüm ve yok olma hissinden sonra Ottilie'nin Eduard'ın savaşa katıldığı haberini alması çok garip olmuştu! Maalesef haklı olarak birçok acı düşünceye daldı. Neyse ki insan felaketi ancak bir yere kadar kavrayabilir. Bundan ötesi ya onu mahveder ya da kayıtsız bırakır. Öyle durumlar vardır ki korkuyla ümit birleşir, birbirini bertaraf eder ve bu karanlık bir duygusuzluğa sürüklenir. Böyle olmasaydı uzaklardaki sevgilimizi her an tehlikede bildiğimiz halde günlük işlerimize nasıl devam edebilirdik!

Bu sebeple yalnız ve boş bir halde içine düşmekte olduğu sessizlik onu vahşi bir sürü gibi uyandıran ve bir çok işe yönlendiren ve onda kuvvet hissi doğuran bir olay, iyi bir ruh gibi Ottilie'ye yardımcı oluyordu.

Charlotte'un kızı Luciane yatılı okuldan çıkıp büyük şehir hayatına henüz girmiş ve teyzesinin evinde kalabalık sosyeteye henüz karışmıştı ki, beğenilmek arzusu gerçekleşmiş, genç ve çok zengin bir adamın gönlünü fethetmişti. Onun büyük serveti Luciane'e canının istediğine sahip olmak imkanını veriyordu ve öyle görünüyordu ki delikanlının her alanda olduğu gibi bu alanda da, alemin imrenmesini sağlayacak güzel bir kadına sahip olmaktan başka bir eksiği kalmamıştı.

Bu ailevi mesele, Charlotte'a şimdiye kadar mektuplarında, Eduard'a ait haberler dışında pek çok iş çıkarıyor ve onu çok düşündürüyordu. Onun için son zamanlarda Ottilie her zamankinden fazla yalnız kalıyordu. Aslında Ottilie, Luciane'in geleceğini biliyordu. Evde gerekli hazırlıklar yapılmıştı. Fakat bu kadar çabuk geleceği bilinmiyordu. Daha evvel mektuplaşılacak ve tarih belirlenecekti. Halbuki Luciane köşke ve Ottilie'nin yanına bir fırtına gibi çıkagelmişti.

Oda hizmetçileri, uşaklar bir sürü bavul ve paketlerle sökün ettiler. Sanki eve iki üç çift birden gelmişti. Arkadan asıl misafirler göründü. Luciane'le beraber büyük teyze, birkaç dost ve

arkadaşlarıyla beraber damat. Evin önü çuvallar ve valizlerle dolmuştu. Bunları birbirinden ayırmak kolay olmuyordu. Eşyanın ve paketlerin arkası alınamıyordu. Bu arada şiddetli yağmur yağıyor, bu yüzden de bir sıkıntı meydana geliyordu. Bu gürültülü faaliyeti Ottilie kayıtsızlıkla karşılıyor, hatta onun neşeli hünerleri çok işe yarıyordu. Böylelikle kısa zamanda eşyayı yerleştirmiş ve düzenlemişti. Herkes yerini bulmuş ve rahata ermişti. Herkes kendi işini rahatça yapabilecek hale gelmişti.

Bu kadar sıkıntılı bir seyahattan sonra biraz dinlenmeleri gerekiyordu. Damadın, kayınvalidesine yaklaşması, ona kızına karşı duyduğu aşkı ve iyi niyeti anlatması gerekiyordu. Fakat Luciane rahat duramıyordu. Ata binmek iznini bir defa almıştı. Damadın güzel atları vardı. Derhal ata binmek istiyordu. Rüzgarı, yağmuru, fırtınayı hesaba katmıyordu. Sanki insan yalnız ıslanmak ve kurulanmak için yaşıyordu. Yaya gezmek istediği zaman, elbisesi ne durumda ve ayakkabısı ne durumda hiç önemsemezdi. Çok methini işittiği çiçek bahçelerini görmesi gerekiyordu. Atla gidemediği yere yürüyerek gitti. Kısa zamanda her şeyi görmüş ve kararını vermişti. Mizacındaki fevrilik dolayısıyla ona itiraz etmek kolay değildi. Bu yüzden evdekilerin çekmediği kalmadı. Hele oda hizmetçilerinin yıkamak, ütülemek, asmak ve dikmekten başları boş kalmıyordu.

Luciane evi ve etrafı gezindikten sonra komşuları da ziyaret etmeyi ihmal etmedi. Atı hızlı koşturduğu için uzak komşulara da gidebiliyordu. Köşk, iade-i ziyarete gelenlerle dolup taşıyordu. Öyle ki bir hata yapmamak için belirli kabul günleri ayrılması gerekti.

Charlotte, teyzeyle ve damadın sağdıcıyla iç ilişkiler nasıl, bunu anlamaya çalışıyordu. Ottilie emrindekilerle beraber her şeyin yolunda gitmesini; avcı, bahçevan, balıkçı ve esnafın zamanında harekete geçmesini sağlamaya uğraşırken, Luciane bir kuyruklu yıldız çekirdeği gibi etrafında kalabalık topluyordu.

Sıradan ziyaretçi sohbetleri artık hoşuna gitmemeye başlamıştı. Yaşlılar oyun masasının başında dinlenmeye bırakılıyor ve az çok hareket edebilecek olanlar (bu güzel kızın ısrarına kim karşı koyabilir) dansa olmasa bile, kovalamaca oyunlarına katılıyorlardı. Rehin oyunlarında her şey Luciane'e göre ayarlanıyordu. Fakat karşısındakilerden, bilhassa erkeklerden hiçbiri eli boş çıkmıyordu. Luciane bazı yaşlıca kişilerin doğum ve isim günlerini öğrenerek kutlama sayesinde dostluklarını kazanıyordu. Bu işlerde onun öyle bir ustalığı vardı ki etrafındakilere herkeste en çok kendisinin tercih edildiği izlenimini uyandırıyordu. Bu en yaşlıları bile teşekkür borcu altında bırakan bir zaaftı.

Parlak bir gelecek bekleyen, yükselmeye, şeref ve itibara kendisini aday hisseden gençleri elde etmek, zeka ve hizmetle alay etmek, onun planları arasındaydı. Gençler de bundan nasipsiz kalmıyordu. Herkesin Luciane'e hayran olma konusunda mutlaka nöbet, gün ve saati gelecekti. Bu anlamda mimarı gözüne kestirmişti. Fakat mimar; siyah, uzun dalgalı saçlarının arasından öyle özgürce bakıyor ve o kadar sakinlik içinde uzaktan bütün soruları fazla açıklamaya girmeden kısa ve özlü cevaplandırıyordu ki, Luciane bir defasında, biraz istemeyerek biraz kurnazlıkla onu günün kahramanı yapmak ve böylece onu da etkisi altına almak arzusu duydu.

O kadar eşyayı boşuna getirmemişti, daha da geliyordu. Elbiselerinin çeşidi sınırsızdı. Günde üç dört defa elbise değiştirdiği gibi arada da maskeyle köylü kadın, balıkçı kadın, bebek veya çiçekçi kız halinde görünmeyi severdi. Genç yüzünün güzelliğini açığa çıkarmak için koca karı elbisesi giydiği de olurdu. Böylece etrafındakilerin kafasını altüst eder ve herkes onun perilerle akraba olduğu izlenimini edinirdi.

Elbise değiştirmesinin bir sebebi de bazı karakterleri ifade etmek için yaptığı pandomimik danslar ve hareketlerdi. Emrindeki bir delikanlı, piyanoda hafif seslerle onun danslarına

eşlik etmeye hazırdı. Bir işaret verince her şey tamam oluyordu.

Bir gün gizlice, kendisinin hazırladığı neşeli bir balonun teneffüs arasında böyle bir mimik dans yapması kendisinden rica edildiği zaman şaşırmış ve karşılık vermekte gecikmişti. Kararsız görünüyor, bir tuluâtçi gibi, bir konu, bir replik, bir şey seçemiyordu. Sonunda piyanist delikanlı anlaşma sağlandıktan sonra piyanoya oturdu, bir matem marşı çalmaya başladı. Kendisinden oldukça güzel canlandırdığı Artemis rolünü yapması rica edildi. Bu ricayı kabul etti. Kısa bir bölümden sonra ölüm marşının hazin ve narin nağmeleri arasında dul kraliçe rolünde önünde kül vazosu ile ortaya çıktı. Arkasında büyük siyah bir tahta ve altın bir kutu içinde işlemeli bir tebeşir taşıyordu.

Hayranlarından ve yaverlerinden birinin kulağına bir şey söylemesi üzerine mimarın kulağına giderek onu kral mezarının projesini çizmeye davet etti, hatta zorladı. Böylelikle mimar, durağan bir izleyici gibi değil, oyuna iştirak eden ,bir aktör olarak görünecekti. Mimarın kısa ve dar sivil kıyafetiyle yanındakilerin krapeleri, siyah bantları, taçları, eteklikleri bir zıtlık oluşturuyordu. Şaşırmış gibi görünmesine rağmen derhal kendisini toparlamıştı. Görünüşü pek tuhaftı. Büyük bir ciddiyetle uşakların tuttukları tahtaya baktı ve düşünerek öyle bir mezar resmetti ki Karya kralınkinden daha ziyade Longobart kralınınkine benzedi. Fakat binanın orantıları o kadar güzel, bölümleri o kadar ağırbaşlı, süslemesi o kadar inceydi ki resmedilişi bile zevkle seyrediliyordu. Bittiği zaman herkes hayran olmuştu.

Mimar bütün bu zaman zarfı içinde yüzünü kraliçeye döndürmemiş ve bütün dikkatini işine vermişti. Sonunda emrini yerine getirmiş olduğunu ifade etmek için kraliçenin karşısında eğilince, kraliçe kül vazosunu uzatarak zirvede bunun da resminin yapılmasını istedi. Projeye uygun düşmemekle beraber

mimar istemeyerek bunu da yaptı. Luciane'in nihayet sabrı taşmıştı. Çünkü onun niyeti mimardan mükemmel bir proje istemek değildi. Eğer mimar böyle ayrıntılı bir proje yapacağına anıt gibi bir iki çizgiyle basit bir eser meydana getirse ve vaktinin çoğunu Lucianea'e verseydi onun arzusuna daha uygun bir harekette bulunmuş olacaktı. Bu sebeple mimarın hareket tarzı karşısında büyük bir şaşkınlığa düştü. Kraliçe matemi içinde, talimat ve işaretlere göre meydana gelmekte olan projeye takdirini göstermek için bir değişiklik yaratıyor ve mimarla bir ilişkiye geçmek için uğraşıyordu. Bazen onu sarsıyorsa da mimar gayet resmi davrandığı için, o da kül vazosuna sarılarak onu kalbine basıyor, göklere bakıyordu. Bu hal devam ettiği için kraliçe, bir Karya kraliçesinden ziyade bir Efes duluna benzemişti. Temsil bu yüzden uzuyordu. Her zaman çok sabırlı olan piyanist hangi seslere sığınacağını bilmiyordu. Onun için, vazonun piramidin üstünde durduğunu görünce Tanrıya şükretti ve kraliçe teşekkürünü ifade ederken farkında olmayarak neşeli bir temaya geçti. Bu sayede temsil özelliğini kaybetti ama, toplantının neşesi yerine geldi. Biraz sonra dağılan cemiyet Luciane'a mükemmel ifade kabiliyeti ve mimara da sanatkarca ve zarif projesi için hayranlığını ifade etmişti.

Damat özelllikle mimarla sohbet ediyordu. "Maalesef resimler ölümlüdür. Bana izin verin, projeyi odama aldırayım ve sizinle bu konuda görüşelim" diyordu.

Mimar, "Hoşunuza giderse bu çeşit bina ve anıtlara dair daha özenle yapılmış projeler gösterebilirim. Şimdi yaptığım tesadüfen ve acele yapılmış bir projeden ibarettir." dedi.

Ottilie yakınlarındaydı, ikisinin yanına geldi. Mimara, "Sayın barona ilk fırsatta koleksiyonunuzu göstermeyi ihmal etmeyiniz." dedi. "O bir sanat ve arkeoloji dostudur. İkinizin daha yakından tanışmasını arzu ederim."

Luciane da tam o sırada oraya geldi ve "Ne konuşuyorsunuz?" diye sordu. Baron, "Bu beyefendinin sahip olduğu ve

bize göstermek istediği sanat eserleri koleksiyonundan konuşuyorduk" dedi. "Onu hemen getirebilir." dedi Luciane ve mimara dönerek: "Getirirsiniz, değil mi?" dedi ve iki eliyle ona sarılarak araya sokuldu.

Mimar, "Şimdi vakti değil." dedi.

Luciane emredercesine, "Ne!" dedi, "Kraliçenizin emrini yerine getirmeyecek misiniz?" Sonra sokulganca yalvarmaya başladı.

Ottilie yavaş bir sesle, "İnatçı olmayınız." dedi.

Mimar bir teşekkür için eğilerek uzaklaştı. Cevabı ne olumlu ne de olumsuzdu.

Mimar henüz gitmişti ki Luciane bir rüzgar gibi salonda koşmaya başlamıştı. Kazayla annesine çarpınca: "Ah!" dedi, "Ne talihsizim, maymunlarımı getirmedim. Beni bundan vazgeçirdiler. Emrimdekilerin tembelliği beni bu eğlenceden mahrum etti. Fakat onları getirteceğim. Birisi gitsin de getirsin. Maymunumun resmini bile görsem keyfim yerine gelirdi. Herhalde onun resmini yaptırmalı ve hep yanımda taşımalıyım."

Charlotte, "Belki" dedi, "sana kütüphaneden en tuhaf maymunlara dair bir albüm getirirsem teselli bulursun." Luciane neşesinden bir çığlık attı. Ciltli albümü getirdiler. İnsana benzeyen ve sanatkar tarafından daha da fazla benzetilmiş olan bu soğuk mahlukların manzarası Luciane'in hoşuna gidiyordu. Hele bu hayvanlardan her birisini tanıdık bir insana benzetirken keyfine diyecek yoktu: "Şu amcaya benzemiyor mu? Şu mücevherciye, bay Me'ye, şu rahip Se'ye, şu da filana, burnundan düşmüş gibi benzemiyor mu? Aslında maymunlar insana çok yakın, nasıl oluyor da bunları, o oldukça kibar cemiyet kabul etmiyor?"

Bu sözleri oldukça kibar bir cemiyette söylüyordu. Fakat kimse darılmıyordu. Onun bu şuhluklarına alışılmıştı. Böyle anlamsız şeyler söyleyebiliyordu.

Bu sırada Ottilie damatla konuşuyordu. O mimarın geri geleceğini ve getireceği ciddi ve zevkli kolleksiyonunun cemiyeti bu maymun lafından kurtaracağını umuyordu. Bunu beklerken baronla konuşuyor ve bazı konulara dikkati çekiyordu. Yalnız mimar gecikmişti. Sonunda geldiği zaman sanki başka bir şeyden bahsediliyormuşçasına kalabalığın içine karıştı, bir şey getirmediği anlaşılıyordu. Ottilie bir an için, nasıl demeli, öfkelendi ve üzüldü. Mimara bir ricada bulunmuş ve Luciane'i çok sevmekle beraber onun hareketlerine üzüldüğü görünen damada, kendi arzusuna göre birkaç zevkli saati yaşatabileceğini ummuştu.

Maymun lafının yerini eğlenceler almıştı. Cemiyet oyunlar oynuyor, hatta dans ediyordu. Sessiz sakin oturmalar ve tekrar gezinmelerle aksamış olan eğlenceler, her zamanki gibi gece yarısına kadar sürmüştü. Luciane sabahleyin yataktan erken kalkmamaya ve akşam erken yatmamaya alışkındı.

Ottilie'nin hatıra defterinde bu devre ait hadiseler nadir kaydedilmiştir. Bunun yerine hayatla ilgili ve hayattan alınmış özdeyişler ve kurallara daha çok yer verilmiştir. Bunların çoğu kendi düşüncelerinin ürünü olamayacağına göre, eline bir defter geçirmiş olması ve oradan hoşuna giden şeyleri kopya etmiş olması olasıdır. Kendine ait bazı güzel sözler ise fikrin gelişinden hemen anlaşılıyor.

Ottilie'nin hatıra defterinden:

Geleceğe bakmayı severiz, çünkü onda beliren şeyleri kendi yararımıza icra etmek için gizli arzular taşırız.

Birçok insanı bir araya toplayan tesadüfün, dostlarımızı da bize getireceğini düşünmeden kalabalık bir toplantıda bulunmamız kolay değildir.

Ne kadar saklı yaşanırsa yaşansın, farkına varmadan ya borçlu, ya alacaklı çıkarız.

Rasgeldiğimiz bir insanın bize olan teşekkür borcu derhal

aklımıza gelir. Halbuki teşekkür borçlu olduğumuz nice insana rasgeliriz de borcumuzu düşünmeyiz.

Düşüncelerimizi anlatmak doğanın bir gereğidir. Anlatılan şeyi anlatıldığı gibi kavramak bir bilme işidir.

Eğer insan başkalarını ne kadar sık yanlış anladığını anlasaydı, toplantılarda kimse fazla konuşmazdı.

Yabancı sözleri tekrarlarken manasını çok değiştirmemizin sebebi onları yanlış anlamış olmamızdır.

Dinleyicilerini okşamadan, başkaları hakkında çok şeyler söyleyen, antipati uyandırır.

Konuşulan her söz, bir zıt fikir uyandırır.

Karşıtlık ve ikiyüzlülük sohbeti bozar.

En kabul gören cemiyet, üyeleri birbirine samimi bir saygı gösterendir.

İnsanları en iyi karekterize eden şey, gülünç buldukları şeylerdir.

Gülünç şey, ahlaki bir zıtlıktan meydana gelir ve zararsız bir şekilde duyguları bağlar.

Rahat adam gülünmeyecek yerde de güler; ne tesir altında kalırsa kalsın, her zaman iç huzuru vardır.

Anlayışlı adam hemen herşeyi gülünç bulur. Kurnaz adamsa hiçbir şeyi gülünç bulmaz.

Yaşlı bir adam genç kadınların peşine düştüğü için ayıplanmıştı. Cevaben dedi ki: "Bu, gençleşmenin tek çaresidir, gençleşmeyi kim istemez?"

Kusurlarımız söylendiği, cezalandırıldığımız ve bu yüzden acı çektiğimiz zaman tahammül gösteririz. Fakat kusurlarımızdan sıyrılmak gerekirse tahammülsüz oluruz.

Bazı kusurlar ferdin hayatı için gereklidir. Eski dostlarımız, bazı özelliklerinden vazgeçseler hoşumuza gitmemeye başlarlar.

Bir adam kendi tarzına karşı bir hareket yapacak olsa onun yakında öleceği söylenir.

Ne gibi kusurlarımızı muhafaza edebiliriz, hatta onları eğitebiliriz? Başkalarını incitmekten ziyade okşayan kusurlarımızı!

Tutkular, şiddetlenmiş kusur veya meziyetlerdir.

Tutkularımız anka kuşları gibidir. Eski bir şey yandığı zaman onun külünden derhal yeni bir şey çıkar.

Bütün tutkular ümitsiz hastalıklardır. Şifa verecek şeyler onları daha tehlikeli bir hale getirir.

Tutku, itirafla hafifler veya şiddetlenir. Sevdiğimiz insanlara karşı güvende ve suskunlukta dengeli olmak kadar istenecek bir şey yoktur.

Beşinci Bölüm

Luciane toplantılarda hep böyle gürültü ve heyecan yaratıyordu. Kısmen bazılarının ondaki canlılığın cazibesine kapılmalarından, kısmen nezaketi ve iyilikle başkalarını kendisine bağlamasını bilmesinden, etkisi günden güne artıyordu. Aşırı derecede konuşkandı. Teyzesinin ve nişanlısının sevgileri sayesinde birçok güzel ve paha biçilemez şeylere sahip olduğu halde hiçbir şeyi yokmuş gibi görünüyor, etrafına yığılmış olan eşyanın değerini bilmez gibi davranıyordu. Mesela fakirce giyinmiş görünen birine derhal bir şal hediye eder ve bunu o kadar ustaca ve şakacıktan yapıverirdi ki kimse reddemezdi. Emrindekilerden birisi her zaman yanında para taşırdı ve gittikleri yerde ihtiyar ve fakirleri sormak ve onların durumlarını bir nebze olsun düzeltebilecek bir yardım yapmakla görevliydi. Böylelikle alicenaplığının şöhreti etrafa yayılıyor, bir çok sırnaşık fakirin de artmasına sebep olduğu için bazen hoş karşılanmıyordu.

Hele kahramanca olmasına rağmen, savaşta sağ elini kaybetmiş olan ve bundan dolayı toplantılardan kaçınan boylu

boslu ve güzel bir delikanlıya karşı dikkati çeken iyi muamelesi, şöhretini büsbütün artırmıştı.

Bu sakatlık genç adamda o kadar ümitsizlik uyandırmıştı ki, yeni tanıdığı herkes bu sakatlığı göreceği için keder içinde kalır, bu sebeple herkesten kaçar ve kendisini okumaya ve öğrenmeye verir, cemiyetle hiç ilgilenmek istemezdi.

Bu genç adamın varlığı Luciane'in gözünden kaçmamıştı. Onun ortaya çıkması öncelikle küçük sosyeteye, sonra daha büyüklerine ve sonra da en büyüğüne girmesi gerekiyordu. Luciane ona karşı herkese olduğundan daha fazla iyiliksever davranıyor ve bilhassa ısrarlı yardımseverliğiyle onun kaybını telafi etmeyi başarıyordu. Yemekte delikanlı onun yanına oturuyor, ekmeğini ve yemeklerini o kesip hazırlıyor ve ona ancak çatal kullanmak düşüyordu. Eğer sofrada yanına daha yaşlı ve daha saygın adamlar oturursa uzakta kalmış olan genç adama dikkatini yöneltiyor ve kendisinin yapacağı işleri hizmete hazır uşaklara yaptırıyordu. En sonunda onu sol eliyle yazmaya teşvik etti. Delikanlı her arzusunu Luciane'e bildirecekti. Böylece Luciane yakında olsun, uzakta olsun daima onunla iletişim halindeydi. Genç adam neye uğradığını bilmiyor ve gerçekten yeni bir hayata başlıyordu.

Böyle bir hareketin damadın hoşuna gitmeyeceğini düşünürsünüz belki. Halbuki bunun aksi söz konusuydu. Nişanlısı onun bu hareketlerini takdir ediyor ve Luciane'nin abartılı tuhaflıklarını bildiği için her şeyi sakinlikle karşılıyordu. Luciane kendisini bağlayacak her şeyi reddetmesini bilirdi. Herkesle dilediği gibi oynamak isterdi. Herkes onun tarafından cezbedilmeye, uzaklaştırılmaya veya herhangi bir suretle aldatılmak tehlikesine maruzdu. Fakat kimse aynı hareketle karşılık veremezdi. Kimse ona arzusuna göre dokunamazdı ve onun yaptığının binde biri ona yapılamazdı. Kendisi başkalarına karşı her an terbiye sınırlarını geçebildiği halde başkalarını belirli sınırlarda tutmasını bilirdi.

Genelde övmeye ve yermeye, sempati ve antipatiye karşı kayıtsız davranmanın onun huyu olduğu düşünülürdü. Bazen de kimseyi esirgemeyen haşin diliyle herkesi küstürürdü. İnsani ilişkilerinin ancak gülünç taraflarını gösterecek tarzda taşkınlıklar yaptığı için, gittiği yerlerde de hoş karşılanmıyordu. Kendisinin ve emrindekilerin dostça kabul edildikleri evlerde ve köşklerde de böyleydi. Mesela rasgeldiği üç kardeşten evlenecek olan birisine birçok iltifatta bulunurken evlenmekte acele ettiğini söyleyiveriyordu. Orda burda küçük bir genç kadının iri bir ihtiyar erkekle, aksine küçük ve neşeli bir erkeğin sallapati bir devanasıyla evlendiğini ağzından kaçırırdı. Evin birinde her adımda insanın ayağına bir çocuk takılırdı. Diğer bir ailenin çocuğu olmadığı için cemiyette bu bir eksiklik olarak algılanırdı. İhtiyar kocalar çabuk ölmeliydi ki yine evde gülünebilsin. Genç evliler seyahate çıkmalıydı, çünkü ev idaresi onlara hiç yakışmıyordu. İnsanlara karşı yaptığı bu muameleyi eşyaya, evlere ve masa aletlerine de uyguluyordu. Hele duvar süslemeleri onda alaycı düşünceler uyandırırdı. En eski ve kıymetli halıdan en yeni duvar kağıdına kadar, en hürmete şayan aile resminden en adi yeni gravürlere kadar her şey onun alayına maruz kalıyordu. Bu alaycı sözlere her şey o kadar maruz kalıyordu ki etrafta alay edilmedik bir şey kalırsa şaşırılıyordu.

Bu olumsuz eğilimde belki de fena bir maksat yoktu. Bencil bir cüretin onu tahrik ettiği kabul edilebilirdi, fakat Ottilie ile olan ilişkisinde gerçek bir acıya sebep olmuştu. Ottilie'nin herkesçe bilinen ve övülen çalışkanlığını Luciane küçümsüyordu. Ottilie'nin bahçelerle ve aşı fidanlığı ile ne kadar ilgili olduğu konuşulurken ortalığın kış olmasına rağmen çiçek ve meyve bulunmayışıyla alay etmekle kalmıyor, o andan itibaren yeşeren ne varsa odanın ve masanın günlük süslenmesi için o kadar israfla kullanıyordu ki, Ottilie ile bahçevan, gelecek seneye ait ümitlerinin belki de uzunca zaman için tahrip edilmiş olduğuna üzülüyorlardı.

Aynı şekilde, Ottilie'nin evde rahat çalışmasına da imkan bırakmıyordu. Ottilie gezintilere ve kayağa gitmeliydi. Komşuların verdikleri balolara gelmeliydi. Kardan, soğuktan ve şiddetli gece fırtınalarından çekinmemeliydi. Bundan ölen var mıydı? Ottilie bunlardan üzüntü duyuyor, Luciane ise bir sonuç alamıyordu. Çünkü Ottilie basit giyimliyse de erkeklerin gözüne daima en güzel kız olarak görünürdü. Tatlı cazibesi bütün erkekleri etrafına toplardı. Büyük salonlarda baş ve son yerleri işgal etmese bile herkes onun etrafına toplanır, hatta Luciane'in nişanlısı çoğu kez onunla konuşur ve kendisini meşgul eden işlerde onun tavsiyesini ve yardımını isterdi.

Damat, mimarı yakından tanımıştı. Sanat koleksiyonu aracılığıyla tarihe dair sohbetler yapıyorlardı. Başka fırsatlarla da, özellikle küçük tapınağı gezerken, onun kabiliyetini takdir etmişti. Baron genç ve zengindi. Kıymetli eşya topluyor, binalar yaptırmak istiyordu. Oldukça amatör, bilgisi kıttı. Mimarda bazı hayallerinin gerçekleşmesine yardım edecek adamı görmüştü. Nişanlısına bu niyetinden bahsetti. Luciane bu şekilde düşündüğünden dolayı nişanlısını övdü ve tekliften büyük memnunluk duyduğunu belirtti. Onu daha fazla memnun eden şey onun kabiliyetlerinden faydalanmaktan ziyade, genç mimarı Ottilie'nin elinden almaktı. Çünkü onun Ottilie'ye meyli olduğunu zannediyordu. Mimar Luciane'in gösterişli törenlerinde çok çalışmış ve şu veya bu şekilde bazı yardımlarda bulunmuşsa da her şeyi kendisinin daha iyi bildiği iddiasındaydı. Duyguları basit olduğundan fikirlerini gerçekleştirmek için, mükemmel bir sanatkar kadar usta bir oda hizmetçisinin becerisi ona yetiyordu. Herhangi bir kimsenin, doğum veya şeref günü için bir iltifatta bullunmayı düşündüğü zaman, hayalgücü kurban mihrabına ister alçıdan ister canlı olsun bir başa taç koymaktan daha ileri gidemiyordu.

Ottilie, mimarın evdeki durumu hakkında damadın sorduğu soruya en doğru cevabı vermişti. Mimar için Charlotte'un

daha önceden bir vazife aradığını biliyordu. Misafirler gelmemiş olsaydı, genç mimar mabedi bitirir bitirmez ayrılacaktı. Çünkü bütün yapıların kışın durdurulması gerekiyordu. Bu sebeple genç sanatkarın bu şekilde kayırılması, teşvik görmesi ve yükseltilmesi çok arzu edilirdi.

Ottilie'nin mimarla olan kişisel ilişkisi çok temiz ve dürüstçeydi. Mimarın hoş ve etkili yakınlığı bir kardeşin huzuru gibi onu oyalıyor ve sevindiriyordu. Ona karşı olan duyguları bir kan akrabalığının sakin ve arzusuz tarafında bulunuyordu. Çünkü kalbinde boş yer yoktu. Eduard'ın aşkı onun kalbini o kadar doldurmuştu ki, ancak her şeye nüfuz eden tanrı bu kalbe Eduard'la beraber sahip olabilirdi.

Bu sırada kış ilerleyip havalar bozuldukça sokağa çıkılamadığı için, kısalan günleri bu cemiyette geçirmenin cazibesi artıyordu. Ev, kısa aralıklarla dolup boşalıyordu. Uzakça kışlalardan gelen subaylar ve aydınlar aileyi memnun ediyor, kaba ve görgüsüz olanlarsa rahatsız ediyordu. Sivillerden de gelen çoktu, bir gün hiç beklenmezken Kont ile Kontes çıkageldiler.

Onların gelişleri bir saray seramonisi meydana getirmişti. Mevki sahibi ve asil erkekler Kont'un etrafında toplanıyorlar, kadınlar Kontes'e gereği gibi davranıyorlardı. İkisini bir arada ve çok neşeli görmenin şaşkınlığı uzun sürmedi, çünkü Kont'un karısının öldüğü öğrenilmişti. Uygun bir vakit geldiğinde Kontes'le nikahı kıyılacaktı. Ottilie, Kont'un ilk ziyaretinde evlenme, boşanma, birleşme ve ayrılma, ümit ve beklenti, mahrumiyet ve fedakarlık hakkında söylediği sözleri hatırlıyordu. Kont ve Kontes umdukları saadete o kadar yakındı. Fakat henüz bir ümide sahip olmadıkları zaman, karşısında duruşları gözünün önüne geldi ve gayri ihtiyari içini çekti.

Luciane Kont'un müzik sevdiğini işitir işitmez, bir konser düzenlemeye koyuldu. Bu konserde gitar eşliğinde şarkı söyleyecekti. Bu gerçekleşti. Gitar fena çalınmadı, sesi hoştu; fakat Alman güzellerin gitara eşliğinde şarkı söylerken her kelime

iyi anlaşıldığı halde, Luciane'in şarkısında kelimeler hiç belli olmamıştı. Buna rağmen herkes kendisinin canlı bir ifadeyle şarkı söylediğini düşünüyordu, o da alkıştan memnun oluyordu. Yalnız bu arada garip bir talihsizlik oldu. Toplantı da bir şair vardı ki, Luciane onu da kendisine bağlamak istemişti. Şairin kendisine bazı beyitler vermesini istediği için bu akşam onun şarkılarını söylemişti. Şair de herkes gibi ona karşı nazikti. Fakat Luciane daha fazlasını bekliyordu. Şaire bunu birkaç defa anlatmaya çalıştı. Fakat karşılık göremeyince emrindekilerden birisini şaire göndererek, şiirlerinin bu kadar güzel okunmuş olmasından memnun olup olmadığını sordurdu. Şair hayretle, "Benim şiirlerim mi?" dedi. "Affedersiniz, ben bir takım seslerden başka bir şey duymadım. Bunların da hepsini işitmedim. Buna rağmen böyle hoş bir ilgi karşısında borçluyum." Luciane'nin emrindeki kişi sustu ve işittiği şeyleri efendisinden sakladı. Şair bir iki tatlı komplimanla işin içinden çıkmaya çalıştı. Luciane, şaire kendisi için de bazı şiirler yazması hakkındaki arzusunu açıkça hissettirdi. Pek kaba bir hareket olmasaydı, şair ona herhangi bir nağmeye uygun bir methiye yazması için alfabeyi takdim edecekti. Fakat kendisine darıltmak istemedi. Bundan az bir zaman sonra Luciane duydu ki, şair aynı akşam Ottilie'nin çok sevdiği nağmelerden birisine uygun güzel bir şiir yazmıştı.

Luciane, kendisi gibi lehinde ve aleyhinde olan şeyleri birbirine karıştıran tüm insanlar gibi şiir okumada şansını deneyecekti. Hafızası sağlamdı. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse acemi bir şekilde heyecanlı değil, ruhsuz ve şamatalıydı. Baladlar ve hikayeler gibi ezbere bilinen şeyleri okuyordu. Okurken söylediği mısralara jestler uydurmak alışkanlığında olduğu için epik ve lirik olan şeyler hoş bir tarzda dramatik şeylerle bağlanacağı yerde biribirine karışıyordu.

Pek anlayışlı bir adam olan ve az zamanda cemiyeti ve onun eğilimlerini, arzularını ve sohbetlerini kavramış olan Kont;

Luciane'e kendi kişiliğine uygun bir temsil tarzı öğretti. Kont diyordu ki: "Burada çokça bulunan tipleri elverişli karakterlerin hareket ve hallerini sanatkarca taklit etmeli. Bilinen resimleri temsil etmeyi henüz denemediniz mi? Emek isteyen bazı düzenlemeyi gerektirmekle beraber bu temsil inanılmaz bir etki yaratır."

Luciane bu işin kendisine çok uygun olduğunu hemen anladı. Güzel endamı, dolgun vücudu, muntazam ve manalı yüzü, açık esmer saçları, ince uzun boynu ile bir tablo gibiydi. Hareket halinde, zarif olmayan ve manzarayı bozan bazı kımıldanışları olduğunun farkına vararak sakin durduğu zaman daha güzel göründüğünü bilse, bu resim temsiline daha fazla bir gayretle sarılırdı.

Hemen sonrasında gravürler ve meşhur tablolar arandı. İlk olarak Van Dyk'ın "Belisar"ı ele alındı. Uzun boylu ve uygun bir erkek ama general ve mimar, onun karşısında hassas ve üzgün bir halde ayakta duran bir cengaveri temsil edecekti. Hakikatte de ona biraz benziyordu. Luciane, utanarak geride duran ve vereceği bol sadakayı çantadan çıkarıp elinin içinde sayarken sadakayı çok bulan bir ihtiyar kadının uyarısına maruz kalan genç bir kızı temsil edecekti. Âmâya gerçekten sadaka veren bir kadın da resimde unutulmamıştı.

Bu ve buna benzeyen resimlerle pek ciddiyetle uğraşıldı. Kont, mimara gerekli tesisler için bazı ipuçları verdi. Mimar buna göre hemen bir sahne meydana getirdi, ışık düzenini de hazırladı. İşlere tam koyulmuş haldeydiler ki böyle bir tesisin epeyce masraflı olacağı, gerekli bazı şeylerin de bu kış ortasında tedarik edilemeyeceği anlaşıldı. Bu sebeple iş geri kalmasın diye sanatkarların temsilde giyecekleri kostümleri meydana getirtmek için Luciane hemen bütün gardırobunu bu işe kullandı.

Nihayet temsil akşamı gelmişti. Temsil, kalabalık bir toplantıda verildi ve alkışlarla karşılandı. Güzel bir müzik, bekleyenlere heyecan veriyordu. Sahne "Belisar"la açıldı. Vücutlar o

kadar uygun, renkler o kadar isabetli, ışıklar o kadar sanatkarane idi ki hakikaten başka bir alemde bulunuluyormuş izlenimi veriyordu. Yalnız karşıda hayali değil, hakiki şahısların bulunuşu, bir nevi korku duygusu yaratmıştı.

Perde indi; fakat talep üzerine bir kaç defa daha açıldı. Arkadan daha güzel bir tablo ile şaşırtılacak olan topluluğu bu arada bir müzik parçası eğlendiriyordu. Poussin'in meşhur eseri, "Ahasverus ile Esther" gösterilecekti. Luciane bu eserde kendisine daha mühim bir rol almıştı. Baygın, yere düşmekte olan kraliçe rolünde bütün cazibesini gösterdi. Bu rolde, kraliçeyi dikkatle tutan kızlar rolüne, kendisiyle kıyaslanmamakla beraber güzel ve endamlı kızlar seçmişti. Ottilie ne bunda, ne diğer sahnelerde vardı. Altın taht üstüne Zeus'a benzeyen kralı temsil etmek üzere toplantıda bulunan en kuvvetli ve en güzel erkeği seçtiler. Böylece tablo emsalsiz bir mükemmellik kazandı.

Üçüncü tablo olarak Terborch'un *Baba Uyarısı* isimli eserini seçtiler. Bizim Wille'in bu tablodan meydana getirdiği gravürü kim bilmez? Bacak bacak üstüne atmış bir asil baba görünür ve karşısında duran kızının vicdanına seslenir. Bol kıvrımlı beyaz bir atlas elbise giymiş olan bu şahane kız, arkadan görünür ama bütün varlığı ile kendisini toplamış olan bir insan izlenimi verir. Uyarının şiddetli ve utandırıcı olmadığı, babanın yüzünden ve hareketlerinden anlaşılır. Anneye gelince, bu kadın hemen içmek üzere bulunduğu bir kadeh şaraba bakmak suretiyle bir şaşkınlığı saklamak ister gibidir.

Luciane bu rolde en yüksek görkemiyle görünecekti. Saç örgüleri, başı, boynu, ensesi fevkalade güzeldi. Modern ve eski devirlere uyarlanmış elbiselerde kadınların beli iyi açığa çıkmadığı halde Luciane'de pek zarif, ince ve hafifti. Eski kostümler içinde çok güzel görünüyordu. Mimar, elbisenin bol kıvrımlarını öyle güzel doğallaştırmıştı ki bu canlı model aslından çok daha güzel olmuştu. Genel bir hayranlık uyandıran temsili herkes

tekrar tekrar görmek istiyordu. Yalnız arkadan görünen bu güzel kızı önden de görmek o kadar doğal bir arzuydu ki, sabırsız ve neşeli bir adam, bazen sayfanın sonuna yazıldığı gibi 'lütfen çeviriniz' diye bağırınca, herkes bunu onayladı. Fakat temsilde rol almış olanlar kendi yararlarına olan şeyi çok iyi biliyorlardı. Roldeki inceliği, bu genel arzuya karşılık vermeyecek kadar kavramışlardı. Utanmış görünen kız, yüzündeki ifadeyi seyircilere göstermeden yerinde kaldı. Baba, uyaran rolünde oturuyordu. Anne, içmek üzere bulunduğu şaraba bakıyor ve burnunu ve gözlerini şeffaf bardaktan kaldırmıyordu. Bundan sonra gösterilen ve Rolanda'ya ait meyhane ve panayır sahnelerini canlandıran tablolara ne demeli?

Kont ve Kontes yola çıktılar ve yakında yapılacak nikahlarının ilk ve mesut haftalarında yine geleceklerini söylediler. Charlotte artık bu iki gürültülü aydan sonra öteki misafirlerinden de kurtulacağını umuyordu. Kızının ilk nişanlılık ve gençlik taşkınlığı geçtikten sonra mutlu olacağına inanmıştı. Çünkü damat kendisini dünyanın en mutlu adamı sayıyordu. Büyük serveti ve dengeli düşünceleri ile bütün dünyanın beğendiği bir kadına sahip olmakla gururlanıyordu. Her şeyi Luciane'e danışarak ve onun aracılığıyla benimsemek eğilimindeydi; öyle ki yeni gelen birisi gözlerini Luciane'e yöneltmese ve Luciane'e karşı bir alaka göstermeden, bazı yaşlıların yaptığı gibi, doğrudan doğruya kendisiyle temasa geçse, kızardı. Mimara dair hayaller hemen gerçekleşme yolundaydı. İlkbaharda damadın yanına gidecek, karnavalı şehirde beraber geçireceklerdi. Luciane orada o güzel tabloları tekrar temsil ederek ve daha bunun gibi çeşit çeşit oyunlar yaparak çok mesut günler geçireceğini umuyordu. Bu ümidini kuvvetlendiren şey, teyzesiyle nişanlısının onu eğlendirecek her masrafı az görmeleriydi.

Ayrılık vakti gelip çatmıştı fakat bu sıradan bir ayrılık olamazdı. "Charlotte'un kış erzakı tükenmek üzere." diye şakala-

şıyorlardı. Şimdi, Belisar rolünü oynamış ve Luciane'in hünerlerine bağlanmış olan genç asilzade hemen atılarak: "Bırakın öyleyse Polanya usulü yapalım. Bize gelin, ne varsa yeyip için ve böylece sırayla herkesi dolaşalım," dedi. Öyle yaptılar. Luciane hazırlandı. Ertesi gün elde paketler, topluluk başka bir çiftliğin yolunu tuttu. Burası genişti fakat o kadar rahat değildi, konforu da yoktu. Bundan doğan bazı aksaklıklar Luciane'in hoşuna gitmişti. Hayat gittikçe daha taşkın ve çılgın bir hal alıyordu. Karlar içinde sürek avı ve bunun gibi ne kadar zor şey varsa hepsi yapıldı. Kadınlar erkeklerden geri kalmıyorlardı. Böylece başkente varıncaya kadar avlanarak, ata binerek, kayak kayarak ve gürültüler içinde bir çiftlikten öbürüne gidiyorlardı. Sarayda ve şehirdeki eğlenme tarzlarına ait haberler düşüncelere başka yönler veriyor ve teyzesi önden gitmişti. Luciane bütün emrindekilerle beraber yeni bir yaşam tarzına giriyordu.

Ottilie'nin hatıra defterinden:

Dünyada herkes, kendisini takdim ettiği şekilde kabul edilir. Yeter ki kendisini bir kıymet olarak takdim etşin. Sıkıcı adamlara tahammül edilir, ehemmiyetsiz adamlara tahammül edilir fakat ehemmiyetsiz adamları kimse istemez.

Bir cemiyete her şey kabul ettirilebilir. Yalnız neticesi kötü olan şey hariç.

İnsanları, bize geldiklerinde iyi tanıyamayız. Nasıl olduklarını anlamak için biz onlara gitmeliyiz.

Ziyaretçilerimizde bazı kusurlar bulmamızı ve gittikleri zaman aleyhlerinde konuşmamızı doğal buluyorum. Çünkü onları kendi ölçülerimize göre yargılamaya hakkımız vardır. Hatta anlayışlı ve nazik insanlar bile böyle hallerde kesin bir eleştiriden kendilerini alamazlar. Buna karşılık biz başkalarını ziyarete gittiğimizde ve onları çevreleri, alışkanlıkları ve kaçınamayacakları durumlarda görüp nasıl çalıştıklarını veya nasıl itaat ettiklerini anladığımızda, bazı bakımlardan hürmete şayan bulmamız gereken şeyleri gülünç bulabilmek için anlayışsız ve kötü niyetli

olmamız gerekir.

Ahlak ve iyi adet dediğimiz şeylerle, zorla elde ettiğiğimiz veya zorla bile elde edemediğimiz şeylerden daha fazlasını kazanabilmeliyiz.

Kadınlarla birlikte yaşam iyi ahlakın unsurudur.

İnsanın karakteri ve hususiyeti hayat tarzıyla nasıl meydana gelmeli? Özgünlük ancak hayat tarzından doğmalıdır. Herkes önemli bir şey yapmak ister ama, bunun sıkıntılı olmaması şarttır.

Hayatta ve cemiyette en büyük avantaja aydın bir asker sahiptir.

Kaba savaşçılar hiç olmazsa kişiliklerini değiştirmezler ve kuvvetin ardında alicenaplıkları gizli olduğu için zorunlu hallerde onlarla anlaşılmalıdır.

Sivil meslekte sallapati adam kadar sıkıntı veren bir şey yoktur. Kaba bir şeyle uğraşmaya ihtiyacı olmadığı gibi ondan zarafet beklenmelidir.

Zarif ve nezih hareketler için ince bir hassasiyet gösterenlerle birlikte yaşadığımız zaman onlara hürmeten kaba hareketlerden ürkeriz. Böylece ben de Charlotte gibi, insanın iskemlede sallanmasından tiksinirim.

Eğer biz kadınların, yüzüne bakmak ve kendisiyle konuşmak hevesimizin derhal geçici olacağını bilse, hiç kimse burnunda gözlükle samimi bir toplantıya gelmezdi.

Hürmet icap eden bir yerde sırnaşıklık daima gülünç düşer. İltifat eder etmez şapka çıkaran adam bunun ne kadar gülünç göründüğünü bilse yapmazdı.

Nezaketin hiçbir işareti yoktur ki derin ve ahlaki bir sebebe dayanmasın. Hakiki görgü bu iki esası beraber öğretebilendir.

Hal ve hareket öyle bir aynadır ki içinde herkes kendi hayalini görür.

Bir kalp kibarlığı vardır ki aşkla akrabadır. Dış hareketlere

ağırbaşlı bir nezaket veren şey budur. Gönüllü bir yakınlık en güzel durumdur. Bu ise aşksız olamaz.

Emellerimize kavuştuğumuzu düşündüğümüz an, ondan en uzak bulunduğumuz andır.

Hür olmadığı halde kendisini hür sayanlar kadar köle yoktur.

Bir kimse kendisini hür ilan ettiği anda hür hissetmez.

Kendisinin hür olmadığını ilan etmeye cesaret ettiği zaman hür olur.

Başka birinin büyük meziyetlerine karşı sevgiden daha iyi bir kurtarıcı yoktur.

Kusursuz bir insana budalaların leke sürmesi kadar korkunç bir şey yoktur.

Oda hizmetçisi nazarında kahraman yoktur. Bunun sebebi kahramanı ancak kahramanın takdir etmesidir.

Vasat adamlar için dehayı ölümlü kabul etmekten daha büyük bir teselli yoktur.

En büyük insanlar, asırlarına ancak bir zaafları vasıtasıyla bağlıdırlar.

İnsanlar olduklarından daha tehlikeli sanılırlar.

Deliler ve akıllılar aynı derecede zararsızdır. En zararlı olanlar yarı deli ve yarı akıllılardır.

Dünyadan kaçmanın en iyi yolu sanattır. Dünyaya bağlanmanın en emin yolu da odur.

En yüce bir mutluluk ve en acı bir zorunluluk halinde, sanatkara muhtaç oluruz.

Sanat güç ve iyi şeylerle meşgul olur.

Bize zor şeyleri kolayca başarmak kabiliyetini, imkansızı gözlemlemek verir.

Hedefe yaklaşıldıkça zorluk artar.

Ekmek, biçmek kadar zor değildir.

Ziyaretçilerin Charlotte'a verdikleri büyük zahmetin ödülü, kızını yakından tanımak imkanını kazanmış olmasıydı. Modern hayatla biraz temas içinde olmak ona yardımcı olmuştu. Bu seviyede olmasa bile böyle bir kişilikle ilk defa karşılaşmıyordu. Buna rağmen tecrübeyle biliyordu ki bu gibi kişiler, hayatın, bazı olayların, anne-babanın etkisiyle bencilliğin azalması ve gelişigüzel faaliyetlerin belirli bir yöne evrilmesi sayesinde, hoş ve sevimli bir olgunluğa erişebilirlerdi. Onun için Charlotte, başka anne-babaların müsaade etmedikleri bazı şeylere, anne olarak tahammül edebiliyordu.

Fakat kızı ayrıldıktan sonra Charlotte, beklenmedik bir olayla karşılaşacaktı. Kızının övülmeye layık veya eleştiriyi gerekli kılan hareketlerinin ardından fena şeyler söylenmiyordu. Luciane yalnız neşelilerle neşelenmekle kalmıyor, kederlilerle kederleniyordu. Doğasında karşıt duyguları barındırdığı için bazen sevinçlilere keder veya kederlilere sevinç veriyordu. Ziyaretine gittiği her ailede toplantıya gelemeyen hastaları ve zayıfları sorardı. Onları odalarında ziyaret eder, tavsiyelerde bulunur ve daima yanında taşıdığı ecza dolabından tesirli ilaçlar verirdi. Tabii bu ilaçlar tesadüfe göre iyi veya fena bir etki yaratabilirdi.

Hayırseverliğinde çok inatçıydı ve kimsenin sözünü dinlemezdi. Çünkü yaptığı işin iyiliğine ikna olmuştu. Yalnız ahlaki bakımdan, bir girişimi başarısızlığa uğramıştı ki, Charlotte buna üzülüyordu. Çünkü bunun bazı kötü sonuçları olmuştu ve herkesin diline düşmüştü. Chalotte bunu kızı gittikten sonra anlamış ve bu olayda orada bulunduğu için Ottilie'nin ayrıntılı bir açıklama yapması gerekmişti.

Seçkin bir ailenin kızlarından biri, küçük kardeşinin talihsiz bir şekilde ölümüne sebep olmuştu. Bu yüzden kendine gelemiyor, teselli bulamıyordu. Odasında tek başına kalmak istiyor, yakınlarının bile bakışına ancak tek tek geldikleri zaman ta-

hammül edebiliyordu. Bir kaç kişi beraber gelse, kendi halinden bahsettikleri korkusuna kapılıyordu. Ayrı ayrı kişilerle saatlerce akıllı uslu konuşabilirdi.

Luciane bunu duymuştu. O eve gittiğinde yine bir mucize göstermek ve kızcağızı tekrar cemiyete sokma kararını vermişti. Her zamankinden daha özenle hareket ediyordu. Ruh hastalarına nüfuz etmeyi biliyor ve görünüşe göre müzik yardımıyla onların güvenini kazanabiliyordu. Fakat bu sefer aldanmıştı. Artık hazır olduğunu düşündüğü solgun yüzlü güzel kızı, biraz heyecanlandırabilmek için bir akşam aniden bir toplantıya çıkardı. Şayet merakla herkes etrafında toplanmasaydı ve kafa kafaya fısıldaşmalarla asabını bozmamış olsalardı belki yine başarıya ulaşacaktı. Fakat narin ve içli kız buna dayanamadı. Korkunç bir çığlık kopararak, saldıran bir devden kaçar gibi kaçıp gitti. Herkes dehşet içinde sağa sola dağıldı. Ottilie baygın bir halde bulunan hasta kızı odasına götürenler arasındaydı.

Luciane ise hiç kabahati yokmuş ve bu gibi başarısızlıklarda kendisinin hiç suçu yokmuş gibi, toplantıdakileri suçlayıcı bir nutuk çekmişti.

Hastanın durumu o günden itibaren daha da ağırlaşmıştı. Öyle ki, çocuğu anne-babası evde tutamamışlar, resmi bir kuruma teslim etmeye karar vermişlerdi. Charlotte'a, o aileye karşı gayet nazik davranarak; kızının sebep olduğu acıyı bir dereceye kadar olsun hafifletmekten başka yapacak bir iş kalmamıştı. Olay Ottilie'de derin bir iz bırakmıştı. Doğru bir tedavi ile kızın belki kurtulabileceğini düşünüyor ve bunu Charlotte'tan da saklamıyordu.

Geçmişe ait hoş olmayan şeylerden hoş şeylere kıyasla daha fazla bahsedilmesi alışılageldiğinden, Ottilie'nin mimardan şüphe etmesini sonlandıran küçük bir anlaşmazlık da tartışmaya konu olmuştu. Geçtiğimiz akşamlardan birinde Ottilie'nin o kadar samimi ricalarına karşı mimar koleksiyonunu göstermek istememişti. Bu red cevabı onun içinde bir düğüm olarak kal-

mıştı. Sebebini kendisi de bilmiyordu. Hissettiklerinde haklı olabilirdi. Çünkü Ottilie gibi bir kızın istediği bir şeyi mimar gibi bir delikanlı yapmamazlık edemezdi. Halbuki mimar, Ottilie'nin bazı hafif serzenişlerine, kısmen haklı nedenlerle karşı çıkmıştı.

Mimar diyordu ki: "Aydın insanların bile en kıymetli sanat eserlerine karşı nasıl kaba davrandıklarını bilseydiniz, koleksiyonumu kalabağın içine getirmek istemeyişime hak verirdiniz."

Kimse bir madalyayı kenarından tutmak istemez. Çok güzel bir kalıba, çok temiz bir zemine el değdirirler ve sanki sanatın değeri böyle ölçülüyormuş gibi en kıymetli şeyleri baş parmaklarıyla işaret parmakları arasında dolaştırır dururlar. Büyük bir sayfayı iki elle tutmak gerektiğini düşünmeden en kıymetli gravürü ve emsalsiz bir resmi, eliyle tuttuğu kağıdı bükerek dünya olayları hakkında peşinen hüküm vermek istemeyen bir politikacı gibi tek elle tutarlar. Kimse düşünmez ki, bir sanat eserini yirmi kişi arka arkaya böyle ellese, yirmi birinci adam görecek bir şey bulamaz.

Ottilie, "Ben de sizi bazen böyle zor durumlara soktum mu acaba? Farkına varmadan bazen koleksiyonunuza zarar verdim mi?" diye sordu.

"Asla," dedi mimar, "asla! Bu sizin için imkansız. Özen ve incelik sizinle beraber doğmuştur."

Ottilie: "Herhalde" diyordu, "gelecekte görgü kitaplarında sosyetede yeme içmeye dair nasıl kurallar öğretiliyorsa, sanat koleksiyonlarını ve müzeleri nasıl görmek gerektiği hakkında da tartışmalar olmalı."

"Tabii." dedi mimar. "O zaman müzeciler ve amatörler kıymetli eserlerini daha rahat gösterebilirler."

Ottilie, mimarı çoktan affetmişti. Fakat onun bu serzenişi çok ciddiye aldığı ve tekrar koleksiyonunu memnuniyetle gös–

tereceğini, dostları için çalışmayı sevdiğini ifade etmesi üzerine Ottilie, onun hassas gönlünü kırdığını hissediyor ve kendisini suçlu buluyordu. Bu sebeple konuşmanın sonunda mimarın kendisinden rica ettiği bir şeyi reddedemeyecekti. Çünkü hislerini yokladığı zaman böyle bir arzuyu nasıl yerine getirebileceğini pek bilmiyordu. Olay şöyle gerçekleşmişti: Ottilie, Luciane'in kıskançlığından dolayı, resim temsillerini görmekten mahrum kalmıştı. Mimar buna üzülmüştü. Charlotte da rahatsızlığı dolayısıyla temsilin en güzel yerlerini görememişti. Mimar bunun için de üzgündü. Hanımefendilerin huzurunda şimdiye kadar gördüklerinden daha güzel bir temsil vererek teşekkürlerini ifade etmek, daha sonra ayrılmak istiyordu. Belki kendisince meşru olmayan bir sebep daha vardı. Bu evi ve bu aileyi terketmek zor geliyordu. Özellikle son zamanlarda Ottilie'nin hayatının eşsiz zevkini oluşturan, samimi ve dostça bakışlarından ayrılmak pek güç olacaktı.

Noel yaklaşıyordu ve bu vesileyle bir temsil vermek akıllarına geldi. Derin bir alçakgönüllülük ile, önce çobanlar ve daha sonra krallar tarafından saygı gören Kutsal Anne ve çocuğu gösterecek olan bu temsil, dairesel figürlerle "kutlu doğuş günü"nden başlayacaktı.

Mimar, böyle bir tablonun yapılabileceğini düşündü. Pembe yanaklı, güzel bir oğlan çocuğu buldular. Çoban ve çoban kızı da eksik değildi. Fakat iş Ottilie'siz yürüyemeyecekti. Mimar ona kutsal anne rolünü vermeyi düşünüyordu. Eğer Ottilie reddederse, bu girişimin gerçekleşmeyeceği şüphesizdi. Bu teklif karşısında şaşıran Ottilie, bunun Charlotte'a danışılmasını söyledi. Charlotte bu izni memnuniyetle verdi. Hatta Ottilie'nin böyle mukaddes bir role çıkma konusundaki endişesini samimiyetle giderdi. Her şeyi noel akşamına yetiştirmek için mimar gece gündüz çalışıyordu. Kelimenin tam anlamıyla, gece gündüz. Fazla bir şeye ihtiyacı yoktu. Ottilie'nin varlığı ona her mutluluğu yaşatıyordu. Onun uğrunda çalışırken uykuya ve

yemeğe bile ihtiyacı kalmamış gibiydi. Noel akşamı'na kadar her şey tamamlanmış ve hazırlanmış bulunuyordu. Uvertürü oluşturacak ve uygun bir hava yaratacak güzel sesli nefes sazları hazırlanmıştı. Perde açılınca Charlotte gerçekten şaşırdı. Sahnede görünen mevzu dünyada o kadar çok tekrarlanmıştı ki, bir yenilik pek beklenemezdi. Fakat buradaki hakikat, tablo halinde özgün bir etki yaratıyordu. Bütün sahne alacakaranlık olmaktan ziyade koyu karanlıktı. Fakat ortalık hiç de karanlık değildi. Aydınlatma tesisatı o kadar ustaca bir mekanizma ile hazırlanmıştı ki bütün ışık çocuktan yayılıyordu. Işık, ön cephede bulunan figürlerin hafif ışığının altında saklıydı. Etrafta şen kızlar ve gençler duruyordu. Bunların taze yüzleri alttan aydınlatılmıştı. Kendi ışıkları ilahi ışıkla karartılmış, "kutsal insan" tutsak vücutları kendisine odaklaştırmıştı. Sahnede, ışığa muhtaç melekler de görülüyordu.

Çocuk öyle güzel uykuya dalmıştı ki. Öyle ki, gözleri, sonsuz bir incelikle peçeyi kaldıran ve kıymetli hazineyi açığa çıkaran anneye yöneldiği zaman,. gözlerini rahatsız edecek bir şey yoktu. Tablo bu anda yapılmış ve donup kalmış gibiydi. Etraftaki kalabalık, gözü kamaşmış ve şaşırmış bir halde izliyordu. Gözlerini bu görsel şölenden ayırmak istiyorlardı fakat tekrar kamaşmasının hasretiyle, onaylama ve hürmetden ziyade şaşkınlık ve neşe içerisindeydiler. Bu ifade de eski, unutulmamış bazı figürlerle canlandırılmıştı.

Ottilie'nin yüzü, ifadesi, jesti ve bakışı bir ressamın tasvir edemeyeceği kadar güzeldi. Duygulu bir uzman bu manzarayı görseydi, bir daha böyle bir şey göremeyeceğinden telaşa düşer, 'aman hiç kimse kımıldamasın' derdi. Maalesef bütün bu tesirleri kavrayacak kimse yoktu. İnce uzun çoban rolünde, yan taraftan, diz çökenlere bakmakta olan mimar, pek elverişli bir yerde bulunmamasına rağmen en çok zevk alan o olmuştu. Yeni yaratılan gök kraliçesinin ifadesini kim tasvir edebilir? Basit bir saflık, büyük bir alçakgönüllülük, hak edilmemiş bir şerefe

karşı duyulan anlam verilemeyen samimi bir mutluluk Ottilie'nin yüz hatlarında belirmekteydi. Ottilie böylelikle hem kendi duygularını ve hem temsil ettiği tipi aynı anda canlandırıyordu.

Charlotte sahnede izledikleri karşısında büyük bir mutluluk duydu. Fakat ona en çok etki eden, çocuktu. Gözlerinden yaş boşanmıştı. Kendisinin de böyle sevimli bir yavrucağı kucağına alacağını hayal ve ümit ediyordu.

Sahnedekilerin biraz dinlendirilmesi için ve yeni tabloyu hazırlamak için perde indirildi. Sanatkar, bu gece ve alçakgönüllülük tablosunu, bir gündüz ve zafer tablosu haline çevirmeyi düşünüyordu. Bu sırada oldukça fazla meşale hazırlanmış ve yakılmıştı.

Ottilie'ye bu tiyatral vazifesinde, Charlotte'tan ve ev halkından başka bu kutsal sanat canlandırmasını seyreden yabancıların bulunmaması, büyük ferahlık veriyordu. Bu sebeple bir yabancının geldiği ve salonda Charlotte tarafından dostça karşılandığı haber verildiği zaman, biraz üzüldü. Gelenin kim olduğunu ona söylememişlerdi. Temsilde bir aksilik olmasın diye Ottilie buna razı olmuştu. Mumlar ve lambalar yanmış, etraf hudutsuz bir aydınlıkla dolmuştu. Perde açılınca seyirciler için şaşırtıcı bir manzara ortaya çıktı. Bütün sahne aydınlatılmıştı. Tamamen kaldırılmış olan gölgenin yerine ustaca bir surette yapıldığından sevimli bir yumuşaklık veren renkler kalmıştı. Ottilie uzun kirpiklerinin arasından bakarak Charlotte'un yanındaki erkeği gördü. Onu tanıyamadı. Fakat sesini yatılı okuldaki müdür yardımcısının sesine benzetti. Garip bir duyguya kapıldı. Bu sadık öğretmenin sesini duymayalı ne çok şeyler olmuştu! Zikzak çizen bir yıldırım gibi sevinçleri ve kederleri gözünün önünden geçiyor ve şu soruyu kendi kendine 'Ona her şeyi itiraf edebilir misin?' diye soruyordu. Bu kutsal rolle onun karşısına çıkmayı ne kadar az hak ediyorsun! Seni daima doğal halinde gören o kişi, böyle maske içinde görünce

ne tuhaf olacak! Hızla mantığı ve duyguları birbirine girmişti. Kalbi üzgündü, daima durağan bir tablo halinde görünmeye kendini zorlarken, gözleri yaşla dolmuştu. Perdenin indirilmesi emredildiği zaman ferahladı.

Kıymetli bir dostu hemencecik görememekten doğan hüzün, başka duygularla içiçe geçmiş, böylece büyük bir şaşkınlığa düşmüştü. Bu garip kıyafet ve maskeyle onun yanına gitmeli miydi? Kıyafetini mi değiştirmeliydi? Düşünmeden ikincisini yaptı. Bu sırada kendisini toparlayarak sakinleşmeye uğraştı ve ancak günlük elbisesini giyip misafiri selamladığı zaman huzura erişebildi.

Yedinci Bölüm

Mimar, büyüklerine güzel duygularla bağlı olduğu için, ayrılmaya mecbur olduğunda onları kıymetli bir yardımcının yanında bırakmış olmaktan memnundu. Kendi alçakgönüllülüğü içinde, yerinin tamamen tutulmuş olmasını biraz acıyla bakıyor ve gecikiyordu. Artık yola çıkması gerekti. Uzaklaştıktan sonra katlanılacak şeyleri, hiç olmazsa şu anda görüp yaşamak istemiyordu.

Bu sırada oldukça hüzünlü, duyguları hafifletecek bir şey olmuştu: Kadınların elinde çoktandır örmekte oldukları ve mimarın 'Bu hangi talihli adama nasip olacak' diye özentiyle baktığı yeleği ona hediye etmişlerdi. Seven ve sayan bir erkek için böyle bir hediye, en makbul hediyedir. Çünkü bu işi meydana getirmek için parmakların yaptığı yorulmaz hareketleri düşünürken, kalplerinin de o işe katılmış olduğunu umar.

Şimdi kadınlar, saygı duydukları ve dinlenmesini istedikleri yeni bir misafiri ağırlamak durumundaydılar. Kadın cinsinin, deruni ve değişmez bir özelliği vardır ki hayatta bundan vazgeçmezler. Sosyal ilişkilerinde kendilerini meşgul eden erkeğin emirleri altına girmesini severler; gerçekte ise, red veya kabul,

ısrarla veya idare ederek kumanda eden kendileridir. Medeni dünyada hiçbir erkek bundan kurtulamaz.

Mimar kendi zevkine ve mizacına göre, kabiliyetlerini dostlarını eğlendirmek için nasıl kullanmış ve bütün işler ve sohbetler nasıl onun zevkine göre ayarlanmışsa, yardımcının tesiri ile az zamanda yeni bir hayat tarzı başlamıştı. Yardımcının meziyeti, güzel konuşmak ve insani ilişkilerden özellikle gençliğin terbiyesinden bahsetmekti. Böylece şimdiye kadarki yaşayış tarzıyla hissedilir bir zıtlık meydana geliyordu. Bilhassa yardımcının şimdiye kadar aileyi meşgul etmiş olan şeyleri onaylamayışı, bu zıtlığı daha şiddetlendiriyordu.

Yardımcı, eve varışında karşılaştığı canlı tablo hakkında hiçbir şey söylememişti. Fakat ona kilise, şapel ve bunların ayrıntıları sevinçle gösterildiğinde, bu husustaki düşüncelerini açıklamaktan geri kalmadı. "Benim fikrime göre" diyordu, "kutsal şeyin böyle maddi varlıklarla karıştırılması hoş değil. İnsanın kendisine özel yerler ayırtması ve dindarlık hissi duyabilmesi için buralara hürmet gösterip süslemesini beğenmem. Hiçbir yer hatta en adisi bile, bize her zaman eşlik eden ve her yeri mabed kutsallığına ulaştırabilen ilahi duyguyu bozmamalı! Ben toplanılıp yemek yenen, oyun oynanan ve dans edilen bir salonda bile ev ibadeti düzenini severim. İnsanda olan en yüksek ve en mükemmel şey, şekilsizdir. Buna ancak asil bir davranışla şekil verilmelidir."

Yardımcının düşüncelerini kısa zamanda iyice araştırmış ve anlamış olan Charlotte, onu kendi branşında çalışmaya sevk etti. Daha önce mimarın seçmiş olduğu bahçede çalışan çocukları salondan geçirdi. Çocuklar temiz üniformaları içinde, düzenli adımlar ve körpe vücutlarıyla güzelce geçtiler. Yardımcı bunları kendi tarzına göre sınava aldı ve bazı sorularla çocukların kabiliyetlerini ve mizaçlarını açığa çıkardı. Fark edilmeksizin, bir saatten az bir zamanda onlara çok şey öğretti.

Çocuklar giderken, Charlotte, "Bunu nasıl başarıyorsunuz?"

diye sordu. "Sizi dikkatle dinledim. Hep bildiğimiz şeylerdi. Fakat bu kadar kısa zamanda bu karmakarışık konuşmaları nasıl bir sıraya koyarak anlattınız?"

Yardımcı, "Belki" dedi, "insan mesleğinin sırlarını açıklamamalı. Yalnız ben size bu işte başarılı olmanızı sağlayacak basit bir kuralı söyleyeyim. Bir konu, bir madde veya ifadeyi alınız ve bunu sıkıca kavrayınız. Onun bütün kısımlarında açıklığa varınız. O zaman çocuklarla konuşurken, bu konuya ne derece hakim olduğunuzu ve daha neler yapmanız gerektiğini anlarsınız. Konunuzu kaybetmemek şartıyla, sorularınıza alacağınız cevaplar anlamsız ve dağınık olabilir. Belki sizin karşılıklı sorularınız, çocukların fikir ve duygusunu tekrar konuya çeker. Siz konunuzu kaybetmedikçe, çocuklar sonunda sizin istediğiniz gibi düşünmeye, anlamaya ve inanmaya alışacaklardır. Öğretmen için en büyük hata, çocukların etkisiyle ele aldığı konudan onların istediği yöne ulaşmasıdır. Yakında bunu bir deneyin, sizi çok eğlendirecektir."

"Bu akıllıca." dedi Charlotte. "Şu halde pedagojinin iyisi, iyi bir yaşam tarzının tam aksi oluyor. Sosyetede hiçbir mevzu üstünde ısrar etmemek lazım. Öğretimde ise dağınıklıktan çekinmek en mühim şart."

Yardımcı, "Dağıtmadan değişiklik, öğretim ve hayat için en güzel kuraldır. Yalnız bu dengeyi bulmak kolay olsaydı." dedi. Sözüne devam edecekti ama, Charlotte bahçede neşe içinde oynaşmakta olan çocukları bir daha görmek istedi. Yardımcı çocukların üniforma giyinmelerinden duyduğu memnuniyeti dile getirdi. "Erkekler" diyordu, "gençliklerinden itibaren üniforma giymelidir. Çünkü onlar ortak çalışmaya, kendi akranları arasında kaybolmaya, kitle halinde itaat etmeye alışmalıdır.

Her türlü üniforma, askeri bir zihniyet ve güçlü bir tavır yaratır. Zaten bütün oğlan çocukları askerlik için doğarlar. Bunu anlamak için onların kavgalarına, hayat savaşlarına, sal–

dırganlıklarına bakmalı!"

"O halde" dedi Ottilie, "kızlarımı aynı biçimde giydirmediğime kızmayacaksınız. Onları önünüzden geçirdiğim zaman, rengarenk manzaraları hoşunuza gidecek."

Yardımcı, "Bunu onaylarım." dedi. "Kadınlar farklı giyinmelidir, herkes kendine göre giyinmelidir ki her biri kendine yakışanı anlamalı. Bunun bir sebebi de şudur: Kadınların bütün ömürlerini yalnız geçirmeleri ve yalnız hareket etmeleri alın yazısıdır."

"Bu bana çelişki gibi geliyor." dedi Charlotte. "Biz kadınlar neredeyse hiç yalnız kalmayız."

"Evet" dedi yardımcı, "bu yalnızlık başka kadınlara göre doğrudur. Ama bir kadını seven olarak, nişanlı, zevce, ev kadını veya anne olarak ele alırsak, daima yalnız ve tek başınadır. Hep yalnız olmak ister. Burada kibirin de rolü var. Her kadın kendi doğasına göre, başka kadınları kendinden uzaklaştırır. Çünkü bütün bir cinsten istenen her şey tek bir kadından istenir. Erkeklerin durumu öyle değildir. Erkek, erkeği ister ve ikinci bir erkek bulamazsa onu yaratır. Bir kadınsa, kendine benzer birine dünyada tahammül edemez."

Charlotte, "Gerçek olan şey gariptir denebilir. Fakat sonunda garip olan şey gerçek oluyor. Anlattıklarınızdan iyi bir sonuç çıkarmak istiyoruz ve kadın olarak erkekleri kendimizden üstün görmememek için kadınlarla beraber ortak hareket edeceğiz. Hatta ileride erkeklerin birbiriyle anlaşmadığını gördüğümüz zaman, bir zarara sevinme duygusuna kapılmamızı ayıplamamalısınız" dedi. Anlayışlı adam Ottilie'nin çocuklarına yaptığı muameleyi dikkatle inceledikten sonra, büyük bir istekle onayladı: "Çok doğru olarak yanınızdaki çocukları işe yarar bir hale getiriyorsunuz. Temizlik, çocukları kendisine özen göstermeye sevkeder. Onlar neşe ile ve kendilerine inanarak çalışmaya alışırlarsa çok şey kazanılmış demektir." dedi.

Bundan başka gösterişe önem verilmemesi, aksine her şeyin en acil ihtiyaçlar için yapılmakta olması yardımcıyı memnun ediyordu. "İşitecek kulağı olanlara terbiyeyi ne kadar az kelimeyle ifade etmek mümkün." dedi. Otilie "Bunu bana anlatmayı denemek istemez misiniz?"

Yardımcı, "Memnuniyetle." dedi. "Yalnız sırrımı açığa çıkarmamalısınız. Erkek çocukları hizmet etmeye ve kız çocukları anne olmaya terbiye edilmelidir. O zaman her şey yolunda gider."

Ottilie, "Kadınları annelik için yetiştirmek uygun." dedi. "Çünkü zaten anne olmadan da ev idaresine ve bekçiliğine alışıktırlar. Ama genç erkeklerimizi hizmetçi olarak yetiştirmek nasıl olur? Çünkü yüzlerinden belli ki kendisini emretmeye daha uygun görüyor."

Yardımcı, "Bunun için" dedi, "onları hizmetçilik için eğittiğimizi saklayalım. Biz hayatı okşarız. Fakat hayat bizi okşamaz. Sonunda ne iş yapacağını itiraf etmeye gönüllü kaç kişi var? Ama bizi alakadar etmeyen bu görüşleri bir tarafa bırakalım."

"Terbiye ettiğiniz çocuklara da doğru şekilde davrandığınız için sizi tebrik ederim. En küçük kızlarınız bebekle dolaşıp, bebeğine küçük örtüler diker. Biraz büyükçe çocuklar daha küçüklerine bakar ve evde kendi hizmetini kendi görür. Böylece hayata atılmak kolaylaşır. Böyle bir kız, baba evinde bıraktığı şeyi kocasında bulur.

Fakat üst sınıflarda vazife daha muğlaktır. Orada daha nazik, daha narin ve daha yüksek bazı noktaları özellikle sosyetenin gereklerini hesaba katmamız gerek. Bizim gibiler çocuklarımızı dışarıya göre yetiştirmeliyiz. Bu işte ölçü kaçırılmazsa pek iyi olur. Çünkü çocuklar daha geniş bir çevre için yetiştirilmek istenirken, içsel dünyaları hesaba katılmaksızın hedeften uzaklaşma tehlikesi vardır. Eğitmenlerin hata yaptıkları veya sevap işledikleri nokta budur.

Yatılı okulda çocuklarımıza verdiğimiz bazı şeylerin ileride ne kadar az işe yaradığını gördüğüm zaman, irkilirim. Bir kız ev kadınlığı veya annelik vazifesini alınca, öğrettiğimiz silinip unutulmaya mahkumdur.

Kendimi bu mesleğe verdiğim için sadık bir yardımcı eşliğinde çocuklarımı bağımsız bir hayata ve çalışmaya başladıkları zaman, kendilerine lazım olacak şeyleri ve yalnız bunları vermeye yeterli olmayı isterim. 'İşte terbiye tamam oldu' diyebilmeyi arzu ederim. Doğaldır ki, seneler geçtikçe, kendimizin olmasa bile olayların bizi şekillendirmesiyle daima bir yenilik ortaya çıkacaktır."

Ottilie bu tartışmaları çok yerinde buluyordu. Geçen yıl, görülmemiş bir eğilimi kendisine nelere sebep olmuştu! Geleceğine baktığı zaman önünde birçok sınav görüyordu. Genç yardımcının, eşten ve yardımcıdan bahsetmesi rastgele değildi. Bütün alçakgönüllülüğüyle beraber maksadını dolambaçlı bir tarzda ima etmekten çekinmemişti. Bazı olaylar neticesinde, bu ziyaretinde hedefine bir iki adım daha yaklaşmak istiyordu.

Yatılı okul müdiresi yaşlanmıştı. Çalışma arkadaşları arasında kendisine ortak olabilecek birisini çoktandır arıyordu. Nihayet güvenebileceğine inandığı yardımcısına şu teklifi yapmıştı: "Siz müesseseye ortak olmalı ve burada müessese kendinizinmiş gibi çalışmalısınız ve ölümümden sonra tek varis olarak oraya sahip olmalısınız." Başlıca iş, yardımcının uygun bir eş bulmasıydı. O, Ottilie'yi gözüne kestirmişti. Yalnız bazı şüpheler ortaya çıkmıştı ki bazı olaylarla da kısmen bertaraf olmuştu. Luciane yatılı okulu terk etmiş olduğundan Ottilie daha rahat geri dönebilirdi. Onun Eduard'la olan ilişkisine dair bazı şeyler duyulmuştu. Fakat bu gibi hallerde olduğu gibi, önem verilmemişti hatta bu olay Ottilie'nin yatılı okula dönmesini teşvik de edebilirdi. Buna rağmen beklenmedik bir ziyaretçi, yeni bir telkinde bulunmasaydı, bir karara varılamayacak ve bir adım atılamayacaktı. Zaten bir yere önemli bir

insanın gelmesi daima bir sonuç doğurur.

Herkes çocuklarının terbiyesi konusunda zorlandığı için birçok aile Kont ve Kontes'e, bazı yatılı okulların nasıl olduğu konusunda soru soruyorlardı. Bu sebeple, hakkında o kadar iyi şeyler işittikleri bu yatılı okulu yakından tanımak istiyorlardı. Karı–koca olarak bu araştırmayı rahatça yapabilirlerdi. Yalnız Kontes'in bir niyeti daha vardı. Son ziyaretlerinde Eduard'la Ottilie'nin ilişkileri hakkında Charlotte ile etraflıca konuşmuştu. Ottilie'nin uzaklaştırılması hususunda ısrar ediyordu. Bu konuda Eduard'ın tehditlerinden hala korkmakta olan Charlotte'u cesaretlendirmeye çalışıyordu. Bir çıkar yol aradılar. Yatılı okul bahis konusu edilirken yardımcının eğilimi de hesaba katılmıştı. Bu, Kontes'in yatılı okulu ziyaret etmek arzusunu körüklüyordu.

Kontes geldi, yardımcıyı tanıdı; müesseseyi gördü ve Ottilie'den söz etti. Kont geçen ziyarette Ottilie'yi yakından tanımış olduğu için, ondan bahsedilmesini severdi. Ottilie Kont'un cazibesinin tesiri altındaydı. Çünkü Kont'un özlü konuşmalarından şimdiye kadar bilmediği şeyleri öğreniyordu.

Eduard'la olan teması yüzünden dünyayı unutmuştu. Kont'un huzurunda ise dünya ona güzel görünüyordu. Her cazibe karşılıklıdır. Kont, kendi kızı gözüyle baktığı Ottilie'yi seviyordu. Böylece ikinci kez olarak Kontes'in yoluna bir engel çıkıyor olabilirdi. Taşkın bir his, Ottilie'nin başına çok şeyler getirebilirdi. Artık sabrı tükenmişti. Onu bir evlilikle evli kadınlar için zararsız hale getirmeliydi.

Bu sebeple yardımcıyı, hafiften fakat etkili bir kurnazlıkla köşkü bir ziyaret etmeye ve kendisine açıklamış olduğu plan ve arzularını hemen gerçekleştirmeye teşvik etti.

Yardımcı böylece yatılı okul müdiresinin tam onayını alarak yola çıktı ve kendisini çok güzel ümitlere kaptırdı. Ottilie'nin kendisine karşı antipati beslemediğini biliyordu. Aralarında sosyal sınıf farkı bulunmakla beraber, bu fark zamanla kolayca

bertaraf olabilirdi. Kontes de Ottilie'nin daima fakir bir kız olarak kalacağını söylemişti. Zengin bir ailesinin olması kimsenin işine yaramaz. Çünkü miras üzerine daha fazla hakkı olanlardan bir şey almak vicdana uygun düşmez. İnsanın ölümünden sonra da malına tasarruf etmek hakkı, sevgilileri lehine bir şey ayırmak nadiren gerçekleşir. Gelenek ve görenek, servetin doğal varislerine geçmesini gerektirir.

Yardımcı yolda duygularını, Ottilie'nin duygularına uygun sanıyordu. Evde iyi karşılanması ümitlerini artırmıştı. Fakat Ottilie'yi kendisine karşı her zamanki kadar açık bulmuyordu. Buna karşılık daha olgunlaşmış, daha aydın ve evvelce tanıdığından daha aktif bulmuştu. Kendi mesleğine ait bazı şeyleri gizlice ona tanıttı; fakat amacına yaklaşmak istedikçe içten bir çekinme onu duraklatıyordu.

Charlotte elverişli bir fırsat yaratmıştı. Ottilie'nin yanında, "Şimdi evimizde yetişmiş her şeyi gözden geçirmiş oldunuz. Ottilie'yi nasıl buluyorsunuz? Bunu onun huzurunda söyleyebilirsiniz." dedi.

Yardımcı bunun üzerine büyük bir anlayış ve sakin bir ifade ile, Ottilie'nin daha serbest bir tavır, daha rahat bir ifade, dünya işlerine karşı sözden ziyade icraatla beliren daha yüksek bir bilgi edinmek suretiyle çok olumlu bir gelişim gösterdiğini söyledi ve ekledi: "Bir zaman için yatılı okula dönüp hayatta kısım kısım öğrenebileceği, tatminden ziyade karışıklık verecek ve bazen de çok geç kalacak bilgileri belirli bir sıra dahilinde, esaslı bir surette öğrenmesi çok faydalı olacak. Ben bu hususta fazla bir şey söylemek istemem. Vaktiyle takip etmekte olduğu sistemli dersleri nasıl yarıda bıraktığını en iyi bilen Ottilie'dir."

Ottilie bunu inkar edemezdi. Fakat bu sözleri dinlerken, hissettiklerini itiraf da edemezdi. Çünkü bunu kendisi de yorumlayamıyordu. Sevdiği adamı düşündüğü zaman hiçbir şey kafasına girmiyordu. Ondan başkasına bağlanmanın imkansızlığını biliyordu.

Charlotte bu talebi dikkatli bir samimiyetle cevaplandırdı. Ottilie'nin yatılı okula dönmesini her ikisinin de çoktan arzu ettiklerini söyledi. Yalnız bu sırada ona sevimli bir dost ve yardımcı olarak alıştığını ve onun yokluğuna zor katlanacağını ilave etti. Bununla beraber eğer Ottilie başladığı dersleri bitirmek, yarıda bıraktığı şeyleri tamamlamak arzusuyla yatılı okula dönmek isterse buna engel olmayacağını da sözlerine ekledi.

Yardımcı bu teklifi memnuniyetle karşıladı. Ottilie bu fikirden irkilmekle beraber, aksi bir şeyler söyleyemedi. Buna karşı, Charlotte zaman kazanmak istiyordu. Umuyordu ki Eduard kendisini mesut bir baba olarak hissetmeye alışacak, o zaman her şey yoluna girecekti, Ottilie'nin de bir şekilde geleceği güvence altına alınmalıydı.

Bütün katılımcıların düşünmeye mecbur oldukları önemli bir konuşmadan sonra bir sessizliğin başlaması alışkanlıktır. Bu genel bir şaşkınlığa benzer. Salonda aşağı yukarı geziniliyor, yardımcı bazı kitapları karıştırıyor ve nihayet Luciane'dan beri orada kalmış süslü cildi eline alıyor. Fakat içinde maymun resimleri olduğunu görünce derhal kapıyor. Bu olay bir konuşmaya sebebiyet vermiş olmalı ki izlerine Ottilie'nin hatıra defterinde rastlamaktayız.

Ottilie'nin hatıra defterinden:

Bu vahşi maymunların bu kadar özenle resimlerini yapmaya kim tahammül ediyor? Bu hayvanlara bakmak bile insanı alçaltır. Ama tanıdık kimseleri bu maske altında aramaktan zevk duyanlar da hakikaten kötü niyetli insanlardır.

Karikatürlerle ve eğribüğrü resimlerle meşgul olmak için insanın biraz tuhaf olması lazım. Doğa bilimlerine katlanmak zorunda olmayışımı iyi kalpli yardımcımıza borçluyum. Ben hiçbir zaman solucan ve böceklerle dost olamam.

Bu kez kendisinin de böyle düşündüğünü bana itiraf etti: "Tabiat hakkında" diyordu, "etrafımızda canlı olarak bizi çeviren

şeylerden başkasını öğrenmemeliyiz. Etrafımızda çiçek açan ve meyve veren ağaçlar, önünden geçtiğimiz fidanlar, üstünden yürüdüğümüz çayırlarla gerçek bir ilişkimiz vardır ve onlar bizim samimi dostlarımızdır. Dallar üstünde oynaşan ve çimenlerde öten kuşlar bizdendir. Gençliğimizden itibaren onlar bize hitap eder ve biz dillerini öğreniriz. Muhitinden ayrılmış yabancı her mahluk üstümüzde korkunç bir etki bırakır ki, bu ancak alışkanlıkla yok olur. Etrafımızda maymunlara, papağanlara tahammül edebilmek için rengarenk ve gürültülü bir hayat gerek.

Bazen bu garip şeylere karşı endişe duyarsam bu tuhaflıkları diğer tuhaflıklarla beraber canlı bir etkileşim halinde görmüş olan seyyaha özenirim. Fakat o da başka adam haline gelir. Daima hurmalar altında gezinmek insanı değiştirir ve filler ve kaplanlar diyarında yaşayan insanların zihniyeti de başkalaşır.

Yalnız bu doğa alimi saygıyı hak eder. Oldukça yabancı ve çok tuhaf şeyleri yaşadıkları koşullar, hayat ve doğal şartları içinde bize anlatmasını bilir. Humbolt kardeşlerin hikayelerini dinlemeyi ne kadar isterdim.

İçinde ilaçlanmış hayvan ve bitki modellerini barındıran bir doğa müzesi, bize bir mısır mezarı gibi gelir. Esrarengiz bir karanlık içerisinde bunlarla meşgul olmak, rahip sınıfına yakışır. Fakat genel öğretim için böyle düşünmemek gerek. Aksi takdirde yakın ve değerli bilgilerden eksik kalmış oluruz.

Tek bir iyi işle ve tek bir güzel şiirle güzel bir etki yaratabilen bir öğretmen, bize ikincil önemde doğada bulunanların isimlerini ve özelliklerini anlatan bir öğretmenden daha fazla faydalı olur. Çünkü bundan elde edeceğimiz tek sonuç zaten bildiğimiz bir şeydir. Yani insanın tek ve en gelişkin tanrı sembolü olduğudur.

Herkes kendisine çekici ve faydalı gelen şeyle meşgul olmakta özgürdür. Fakat insanlığın asıl öğreneceği şey, insandır.

Sekizinci Bölüm

Yakın geçmişle meşgul olmasını bilen insan azdır ya şimdiki zaman bizi zorla kendisine bağlar, yahut geçmişin derinliklerinde kendimizi kaybeder ve tamamen kaybolmuş şeylere ulaşmak isteriz. Soylarına çok şey borçlu olan büyük ve zengin ailelerde bile bu böyledir. Yani, büyükbaba babadan fazla anılır.

Bizim yardımcı, geçmekte olan kışın bahan halen süslediği güzel günlerden birinde büyük ve eski köşk bahçesinde gezinip, ıhlamurlar yolunu ve Eduard'ın babası tarafından hazırlanmış olan muntazam terasları hayranlıkla seyrederken bu düşüncelere dalmıştı. Ağaçlar kendilerini dikmiş olanın arzusuna göre çok güzel yetişmişlerdi. Halbuki, asıl şimdi tam da zevklerine varılacağı bir zamanda artık kimse onlardan bahsetmiyordu. Kimse buralarını ziyaret etmiyor, artık dikkat ve ilgi daha başka şeylere yöneliyordu.

Yardımcı, dönüşünde Charlotte'a bu düşüncesini anlattı o da ona hak verdi. "Hayat bizi sürüklerken kendiliğimizden hareket ediyoruz ve çalışmalarımızı, eğlencelerimizi kendimiz seçiyoruz sanıyoruz. Halbuki dikkatle bakarsak, bizim yaşamaya mecbur olduğumuz şey zamanın gerekleridir."

"Tabii." dedi yardımcı, "Muhitin etkisine kim direnebilir? Zaman ilerliyor. Onunla birlikte düşünceler, kanaatlar, hükümler ve zevkler de değişiyor. Bir evladın gençliği bir reform zamanına denk gelirse, onun babasına hiç benzemeyeceği kesindir. Mesela baba bazı şeylere sahip olmak, mülkünü emniyet altına almak ve dünyadan yalnız bir halde zevke dalmak eğiliminde ise oğlu, genişlemek, yayılmak, açılmak ve gizli şeyleri meydana çıkarmak arzusunda olacaktır."

Charlotte, "Bütün devirler, anlattığınız babayla oğula benzer." dedi. "En küçük şehirlerin bile kale ve hendeğe sahip olduğu ve her asilzade malikanesinin bataklıkta inşa edildiği ve en küçük köşklerin bile yalnız bir tek köprüyle geçit verdiği

devirleri bugün biz anlayamayız. Şimdi büyük şehirler bile kale duvarlarını yıkıyorlar. Hükümdar köşklerinin hendekleri bile dolduruluyor ve şehirler büyük lekeler haline geliyor. Seyehatlar esnasında bunlara dikkat edersek toplumsal barışın kurulduğu ve altın çağın geldiği hissine kapılırız. Artık açık araziye benzemeyen bir bahçede kimse rahat edemez. Matematiği, kimse hatırlamak istemez. Biz hür olmak ve rahat nefes almak isteriz. Bu devirden başka bir sahaya, daha evvelki devreye dönülebileceğini sanır mısınız dostum?"

"Neden olmasın." dedi yardımcı. "Her durumun bir zorluğu vardır. Esir için de böyle, hür olan için de. Sonuncusu bolluk ister ve ısrafa sebep olur. Gelin dikkati çekici örneğiniz üstünde duralım. Darlık olunca tasarruf başlar. Arazi ve emlaklarından faydalanmaya mecbur olan insanlar, ürünlerini güven altına almak için bahçelerinin etrafına yine duvar çekerler. Böylece zamanla olaylar yeni bir şekil alır. Faydalı olan şey yine üstünlük kazanır. Zenginler bile her şeyden faydalanmaya kalkarlar; inanın bana, bir gün oğlunuzun bütün park bahçelerini ihmal etmesi ve büyükbabasının ıhlamurlarının ve o devrin ağır başlı kale duvarlarının arkasına çekilmesi mümkündür."

Charlotte, bir oğlu olacağından bahsedildiği için sevindi. Bu sebeple yardımcının, güzel parkının bozulacağı hakkındaki sevimsiz kehanetini affetti ve dostça, "İkimiz de böyle zıtlıkları çok defalar görüp geçirmiş olacak kadar yaşlı değiliz." dedi. "Yalnız, insan kendi gençliğini düşündüğü ve o zaman ihtiyarların nelerden şikayet ettiklerini hatırladığı ve ülkeler ve şehirleri hesaba kattığı zaman bu tartışmanın aleyhine bir sonuca varamaz. Ama bu doğal gidişe karşı bir şey yapmamalı mı? Babayla oğlu, ana babayla evladı birbirine uygun bir hale getirmemeli mi? Benim bir oğlum olacağını müjdelediniz. Onun mutlaka babasıyla tezat halinde bulunması şart mı? Babasının yaptığı şeyleri aynı şekilde yürüterek geliştireceği yerde bozmalı mı?"

Yardımcı, "Bu hususta akıllıca bir araç vardır ki insanlar nadiren kullanırlar." dedi. "Baba oğlunu, kendine ortak yapmalı onu ekmeye ve dikmeye yüreklendirmeli ve zararsız kaprislerine göz yummalı. Bir çalışma, diğer bir çalışma içinde örülebilir; fakat bunlar parçalanamaz. Taze bir dal, yaşlı bir gövdeyle kolayca kaynaşır; halbuki büyük bir dal bu gövdeye eklenemez."

Yardımcı, veda etmeye mecbur olduğu sırada tesadüfen Charlotte'a güzel şeyler anlatmış olduğuna ve hoşgörüsünü yeniden kazanmış bulunduğuna seviniyordu. Evden ayrılalı çok olmuştu. Ottilie hakkında müsait bir cevap ümit etmek için, Charlotte'un doğurmasını beklemeye mecbur olduğuna kanaat getirerek yola çıktı. Onun için vaziyete rıza göstererek, bu ümitlerle müdirenin yanına döndü.

Charlotte'un doğumu yaklaşıyordu. Artık odasından çıkmıyordu. Etrafında toplanmış olan kadınlar, onun yakın çevresiydi. Ottilie pek ne yaptığını bilmeden ev işlerini çeviriyordu. Çünkü Charlotte, çocuk için uğraşıyordu ve Eduard'ın içinde bundan böyle çalışması gerekebilirdi. Ama bunun nasıl mümkün olacağını bilmiyordu. Onu büsbütün perişanlıktan ancak evdeki görevleri kurtarabilirdi.

Charlotte, sağlıklı bir oğlan doğurmuştu. Kadınlar çocuğu tamamen babasına benzetiyorlardı. Yalnız Ottilie, lohusayı tebrik edip çocuğu gönülden selamlarken, onu hiç babasına benzetemedi. Charlotte için kızının düğününde kocasının bulunmayışı hiç olmamıştı. Şimdi de oğlunun doğumunda hazır değildi ve çocuğa ad veremiyordu.

Dostlardan ilk tebriğe gelen Mittler'di. O bu olaydan hemen haberdar olmuştu. Pek neşeli bir halde geldi. Sevincini Ottilie'nin huzurunda gizlemeye beceremeyen Charlotte'a çıkıştı. Bütün dertlere derman olan ve bütün engelleri ortadan kaldıran adam rolündeydi. Vaftiz geciktirilmeyecekti. Bir ayağı çukurda olan ihtiyar papaz, duasıyla geçmişi geleceğe bağlayacaktı. Ço-

cuğun adı Otto olacaktı. Babasının ve dostunun adından başka ad takılamazdı.

Birçoklarının lafa karışmasını, her kafadan bir ses çıkmasını, herkesin ayrı bir tavsiyede bulunmasını bertaraf etmek, ancak Mittler'in müdahalesi ile gerçekleşebilmişti. Çünkü böyle işlerde çözülen bir zorluk yerine yeni zorluklar ortaya çıkar ve herkesi korumak isterken bazıları kırılır.

Çocuğun kayıt ve nüfus işlerini Mittler üzerine aldı. Bunlar hemen yapılacaktı. Çünkü Mittler bir aile için çok önemli bulduğu bu olayı iyi ve kötü niyetli aleme duyurmaya kıymet veriyordu. Lakin şimdiye kadar olan bitenleri halk biliyordu. Onun için yapılan şeylerin 'adet yerini bulsun diye' yapıldığına hükmediliyordu.

Vaftiz merasimi, gereği gibi, fakat kısa ve basit olacaktı. Toplandılar. Ottilie ve Mittler çocuğu vaftiz şahidi olarak tutacaklardı. İhtiyar papaz, kilise hademesine dayanarak yavaş yavaş geldi. Dua yapıldı, çocuk Ottilie'nin koluna verildi. Ottilie sevgiyle çocuğa bakarken gözlerini görünce irkildi. Çünkü kendi gözlerinin aynıydı. Bu benzerlik herkesi şaşırtabilirdi. Çocuğu ilk kucağına alan Mittler onun burnundan düşmüş gibi yüzbaşıya benzediğini görerek şaşırmıştı. Böyle bir şey hiç başına gelmemişti.

Papaz, ihtiyar olduğu için uzun dualar okuyamadı. Konuya dalan Mittler, eski memuriyet senelerini hatırladı. Daima her vakada, kendisi olsaydı ne konuşurdu diye düşünürdü. Şimdi ise etrafında sadece dostlardan oluşan bir küçük grup bulunduğu için kendisini hiç tutamadı. Böylece duanın sonuna doğru papazın yerine geçerek canlı bir hitabeyle vaftiz vazifelerini ve ümitlerini anlattı ve bundan Charlotte'un memnun olduğunu gördükçe konuşmasını uzattı.

Mittler güçlü kuvvetli olduğu için ihtiyar papazın oturmak istediğini düşünemiyordu ve büyük bir kazaya sebep olmak

üzereydi. Çünkü herkesin çocuğa karşı olan durumunu açıklayarak Ottilie'nin sabrını tükettiği bir sırada, ihtiyar papaza dönerek, "Mukaddes peder." dedi. "Şimdi siz Simeon gibi, 'Efendimiz, kullarına selamet ver, çünkü gözlerim bu evin mukaddesini gördü.' diyebilirsiniz."

Artık merasimi dorukta bir noktada bitirmek üzereydi. Fakat bu esnada çocuğu uzattığı ihtiyar papaz, evvela ona doğru eğiliyor gibiydi, fakat sonra süratle yere çöktü. Yere düşmekten güç bela kurtarılan papaz bir koltuğa oturtuldu ise de gösterilen özene rağmen hayata gözlerini kapamıştı.

Ölümle doğumu, tabutla beşiği böyle yanyana görmek ve düşünmek ve bu korkunç karşıtlıkları kendi gözleriyle görmek, yalnız hayalen değil oradakiler için hastalıklı bir işti. Yalnız Ottilie hala sakin bir ifade taşıyan ölüye bir nevi özentiyle baktı. Onun ruhu da ölmüştü, bedeni niçin sağ kalmalıydı ki?

Günün bu hoş olmayan olayı üzerine fanilik, ayrılma ve kaybetmeye dair fikirler ileri sürülürken Ottilie'yi, gece rüyasında gördüğü ve sevgilisinin ve kendisinin varlıklarını bulunduğu sahneler teselli ediyordu. Gece yattığı ve uykuyla uyanıklık arasındaki tatlı his içinde çalkandığı sırada çok aydınlık ve mahrem bir yere baktığı hissini alırdı. Burada Eduard vardı hem de her zamanki elbisesiyle değil, savaşçı kıyafetiyle ve alışılmış olduğundan başka bir vaziyette görünürdü. Ayakta, yürürken, yatarken ve at üstünde. Ama doğal görünürdü. Bütün nüanslarıyla beliren hayalet kendiliğinden ve hayalgücünü zorlamadan karşısına dikilirdi. Bazen Eduard'ın etrafı açık zeminden daha koyu renkte ve hareketli olurdu, bazen de insan, at, ağaç ve dağ şeklinde beliren gölgeleri seçemezdi. Alışıldığı üzere bu manzaradan sonra uykuya dalar ve sakin bir geceden sonra uyandığı zaman huzura ve teselliye eriştiğini hissederdi. Eduard'ın hala yaşadığına ve kendisiyle çok sıkı bir ilişki halinde bulunduğuna kanaat getirdiğini düşünürdü.

Dokuzuncu Bölüm

İlkbahar, biraz geç de olsa, her zamankinden daha canlı ve daha sevimli olarak gelmişti. Ottilie bahçede emeklerinin meyvesini alıyordu. Her şey tam zamanında çimleniyor, yeşeriyor, çiçek açıyordu. Çamlıklar ve yataklar içinde saklanmış olan bitkiler dışardan etki eden doğayı selamlıyor ve artık emeklerin mahsulu, şimdiye kadar olduğu gibi bir ümit olmaktan çıkarak zevkli bir eser haline geliyordu.

Ottilie, bahçıvanı teselli etmeye çalışıyordu. Luciane'nin taşkınlığı yüzünden bazı saksılarda boşluklar açılmış ve bazı ağaçlarda simetri kaybolmuştu. Fakat bahçıvan, mesleğini gayet ciddiye alan, derin duygulu bir adam olduğu için bu teselli ona yetmiyordu. Bahçe sevgisinden başka eğlencesi olmayan bahçıvan, bitkilerin rahatça serpilip yetişmesine taciz edilmesine sinirlenirdi. Bitkiler, inatçı insanlara benzerlerdi; huyuna gidilince kendisinden her şey elde edilebilirdi. Sakin bir bakış, işleri sabırla takip, her mevsimde ve her saatte gerekli olanı yapma, herkesten ziyade bahçıvana yaraşırdı.

Bizim bahçıvan bütün bu meziyetlere fazlasıyla sahipti. Bundan ötürü Ottilie onunla çalışmayı severdi ama, o bir müddetten beri maharetini rahatça gösteremiyordu. Çünkü ağaç ve meyve bahçıvanlığından iyi anlıyor ve portakal, çiçek soğanı ve karanfil yetiştirme hususunda doğayla yarışabilecek maharete sahip bulunuyorsa da, yeni süs ağaçları ve moda çiçekleri kendisine biraz yabancı kalıyordu. Ucu bucağı olmayan bitkiler alemine ve yabancı terimlere karşı bir antipati duyuyor ve sinirleniyordu. Ev sahiplerinin geçen sene yaptıkları şeyleri lüzumsuz masraf ve israf sayıyordu. Özellikle bazı kıymetli bitkiler elden gidiyordu. Kendisine karşı dürüst davranmayan tüccar bahçıvanlarıyla da arası iyi değildi.

Bitkiler kök salıp dal verdikçe, Ottilie de kendisini bu çevreye daha fazla bağlanmış hissediyordu. Tam bir sene evvel buraya bir yabancı ve silik bir varlık olarak gelmişti. O zamandan

beri neler kazanmış ve maalesef neler kaybetmişti. hiçbir zaman bu kadar zengin ve bu kadar fakir olmamıştı. Bu iki duygu her an birbirini kovalayıp öyle çarpışıyordu ki en yakın olanına ilgiyle, hatta sevgiyle sarılmaktan başka çare bulamıyordu.

Eduard'ın sevdiği her şeyin onun ilgisini en fazla çeken şey olması doğaldı. Eduard'ın yakında geleceğini ve onun yerine yaptığı işlerden dolayı teşekkür edeceğini umması için çok sebebi vardı.

Fakat onu Eduard için çalışmaya sevkeden bir sebep daha vardı. Çocuğun bakımını üzerine almıştı. Çocuk süt nineye verilmeyip süt ve suyla büyütülmesi kararlaştırılmış olduğu için Ottilie bakıcılık vazifesini almıştı. Bu güzel mevsimde çocuğun açık havaya çıkması gerekti. Böylece onu kendisi çıkarıyor ve uyuyan çocuğu ilerde kendisine gülümseyecek çiçekler arasında ve onunla beraber büyüyecek fidanlar ve bitkiler ortasında gezdiriyordu. Etrafına bakındığı zaman çocuğun nasıl zengin ve büyük bir muhit içinde doğduğunu görüyordu. Çünkü göz alabildiği kadar her yer onun olacaktı. Bütün bunlara ilaveten baba ve annenin gözleri önünde büyümesi ve yeni ve mesut bir bağ meydana getirmesi ne kadar arzulanırdı.

Ottilie bunları o kadar temiz bir duyguyla diliyordu ki, kendi varlığını unutuyor, yalnız onları düşünüyordu. Bu berrak gök altında, bu parlak güneş karşısında içine doğan duygu şuydu: Aşkın tamamlanması için bencillikten büsbütün uzaklaşmalıdır. Hatta bazı anlarda bu zirveye ulaştığını zannediyordu. O yalnız dostunun iyiliğini istiyordu. Hatta ondan kurtulmaya ve eğer o mesut olursa, bir daha asla görmemeye tahammül edecekti. Yalnız kendisi hiçbir zaman başkasının olmamaya kararlıydı.

Günün bahar kadar güzel geçmesi için her şey hazırlanmıştı. Sonbaharda çiçek açan ve soğuğa rağmen gelişebilen çiçekler bilhassa yıldız çiçeği bol miktarda ekilmişti. Her yere serpilmiş oldukları için toprak üstünde yıldızlı bir gök oluşturacaklardı.

Ottilie'nin hatıra defterinden:

Okuduğumuz veya işittiğimiz ilginç bir fikri hatıra defterimize yazarız; aynı sebeple dostlarımızdan aldığımız mektuplardaki ilginç düşünceleri, orijinal görüşleri, bilgece sözleri de kaydetseydik, fikir servetimiz artardı. Halbuki mektupları bir daha okumamak üzere kaldırırız ve sonunda mahrem kalması için yırtarız. Böylelikle en güzel hayat hatıraları bir daha yerine konmaz şekliyle kaybolur. Bu ihmalimi telafi etmeye karar verdim.

Mevsimler geçiti yine başlıyor. Şükürler olsun, bunun en güzel dönemindeyiz. Menekşeler ve mayıs çicekleri bu dönemin baş kahramanları. Hayatın kitabında onları tekrar görmek ne güzel.

Sokaklarda yatan ve dilenen fakirleri, özellikle çocukları ayıplarız; görmüyor muyuz ki, bunlar yapacak iş buldukları zaman, hemen çalışmaya başlıyorlar. Doğa lütuf hazinelerini açar açmaz, çocuklar arkasına düşüp ekmek parasını çıkarmaya uğraşırlar. Artık hiçbirisi dilenmez; hepsi bir demet çiçek sunar. Sen uykudan uyanmadan önce, onlar çiçek toplamışlardır ve demeti sana verirken çiçek gibi sevimli bakarlar. Bir şey istemeye hakkı olduğunu bilir, acınacak halde görünmezler.

Niçin bazı seneler o kadar kısa, bazıları uzundur? Ve niçin bazı yıllar o kadar kısa oldukları halde hatırımızda uzundurlar? Benim geçmişim işte böyle. Ölümlü olan ile hâki rengin birbirleriyle kucaklaşmasını bahçede olduğu kadar bariz hiçbir yerde göremeyiz. Buna rağmen hiçbir şey bir iz bırakmayacak, kendine benzer bir şey yaratmayacak kadar fani değil.

Kıştan da hoşlanırız. Ağaçlar hayaletler gibi ve şeffaf bir halde karşımıza dikildikleri zaman daha hür yayılabileceğimizi sanırız. Ağaçlarda bir şey yoktur; fakat onların gizleyeceği bir şey de yoktur. Lakin bir defa tomurcuklar ve çiçekler belirdi mi, yaprakların çıkmasını, toprağın canlanmasını ve ağaçların bir varlık olarak karşımıza çıkmasını beklemeye sabrımız kalmaz.

Bir türün en olgunlaşmış örneği, kendi türünü aşar, bambaşka bir şey olur. Öttüğünde bülbül, sadece kuştur. Sonra kendi sınıfını aşar ve her kuşa ötmenin ne olduğunu göstermek ister.

Onuncu Bölüm

Charlotte'un sağlığı ve neşesi yerindeydi. Gözünü ve ruhunu her an meşgul eden gürbüz çocuk, onun neşesiydi. O sayede dünya ile ve mülkü ile bambaşka bir bağ hissediyor. Eski çalışkanlığı tekrar uyanıyordu. Nereye baksa, geçen yıl çok şey yapılmış olduğunu görüyor ve bu yapılanlara seviniyordu. Ottilie ve çocukla birlikte içli bir hisle yosun kulübesine gidiyor, Ottilie çocuğu küçük masanın üstüne koyunca daha iki yerin boş kaldığını görüyor, eski zamanları hatırlıyor, kendisi ve Ottilie için yeni ümitlere kapılıyordu. Genç kadınlar tevazuyla bazen şu veya bu delikanlıya kocam olabilir mi diye bakabilir. Fakat bir kızın veya evlatlığın sorumluluğunu taşıyan daha geniş bir çevrede etrafına bakınır. Şu anda Charlotte'un hali de böyleydi. Bir zamanlar bu kulübede yanyana oturdukları gibi yüzbaşıyla Ottilie'nin birleşmeleri ona imkansız görünmezdi. Yüzbaşının şanslı bir evlilik ihtimalinin kaybolduğunu Charlotte hissediyordu.

Charlotte tepeye doğru çıkmaya devam eder. Ottilie çocuğu taşırken o düşüncelere dalar. Bazen karada da 'gemi battığı' olur. Böyle bir felaketten olabildiğince çabuk toparlanmak güzeldir ve övülmeye değer. Zaten hayat kazanç ve kayba göre ayarlanmıştır. Bir girişimde bulunup da, rahatsız edilmeyen var mı? Girdiğimiz yolun çıkmaz yol olduğunu kaç kereler görmüşüzdür? Gözümüze kestirdiğimiz bir hedeften, daha yükseğine varmak için yoldan saptığımız ne kadar sık olur! Yolcunun yolda arabası kırılır, dökülür ve bu nahoş tesadüf sayesinde bütün hayatına tesir edecek en hayırlı tanışıklıkları yaşarsın. Kader bize her dilediğimizi verir ama kendi takdirine göre.

İşte tepedeki büyük binaya vanrken Charlotte'un kafasından geçen düşünceler bunlardı. Binayı ve etrafını istedikleri gibi buldular. Etraf istendiğinden daha güzel olmuştu. Güzelliği bozan şeyler bertaraf edilmişti. Tabiatın ve mevsimin yarattığı her şey ve arazinin bütün güzelliği tertemiz beliriyor ve göze çarpıyordu. Belli kısımları hoş bir tarzda birleştirmek ve bazı boşlukları doldurmak için dikilmiş olan taze bitkiler yeşeriyordu.

Ev hemen hemen oturulacak hale gelmişti. Özellikle yukarı odalardan çok çeşitli manzaralar görünüyordu. Etrafa baktıkça yeni yeni güzellikler keşfediliyordu. Günün muhtelif saatleri ay ve güneş buradan ne güzel görünecekti! Orada oturmak pek hoş olacaktı. Bütün kaba işleri bitmiş gördüğü için Charlotte'ta yeni bir şeyler yapmak ve yaratmak arzusu uyanıyordu. Bir marangoz, altın yaldızları işleyebilen bir boyacı ve bir duvarcı bulması ve hafif bir düzenleme yapılması yeterli olacaktı. O zaman ev hemen bitmiş olacaktı. Kiler ve mutfak çabuk düzenlendi. Burası köşkten uzak olduğu için gerekli eşyalar bulunmalıydı. İki kadın çocukla beraber yukarda oturuyorlardı. Burasını yeni merkezleri olarak alıp etrafta yeni gezinti yolları keşfetmişlerdi. Bu güzel havada, yüksek bir yerde bulunmanın tadını çıkarıyorlardı.

Ottilie'nin bazen yalnız, bazen çocukla yürümeyi en çok sevdiği yol, rahat bir patika üstünden çınarlara inen yoldu. Sandallardan birisi buraya bağlıydı ve bununla karşıya geçilirdi. Bazen suda gezinti yapmaktan hoşlanırdı. Yalnız bu gezintilere, Charlotte'un telaşlanmaması için, çocuğu almazdı. Her gün köşk bahçesinde bahçıvanı ziyaret etmeyi ve yetiştirmekte olduğu ve şimdi epeyce filizlenmiş olan çiçeklerle meşgul olurken ona yardım etmeyi ihmal etmezdi.

Bu güzel mevsimde, Eduard'ı bir seyahatte tanımış ve parkın çok methini işitmiş olan bir İngiliz ziyaretçinin gelmesi Charlotte'u memnun etmişti. Ziyaretçi, Kont'tan bir tavsiye mektubu getirmiş ve durgun fakat sempatik bir yol arkadaşı olarak mek-

tubu takdim etmişti. Bazen Charlotte ve Ottilie'yle, bazen bahçıvan ve avcılarla, çok defa da arkadaşıyla veya yalnız parkı dolaşan misafir, bu işlerden iyi anladığını gösteriyordu. Epeyce yaşlı olmakla beraber, hayata tat verecek ve onu enterasan yapacak her şeye neşeyle katılıyordu.

Kadınlar ancak o geldikten sonra muhitin güzelliğini tattılar. Tecrübeli gözü her olaya nüfuz ediyor ve evvelce burasını görmediği ve tabiatın verdiğiyle emek mahsülü olanı ayırdedemediği için elde edilen neticeden daha fazla zevk duyuyordu.

Onun katkılarıyla park adeta büyümüş ve zenginleşmişti. Yeni büyüyen bitkilerin ne meydana getirebileceklerini hemen kavramıştı. Parkın yeni bir güzellik yaratılabilecek veya yeni bir şey dikilebilecek her yerini öğrenmişti. Mesela şurada bir pınar görmüştü, temizlenirse yeni yeşillikler meydana getirilebilirdi. Ötede de bir mağara vardı, boşaltılır ve genişletilirse iyi bir dinlenme yeri olabilirdi. Oradan şahane kaya kütlelerini görmek için sadece bir iki ağacın kesilmesi yetecekti. Yapılacak daha işleri olduğu için ev sakinlerini tebrik etti ve acele etmemelerini, yaratma zevkini gelecek seneye de bırakabileceklerini söyledi.

Misafir bu toplantı saatleri dışında da sıkıcı değildi. Çünkü günün büyük bir kısmını seyahatinden başkalarını da faydalandırmak için parkın güzel manzaralarının fotoğrafını çekmekle geçiriyordu. O zaten senelerden beri hoşuna giden semtlerin fotoğrafını çekerdi. Böylece çok güzel ve çok enterasan bir koleksiyon yapmıştı. Yanında bulunan büyük bir çantayı açıyor bazen resimleri göstererek, bazen de anlatarak kadınları eğlendiriyordu. Onlar da bu yalnızlıkta bu kadar rahat bir tarzda dünyayı, sahilleri, limanları, dağları, gölleri, ırmakları, şehirleri, kaleleri ve tarihe ismi geçmiş daha nice şeyleri gördüklerinde seviniyorlardı.

Kadınlardan her birinin özel bir ilgisi vardı. Charlotte tarih bakımından enterasan olan genel olayları, buna karşılık Ottilie,

Eduard'ın anlatmak alışkanlığında olduğu ve sık sık gittiği yerleri görmeyi tercih ediyordu. Çünkü herkes için uzakta veya yakında bazı yerler vardır ki cazip gelir. Herkesin karakterine ve duygusuna veya alışkanlığına uygun düştüğü için çok sevdiği ve heyecanlandığı yerler vardır.

Onun için Ottilie İngilize en çok nereyi sevdiğini ve kendine kalsaydı, nerede oturmak isteyeceğini sordu. İngiliz, aksanlı Fransızcasıyla, birçok yer gösterebileceğini söyledi ve buraları niçin sevdiğini anlattı.

Şimdi nerede oturduğu ve nereye dönmeyi düşündüğü sorusuna kadınları şaşırtan şu cevabı verdi:

"Ben her yeri evim saymaya alıştım. Başkalarının yaptıkları, yetiştirdikleri ve idare ettikleri şeylerden faydalanmaktan daha kolay bir şey bulamadım! Kendi mülküme hasret çekmiyorum. Kısmen siyasi sebeplerden ve daha ziyade oğlumun yüzünden. Uğruna her şeyi yaptığım ve hazırladığım ve kendisine teslim etmeyi ve beraberce zevk sürmeyi düşündüğüm oğlum, bunları hiç benimsemedi; aksine bazıları gibi yüksek umutlar beslediği veyahut da hayatını heder edeceği Hindistan'a gitti.

Evet bu hayat için çok fazla emek harcıyoruz. Orta derecede varlık içinde rahat edeceğimiz yerde huzurumuzu kaçıracak tarzda genişlemeye eğilimliyiz. Şimdi evlerimin, parkımın ve bahçelerimin tadını kim çıkarıyor? Ben değil, benimkiler de değil, yabancı misafirler, casuslar ve huzursuz seyyahlar. Şehir hayatının varlıklarından uzak olduğumuz köy hayatında vasıtalarımız oldukça yarım. Çok sevdiğimiz bir kitabı bulamayız, en çok muhtaç olduğumuz şeyi unuturuz. Evimizi düzenleriz. Fakat yine uzaklara gideriz. Bunu kendi isteğimizle yapmasak bile olaylar, eğilimler, tesadüflerle, mecburiyetler bizi zorlar."

İngiliz, sözlerinin iki kadına derin etki ettiğinin farkında değildi. Zaten durumlarını bildiğimiz bir ailede bile böyle genel fikirlerle karşımızdakini incitmek tehlikesine çok defa maruz

kalırız. Charlotte'un özellikle iyi niyetliler tarafından böyle sözlerle incitilmesi yeni bir şey değildi. Bir kimse düşüncesizlik ve dikkatsizlikle ona nahoş bir şey hatırlattığı zaman fazla acı duymayacak kadar dünyayı tanımıştı. Ama gençliğinin de etkisiyle görmekten fazla sezen ve görmek istemediği şeyden gözünü ayırabilen Ottilie, İngiliz'in bu samimi sözlerinden adeta irkilmişti. Gözünün önündeki perde yırtılmıştı ve ona öyle geliyordu ki şimdiye kadar ev, avlu, bahçe, park ve etrafta yapılan her şey tamanen boşunaydı. Çünkü malın asıl sahibi, bunun zevkine varmamakta ve bu misafir İngiliz gibi dünyayı dolaşmaktadır. Kendisine en yakın ve en sevimli olanlar tarafından en büyük tehlikelere atılmıştı. Ottilie, şimdiye kadar duymaya ve susmaya alışmıştı. Fakat şimdi çok kederliydi ve misafir, açık bir samimiyet ve mahremiyet içinde sözüne devam ettikçe hüznü artıyordu.

"Şimdi ise birçok şeyden mahrum olarak birçok şeyin zevkine varmak için kendimi daima bir seyyah gibi düşünmek suretiyle doğru yolu bulduğuma inanıyorum. Değişikliğe alıştım. Nasıl operada bir değişiklik olmak üzere daima yeni dekorlar isteniyorsa, ben de daima değişiklik istiyorum. Otellerin iyi ve kötüsünde neler bulacağımı bilirim. İsterse iyi, isterse fena olsun, alıştığım şeylerden başka bir şey bulurum ve hepsi bir yere varır. Mecburi bir alışkanlığa bağlanmak yerine keyfe ve tesadüfe kendimi bırakırım. Hiç olmazsa şimdilik, bir şey mi satıldı veya kayboldu, yoksa oturma odam kullanılmaz hale geldi de tamir mi ettirmeye mecbur kalacağım, yoksa sevdiğim bir fincan kırıldı da artık başka fincandan içmenin tadı mı kalmıyor, bütün bu düşüncelerden kurtuldum. Ev yanmaya başlasa bile uşaklarım hemen bavulları yerleştirirler, gezmeye çıkarım. Bütün bu avantajlara rağmen hesap ettiğim zaman, evdekinden daha fazla masraf etmediğimi görüyorum."

Ottilie bu açıklamayı dinlerken yalnız Eduard'ı düşünüyordu. "O şimdi yalnızlık ve hesaplaşmalar içinde sarp yollardan

yürüyor, gamlı ve tehlike içinde harbe katılıyordu. Bu karanlık ve çılgınlık içinde vatandan ve sevinçten mahrum hayata alışıyor ve artık bir şey kaybetmemek için her şeyi elinden atmak zorunda kalıyor" diyordu. Neyse ki, toplantıdakiler bir müddet için ayrılmışlardı. Ottilie yalnız başına gözleri kuruyuncaya kadar ağlayacak bir yer buldu. Bir defa takip edilmeye başlanınca insan kendi kendini eleştirmeye devam eder. İngiliz'in konuşmasındaki açıklık kadar ona acı veren bir şey olamazdı.

Eduard'ın durumunu o kadar acı, o kadar feci buluyordu ki neye mal olursa olsun, onun Charlotte'la birleşmesine yardım etmeye karar verdi. Aşkını ve acısını gizli bir yerde saklayacak ve herhangi bir çalışmayla avunmaya çalışacaktı.

Bu sırada İngiliz'in eşliğindeki anlayışlı ve sakin adam iyi bir izleyici olduğu için konuşmadaki gafın farkına varmış ve dostuna durumun benzerliğini anlatmıştı. İngiliz, ailede olanı biteni bilmiyordu. Halbuki arkadaşı seyahat esnasında doğal ve yapay sebeplerle akıl ve anlayışın, kanunun ve kanunsuzluğun ihtiras ve peşin hüküm meydana getirdiği garip olaylara oldukça dikkat ederdi. Bu sebeple bu evde de olanı biteni ve halen de geçmekte olan olayları hemen öğrenmişti.

İngiliz bir şaşkınlığa düşmemekle beraber olaydan üzüntü duydu. Gaf yapmamak için toplantıda susmalıydı; çünkü yalnız önemli tartışmalar değil, en basit sözler bile oradakilerden birinin derdine dokunabilirdi. "Hatamızı bu akşam telafi edelim ve genel hükümlerden kaçınalım" dedi. "Toplantıda seyahatimiz esnasında öğrendiğimiz ve çantamızı, hafızamızı dolduran belli başlı ve hoş hikayelerden bazılarını anlatalım." İki dost iyi niyetlerine rağmen zararsız bir sohbet yapmayı başaramadılar. Çünkü İngilizin arkadaşı, garip şekilde içli ve korkunç hikayelerle ilgi uyandırdıktan sonra, garip olsa da zararsız saydığı bir hikayeyi anlatmaya başlamıştı. Farkında değildi, bu hikayesi de dinleyicilerine dokunuyordu.

İki komşu ve büyük ailenin çocukları, evlenebilecek şekilde birbirine uygun bir oğlan ve bir kız, ileride bir çift olsunlar diye beraberce büyütülüyordu. Fakat bir süre sonra farkına varıldı ki bu niyet gerçekleşemeyecektir. Çünkü bu iki mükemmel mizaç arasında garip bir antipati hissediliyordu. Belki de birbirlerine fazla benziyorlardı; her ikisi içine dönük tiplerdi. İradeleri sağlamdı, her birisi oyun arkadaşları tarafından sevilirdi. Bir araya geldikleri zaman anlaşamazlar, yalnız oldukları zaman, yapıcı bir mizaç gösterirler, rasgeldikleri zaman birbirlerini kırarlar, bir hedefe doğru rekabet etmez fakat çekişirlerdi. İkisi de iyi huylu ve sevimli çocuklardı fakat birbirlerine kin beslerlerdi.

Daha çocukluk yaşında beliren bu garip hal, yaşları ilerledikçe de devam etti. Oğlan çocuklarının savaş oyunlarını sevmesi, gruplara ayrılması ve birbirleriyle dövüşmesi alışılmış ise de, inatçı ve cüretli kız bir gün bir kafilenin başına geçip diğer bir kafileye karşı öyle şiddetli ve zorlu bir hücuma geçti ki, karşıdaki çocuklar çabuk davranıp kızın silahını elinden almasalar ve kendisini de esir almamış olsalardı, fena halde dayak yiyecekti. Kız öyle inatla karşılık veriyordu ki, oğlan çocuğu kendini kızın hücumundan korumak için ipek kravatını çıkarıp ellerini bağlamaya mecbur olmuştu.

Bu olaydan dolayı kız oğlanı bir türlü affedememişti. Hatta oğlan aleyhine gizli gizli planlar yapıyordu. Nihayet bu garip eğilimlerin uzun zamandır farkında olan anne-babalar anlaşarak bu iki düşman çocuğu birbirinden ayırmaya ve besledikleri evlendirme ümidinden vazgeçmeye karar verdiler.

Oğlan yeni duruma süratle alıştı. Her şeyi kolay öğreniyordu. Büyüklerinin teşviki ve kendi kabiliyeti onu askerlik mesleğine sevk ediyordu. Bulunduğu her yerde kendisini sevdiriyor ve saydırıyordu. İyi kalpliliği dolayısıyla başkalarına yardım ve iyilik

etmeyi severdi. Pek farkında olmadan, tesadüfen karşısına çıkan tek muhaliften kurtulmuş olduğu için mutluydu.

Kız ise birdenbire değişmişti. Yaşı ve artan bilgisi ve bunlardan ziyade dertli bir his onu şimdiye kadar arkadaşıyla oynadığı sert oyundan uzaklaştırmıştı. Sürekli bir şeyin eksikliğini duyuyordu. Etrafında kin beslemeye layık kimseyi bulamıyordu. Kimseyi de sevimli bulmuyordu.

Komşu çocuğundan daha yaşlı, zengin ve asil bir ailenin oğlu sosyetede başka kadınlar tarafından çok sevildiği halde, genç kıza bağlanmıştı. İlk defa olarak kız, etrafında bir dost, bir uşak bulmuştu. Kendinden büyük, daha aydın ve daha iyi vaziyette olan bu delikanlının onu tercih etmesi kızın hoşuna gidiyordu. Sırnaşık olmadan gösterdiği devamlı sadakat ve incelik, yardımları ve kendisi küçük olduğu için ebeveynlerinden istenmiş olması, kızı bu delikanlıya bağlıyordu. Buna gittikçe alışmaya başlamıştı ve başka insanların davranışları da bu hislerini güçlendiriyordu. Ona o kadar çok 'gelin' diye hitap edilmişti ki nihayet kendisini gelin olarak hissetmeye başlamıştı. Onun için ne kendisi ne de bir başkası, çoktandır nişanlısı olarak gördüğü adam yüzükleri takarken hayrete ve tereddüte düşmüştü.

İşin sakin seyrini bu nişan bozmadı. Her iki taraf da memnundu. İçinde bulundukları mevsimi gelecekteki ciddi hayatlarının ilkbaharı olarak yaşamaktan zevk duyuyorlardı.

Bu sırada komşunun uzaklaşan oğlu, mükemmel bir tahsil görmüş ve haklı olarak mesleğinde bir kademe daha yükselmişti. Ebeveynini ziyaret etmek için izinli gelmişti. Oldukça doğal bir tarzda, ama garip bir şekilde komşu güzelinin karşısına çıkmıştı. Kız bu sırada içten bir nişanlılık ve ailevi duygular içerisinde yaşıyordu. Etrafındaki her şeye uyum sağlıyordu. Mutlu olduğunu düşünüyordu, bir bakıma da mutluydu. Fakat şimdi uzun zamandır ilk defa karşısına bir engel çıkmıştı. Artık kin besleme kabiliyetini kaybetmişti. Hatta bencilliğinden kaynaklanan bir

çocukluk kini, şimdi açık bir hayret, sevimli bir gözlem, hoşa giden bir itiraf, yarı isteyerek yarı istemeyerek fakat ihtiyaç duyulan bir yakınlık olarak ortaya çıkıyordu. Bu duyguların hepsi karşılıklıydı. Uzun bir ayrılık uzun bir sohbete vesile olmuştu. Çocukluk yaramazlıklarını bile şimdi yetişkin insanlar olarak şaka konusu yapıyorlardı. O garip kini şimdi dostane ve nazik bir muamele ile telafi etmek istiyor gibiydiler. O zamanki olumsuzlukların yerini şimdi bariz bir takdir almıştı.

Asker delikanlıya göre herşey normal ve hoşa gidecek bir ölçüde kalmıştı. Mesleği, ilişkileri, çalışmaları, iddiaları onu o kadar meşgul ediyordu ki, güzel gelinin dostluğunu özel bir anlam çıkarmadan ve çok görmediği ama gayet iyi anlaştığı nişanlısına teşekkür borçluydu.

Buna karşılık kızın hali bambaşkaydı. O bir rüyadan uyanmış gibiydi.

Komşu çocuğu ile yaptığı mücadele onun ilk aşkıydı ve bu şiddetli savaş bir muhalefet şeklinde beliren ve aynı derecede şiddetli ve bir çok şeye gebe bir eğilimin ifadesiydi. Hafızasını yokladığı zaman komşu çoçuğunu daima sevmiş olduğunu düşündü. Elinde silah düşman gibi onu aradığı günlere gülüyordu. Delikanlının silahını elinden almasını şimdi tatlı bir anı olarak hatırlıyor ve delikanlı ellerini bağlarken heyecanlandığını mutluluk duyduğunu hatırlıyordu. Onun aleyhinde yapmış olduğu her şeyi şimdi onun dikkatini çekmek için masumca kullanıyordu. Bu ayrılığa, içine düştüğü uykuya ve kendisini böyle anlamsız bir nişanlıya bağlamış olan miskin alışkanlığa lanet okuyordu. Artık değişmişti. Hem geleceğe hem geçmişe farklı bakıyordu.

Gizli tuttuğu duygularını birisi keşfetse de derdine ortak olsa, onu eleştiremezdi. Çünkü yanyana geldikleri zaman nişanlısıyla komşu çocuğunu karşılaştırmak mümkün değildi. Birincisine bir dereceye kadar güven esirgenemezse de, ikincisi tam anlamıyla güvene layıktı. Birisi arkadaşlığa elverişli, öteki

eş olmaya layıktı. Daha dikkatli ve olağanüstü haller bakımından iş etraflıca düşünülürse, birincisinin halinden şüphe edilebilirdi. Oysaki öteki tam bir kararlılık içerisindeydi ve güven veriyordu; bu gibi hallerde kadınların doğuştan bir becerileri vardır ve bu duyguyu beslemek için sebeplere ve fırsatlara sahiptirler.

Güzel kız gizlice bu gibi düşüncelere düştükçe ve nişanlı delikanlı lehinde, durum ve vazife hakkında bir şey söyleyemedikçe, onun kalbinde tek taraflı meyli artıyordu. Bir taraftan dünyaya, aileye, nişanlıya kendi başarısı ile çözülmez şekilde bağlanmıştı. Öte taraftan komşu delikanlı, düşüncesini, planlarını ve niyetlerini gizlemiyor ve kıza karşı sadece bir kardeş muamelesi yapıyordu. Yakında gideceği de söyleniyordu. Böylece kızın eski çocukluk ruhu bütün sinsilik ve ceberrutluğu ile uyanıyor ve şimdi daha ileri bir yaşta, daha önemli ve daha tehlikeli bir şekil alıyordu. Evvelce kızdığı, şimdi o kadar çok sevdiği delikanlının alakasızlığını cezalandırmak için ölmeye karar vermişti. Ona sahip olamasa da, hayalen ve pişmanlıkla ebediyen onunla evlenmek istiyordu. Delikanlı onun ölüm manzarasını görmeliydi ve kendisini kızın duygularını anlayamamış ve takdir edememiş olmakla suçlamalıydı.

Bu garip çılgınlık her yerde onu takip ediyordu; fakat duygularını çok farklı şekillerde gizliyordu. Böyle olduğunda tuhaf görünüyordu ve kimse bunun asıl sebebini anlayamıyordu.

Bu sırada dostlar, akrabalar, tanıdıklar eğlenceye alışmışlardı. Gün geçmiyordu ki yeni bir şey ortaya çıkmasın. Bahçede süslenmemiş, şen misafirlere ayrılmamış hiçbir yer kalmamıştı. Komşu delikanlı da yola çıkmadan önce bir ziyafet vermek istiyordu. Bu maksatla nişanlılar ve aileyle sınırlanmış bir iki kişiyi bir göl gezintisine davet etti. İçinde bir salonu, bir kaç odası bulunan ve su üstünde karada olmanın tüm konforuna sahip olan bir yata bindiler.

Bir büyük ırmak üstünde ve müzik sesleri içinde ilerliyorlardı. Davetliler öğle vakti yetenek ve şans oyunları ile eğlenmek

için alt salona girmişlerdi. Hiç boş durmayan delikanlı bir aralık uykuya dalmış olan ihtiyar kaptanın yerine dümene geçmişti. Şimdi gemi iki adanın ırmak yatağını daralttığı yere yaklaştığı için nöbetçi bütün dikkatini kullanıyordu. Bu adacıkların kumluk kıyıları kısmen bir tarafa, kısmen öte tarafa uzanmış olduğu için tehlikeli bir akıntı yapıyorlardı. Bir ara az kalsın kaptanı uyandıracaktı. Fakat kendine güvenerek dar yere doğru gemiyi yürüttü. Bu anda delikanlının güzel düşmanı saçlarında bir çiçek tacıyla güvertede göründü ve çiçekleri alarak ona fırlattı. "Bunu hatıra olarak kabul et." diyordu. Delikanlı, çiçekleri eliyle yakalayarak, "Beni rahatsız etme." dedi. "Bütün kuvvetimi ve becerimi kullanıyorum." Kız, "Artık seni rahatsız etmeyeceğim, beni artık göremeyeceksin" diyerek geminin ön kısmına koştu ve oradan suya atladı. "Kurtarın, boğuluyor!" sesleri duyuldu. Kız, korkunç bir haldeydi. Kaptan gürültüyle uyandı, küreğe sarılmak istedi; fakat misafirleri çıkaracak zaman yoktu, gemi karaya oturmuştu. Bu anda delikanlı ceketini çıkararak suya atladı ve güzel düşmanına doğru yüzmeye başladı.

Su, kendi dilinden anlayanlar için iyi bir dosttur. Usta yüzücü ona hakim olur. Az zamanda delikanlı, suların sürüklediği güzelin yanına vardı, onu tuttu ve taşımaya başladı. Akıntı onları adaların bulunduğu yerlere kadar sürüklemişti. Şimdiye kadar iradesiyle değil, mekanik olarak hareket etmiş olan delikanlı, şimdi kendine geldi, şaşkınlıktan uyandı: Kafasını kaldırarak etrafa bakındı ve nehrin kenarındaki düz yeşillik bir yere doğru var kuvvetiyle küreğe sarıldı. Güzel avını orada karaya çıkardı. Ama kızcağız, bir hayat işareti vermiyordu. Perişanlık içerisindeyken yeşilliğin içerisinden geçen bir yol dikkatini çekti. Kıymetli yükü tekrar sırtına aldı ve görünen bir eve vardı. Evde iyi bir karı koca oturuyordu. Bu kaza ve felaket etrafta çabuk duyulmuştu. Delikanlının istediği her şey yapıldı. Gür bir ateş yakıldı kazazedenin üstüne kürk, deri ve daha ısıtacak ne varsa örtüldü. Şimdi kurtarma arzusu her düşüncenin

üstündeydi. Güzel kızın yarı katılaşmış çıplak vücuduna yeniden hayat vermek için hiçbir şey ihmal edilmemişti. Çalışmalar sonuç verdi. Kız gözlerini açtı, dostunu gördü ve ilahi kollarıyla onun boynuna sarıldı ve bu şekilde uzun zaman kaldı; gözlerinden boşanan yaş seli onu daha çabuk iyileştiriyordu. "Sana kavuştuğum bu anda beni terk edecek misin?" diye bağırdı. "Asla!" dedi delikanlı "asla" Ne dediğini ne yaptığını bilmiyordu. Hemen ekledi: "Kendini koru, kendini koru, kendin ve benim hatırım için kendini düşün."

Şimdi haline bakıyor ve içinde bulunduğu halin farkına varıyordu. Sevgilisinden ve kurtarıcısından utanamazdı. Islak ve sular damlamakta olan delikanlıya kurulanması için izin verdi.

Ev sahibi karı-koca düşündüler. Erkek kendi elbisesini delikanlıya, kadın da bir kadını baştan aşağı giydirmeye yetecek düğün elbisesini kıza verdi. Kısa zamanda iki maceracı sadece giyinmiş değil süslenmişlerdi de. Pek sevimli görünüyorlar, birbirlerine hayranlıkla bakıyorlardı. Karşı karşıya geldikleri zaman sonsuz bir aşkla ve fakat hallerine gülerek, sımsıkı kucaklaştılar. Gençliğin kuvveti ve aşkın şiddetiyle bir iki dakika içinde kendilerine geldiler ve dansa başlamak için müzikten başka bir eksiklikleri kalmadı.

Sudan karaya, ölümden hayata, aile kucağından bir vahşetin kucağına, perişanlıktan hayranlığa, kayıtsızlıktan aşka ve hepsine bir an içinde ulaşmış olmak... Bunu akıl almaz, ya çatlar yahut çıldırır. Böyle bir sürprize katlanabilmek için kalbin yardımı lazım.

Tek bir vücut halindeydiler, geçirdikleri tehlikeyi, korkuyu ve ayrılığı ancak bir müddet sonra düşünebildiler. Geri kalanların yüzüne nasıl bakacaklarını korku ve üzüntüyle düşünüyorlardı. Delikanlı, "Kaçalım mı, saklanalım mı?" diyordu. Boynuna sarılan kız ise, "Beraber kalalım." diyordu. Karaya oturan gemi hikayesini onlardan öğrenen köyün ileri gelenlerinde biri,

bir şey demeden sahile koşmuş, gemi çok çaba harcandıktan sonra yüzdürülmüştü. Yaklaşıyor, kaybolanları bulmak için belli olmayan bir yöne gidiyordu. Köylü, düdük çalarak ve işaret vererek gemidekilere bakıyor ve geminin yanaşabileceği bir yer bularak işaret vermeye devam ediyordu. Nihayet gemi yanaştı. Karaya çıktıkları an çok garip bir sahne oluştu. Nişanlıların anne ve babası ilk olarak karaya çıkmışlardı. Aşık nişanlı az kalsın çıldıracaktı. Sevgili çocukların kurtuldukları haberi henüz alınmıştı ki garip kıyafetleri ile fundalıktan göründüler. Fakat iyice yaklaşmadan tanınmadılar. Anneler, "Kimi görüyorum?" diye bağırıyor, babalar, "Ne görüyorum?" diye haykırıyordu. Kurtulanlar anne babalarının karşısında diz çöktüler: "Sizin çocuklarınızız." dediler. "Biz çiftiz." Kız, "Bizi bağışlayın." dedi. Delikanlı, "Bizi mutlu kılınız." dedi ve etraftakilerin sessizliği içinde ikisi birden bağırdılar, "Bizi mutlu kılınız." ve üçüncü defa tekrarladılar. Bunu kim esirgeyebilirdi?

On Birinci Bölüm

İngiliz, Charlotte'un çok heyacana düştüğünü fark ettiği zaman, hikayesine bir ara verdi, hikayeyi bitirmişti. Charlotte ayağa kalkarak: "Hikayeyi biliyorum." deyip özür dileyerek odadan çıktı. Bu olay, hakikaten yüzbaşıyla bir komşu kızı arasında aynen olmasa bile ana çizgileriyle gerçekleşmişti. Halkın ağzında dolaşa dolaşa ve bir hikayecinin hayal kuvvetinin de zeka ve zevkiyle bunu süsleyince, biraz değişik anlatılmıştı. Ama hikayenin sonu, olduğundan tamamen başkaydı.

Ottilie, iki yabancının arzusuna uyarak Charlotte'u takip etti. Şimdi Lord, evce bilinen veya bunlara akraba olanlara dair bir hikaye anlatmakla yine bir hata işlediklerini ileri sürdü. "Daha fazla pot kırmaktan çekinmeliyiz." dedi. "Burada bize yapılan ikramlara karşı ev sahibelerini memnun edemiyoruz. Uygun bir tarzda veda edelim."

İngilizin arkadaşı, "İtiraf etmeliyim ki" dedi, "beni bu eve

bağlayan bir şey var. Onu iyice öğrenmeden ayrılmak istemiyorum. Lordum, dün fotoğraf makinesiyle parktan geçerken, onlar civarlarında olup biteni farketmeyecek kadar güzel bir yer aramakla meşguldüler. Ana yoldan ayrılarak göl kenarında güzel bir manzara veren tenha bir yere saptılar. Bize eşlik eden Ottilie, sandalla karşıya geçmeyi teklif etti. Yanına bindim ve onun kürek çekmekdeki maharetini zevkle seyrettim.

Sandallarda aynı surette kürekçilik eden birçok güzel kadın gördüğüm İsviçre'den ayrılalıberi dalgaların üstünde bu kadar zevkle sallanmadığımı ona söyledim. Aynı zamanda o yan yola gitmekten niçin çekindiğini sordum. Çünkü bu çekinişte ürkek bir şaşkınlık vardı. 'Eğer halime gülmeyecekseniz' dedi, 'benim için de bir sır olan bu mesele hakkında biraz bilgi vereyim. O yan yola giderken hiçbir yerde hissetmediğim ve nedenini bilmediğim bir ürpertiye uğrarım. Bunun ardından başımın sol tarafında bazen baş gösteren ağrı hemen başlar. Onun için böyle bir duyguya kendimi kaptırmaktan çekinirim.' Karaya çıkmıştık. Ottilie diğerleriyle konuşurken onun uzaktan gösterdiği yeri araştırıyordum. Orada taş kömürü izlerine rasgelince çok şaşırdım. Biraz kazılırsa derinliklerde belki de zengin bir kömür yatağı meydana çıkarılacaktır."

Meselenin müzakeresinde kimse eksik olmazdı. Arkadaşı, Lord'un sabır ve tevazuyla dinlediği aleyhteki iddialarına rağmen, fikrinde ve arzusunda ısrar etti. Arkadaşı tekrar tekrar anlatıyordu. Bu gibi işlerde herkes başarılı olamaz, onun için iş ciddi bir şekilde ele alınmalı ve esaslı olarak araştırılmalıdır. Çünkü canlı ve cansız maddeler arasında şimdi gözümüze ilişmeyen bir takım ilişkiler var olabilir.

Yanında bulunan ve bir kutuya güzelce yerleştirilmiş bulunan altın halka, markasit gibi madeni aletleri ortaya döktü ve ipliğe bağlı madenleri yerdekilerin yanına koydu. "Lordum" diyordu, "yüzünüzde alaycı bir gülümseme var; fakat ziyanı yok, deneyimleyeceğim şey işin bahanesi. Kadınlar döndükleri

zaman burada yaptığımız tuhaf şeyleri görerek şaşırsınlar diye."

Kadınlar geldiler. Charlotte olanı biteni derhal anlamıştı. "Bunlar hakkında çok şey dinledim." diyordu, "fakat etkisini hiçbir zaman görmedim. Her şeyi böyle güzelce hazırladığınıza göre müsaade edin de ben bir deneyeyim."

İngiliz, ipliği eline aldı. Niyeti ciddi olduğu için ipliği sıkı sıkı tutuyordu, sakindi; en ufak bir titreme göstermiyordu. Aynı şey Ottilie'ye yaptırıldı. Ottilie, sarkacı yerde yatan madenler üstünde daha sakin, daha serbest tuttu; bir an geldi ki sarkaç bir fırtınaya tutulmuş gibi altta bulunan cisme göre, daireler veya paraboller çizerek, Lord ve arkadaşının beklediği şekilde, hatta onun tahmininin tam aksi düz bir hat üstünde bir sağa bir sola harekete başladı.

Lord bile şaşırmıştı; fakat arkadaşı keyfinden dört köşe olmuş ve bunu tekrar tekrar deniyordu. Ottilie, başağrısı yine başladığı için, izin isteyinceye kadar bunu deneyimlemeye devam ettiler. Şaşkınlık ve coşku içinde bulunan İngiliz, heyacanla kendi tedavi usulüne uygun hareket ederse, onu bu hastalıktan tamamen kurtaracağını söyledi. Bir an tereddüt içinde kaldılar. Meseleyi derhal kavrayan Charlotte iyi niyetli teklifi reddetti. Çünkü şiddetli antipati duyduğu şeylere, kendi evinde izin veremezdi.

Misafirler gitmişlerdi. Evdekilerde garip bir hissiyat uyandırmalarına rağmen, yine gelseler herkes memnun olurdu. Charlotte bu güzel günleri, çevreden kısmen samimi kısmen adet yerini bulsun diye yapılmış olan ziyaretleri iade etmekle geçiriyordu. Evde çocuğun bakışları ona neşe veriyordu. Çocuk her sevgiye ve her özene layıktı. O bir harika çocuktu ki bakışı, yüzü, sağlığı, hele gittikçe açığa çıkan çift taraflı benzerliği ile pek sevimliydi. Çehre hatları ve tip bakımından çocuk gittikçe yüzbaşıya benziyordu. Gözleri ise Ottilie'ninkinden seçilemez olmuştu.

Bu garip akrabalık ve bundan daha ziyade çocuğun sevilen

bir erkeğin çocuğu olması dolayısıyla Ottilie, ona karşı bir anne, daha doğrusu başka bir türden anne halindeydi. Charlotte bir yere gittiği zaman, çocuk Ottilie ve bakıcıyla kalıyordu. Hanımefendisinin bu çocuğa düşkünlüğünü kıskanan Nanny, ondan ayrılmış, ana babasının yanına gitmişti. Ottilie çocuğu açık havaya çıkarmaya ve gittikçe uzayan gezintilere götürmeye devam ediyordu. Gerektiği zaman, çocuğun karnını doyurmak üzere süt şişesi daima yanındaydı. Bir kitap almayı da unutmazdı. Böylece bir elinde kitap, bir elinde çocuk, gezinirken nefis bir manzara ortaya çıkıyordu.

On İkinci Bölüm

Savaş amacına ulaşmış, Eduard takdir nişanlarıyla süslenerek terhis edilmişti. Hemen kendi ailesini, hissettirmeden sıkı bir gözlem altında tutabileceği ve doğru haberler alabileceği çiftliğe döndü. Bu sakin çiftlik, ona hoş bir ikamet imkanı veriyordu. Bu aralık talimatına göre bir çok şey yeniden düzenlenmiş ve yenilenmişti. Pek geniş olmayan çiçek bahçeleri ve çevresi içe doğru ve daha zevkli geliştirilmişti.

Fevri bir hayat tarzına alışık olan Eduard, çoktandır düşünmekte olduğu bir planı uygulamaya karar verdi. Her şeyden önce şimdi binbaşı olan yüzbaşıyı davet etti. Buluşma çok keyifli oldu. Gençlik dostluklarıyla kan akrabalıklarının bazı önemli avantajları vardı; ne şekilde olursa olsun, hatalı hareketler ve anlaşmazlıklar dostluğu bozamazlar ve eski ilişkiler kısa bir zamanda yeniden kurulabilir.

Eduard dostunu sevinçle karşılarken hatırını sordu ve kendi arzularına uygun şekilde mesut olduğunu işitince sevindi. Yarı şaka ve mahremce, dostunun evlenip evlenmediğini sorunca, o ciddi bir ifadeyle "Hayır." demişti.

"Arkadan konuşmayı sevmem ve sevmemeliyim." dedi Eduard. "Kendi düşüncelerimi ve niyetlerimi hemen açıkla-

malıyım. Ottilie'ye olan aşkımı ve bu savaşa o yüzden gittiğimi biliyorsun. İtiraf etmeliyim ki onsuz bir kıymeti olmayan hayatımı feda etmek istiyordum. Yine itiraf etmeliyim ki matem içine de girmedim. Onunla mesut olmak o kadar güzel, o kadar arzuya şayan bir şeydi ki bundan kurtulmak mümkün değildi. Teselli verici bazı işaretler, Ottilie'nin benim olabileceği inancını ve sanrısını kuvvetlendiriyordu. İkimizin isimlerini içeren kadeh, temel atma merasiminde havaya fırlatıldığı halde parçalanmamıştı. Birisi tutmuştu ve bu sayede benim elime geçmişti. Böylece diyordum ki 'bu münzevi yerde acı dolu saatler yaşadıkça bir evlenmenin mümkün olup olmadığını anlamak için kendimi o kadeh yerine koymalıyım. Bir çılgın gibi değil, yaşamayı ümit eden birisi gibi, gideyim ölümü arayayım; Ottilie uğrunda mücadele bana bir mükafat olsun, düşman mevzilerinde, siperlerde, kuşatılmış kalelerde kazanmak istediğim, fethetmeyi umduğum mükafat Ottilie olsun, Ottilie'yi kazanmak, onu kaybetmemek arzusu içinde hayatta kalabilmek için harikalar yaratayım.' Bütün tehlikelerde bana yardımcı oldu. Fakat şimdi kendimi hedefine varmış, bütün engelleri aşmış ve artık bir manisi kalmamış bir adam olarak görüyorum. Ottilie, benimdir. Bu fikirle onun gerçekleşmesi arasına girecek hiçbir şeyin önemi yok!"

Binbaşı, "Fikirlerine karşı söylenecek ve söylenmesi gereken şeyleri boşa çıkarıyorsun." dedi. "Buna rağmen tekrar etmek gerekiyor. Karınla olan ilişkini bütün aklınla düşünmeyi sana bırakırım. Fakat bu hususta bir netliğe varmak, ona karşı ve kendine karşı borcundur. Bir oğlunuz olduğunu, artık ebedi olarak birbirinize bağlı olduğunuzu ve bu çocuğun hatırı için ve onun terbiyesi ve istikbali uğrunda birleşmeniz gerektiğini nasıl düşünemezsin!"

Eduard, "Kendi varlıklarını çocukları için elzem saymak ebeveynlerin bir kuruntusudur." dedi. "Yaşayan her şey, ekmek ve yardım bulur. Babası erken ölen çocuk gençliğini rahat ge-

çirmese bile, erkenden gözünü açarak hepimizin er geç öğrenmeye mecbur olduğumuz şeyleri vakti zamanıyla öğrenmiş olur. Zaten buna gerek de yok. Biz birçok çocuğun geleceğini temin edecek kadar zenginiz. Bir şahsa o kadar çok servet bırakmak ne vazifemiz olmalı, ne de hayırlı birşeydir."

Binbaşı, bir kaç sözle Charlotte'un kıymetinden ve Eduard'ın onunla olan uzun ilişkisinden bahsetmek isteyince, Eduard sertçe sözünü keserek, "Pek iyi anlıyorum ki bir delilik yapmışız, belirli bir yaşta gençliğe ait arzu ve ümitleri gerçekleştirmeye kalkan, daima kendisini aldatır. Çünkü insanın her yaşının kendine göre bir saadeti, ümidi vardır. Yazık o insanlara ki halleri gereği veya kuruntuları sonucu yanlış yollara saparlar! Birçok olay sırasında insan kararından döner. Hayatın şu veya bu şartı değil, bütün hayat karmaşasının söz konusu olduğu bu işte niçin dönülemesin?" dedi.

Binbaşı, maharetli olduğu kadar esrarlı bir tarzda, Eduard'a karısıyla, ailesiyle dünya ile ve servetiyle olan bağlarını anlatmaktan çekinmedi. Fakat bir tesir elde etmekte başarılı olamadı.

"Bütün bunlar" diyordu Eduard, "savaşta top sesleriyle yerin sarsıldığı, kurşunların vızladığı, sağımda solumda arkadaşlarımın yere yuvarlandığı, atımın vuruldugu, şapkamın delik deşik edildiği sıralarda da aklımdan geçiyordu. Yıldızlı gök kubbe altında, sakin bir gece ateşi karşısında da bu düşünceler zihnimden geçiyordu. Bütün bağlarım karşıma çıkıyordu. Hepsini düşündüm, duydum. Birçok kez bunları kendime mal ederek bir anlaşmaya vardım, artık bu anlaşma nihai kararımdır.

Niçin saklayayım, böyle anlarda sen de yanımdaydın. Sen de düşündüklerim arasındaydın. Zaten çoktan beri birbirimizin değil miyiz? Sana bir şey borçlanmışsam şimdi fazlasıyla ödemek durumdayım. Sen bana bir şey borçlanmışsan buna karşılık verecek haldesin. Biliyorum ki Charlotte'u seviyorsun ve o buna layıktır; ve biliyorum ki sen de ona karşı kayıtsız değilsin.

Senin kıymetini niçin takdir etmesin? Onu benden al; Ottilie'yi bana ver; o zaman yeryüzünün en mesut insanları oluruz."

Binbaşı, "Bana o kadar değerli rüşvet vermek istediğin için" dedi "o derece dikkatli ve kesin konuşmam gerek. Sevgiyle karşıladığım bu teklif, işi kolaylaştıracağı yerde daha da zorlaştırıyor. Senin ve benim adımız geçiyor ve şimdiye kadar bütün bu garip hadiseler içinde lekelenmemiş iki erkeğin isimleri ve kaderleri bahis konusu! Dünya karşısında garip bir duruma düşmek tehlikesine maruzuz!"

Eduard, "Hiç eleştiriye uğramamış olduğumuz için bir defa eleştirilmek hakkımızdır." dedi. "Bütün ömrünce güvenilir bir adam olduğunu ispat etmiş olan bir insanın başkaları için şüpheli görülecek bir hareketi mazur görülebilir. Bana gelince, kendimi tabi tuttuğum son denemeler ve başkaları için giriştiğim tehlikeli ve güç işler dolayısıyla kendim için de bir şey yapmayı haklı buluyorum. Seninle Charlotte'un durumuna gelince, bunu zamana bırakabiliriz. Fakat beni ne sen, ne de kimse kararımdan vazgeçiremez. Bana yardım eli uzatılmak istenirse her şeye razıyım. Beni kendi halime bırakmak veya fikrime muhalefet eden olursa, ne olursa olsun, vahim bir hareket yapmaya kararlıyım."

Binbaşı, Eduard'ın kararına mümkün olduğu kadar direnmek istedi ve kabul ediyormuş gibi görünerek bu ayrılmayı ve bu birleşmeyi mümkün kılacak işlerin şekline sözü getirerek kurnaz bir usule başvurdu. Bu işte, o kadar sevimsiz, yakışıksız zorluklar doğuruyordu ki Eduard'ın neşesi büsbütün kaçmıştı. Sonunda, "Anlıyorum." dedi. "Arzu ettiğimiz şeyleri yalnız düşmanlarımızdan değil, dostlarımızdan da zor kuvvetiyle almak gerek! İstediğim ve vazgeçemeyeceğim şey hususunda kararlıyım, ona mutlaka ve çabuk el atacağım. Böyle işlerde ayakta duran bazı şeyler düşmedikçe ve inat eden bazı şeyler bertaraf edilmedikçe başarılı olunamayacağını bilirim. Düşünmeyle böyle şeyler bitirilemez. Akıl nazarında bütün hatlar birdir ve

bir kefenin karşı gözüne daima denk bir ağırlık konabilir. Onun için dostum, benim ve kendi hatırın için harekete geçmeye, bu düğümü çözmeye ve yeniden düğümlemeye karar ver! hiçbir düşünce seni alıkoymasın. Zaten hakkımızda dedikodu var. Bir defa daha söylenecek, sonra mesele biraz eskiyince unutacaklar ve artık bizimle ilgilenmekten vazgeçeceklerdir."

Eduard, meselenin her cephesini düşünmüş olduğundan, binbaşı teklifi kabul etmekten başka çare bulamadı ve yapılacak işleri ayrıntılarıyla açıklamaya koyularak gelecek hakkında şen, hatta alaycı konuşmalara daldı. Sonra yine ciddi ve düşünceli devam etti: "Her şeyin kendiliğinden olacağı ve tesadüfün bize yardımcı olacağı ümidine kendimizi kaptırırsak, tehlikeli bir aldanışa sürükleniriz. Kendimizi bu yoldan kurtaramayız, huzura eremeyiz ve ben masum olduğum halde, her şeyden suçlu rolüne düşmüş olmaktan nasıl teselli bulayım? Diyelim ki, ısrarımla seni eve kabul etmesi için Charlotte'u ikna ettim. Ottilie de bu değişiklik sayesinde yanımıza geldi. Bundan sonrasına artık biz hakim değiliz."

Eduard: "Ama onları zararsız hale getirmeye ve durumu lehimize çevirmeye gücümüz yeter. Ortaya attığım güzel ve mesut istikbale arkanı dönebilir misin? Ve bunu mümkün zannediyorsan, kendini ve bizi hazin bir mahrumiyete atabilir misin? Hatta eski duruma dönmeyi düşünsek bile, bundan iyi bir sonuç çıkması için sıkıntılı, yakışıksız ve üzüntülü durumlara düşeceğimizi düşünmüyor musun? Beni ziyaret etmek ve benimle beraber yaşamaktan men edilsen, içinde bulunduğun mesut vaziyet seni tatmin edebilir mi? Olan bitenlerden sonra bu netice pek hazin olur! Charlotte ve ben bütün servetimize rağmen acı bir duruma düşerdik. Eğer bazıları gibi sende senelerin, mesafenin bu gibi duyguları törpüleyeceğini ve bu kadar derin çizgileri düzleyeceğini kabul ediyorsan, zaten konuştuğumuz şey, bu senelerdir. Onları acı ve ustalıkla değil, neşe ve ferahlıkla geçirmek gerek. Nihayet işin en mühim tarafı

şu: Dış ve iç durumlarımıza bakarak beklemeye karar versek bile, evimizi terkedecek, özenimizden mahrum olacak ve soğuk ve ahmak bir muhitte harap olacak olan Ottilie'nin hali ne olur? Ottilie'nin bensiz ve bizsiz mesut olacağı bir durum düşün; o zaman her delilden daha kuvvetli bir delil bulmuş olacaksın ve ben onu kabul etmesem bile, meseleyi yeniden düşünmeye hazır olacağım."

Bu meseleyi çözmek kolay değildi. Hiç değilse dostu buna tatminkar bir cevap bulamadı. Onun için bütün bu teşebbüsün ne kadar ciddi, ne kadar düşündürücü ve ne kadar tehlikeli olduğunu tekrar anlatmak ve hiç olmazsa nasıl harekete geçileceğini iyice düşünmek gerektiğini söylemekten başka yapacak bir şey bulamadı. Eduard, bunu kabul etti ama bir şartla: Tamamen anlaşmaya varılıp ilk adım atılmadan binbaşı oradan ayrılmayacaktı.

On Üçüncü Bölüm

Tamamen yabancı ve birbirine kayıtsız insanlar, bir müddet beraber yaşayıp birbirlerine içlerini dökerlerse, aralarında bir dereceye kadar mahremiyet açığa çıkar. İki dost yine beraber oturdukları, her gün ve her saat beraber bulundukları ve birbirlerinden hiçbir şey gizlemedikleri için daha büyük bir mahremiyet ortaya çıkması beklenir. Eski durumlarını tekrar tekrar düşünüyorlardı. Binbaşı şunu düşünüyordu. Charlotte seyahattan döndüğü zaman Eduard'a eş olarak Ottilie'yi düşünmüştü. Bunu düşündükçe kendinden geçen Eduard, çekinmeksizin Charlotte'la binbaşının karşılıklı aşklarından bahsediyor ve yeri gelmişken o aşkı renklendirerek anlatıyordu.

Binbaşı, bu durumu ne tamamen onaylıyordu, ne de tamamen reddediyordu. Fakat Eduard ısrar ediyor, bütün bunları yalnız olası değil, gerekli olduğunu düşünüyordu. Bütün ilgililer, arzularına ulaşmak için boşanmayı kabul etmeliydiler. Bunun ardından evlenmeler gelmeliydi. Eduard, Ottilie'yle se-

yahata çıkmak istiyordu.

Hayal edebileceğimiz en cazip şey, sevgililerin, yeni evlilerin başlamış olan taze hayatlarını yeni bir muhitte tatmaları ve devamında ilişkilerini, değişen bu manzaralar karşısında denemeyi ve kutlamayı ummalarıdır. Binbaşıyla Charlotte, çiftlik, servet ve bu fani alemde gönlün istediği her şey hakkında sonsuz bir özgürlüğe sahip olacaklardı ve herkesi memnun edecek şekilde düzenleme hakları olacaktı. Eduard'ın en büyük fayda beklediği şey şuydu. Annesinin yanında kalacak olan çocuğu, binbaşı terbiye edecek ve kabiliyetlerini kendi görüşüne göre geliştirecekti. Vaftizde çocuğa her ikisinin göbek adı olan Otto ismi boşa verilmemişti!

Bütün bu düşündüklerinde Eduard o kadar kararlıydı ki uygulamaya geçmek için bir gün bile fazla beklemek istemiyordu. İkisi yollarına devam ederlerken, Eduard'ın bir eve sahip olduğu ve orada binbaşının dönüşünü bekleyebileceği küçük bir şehre vardılar. Eduard burada attan indi ve kasabanın içinden dostunu geçirdi. İkisi de at üstünde, hararetli bir konuşma içinde yollarına devam ediyorlardı. Bu esnada birdenbire uzaklardan, yeni yaptırdıkları evi gördüler. Evin kırmızı kiremitlerinin parıldadığını ilk defa farkettiler. Eduard'ı dayanılmaz bir hasret kapladı ve daha bu akşam her şeyin yoluna girmesini istiyordu. O, yakın bir köyde saklanacaktı, binbaşı Charlotte'a meseleyi acil olarak anlatacak; onu şaşırtacak ve bu beklenmedik talep karşısında düşüncesini serbestçe söylemesi sağlanacaktı. Çünkü arzularını ona aktarmış olan Eduard, Charlotte'un acil bir şekilde buna onay vermesini umuyordu. Zira kendisi bundan başka bir şey isteyemiyordu.

Daha şimdiden bu işin olumlu sonuçlanacağını görüyor gibiydi. Bu neticeden, gizlenmiş olan Eduard'ın çabuk haber alabilmesi için, binbaşı eğer gece ise, tabanca sesiyle, birkaç fişekle haber verecekti.

Binbaşı atını köşke doğru sürdü. Charlotte orada değildi.

Tepe üzerindeki yeni binada oturduğunu, fakat şimdi bir komşu ziyaretine gittiğini, belki de bugün dönemeyeceğini öğrendi. Bu sebeple atını bıraktığı otele döndü.

Dayanılmaz bir sabırsızlık içerisinde olan Eduard, saklandığı yerden çıkarak yalnız avcıların ve balıkçıların bildiği patikadan parka vardı ve akşama doğru, parıltısını bu kadar temiz ve güzel ilk defa gördüğü gölün yanındaki fundalığı buldu.

Ottilie, o gün öğleden sonra gölde bir gezinti yapmıştı. Çocuk kucağındaydı ve alışıldık bir şekilde yürürken kitabını okuyordu. Gölü geçerek meşelerin yanına varmıştı. Çocuk uyuyordu, yere çömelerek çocuğu kucağından indirdi, okumaya devam etti. Kitap narin ruhları çeken ve bir daha bırakmayan cinstendi. Böylece zamanı ve saati unuttu ve yeni binaya dönmek için daha uzunca bir yolu olduğunu düşünemedi. İçine dönük haliyle kitabına dalması o kadar sevimli bir manzara meydana getirmişti ki etraftaki ağaçların, fidanların gözleri olup da ona hayran olmaları işten değildi. Batan güneşin son kızıllığı arkasına düşüyor, yanağını ve omuzunu altın bir renge boğuyordu.

Kimseye görünmeden içerilere doğru sokulmayı beceren ve parkı boş, etrafı münzevi bulan Eduard'ın, daha ilerilere gitmeye cesareti vardı. Nihayet fundalıktan geçerek meşelerin yanına geldi, Ottilie'yi gördü. Ottilie'ye de onu görmüştü. Ottilie'ye doğru koşarak ayaklarına kapandı, ikisinin de kendilerini bulmaya çalıştıkları uzun ve sakin bir zamandan sonra Eduard, niçin ve nasıl geldiğini anlattı. Binbaşıyı Charlotte'a gönderdiğini ve müşterek kaderlerinin belki de şu anda gerçekleşmiş olabileceğini, Ottilie'nin aşkından ve Ottilie'nin de onun aşkından hiçbir zaman şüphe etmemiş olduklarını söyledi, onayını istedi. Ottilie tereddüt ediyordu. Eduard ısrar etti. Eskiden olduğu gibi onu kucaklamak istedi. Ottilie çocuğu gösterdi.

Eduard çocuğu gördü ve şaşırdı: "Aman Tanrım!" dedi, "Karımdan ve dostumdan şüphe etmeme imkan olsaydı bu çocuk korkunç bir surette aleyhlerine şahitlik ederdi. Binbaşının

tıpkısı değil mi? Bu kadar benzerliği daha hiç görmedim." "Öyle deme" dedi Ottilie, "herkes sana benzediğini söylüyor." "Bu mümkün." dedi Eduard. O anda çocuk gözlerini açmıştı, iki büyük siyah ve delici göz derinden ve sevimli bakıyordu. Çocuk daha şimdiden dünyaya anlayarak bakıyor, karşısındakileri tanıyor gibiydi. Eduard çocuğun yanına diz çöktü, Ottilie'nin karşısında iki defa eğildi: "Tıpkı senin gibi" dedi. "Bunlar senin gözlerin, fakat bırak senin gözlerine bakayım. Bu çocuğu meydana getirmiş olan uğursuz olayın üstüne bir perde örtelim. Erkekle kadının birbirlerine karşı yabancılaştıkları halde kucaklaştıklarını ve kanuni bir bağın kutsallığını arzularıyla bozduklarını söyleyerek: "Temiz ruhunu ürperttim mi, yoksa söyleyeyim mi, çünkü işler bu safhaya gelmiştir. Charlotte'la olan bağım çözülecektir. Sen benim olacaksın; o halde niçin söylemeyeyim? Neden dolayı bu çocuğun çifte bir zina neticesinde meydana geldiği katı hakikatini ifade etmeyeyim? Bu çocuk, karımla beni bağlayacak yerde, ayırıyor. Bu, varsın aleyhime şahitlik etsin, varsın bu şahane gözler sana başka birinin kollarında senin olduğumu ifade etsin Ottilie, o hatayı ve o cinayeti yalnız senin kollarında ödeyebileceğimi hissetmelisin."

Eduard, binbaşının vermesi kararlaştırılan işareti duyduğunu zannederek yerinden fırladı ve "Yaşasın" diye bağırdı. Halbuki bu ses civar tepelerde avlanan bir avcıdan geliyordu. Sesin arkası kesilmişti. Eduard sabırsızlanıyordu. Ottilie, güneşin dağların ardına geçtiğini yeni fark etmişti. Yukardaki binanın penceresinden güneşin son ışıkları akisler yapıyordu. "Eduard buradan uzaklaş" dedi Ottilie. "O kadar zaman yalnızlık çektik ve o kadar sabrettik, her ikimizin Charlotte'a borçlu olduğumuzu düşün, kaderimizi o belirlesin, ona müdahale etme. Eğer o izin verirse, ben seninim, vermezse vazgeçmeyelim, kararın yakınlaştığını tahmin ettiğine göre bırak bekleyelim. Binbaşıyla buluşacağın köye dön, belki senden alacağı açıklamalar vardır. Bir tabanca sesinin konuşmalarının

sonucunu sana bildirmesi mümkün mü, belki de şu anda o seni arıyor, Charlotte'u bulamadığını biliyorum, belki de aramaya gitmiştir. Çünkü nereye gittiği biliniyor. Charlotte beni ve çocuğu yukarıda bekler."

Ottilie, telaşlı konuşuyordu. Bütün imkanlara başvurmuştu. Eduard'ın yanında mesuttu, fakat şimdi ondan uzaklaşması gerektiğini hissediyordu. "Sevgilim, yalvarırım" diyordu. "Geri dön ve binbaşıyı bekle." Eduard, gözlerine ihtirasla bakıp kollarının arasına alarak: "Emirlerine itaat ediyorum" dedi. Ottilie de kollarıyla Eduard'ı sarıyor ve ince duygularla bağrına basıyordu. Ümit gökten düşen bir yıldız gibi başlarının üstünden geçiyordu. Birbirlerinin olduklarını zannediyorlardı. İlk defa özgürce ve rahat rahat öpüştüler ve güçlükle ayrıldılar.

Gün batmış, alacakaranlık basmıştı. Gölün etrafına nemli bir serinlik vardı. Ottilie heyecan ve telaş içindeydi, karşıdaki dağ evine bakıyor ve Charlotte'u beyaz elbisesiyle balkonda görür gibi oluyordu. Gölün kenarından dolaşmak uzun olacaktı. Charlotte'un çocuğu sabırsızlıkla beklediğini biliyordu. Karşıda çınarlar görünüyordu. Oradan yukarı binaya varabilmek için arada gölden geçmek gerekiyordu. Gözleri ve aklı karşıdaydı. Bu hissin tesiri altında, çocukla beraber sudan geçmenin tehlikesini düşünemiyordu. Sandala doğru koştu, hissetmiyordu ki kalbi çarpıyor, ayakları titriyor ve aklını kaybedecekmiş gibi oluyordu.

Sandala atladı, küreğe yapıştı ve harekete geçti. Sandalı kımıldatmak için kendini zorluyordu. Sol kolunda çocukla kitap, sağ elinde kürek olduğu halde titriyordu. Sandalın içine yığılmıştı. Küreğin biri elinden kaymış, onu tutmak isterken çocuk ve kitap öbür taraftan suya düşmüştü. Çocuğu elbisesinden yakalayabildi; fakat garip bir vaziyette bulunduğu için boş olan sağ eliyle kendini doğrultup ayağa kalkamıyordu. Nihayet çocuğu sudan çekmeyi başardı ama, ama gözleri kapalıydı, nefes almıyordu.

O sırada aklını toparladı. Acısı büyüktü. Sandal gölün ortasında, kürek suda yüzüyordu. Kıyılarda kimse görünmüyordu. Görünse de ne olacaktı? Her şeyden uzaklaşmış bir halde ele avuca sığmaz ve vefasız bir suyun üstünde yüzüyordu.

Önce kendisi birşeyler yapmaya çalıştı, boğulanları kurtarmak için birçok çok şey dinlemişti. Doğum gününün akşamında bile başından böyle bir şey geçmişti. Çocuğu soydu ve kendi muslin elbisesiyle kuruladı. Kendi göğsünü açtı ve ilk defa temiz, çıplak göğsüne canlı bir şey bastı. Ne çare ki o canlı değildi. Talihsiz çocuğun soğuk uzuvları onun kalbinde derin bir yara açıyordu. Gözlerinden sel gibi yaşlar boşanıyor, katılaşmış çocuğun yüzünde bir hareket ve hayat ışığı meydana getiriyordu. Hemen vazgeçmedi, çocuğu şalla örttü ve okşayarak, sıkarak, üfleyerek, öperek bu ücra yerde bulamadığı kurtarma araçlarını telafi etmeye çalıştı.

Fakat nafile! Çocuk kollarında hareketsiz yatıyor, sandal su üstünde kımıldamıyordu. Ama asil ruhu onu yalnız bırakmıyordu. Göğe yöneldi, sandalında diz çöktü ve kaskatı olmuş çocuğu kollarına alarak beyazlığı ve soğukluğu da mermere benzeyen masum göğsünün üstüne kaldırdı. Yaşlı gözlerle göklere baktı ve narin kalbinin her şeyden mahrum olduğu anda da en büyük ümidi beslediği tanrıdan yardım diledi.

Tek tük kıvılcımlanmaya başlayan yıldızlardan umduğu imdat etkisiz kalmamıştı. Hafif bir rüzgar çıkmış, sandalı çınarlara doğru itmişti.

On Dördüncü Bölüm

Ottilie, yeni binaya koştu, cerrahı çağırdı, çocuğu ona teslim etti. Her şeye hazır olan cerrah, küçük cenazeyi alışıldık şekilde adım adım tedaviye çalıştı. Ottilie her şeye yardım ediyordu. Bir başka alemde dolaşıyormuş gibi çabalıyor, gerekli her şeyi getiriyordu. En yüksek mutluluk en acı felaket, şeylerin man-

zarasını değiştirir. Tecrübeli adam bütün emeklerine rağmen Ottilie'nin ümit arayan sorusuna, önce kafasını sallayarak sonra hafifçe "Hayır." cevabını verince, Ottilie tedavinin yapıldığı yatak odasını terk etti. Oturma odasına varır varmaz kanapeye ulaşmadan bitkin bir halde halının üstüne yığıldı.

O anda Charlotte'un geldiği duyuldu. Cerrah, yanındakilere odada kalmalarını söyledi. Kendisi Charlotte'u karşılayacak ve bu duruma hazırlayacaktı. Charlotte odaya girdi ve Ottilie'yi yerde buldu. Kızlardan birisi haykırarak ve ağlayarak onu karşıladı. Cerrah içeri girince Charlotte olanı biteni derhal anladı. Fakat bütün ümidinden hemen nasıl vazgeçecekti! Tecrübeli, usta ve akıllı cerrah ona çocuğu görmemesini rica etti. Yeniden bir şeyler yapacakmış gibi odadan çıktı. Charlotte kanepeye oturdu. Ottilie henüz yerde yatıyordu. Onu kaldırdılar. Kafasını Charlotte'un dizine yasladı. Cerrah girip çıkıyordu. Çocukla meşgulmüş gibi görünüyor, kadınları tedavi ediyordu. Böylece gece yarısı oldu. Ölü sessizliği gittikçe derinleşti. Charlotte artık çocuğun dirilemeyeceğini kavramıştı. Onu görmek istedi. Çocuğu yün bezlere sarılmış ve bir sepete yerleştirilmiş olarak annesinin yanına getirdiler, yalnız yüzü görünüyordu. Sakin ve güzeldi.

Kaza haberi köyde heyecan yaratmış, misafirhaneye kadar yayılmıştı. Binbaşı en kısa yoldan eve gitmişti. Evin etrafını dolaşırken oradan bir şey almaya gelmiş olan bir hizmetçiyi durdurdu ve bilgi aldı. Cerrahı çağırttı, o da geldi. Eski efendisinin tekrar görünmesine şaşmış bir halde durumu anlattı. Cerrah, Charlotte'u binbaşı ile görüşmeye hazırlayacaktı. İçeri girdi. Dolambaçlı bir konuşma açtı ve tartışmayı bir konudan öbür konuya geçirdikten sonra Charlotte'a binbaşıyı hatırlattı. Onun düşündüklerinden, hatıralarından, ilgisinden söz açtı. Böylece binbaşının kapıda beklemekte ve her şeyi öğrenmiş olduğunu ve içeri girmek istediğini söyledi.

Binbaşı içeri girdi. Charlotte onu acı dolu bir tebessümle

karşıladı. Binbaşı, karşısında ayakta duruyordu. Charlotte yeşil ipekten örtüyü kaldırdı, bir mumun hafif ışığından ölü çocuğa bakan binbaşı gizli bir ürpertiyle kendisinin katılaşmış modelini, gördü. Charlotte ona bir iskemle verdi. Böylece susarak bütün gece karşı karşıya oturdular. Ottilie hala Charlotte'un dizleri üstünde sakin yatıyordu. Hafif hafif nefes alarak uyuyor veya uyur görünüyordu.

Şafak söküyordu. Işıklar sönmüştü. İki dost karanlık bir rüyadan uyanıyor gibiydiler. Charlotte binbaşıya bakarak ve metin bir sesle, "Dostum" dedi, "niçin buraya geldiniz? Bu matem sahnesinde bulunabilmek için mi?"

Binbaşı, Ottilie'yi uyandırmak istemezmiş gibi hafif bir sesle, "Bekleyecek, bir giriş yaparak konuya yavaş yavaş girecek bir zaman ve durumda değiliz. İçinde bulunduğumuz durum o kadar korkunç ki, ziyaretimin mühim sebebi bile kıymetini kaybediyor." dedi.

Binbaşı bundan sonra çok sakin ve basit bir tarzda kendisini Eduard'ın gönderdiğini itiraf etti. Kendi serbest iradesinin ve kendi ilgisi doğrultusunda gelişinin sebebini anlattı. İncitmeyen fakat açık bir ifadeyle konuştu. Charlotte bunları sabırla dinledi, ne hayret alameti gösterdi, ne de bir isteksizlik!

Binbaşı sözü bitirince, Charlotte iskemlesini yaklaştırmasını gerektirecek kadar hafif bir sesle: "Böyle bir durumda henüz hiç bulunmadım. Fakat buna benzeyen hallerde kendime daima şunu sordum: Yarın nasıl olacak? Şunu iyi anlıyorum ki birkaç insanın kaderi elimdedir. Yapacağım şey, bence açıktır ve hemen ifade edebilirim. Boşanmayı onaylıyorum. Bu kararı daha önce vermem gerekirdi. Tereddüdüm ve muhalefetim yüzünden çocuğun ölümüne sebep oldum. Kaderin ısrarla takip ettiği bazı şeyler vardır. Bunun karşısına aklın , faziletin, vazifenin ve diğer kutsal şeylerin çıkması fayda etmez. Hoşumuza gitmese de biz ne türlü hareket edersek edelim, alnımıza yazılan olur.

Aslında neler söylüyorum? Esas itibarıyla kader, bilinçsizce

karşı koyduğum kendi arzumu ve kendi kararını gerçekleştiriyor! Ottilie'yle Eduard'ı en uygun çift olarak düşünen ben değil miydim? Onları birbirine yaklaştıran ben değil miyim? Dostum, buna siz de şahit olmadınız mı? Bir erkeğin inadını niçin hakiki aşktan ayıramadım. Onu ve eşini mesut edecek bir dost olarak kalmak yerine niçin onun evlenme teklifini kabul ettim? Şu uğursuz, baygın Ottilie'ye bakınız. Ölüm uykusundan uyansa, beni titreten en tuhaf tesadüfün aleti olarak Eduard'dan gasbettiği şeyi sevgisiyle telafi etmeyi ümit edemezse, nasıl yaşayacak ve nasıl teselli bulacak? O sevgisinin tutkusuyla her şeyi Eduard'a geri verebilir, sevgi her şeye tahammül edebildiği gibi her şeyi telafi de edebilir. Şu an beni hiç düşünmemek lazım!

Aziz binbaşı, yavaşça uzaklaşınız. Eduard'a boşanmayı kabul ettiğimi ve gereğinin yapılmasını kendisine, size ve Mittler'e bıraktığımı söyleyiniz. Geleceğim hakkında endişem olmadığını ve her bakımdan endişesiz olduğumu bildiriniz, önüme konacak her kağıdı imzalayacağım. Yalnız, benden bu işe katılmam, bunu düşünmem ve bunun için uğraşmam istenmemelidir?"

Binbaşı ayağa kalktı. Charlotte ona Ottilie'nin üstünden elini uzattı. Binbaşı bu sevimli ele dudaklarını kondururken, "Kendim için ne umabilirim." diye fısıldadı.

Charlotte, "Size cevabı borçlu kalayım. Utanacağımız bir suç işlemedik, fakat beraberce mutlu olmaya da hak kazanmadık." dedi.

Binbaşı Charlotte'un haline çok üzülerek, ancak zavallı çocuğa acıyamadan uzaklaştı. Hepsinin mutluluğu için böyle bir kurban verilmesini gerekli görüyordu. Ottilie'yi kucağında Eduard'ın kaybına sebep olduğu çocuğunu telafi edecek, başka bir çocukla görüyor; kendi kucağında da bu ölen çocuktan daha fazla kendisine benzeyen bir oğlan çocuk hayal ediyordu.

Binbaşı otelde Eduard'la buluşmak üzere dönerken böyle

tatlı ümitlere kapılıyordu. Hiçbir ateş ve hiçbir tabanca sesi mutluluk verici sonucu haber vermediği için, Eduard bütün gece açıkta binbaşıyı beklemişti. Kazayı haber almıştı. Zavallı çocuğa acıyacak yerde, itiraf etmese bile saadet yolunda bir engeli bertaraf eden bir kader cilvesi gibi görüyordu onu. Bu sebeple kendisine karısının kararını bildiren binbaşının, köye ve oradan küçük şehire dönerek icap eden şeyi düşünmek ve yapmak hususundaki teklifini, derhal kabul etti.

Binbaşı gittikten sonra, Charlotte ancak bir kaç dakika düşünceleriyle başbaşa kalabildi. Çünkü Ottilie hemen doğrulmuş ve iri gözlerle dostuna bakmaya başlamıştı. Başını Charlotte'un dizinden çekerek ayağa kalktı.

Bu şahane çocuk, dayanılmaz bir cazibe ve ciddiyetle: "Aynı hal ikinci defa olarak başımıza geliyor," dedi. "Sen bir zamanlar demiştin ki, insanların hayatında aynı olaylar aynı şekillerde ve daima kritik anlarda tekrarlanır. Bu gözlemi doğru buluyorum ve sana bir şey itiraf etmeye mecburum:

Annemin ölümünden hemen sonra küçük bir çocuk olarak iskemlemi sana yaklaştırmıştım. Sen şimdiki gibi kanepede oturuyordun. Başım senin dizlerindeydi. Uyumuyordum, uyanık da değildim, dalgındım. Etrafımda olan bitenleri hissediyor, bütün konuşulanları pek açık olarak işitiyordum. Buna rağmen kımıldayamıyor, bir şey söyleyemiyordum. İstesen de aklıma sahip olduğumu gösteremiyordum. O sırada sen bir dostunla bana dair konuşuyordun. Fakir bir yetim olarak kalışıma üzülüyordun. Benim muhtaç halimi ve mesut bir talih yıldızı üstüme doğmazsa ne sıkıntılar çekeceğimi anlatıyordun. Küçük aklımla bunlardan mana çıkarıyordum. Öğütlerinize göre yaşadım, beni sevdiğin, koruduğun ve evine kabul ettiğin bu zaman zarfında ve ondan sonra da hareketlerimi o tavsiyelere göre ayarladım.

Fakat sonra o yollardan saptım, kurallarıma itaatsizlik ettim. Hatta itaat hissini kaybettim. Şimdi korkunç olaydan sonra es–

kisinden daha acıklı olan durumumu bana tekrar anlatıyorsun. Dizlerine yatarak ve yabancı bir alemden gelmiş gibi yarı donmuş bir halde, bir defa daha kulaklarımda hafif sesini duyuyorum. Halimi öğreniyorum. Kendi kendimden üşüyorum. Fakat o zaman olduğu gibi şimdi de bu yarı uyku halinde hayatıma yeni bir yol çiziyorum.

Ben karar verdim, bu kararımın ne olduğunu hemen öğreneceksin: hiçbir zaman Eduard'ın olmayacağım. Tanrı, saptığım cinayet yolunu korkunç bir tarzda bana gösterdi. Bunun cezasını çekmek isterim. Kimse kararımdan beni alakoymasın! Aziz ve sevgili dostum, tedbirlerini buna göre al. Binbaşıyı geri çağır ve hiçbir şey yapılmamasını yaz, o giderken kımıldamaya kadir olamadığım için korku içindeyim. Ayağa kalkmak ve haykırmak istiyordum. Onu buradan böyle günahkar ümitlerle yollamamalıydın!"

Charlotte, Ottilie'nin halini görüyordu. Fakat umuyordu ki zamanla ve telkinle fikirleri değişebilir. Geleceğe, ümide ve acıların azalacağına dair bir kaç söz söylemek istediği zaman, Ottilie isyanla: "Hayır," dedi, "beni tahrik etme ve bana ihanet etme, senin boşanmayı kabul ettiğini duyduğum anda aynı gölde, hareketimin ve cinayetimin cezasını çekmeye karar verdim."

On Beşinci Bölüm

Saadetle ve dostça bir arada yaşamakta olan akrabalar, dostlar ve ev halkı, olan biten işlerden veya olması gerekenlerden lüzumsuz bir şekilde gereğinden fazla bahsederler ve birbirlerine niyetlerini, girişimlerini, uğraşlarını tekrar tekrar anlatarak karşılıklı tavsiyelerini kabul etmeden bütün hayatı öğüt vererek ele alırlarsa, mühim anlarda, insanın yabancıların yardımına çok muhtaç olduğu görülür. Her birey kendisine döner, kendi başına çalışır ve kullandıkları araçları birbirlerinden gizlerler. Böyle olduğu halde işin neticesi, maksatlar ve elde edilen başarılar yine ortak bir eser sayılır. İki kadın dost arasında o

kadar garip ve bahtsız olaylardan sonra, birbirini iyilikle korumak şeklinde beliren sakin ve ciddi bir durum meydana gelmişti. Charlotte çocuğu gizlice kiliseye gönderdi. Orada bir uğursuzluğun ilk kurbanı olarak uyuyacaktı. Kendisinin yardımına ilk muhtaç olan Ottilie idi. Hissettirmeden onunla mükemmel bir tarzda meşgul oluyordu. Bu ilahi çocuğun Eduard'ı ne kadar sevdiğini biliyordu. Felaketin gerçekleştiği sahneleri kısmen Ottilie'den, kısmen binbaşının mektuplarından yavaş yavaş öğrenmişti.

Bir taraftan da Ottilie, Charlotte'un o günlerdeki hayatını kolaylaştırmaya çalışıyordu. Samimi ve konuşkandı, ama hali hazırdan ve yakın geçmişten hiç bahsedilmiyordu. O daima her şeye dikkat eder, her şeyi gözlemlerdi. Çok şeyler biliyordu. Bu bilgiler, şimdi meydana çıkıyordu. Hala böyle kıymetli bir çifti birleşmiş görmeyi ummakta olan Charlotte'la sohbet ediyor, onu oyalıyordu.

Ottilie'nin durumu başka idi. Sırrını dostuna açıklamıştı. Artık ev işleriyle ilgilenmiyordu. Kararıyla ve pişmanlığıyla o felaketin ve talihsizliğin yükünden kurtulmuştu. Artık sonra birbirlerini lütufkar bir şekilde koruma şeklinde nefsine hakim olmasına lüzum yoktu. Kalbinin derinliklerinde, kesin vazgeçme kararı sayesinde kendi kendisini affetmişti. Bu karardan gelecekte de vazgeçmeyecekti.

Bir müddet böyle geçti. Charlotte evin, parkın, göllerin, kayaların ve ağaç koyuklarının, kalplerindeki matemi ne kadar tazelediğini hissediyordu. Yer değiştirme ihtiyacı belirmişti. Fakat bunu nasıl yapacaklarını bilmiyorlardı.

İki kadın beraber mi yaşamalıydı? Eduard'ın eski arzusu ve eski tehditleri ve konuşmaları bunu icap ettiriyordu. Yalnız büyük iyi niyetlerine, makul olmalarına ve kendilerini zorlamalarına rağmen bir arada bulunmaları acı geliyordu. Konuşmaları kaçamaklıydı. Bazen bir sözü ancak kısmen anlamayı isterlerdi. Bazen de bir tabiri anlayışlarıyla değilse bile duygu-

larıyla yanlış yorumluyorlardı. Birbirlerini incitmekten korkuyorlardı. Halbuki en çok inciten, bu korkuydu.

Yer değiştirmeyi ve hiç olmazsa bir müddet için ayrılmayı isteseler bile, eski bir mesele ortaya çıkıyordu. Ottilie nereye gidecekti? Evvelce çok ümitli oldukları kızlarına, bir oyun arkadaşı bulmak için zengin bir aile Ottilie'yi istemiş fakat bu kabul edilmemişti. Kontes'in son gelişinde ve mektuplarında Ottilie'yi oraya göndermesi Charlotte'a bildiriliyordu. Şimdi, bu bahis açıldı. Ottilie, modern alem denen bir çevreye gitmeyi reddediyordu.

"Sevgili teyze." diyordu. "İnatçı ve budala görünmemek için başka şartlar altında sır olarak tutmam gereken bir şeyi ifade etmeme izin verin. Kabahati olmasa bile, bedbaht olmuş bir adam, korkunç bir şekilde damgalanmıştır. Bulunduğu yerde bir nevi tiksinti uyandırır. Herkes onda, iftira edilen korkunç hali görmek ister, herkes ona karşı hem meraklı hem de çekingendir. Böylece içinde korkunç bir olay geçmiş olan bir ev, bir şehir, içine giren herkese dehşet verir. Oraya gün ışığı düşmez ve yıldızlar ışıklarını kaybederler.

Böyle talihsizlere karşı insanların gösterdiği boşboğazlık, kaba ısrar ve yakışıksız alicenaplık büyük de olsa belki mazur görülebilir. Böyle konuştuğum için beni affet. Luciane'nin evin bir odasında oturup duran o zavallı kızcağızı ortaya çıkararak, iyi niyetle de olsa, onu oyun ve dansa zorlamak istemesi beni çok üzmüştü. Zavallı çocuk gittikçe daha titrer bir halde nihayet baygın düştüğü, onu kollarıma aldığım ve sosyetenin irkilerek talihsiz çocuğa karşı gizli bir merak gösterdiği zaman, aynı akıbete uğrayacağımı düşünmemiştim. Fakat acılarım bugün de o gün gibi hakiki ve kuvvetlidir. Şimdi bu acı beni yönlendirebilir ve böyle olaylara sebebiyet vermekten kendimi koruyabilirim."

"Sevgili çocuk." dedi Charlotte. "Hiçbir yerde insanların bakışlarından kurtulamayacaksın; içimizde bu gibi duygulara rahatça kendimizi verebileceğimiz manastırlarımız da yoktur."

Ottilie, “İnziva, hür olabileceğimiz bir diyar değildir.” dedi. En güzel özgürlüğü etkili olabildiğimiz yerde aramalıyız. Bütün günah çıkarmalar, bütün vazgeçişlerin bizi takip etmeleri kaderimizde yazılısıyla, bizi akıbetimizden koruyamazlar. Elalemin eğlenmesi için bir temaşa konusu olmak bana iğrenç gelir ve beni korkutur. Ama beni, işte şevkle çalışır ve görevimi yorulmadan yaparken görürlerse, o zaman herkesin bakışına tahammül edebilirim. Çünkü Tanrının bakışından çekinmeye ihtiyacım kalmaz.”

Charlotte, “Yatılı okul sana cazip gelmiyorsa tahminimde çok aldanmış olacağım.” dedi. “Evet.” dedi Ottilie, “İnkar edemem. Garip bir tarzda terbiye edilmiş olan bizler, başkalarının normal terbiyelerine memur edilirsek bunu mutlu bir kader sayarız. Tarihte büyük ahlaki suçlar neticesinde çöle çekilmiş insanların orada umdukları gibi, gizli ve yalnız kalamadıklarını görmüyor muyuz? Bu gibilerin sapkınları, doğru yola getirmeyi davet edildikleri olmuştur. Bu terbiye işini hayatın iz dolu yollarına alışmış olanlardan daha iyi kim başarabilir? Böyleleri bahtsızlara yardım etmek için davet edilirler. Bu işi artık yeryüzünde daha büyük bir felaketle karşılaşması mümkün olmayanlardan daha iyi kim başarır?”

“Sen garip bir kaderi tercih ediyorsun.” dedi Charlotte. “Sana muhalefet etmek istemem, bu belki mümkündür, yalnız ümit ederim ki kısa zaman için.”

Ottilie, “Bana bu tecrübe imkanını bağışlamak istediğiniz için size ne kadar müteşekkirim.” dedi. “Böbürlenmeden söyleyebilirim ki ben bunda başarılı olacağım. Sonradan geçirdiğim imtihanlara göre bir hiç derecesinde olan bir takım imtihanlar geçirdiğim yeri hatırlıyorum. Genç öğrencilerin şaşkınlıklarını neşeyle seyredeceğim! Onların çocukça acılarına gülecek ve elimin hafif temasıyla, onları hatalardan koruyacağım! Mesut adam, mesutlara amirlik etmeye elverişli değildir. Çok şey görüp geçirmiş olanın kendisinden ve başkalarından çok şey

istemesi insan tabiatı gereğidir. Yalnız bir felaketten sonra kendisini toplamış olan adamdır ki, azıcık bir saadetin bile zevkle tadılması gerektiğini kendisine ve başkalarına aşılayabilir."

Charlotte "Düşündüklerinize karşı bazı düşüncelerimi ve bazı tekliflerimi söylemek istiyorum ki bana işin en mühim tarafı gibi geliyor. Senden değil üçüncü bir şahıstan bahsedeceğim. İyi kalpli, akıllı, uslu ve dindar müdür yardımcısının düşüncelerini biliyorsun. Yürüdüğün yolda, sen onun için, her gün daha kıymetli ve daha lüzumlu olacaksın. Daha şimdiden sensiz yaşamak istemiyor. Senin yardımına alıştıktan sonra, artık işlerini sensiz yürütemeyecektir. Yani başlangıçta ona yardımcı olacaksın, fakat sonra işini bozmuş olacaksın." dedi.

Ottilie, "Kader yüzüme hiç gülmedi." dedi. "Beni seven, iyi şeyler beklememelidir. Bu adam dost olarak iyi kalpli ve anlayışlı olduğu gibi ümit ederim ki bana karşı olan davranışlarında iyi olacaktır. Yardımcı bende; kendisini, görünmeden kavrayan ve korkunç kuvvetlerin karşısında koruyan Tanrıya vermek suretiyle insanları büyük kötülüklerden esirgeyecek bir şahıs görmelidir."

Charlotte, Ottilie'nin bu samimi sözleri üzerine düşünceye daldı. Birçok kez, sessizce Ottilie'nin Eduard'a yaklaşmasının mümkün olup olmadığını araştırmıştı. Fakat en küçük bir ümit, en küçük bir şüphe ve bu işten en hafif bir şekilde bahsetmek bile Ottilie'yi çok sarsıyordu. Hatta bir defasında cevaptan kaçınamadığı için bu husustaki fikrini açıkça söylemişti.

Charlotte, "Kararın Eduard'dan vazgeçmek ise ve bu kesin ve değişmez bir kararsa, onu tekrar görmekten sakın." dedi. "Sevdiğimizden uzaklarda bulunduğumuz zaman, aşkımız ne kadar şiddetliyse dışa olan ihtirasımızı içe çevirerek nefsimize o derece hakim oluruz. Halbuki vazgeçebileceğimizi umduğumuz sevgili, birdenbire vazgeçilmez bir halde karşımıza çıkınca hatamızı anlarız. Şimdi kendince en uygun gördüğün hareketi yap. Kendini dene, hatta şimdiki kararını değiştirirsen iyi olur.

Ama kendi özgür iradenle. Ancak bir tesadüf sonucu veya bir sürprizle eski durumuna sürüklenme! O zaman ruhunda bir tereddüt açığa çıkar ki dayanılmaz bir şeydir. Bu adımı atmadan, seni hangi yola götüreceği bilinmeyen bu yeni hayata başlamadan önce ebedi olarak Eduard'dan vazgeçip geçemeyeceğini bir defa daha düşün! Bu hususta karar verirsen artık onunla görüşmeyeceğine, seni arasa ve ısrar etse de bir konuşmaya yanaşmayacağına dair seninle bir anlaşma yapalım." Ottilie bir an bile düşünmeden, kendi kendisine verdiği sözü Charlotte'a da tekrarladı. Charlotte şimdi, Eduard'ın Ottilie'den ancak kendi yanında bulunduğu müddetçe vazgeçebileceğini düşünüyordu. Bu sırada durum o kadar değişmiş ve o kadar çok şeyler olup bitmişti ki evvelce verdikleri söz artık geri alınmış sayılabilirdi. Buna rağmen Charlotte, Eduard'ı üzecek herhangi bir girişimde bulunmayı hiç düşünmüyordu. Bu sebeple Mittler, Eduard'ın düşüncelerini araştıracaktı.

Mittler, çocuğun ölümünden beri kısa da olsa Charlotte'u sık sık ziyaret ediyordu. Karı-kocanın birleşmesini 'artık imkansız hale getirmiş olan bu kaza, onu çok etkilemişti. Buna rağmen kendi yaradılışına göre ümidi kesmeyerek Ottilie'nin verdiği karara için için seviniyordu. Zamanın acıları dindireceğine güveniyor, karı-kocayı hala birleştirebileceğini düşünüyordu. Arada geçmiş olan hadiseleri evlilik, aşk ve sadakatin sınavları olarak yorumluyordu.

Charlotte binbaşıya; Ottilie'nin ilk açıklamalarını Mittler'e derhal yazıyla bildirmiş ve Eduard'ın yeni bir çabaya girmemesi, sakin durması ve güzel çocuğun tekrar kendine gelmesini beklemesi için rica etmişti. Olup biten başka şeylerden de gerekli olanları bildirmişti. Şimdi Eduard'ın durumunda bir değişiklik yapmak gibi ağır bir misyon Mittler'e düşüyordu. İnsanın olacak şeylere onay vermekten ziyade olmuş şeyleri kabule meyilli olduğunu bilen Mittler, Charlotte'u Ottilie'nin derhal yatılı okula gitmesi için ikna etti.

Böylece, Mittler gittikten sonra seyahat hazırlıkları yapıldı. Ottilie eşyasını topladı. Charlotte görüyordu ki o, ne güzel bavulu, ne de onun içinden bir şeyi almaya yanaşmıştı. Charlotte, susuyor ve susan çocuğu kendi haline bırakıyordu. Seyahat günü gelmişti. Charlotte'un arabası Ottilie'yi ilk gün, tanıdık bir otele götürecek, ikinci gün yatıla okula ulaştıracaktı. Nanny ona eşlik edecek ve onun hizmetçisi olarak kalacaktı. Bu ihtiraslı kızcağız, çocuğun ölümünden sonra yine Ottilie'ye sokulmuştu. Tabiatları ve mizaçları bakımından ona bağlıydı. Hatta gösterdiği samimiyetle ihmalini gidermek ve kendisini tamamen efendisine vakfetmek istiyordu. Şimdi onunla birlikte seyahat etmek, başka yerler görmek mutluluğu içinde kendinden geçiyordu. Çünkü şimdiye kadar doğum yerinden başka bir yer görmemişti. Şimdi, köşkten köye, anne-babasına ve akrabalarına koşarak saadetini bildirecek ve veda edecekti. Fakat aksilik bu ya, bir kızamık hastasının odasına girmiş, hastalığı kapmıştı. Seyahati geciktirmek istemiyorlardı. Ottilie de bunda ısrar ediyordu. O, yolu biliyordu, ineceği otelin sahiplerini tanıyordu. Köşkün arabacısı götürebilirdi. Endişe edecek bir şey yoktu.

Charlotte buna karşı çıkmadı. O da hayalen bu muhitten uzaklaşmıştı. Yalnız Ottilie'nin köşkte oturduğu odayı binbaşı gelmeden evvelki şekliyle Eduard için düzenlemek istiyordu. Eski bir mutluluğu tekrar elde edebilmek ümidi insanın içinde ikide bir alevlenir. Charlotte'un ise böyle ümitler beslemeye hakkı vardı; hatta buna mecburdu.

On Altıncı Bölüm

Mittler, mesele hakkında Eduard'la görüşmeye vardığında onu yalnız, başı sağ eline dayanmış ve kolu masaya yaslanmış halde buldu. Çok sıkıntılı görünüyordu. “Yine başınız mı ağrıyor?” dedi Mittler. “Evet ağrıyor.” dedi Eduard. “Fakat şikayetçi değilim, çünkü bana, Ottilie'yi hatırlatıyor. Belki de şimdi kafasını sol koluna dayamış bir halde, o da baş ağrısı çekiyor.

Belki benden fazla çekiyor. Ben de niçin onun gibi tahammül etmeyeyim? Bu ağrılar bana şifa veriyor. Hatta ağrıyı arzuluyorum. Çünkü başım ağrıdığı zaman onun tahammülü, bütün meziyetleriyle birlikte gözlerimin önünde daha açık, daha canlı beliriyor. Tahammül için gereken büyük vasıfları, ancak acı halinde hissederiz."

Mittler dostunu bu derece yardıma ihtiyacı olduğunu görünce üstüne düşeni yapmakta gecikmedi. Yalnız söyleyeceklerini, olayların gidişatı sırasıyla ve parça parça anlattı. Eduard bunlara karşı hemen hiçbir fikir beyan etmedi. Söylediği sınırlı sözlerden anlaşılıyordu ki, o da herşeyi kadınlara bırakmıştı. İçinde bulunduğu acı, onu her şeye karşı kayıtsız bir hale getirmiş gibiydi.

Yalnız kalınca ayağa kalktı ve odada gezinmeye başladı; artık acısını duymuyordu ve kendisinden başka şeylerle meşguldü. Mittler'in açıklamalarından da aşkını hayal etmeye başlamıştı. Hayalinde Ottilie'yi yalnız, bildiği bir yol üzerinde ve otelin tanıdık bir odasında görüyor ve hemen odaya giriyordu. Düşünüyor, muhakeme ediyor, daha doğrusu düşünmüyor, muhakeme etmiyor, yalnız istiyor ve diliyordu. Onu görmesi ve onunla konuşması gerekti. Niçin, nasıl ve bu ne sonuç verir? Bunu hiç düşünmüyordu. Karşı koyamadığı bir kuvvet altındaydı.

Oda hizmetçisine ulaştı ve Ottilie'nin hareket günü ve saatini soruşturdu. Sabah oluyordu. Eduard Ottilie'nin geceleyeceği otele, tek başına atla gitmeyi ihmal etmedi. Pek erken varmıştı. Şaşıran otelci kadın, onu sevgi ile karşıladı; çünkü ona bütün bir aile saadetini borçlu idi. Askerlikte pek cesur hareket etmiş olan oğluna Eduard bir madalya vermişti. Yalnızca şahit olduğu cesaretini, ordu kumandanına anlatmış ve kötüniyet sahibi olanların ortaya çıkardıkları engelleri bertaraf etmişti. Otelci kadın nasıl hizmet edeceğini bilmiyordu. Süslü odayı boşalttı, gardırop ve erzak odası vazifesi gören bu odayı kabil olduğu kadar derleyip topladı. Eduard'a az sonra bir kadının geleceğini

haber verdi ve kendisi için arka taraftaki odayı şöyle böyle döşetti. Otelci kadına mesele esrarlı görünüyordu. Bu işle alakasını ve çabasını gördüğü efendisine hizmette bulunmak hoşuna gidiyordu. Eduard akşam oluncaya kadar bu uzun günü hangi duygularla geçirmişti! İçinde Ottilie'yi göreceği odayı inceden inceye düşünüyordu. Oda, ev mahremiyeti içinde, ilahi bir ikametgah gibi göründü ona. Neler düşünüyordu? Ottilie'ye sürpriz mi yapmalıydı, yoksa onu hazırlamalı mıydı? Nihayet ikincisini yapmaya karar verdi. Masaya oturdu ve yazmaya başladı. Bu mektup Ottilie'ye verilecekti.

Eduard'dan Ottilie'ye:

Her şeyden fazla sevdiğim; sen bu mektubu okurken ben yakınındayım. Şaşmamalı, irkilmemelisin. Benden çekinmen için hiçbir neden yok. Seni zorlamayacağım, sen istemedikçe sana görünmeyeceğim.

Öncelikle kendi vaziyetini düşün Ottilie'm. Kesin bir adım atmaya niyetli olmadığın için sana ne kadar müteşekkirim! O adım çok önemlidir. Bunu yapma. Bir nevi ayrılış yolu üzerinde bulunduğumuz şu anda bir defa daha düşün, benim olamaz mısın? Benim olmak istemez misin? Bununla bana ne büyük bir lütuf yapmış olacaksın!

Bırak seni bir defa daha göreyim, görerek sevineyim. Bu güzel soruyu bağırarak kendi ağzımla haykırayım. Sen de cevabını güzel ağzınla ver. Ottilie göğsüme, zaman zaman dinlendiğin ve daima senin olan göğsüme yaslan.

Bunları yazarken büyük hasretle beklediği şeye yakın olmak ve az sonra onun yanında olmak duygusu ona heyecan veriyordu. Şu kapıdan girecekti, bu mektubu okuyacaktı ve uzun zamandır hasretini çektiği kadın, endamıyla her zamanki gibi karşısına dikilecekti. Acaba hala aynı insan mıydı? Bedeni ve düşünceleri değişmiş miydi? Kalem hala elindeydi ve düşündüğü gibi yazmak istiyordu. Fakat araba avluya girmişti, hemencecik mektubuna şunları ilave etti:

Geldiğini işitiyorum, kısa bir an için hoşçakal.

Mektubu katladı, zarfın üzerini yazdı. Mühürlemeye vakit yoktu. İçinden geçip koridora varmayı düşündüğü odaya attı kendini. O anda hatırladı ki saatini ve zarfını masada bırakmıştı. Ottilie ilk olarak bunları görmemeliydi. Yerinden fırladı, onları geri almayı başardı. Ön salonda misafire yol gösteren otelci kadının sesi işitiliyordu. Oda kapısına koştu, fakat kapalıydı. Anahtarı içeri girerken aşağı atmıştı. Kilit kapalı kalmıştı. Kapıyı zorladı, açılmadı. Bir ruh gibi kapının içinden sıvışmayı ne kadar isterdi! Nafile! Kapının ardına saklandı, Ottilie odaya giriyordu. Eduard'ı gören otelci kadın dışarı çıktı. Eduard, Ottilie'den bir an için olsun gizlenemedi. Yanına vardı. Böylece sevgililer en tuhaf bir biçimde karşı karşıya gelmiş oldular. Ottilie hareket etmeden, Eduard'ın yüzüne ciddi ve sakin bakıyordu. Eduard'ın kendisine yaklaşmak için bir hareket yaptığını görünce masaya kadar geri çekildi. Eduard'da geri çekildi. "Ottilie," dedi, "bırak da bu korkunç sessizliği bozayım. Biz karşı karşıya duran gölgeler miyiz? Her şeyden evvel dinle! Beni hala burada görmüş olman tesadüftür. Seni hazırlamak üzere yazılmış olan mektup yanında duruyor. Oku onu, rica ederim. Oku, sonra neye istersen ona karar ver!"

Ottilie mektuba baktı, kısa bir tereddütten sonra eline aldı. Zarfı açarak okudu. Yüzünün ifadesi değişmemiş ve mektubu yavaşça bir kenara koymuştu. Sonra yukarı doğru kaldırdığı ellerini kilitleyerek ve hafifçe öne eğilerek göğsüne koydu ve arzuyla taşan Eduard'a öyle bir bakışla baktı ki, Eduard arzu ettiği şeyden vazgeçmek zorunda kaldı. Bu hareket Eduard'ın yüreğini parçalamıştı. Ottilie'nin bakışına ve vaziyetine tahammül edemiyordu; eğer ısrar etseydi Ottilie dizleri üstüne yığılacak gibiydi. Perişan bir halde kapıdan dışarı çıktı ve yalnız kalan Ottilie'ye otelci kadını gönderdi.

Eduard, ön salonda aşağı yukarı geziniyordu, gece olmuştu. Odada her şey sakindi, nihayet otelci kadın odadan çıktı ve

anahtarı çekti, iyi kalpli kadın etkilenmişti ve şaşkındı. Ne yapacağını bilmiyordu. Nihayet geçerken anahtarı Eduard'a uzattı; fakat o bunu reddetti. Kadın ışığı açık bırakarak uzaklaştı. Eduard, çok derin bir üzüntü içinde Ottilie'nin eşiğine kendini attı ve orayı gözyaşlarıyla ıslattı. Sevgilisinin yakınında bu kadar acı bir geceyi kimse geçirmemiştir.

Sabah oluyordu, arabacı hazırlanmıştı. Otelci kadın odayı açarak içeri girdi. Ottilie'yi elbisesiyle uyur buldu, geri çekildi ve Eduard'a duygulu bir tebessümle işaret verdi, ikisi uyuyan Ottilie'nin yanına vardılar, fakat Eduard bu manzaraya da tahammül edemedi. Otelci kadın, uyuyan çocuğu uyandırmaya cesaret edemeyerek karşısına oturdu. Nihayet Ottilie, güzel gözlerini açtı ve ayaklarına doğru baktı. Kahvaltı istemiyordu. Eduard yanına geldi. Gönülden bir isteyişle bir söz söylemesini, arzusunu bildirmesini rica etti. Onun her arzusunu yapacağına yemin ediyor; fakat kızcağız susuyordu. Eduard sevgi dolu bir ısrarla kendisinin olmayı isteyip istemediğini bir daha sordu. Ottilie aşağı doğru bakarak yumuşakça "Hayır." derken ne de sevimliydi! Eduard yatılı okula gitmeyi isteyip istemediğini sordu, buna da kayıtsızca "Hayır." dedi. Peki "Seni Charlotte'un yanına götürmemi ister misin?" diye sorduğu zaman başını huzur dolu bir ifadeyle öne eğerek "Evet." dedi. Bunun üzerine Eduard arabacıya emir vermek üzere pencereye koştu; fakat Ottilie onun ardından bir yıldırım gibi odadan çıkarak merdivenlerden indi ve arabaya atladı. Arabacı köşkün yolunu tutmuştu. Eduard at üstünde biraz ara ile onları takip etti.

On Yedinci Bölüm

Ottilie'nin araba ile ve Eduard'ın atla aynı zamanda köşk avlusuna girdiklerini gören Charlotte çok şaşırmıştı. Kapı eşiğine kadar koştu. Ottilie arabadan inerek Eduard'a yaklaştı. Ottilie zorla karı-kocanın ellerini tutarak onları birleştirdi ve odasına koştu. Eduard, Charlotte'un boynuna sarılarak gözyaşlarına

boğuldu. Halini anlatamıyordu. Kendisine karşı sabırlı olmasını ve Ottilie'ye yardım etmesini rica ediyordu. Charlotte, Ottilie'nin odasına koştu, fakat içeri girdiği zaman irkildi. Oda tamamen boşaltılmıştı, yalnız bomboş görünen oda, bomboş dört duvardan ibaretti. Her şey alınmış, yalnız küçük bavul nereye konacağı bilinmeyen odanın ortasında bırakılmıştı. Ottilie kolu ve başı bavulun üstünde, yerde yatıyordu. Charlotte yardımına koştu. Ne olup bittiğini sorduysa da cevap alamadı.

Charlotte ayıltıcı ilaçları alıp gelen hizmetçi kızı, Ottilie'nin yanına yolladı ve kendisi Eduard'a koştu. Onu salonda buldu, fakat o da bir şey anlatamıyordu. Eduard, Charlotte'un ayağına kapanıyor ve ellerini gözyaşları ile ıslatıyordu. Odasına çekilen Eduard'ı takip etmek isteyen Charlotte'a oda hizmetçisi bir şeyler söyledi ve bildiği kadar onu aydınlattı. Gerisini düşünmek mümkün değildi! Şimdi ne gerekiyorsa soğukkanlılıkla yapmalıydı. Ottilie'nin odası derhal yeniden düzenlendi. Eduard bıraktığı son kağıda kadar odasını aynı halde buldu.

Üçü, yine kendilerine gelmişlerdi. Fakat Ottilie susmaya devam ediyor, Eduard ise kendisi sabırlı olmadığı halde karısına sabırlı olması gerektiğini söylüyordu. Charlotte, Mittler'e ve binbaşıya haber yolladı. Mittler bulunamamıştı. Binbaşı geldi. Eduard ona kalbini döktü ve ayrıntısına kadar her şeyi anlattı, bu suretle Charlotte olanı biteni ve vaziyetin böyle garip bir tarzda değişmesinin sebebini ve ortalığın telaşını anlamış oldu. Kocasıyla oldukça düzgün bir şekilde konuşuyordu. Çocuğu şimdilik rahatsız etmemekten başka ricası yoktu. Eduard karısının kıymetini, sevgisini ve aklını takdir ediyordu. Fakat her şeye aşkı hakimdi. Charlotte ona ümit veriyor ve boşanmaya onay vereceğine söz veriyordu. Eduard güvenmiyordu. O kadar hastaydı ki, zaman zaman ümidi ve inancı kayboluyordu. Binbaşı ile evlenmesi için Charlotte'a ısrar ediyordu. Delice bir üzüntüye tutulmuş gibiydi. Charlotte onu sakinleştirmek ve ayakta tutmak için istediği her şeyi yapıyordu. Ottilie Eduard'la

evlenirse iki erkek beraberce derhal seyahate çıkmak şartıyla binbaşı ile evlenmeye razı oluyordu. Binbaşının, çiftlik için dışarda yapılacak bir işi vardı. Eduard ona eşlik edeceğini söyledi. Hazırlık yapıldı. Hiç olmazsa bir şeyler yapılmış olduğu için bir dereceye kadar dinginlik hakim olmuştu.

Bu sırada Ottilie'nin hemen hiç yeyip içmediği ve susmaya devam ettiği göze çarpıyordu. Kendisine seslenildiği zaman korkuyordu. Onun için konuşmaktan vazgeçildi. Bir kimseyi kendi hayrına da olsa, üzmek gibi bir ayrıcalığımız yoktur. Charlotte her çareye başvuruyordu, nihayet Ottilie üzerinde nüfuz sahibi olduğunu bildiği ve onun gelmeyişinin sebebini pek dostane bir surette sormuş olan fakat bir cevap alamayan müdür yardımcısını, yatılı okuldan getirtmeyi düşündü.

Bir sürpriz olmaması için bu Ottilie'nin yanında konuşuldu. O, onay vermiyor gibiydi. Kendi düşüncesiyle meşguldü. Nihayet Ottilie'nin aklına bir fikir gelmiş gibiydi. Odasına koştu, akşam olmadan evdekilere şunu yazdı:

Ottilie'den dostlarına;

Sevdiklerim; kendinden anlaşılan her şeyi açıkça söylemeye ne gerek var? Ben yolumdan saptım. Kendimle anlaşsam da artık doğru yola girmemi, üstümde hakimiyet kazanan düşman bir "şeytan" dışardan bunu engelliyor.

Eduard'dan vazgeçmek ve ondan uzaklaşma niyetim tamamen samimiydi. Ona bir daha rast gelmemeyi umuyordum. Fakat başka türlü oldu. O, kendi iradesine rağmen karşıma çıktı. Onunla konuşmama kararımı, belki pek fazla ciddiye aldım ve yorumladım. O anın duygularına ve vicdanımın emrine göre sustum. Dostumun karşısında dilsizleştim. Şimdi artık söyleyecek bir şeyim yok. Düşünerek yapılırsa insanı korkutacak olan bu sıkı disiplin yeminini tesadüfi olarak ve duygularımın etkisiyle yapmış oldum. Bırakın da kalbimin emrettiği kadar sessizliğe devam edeyim. Aracılar çağırmayın, konuşmak ve ihtiyacımdan fazla yemek ve içmek için bana ısrar etmeyin.

Dikkatle ve sabırla bu devreyi geçirmeme yardım edin, ben gencim, gençlikte insan kendine kolay gelir. Yanınızda bana tahammül edin, sevginizle beni sevindirin, sohbetinizle beni aydınlatın, fakat iç dünyamı bana bırakın.

Erkeklerin çoktandır hazırlanan seyahatleri gecikmişti. Binbaşının dışardaki işi gecikiyordu. Bu Eduard'ın çok hoşuna gitmişti. Şimdi Ottilie'nin mektubu ile yeniden heyecanlanarak ve teselli ve ümit dolu sözleriyle cesaretlenen, kesin bir onaya hak kazanan Eduard, birdenbire buradan uzaklaşmayacağını açıkladı. "Kaybı bizi tehdit etse bile, belki de muhafazası mümkün olan en vazgeçilmez ve en zaruri bir şeyi acele ile ve bilerek elden bırakmak deliliktir." dedi. "Ve bu ne demektir? İnsan tercih edebildiğini ispat etmelidir. Ben de bu manasız kuruntuların etkisi altında dostlarımdan saatlerce, hatta günlerce erken ayrıldım. Bu değil, son ve kaçınılmaz vadenin kuvveti altında kalmamak için, ama bu defa kalacağım, niçin uzaklaşayım? O zaten benden uzaklaşmış değil mi? Elini tutmak ve kalbime basmak aklından geçmiyor. Hatta bunu düşünemiyorum. Bundan ürperiyorum. O benden ayrılmadı, benim üstümden yükselip gitti."

Eduard böylece, istediği ve mecbur olduğu gibi, kaldı. Onunla birleşdiği zaman huzura benzer bir şey görülüyordu. Böylece Ottilie'de aynı duyguları hissediyordu. Bu ruhani mecburiyetten o da kendini sıyıramıyordu. Öncesinde ve sonrasında, ikisi karşılıklı olarak esrarlı denebilecek ve anlatılamaz bir cazibenin etkisi altındaydılar. Bir çatı altında oturuyorlar, birbirlerini düşünmeden başka şeylerle meşgul oldukları ve cemiyet tarafından şuraya buraya çekildikleri zaman dahi, birbirlerine yaklaşıyorlardı. Bir salonda bulundukları zaman hemen yanyana geliyorlar ve dizdize oturuyorlardı. Ancak birbirlerine böyle yakın oldukları zaman tam huzura eriyorlardı ve bu yakınlık her şeye yetiyordu. Hem bu şekilde beraber bulunmak için artık bakışa, söze, temas ve harekete ihtiyaçları yoktu.

Artık iki ayrı insan değildiler. Gayrimeşru hayatta huzur içinde kendilerinden ve dünyadan oluşan, tek bir insandılar. Evet birisi evin bir köşesinde kalsa öteki yavaş yavaş ve farkında olmadan ona doğru giderdi. Hayat onlarca bir muamma idi; çözümünü ancak birbirlerinde buluyorlardı.

Ottilie artık öyle rahat ve huzurluydu ki endişe etmeye lüzum yoktu. Toplantıdan artık pek az ayrılıyordu. Sadece yemeği yalnız yemek iznini koparmıştı. Nanny'den başka kimse ona hizmet etmiyordu.

Bir insanın başına bir kere gelmiş olan, sanıldığından daha fazla tekrar eder, çünkü mizacı bu yönü belirler. Karakter, şahsiyet, eğilim, yön, yer, muhit ve alışkanlıklar bir bütün teşkil eder. Herkes bir deniz içinde olduğu gibi bir atmosfer içinde yüzer ve yalnız bu atmosferde huzur ve rahat bulur. Bu sebepledir ki mizaçlarındaki kararsızlıktan çok şikayet edilmiş olan insanları, yıllar sonra birçok iç ve dış ilhama rağmen, değişmemiş görmek şaşırtırdı bizleri.

Böylece dostlarımızın günlük sosyal hayatlarında da her şey eskiden olduğu gibi devam ediyordu. Ottilie hala suskun, lütuf ve inceliğini gösteriyordu. Herkes de kendi tarzına göre böyle idi. Evdeki muhit, eski hayatın güya bir hayali gibiydi ve her şeyin yerli yerinde durduğunu hissettiren manasız korkular, mazur görülürdü.

Uzunlukta ilkbahar günlerine denk olan güz günleri, ev halkını aynı saatte kırlardan eve çekiyordu. Meyvelerin ve çiçeklerin bu mevsime has ziyneti baharın ilk günlerini taklit eden güzde bulunulduğunu ispat ediyordu. Aradaki zaman unutulmuştu. Çünkü tohumları ilk buluşma günlerinde ekilmiş olan çiçekler açıyor ve evvelce çiçek açtıkları görülmüş olan ağaçlarda meyveler olgunlaşıyordu.

Binbaşı gidip geliyordu. Mittler de sık sık görünüyordu. Akşam toplantıları düzenli yapılıyordu. Eduard şiir okumayı huy edinmişti ve her zaman olduğundan daha şen, daha duy-

gulu ve daha canlı okuyordu. Şenlik ve samimi duygular sayesinde Ottilie'nin dili açılacak gibi gelirdi ona. Evvelce olduğu gibi, Ottilie'nin kitaba bakmasına imkan verecek tarzda oturuyordu. Hatta Ottilie bakmadığı ve sözlerini gözleriyle takip etmediği zaman sabırsızlanıyor ve dikkati dağılıyordu.

Arada geçen zamanın bütün sevimsiz ve huzursuz duyguları silinmiş gibiydi. Kimse kimseyi eleştirmiyordu. Her türden acılık kaybolmuştu. Binbaşı kemanla Charlotte'un piyanosuna eşlik ediyordu. Aynı suretle Eduard'ın flütü Ottilie'nin kemanına uyuyordu. Böylece geçen sene Eduard'ın kutlanılmamış olan doğum günü yaklaşıyordu. Bu defa, törensiz, sakin ve dostane bir huzur içinde kutlanacaktı. Kısmen susularak, kısmen dile getirilerek bu hususta anlaşılmıştı. Fakat o gün yaklaştıkça Ottilie'nin kişiliğinde şimdiye kadar görülmemiş ve hissedilmemiş bir bayram havası canlanıyordu. Bahçede çok defa çiçek seçmekle meşgul gibiydi. Bahçıvana yaz çiçeklerini iyi korumasını ve bu sene pek gür açan yıldız çiçeklerine dikkat etmesini tenbihlemişti.

On sekizinci Bölüm

Dostların sakin bir dikkatle gözlemledikleri en mühim olay, Ottilie'nin bavulu açarak bazı eşyaları ayırması ve tam bir elbiseye yetecek kadar parça kesmesiydi. Eşyanın gerisini Nanny'yle beraber bavula yerleştirmek istedikleri zaman sığdırmakta güçlük çektiler. Eşyanın bir kısmı çıkarılmış olduğu halde, bavul tıka basa doluydu. Küçük ve meraklı kız Nanny, eşyayı görmeye doyamıyordu. Bavulda daha ayakkabılar, çoraplar, üzeri yazılı çorap bağları, eldivenler vesaire vardı. Nanny bunlardan bazılarını kendisine vermesini Ottilie'den rica ediyordu. O bunu kabul etmiyor; buna karşılık bir dolabın çekmecesini çekerek beğendiğini almasını söylüyordu. Çocuk heyecan ve telaşla karmakarışık ettiği eşyadan eline geçeni alıyor ve sevincini koşarak ev halkına gösteriyordu.

Ottilie nihayet eşyayı özenle yerleştirdi. Daha sonra bir kapakla örtülü olan gizli bir dolabı açtı. Burada Eduard'ın mektupları ve küçük pusulaları, eski gezintilerden kurumuş çiçekler, sevgilisinin bir lüle saçı vesaire saklıydı. Oraya bir şey daha ilave etti. Babasının resmi. Bundan sonra dolabı kilitledi ve anahtarı boynundaki altın zincire astı.

Bu sırada ev halkında bazı ümitler uyanmıştı. Charlotte, Ottilie'nin yakın bir günde tekrar konuşmaya başlayacağını düşünüyordu. Çünkü şimdiye kadar gizli bir çaba, hayatından memnuniyet ve sevdiği insana ulaştırılacak güzel bir haber gizleyen bir insanın gülümsemesi göze çarpıyordu Ottilie'de. Kimse bilmiyordu ki Ottilie, bazı zamanlar büyük bir zaafa kapılıyor ve ancak ruh kuvvetiyle ayakta durabiliyordu.

Mittler, bu sırada sık sık geliyor ve alışılmış olduğundan daha fazla kalıyordu. Bu inatçı adam gayet iyi biliyordu, demir ancak tavında dövülürdü. Ottilie'nin susması ve çekingenliğini kanaatinin delili sayıyordu. Karı-kocanın boşanması için şimdiye kadar bir adım atılmamıştı. Mittler, iyi kalpli kızın kaderini başka ve uygun bir tarzda belirlemeyi umuyordu. Etrafı dinliyor, konuşulanları anlayışla karşılıyor ve kendi tarzında kurnazca hareket ediyordu.

Yalnız büyük önem verdiği meseleler hakkındaki fikrini söylemesi gerektiği zaman, kendine hakim olamazdı. Çok şeyi içine atıyordu. Başkalarıyla beraber bulunduğu zaman onlara yaptıklarıyla cevap veriyordu. Fakat dostlar arasında bir defa konuşmaya başladı mı, karşısındakini kırıp kırmadığına, fayda veya zarar verdiğine bakmadan, ağzına geldiği gibi söylerdi.

Eduard'ın doğum gününden evvelki akşam, Charlotte ve Binbaşı bir at gezintisine çıkmış olan Eduard'ı bekliyorlardı. Mittler odada aşağı yukarı geziniyordu. Ottilie odasında kalmıştı. Mücevherlerini çıkarmış ve hizmetçisine onun pek iyi anladığı ve ustalıkla yerine getirdiği talimatlar veriyordu.

Mittler bu sırada sevdiği bir konuya değinmişti. O daima

şunu iddia ederdi. "Gerek çocukların terbiyesinden, gerekse milletlerin idaresinde men edici kanun ve nizamlardan daha anlamsız ve daha barbarca bir şey olamaz. İnsan doğuştan çalışmaya eğilimlidir. Eğer ona nüfuz edebilirsek arzu ettiğimiz şekilde harekete geçmesini sağlayabiliriz. Bana gelince, kusursuz kalmak ve onun yerine uygun bir şey ikame etmemektense, kusurlara ve suçlara bunları hafifletecek meziyetler buluncaya kadar tahammül etmeyi tercih ederim. İnsan bulursa iyi ve isabetli şeyi yapmayı sever. Bunu, bir iş yapmış olmak için yapar ve can sıkıntısı ve tembellik yüzünden yaptığı yaramazlıklardan başka bunun üstüne fazla düşmez.

Çocuklara mektepte on emri nasıl tekrarlattıklarını işitirken kızarım, dördüncü emir güzel, makul, gerekli bir emirdir: Babana ve annene hürmet etmelisin. Çocuklar bunu kafalarına iyi yerleştirirlerse, bütün gün düşünecek bir konu bulurlar. Ama beşinciye gelince buna ne demeli? Kimseyi öldürmeyeceksin. Sanki bir adam başkalarını öldürmek için en küçük bir arzu duyarmış gibi. Biz, bir kimseye kin besleriz, kızarız. Bu yüzden bazen bir insanı öldürdüğümüz olur. Ama çocuklara öldürmeyi ve vurmayı menetmek barbarca bir usul değil mi? Başkalarının hayatına özen göster, zararlı olabilecek şeyleri bertaraf et ve kendini tehlikeye atarak onu kurtar, ona zarar verirsen düşün ki kendini zarara uğratmış olursun denilse daha iyi olmaz mıydı? İşte bunlar aydın ve akıllı milletlerin kurallarıdır.

Hele altıncı emir, bunu büsbütün tuhaf bulurum. Sezgileri kuvvetli çocukların meraklarını tehlikeli konulara yöneltmek, hayallerini bu tehlikelerden uzaklaştırmak gerekirken, bir takım garip düşüncelere zorla sevketmek niye? Kilisede ve cemaat içinde buna dair gevezelik yapılacağına, o suçu gizli bir mahkeme marifetiyle cezalandırsak daha iyiydi."

O sırada Ottilie içeri girdi. Mittler devam ediyordu: 'Emrin biri de zina etmemelisin'dir. Ne kaba, ne hayasız şey! Böyle denecek yerde evlilik bağına hürmet etmelisin; birbirini seven

karı–koca gördüğün zaman, sevinmelisin ve güzel bir günün saadeti gibi o sevince katılmalısın, düşüncelerinde bir bulanıklık ortaya çıkarsa, aydınlatmaya uğraşmalı, onları yumuşatmalısın. Karşılıklı menfaatlerini açıklamalısın, karıyla kocayı çözülmez şekilde bağlayan yakınlıktan doğan güzelliği ve saadeti onlara hissettirmelisin' denilse daha iyi olmaz mıydı?"

Charlotte ateş üzerinde oturur gibi oturuyordu. Mittler'in nerede ve ne konuştuğunu pek farketmediğini düşündüğü için, durumu o derece korkulu buluyordu. Mittlerin sözünü kesmeyi beceremeden, siması değişmiş olan Ottilie'nin odadan çıktığını gördü.

Zoraki bir gülümseme ile, "Yedinci emri bize bağışlayın." dedi. "Bunu kurtarabilirsen" diyordu Mittler, "bütün diğer emirler buna dayanır." O sırada Nanny korkunç bir haykırışla kendini içeri attı: "Ölüyor, matmazel ölüyor, yetişin, yetişin!"

Ottilie sarsılarak odasına döndüğü zaman mücevherler iskemlelerin üzerine yayılmıştı. Bunları hayranlıkla seyreden Nanny: "Güzel hanımım," diyordu, "şuna bakın, bu bir nişan mücevheri, tam size layık!"

Bu sözleri işiten Ottilie kanepeye yığılmıştı. Nanny hanımının sararıp solduğunu ve katılaştığını gördü. Derhal Charlotte'a koştu, hepsi geldiler. Aile dostu hekim de koşarak yetişti. Bir bitkinlik hali teşhis etti, bir et suyu getirtti. Ottilie bunu tiksintiyle reddetti. Hatta fincan ağzına yaklaştırıldığı zaman kusmasına ramak kaldı. Bunun üzerine doktor telaş ve endişe ile Ottilie'nin o gün ne yediğini sordu. Hizmetçi kız durakladı. Hekim sorusunu tekrarladı, kız Ottilie'nin o gün ağzına hiçbir şey almadığını söyledi.

Hekim, Nanny'yi her zamankinden daha korkmuş buluyordu. Onu yanındaki odaya aldı. Charlotte da onları takip etti. Kız kendisini yere atarak Ottilie'nin çoktan beri hemen hemen hiçbir şey yemediğini itiraf etti. Ottilie'nin ısrarı üzerine yemekleri onun yerine yediğini ve hanımının rica ve tehditleri

yüzünden bunu sakladığını söyledi. Yemeklerin pek hoşuna gittiğini de masumlukla ilave etti.

Binbaşı ile Mittler de geldi, Charlotte'u hekime yardım ederken buldular. Solgun, ilahi çocuk görünüşte kendine gelmiş bir halde kanepenin kenarında oturuyordu. Yatması rica edildi. Bunu reddetti, yalnız bavulu yanına getirmelerini işaret etti. Ayaklarını bavulun üstüne koydu ve yarı uzanmış bir halde rahat bir vaziyete geçti. Veda etmek istiyor gibiydi; jestleriyle etrafındakilerine en ince bir yakınlık ve sevgi gösteriyor, teşekkür ve özür diliyor ve oldukça gönülden bir veda ifadesinde bulunuyordu.

Attan inen Eduard, durumdan haberdar oldu. Odaya koştu, kızcağızın yanına kendini yere attı ve elini tutarak onu sakin gözyaşlarına boğdu. Uzun zaman bu vaziyette kaldı. Nihayet: "Artık sesini bir daha işitmeyecek miyim? Benim için bir sözle hayata dönmeyecek misin? Pekala, seni takip edeceğim, o zaman başka bir dille konuşacağım." diye söylendi.

Hasta onun elini kuvvetle sıkmıştı. Aşk dolu gözlerle ona bakarak derin bir nefes aldıktan sonra dudaklarının ilahi ve sessiz hareketiyle kendini zorlayarak: "Yaşayacağına söz ver," dedi ve o anda geriye yıkıldı. Eduard: "Söz veriyorum." cevabını verdi ama geç kalmaştı; çünkü kızcağız ölmüştü.

Gözyaşlarına boğulan bir geceden sonra sevgili kızın cenazesini kaldırma vazifesi Charlotte'a düşüyordu. Binbaşı ve Mittler ona yardım ediyorlardı. Eduard'ın hali perişandı. Kederinden biraz ayılıp bir parça kendine gelince, Ottilie'nin köşkten çıkarılmamasını ve bir canlı gibi beklemesini ve bakılmasını istiyordu. Çünkü o ölmemişti, ölemezdi ve hiç olmazsa men ettiği şey yapılmamak suretiyle arzusu yerine getirildi. O, ölüyü görmek istemiyordu.

Dostları başka bir dehşete daha şahit olmuş ve başlarına başka bir dert daha almışlardı. Hekim tarafından şiddetle azarlanan ve tehditle itirafa mecbur edilen ve bu yüzden ağır sal-

dırılara maruz kalan Nanny kaçmıştı. Uzun aramalardan sonra bulundu, kendini kaybetmiş gibiydi. Anne babası onu yanlarına aldılar, fakat bu önlem de tesir etmedi. Yine kaçmakla tehdit ettiği için, onu odaya kapamak gerekmişti.

Eduard'ı yavaş yavaş perişanlığın son haddinden kurtarmak mümkün oldu. Fakat bu onun aleyhineydi. Çünkü hayattaki mutluluğunu ebedi olarak kaybetmiş olduğunu şimdi daha açıklıkla anlıyordu. Ona Ottilie'yi köşk civarındaki mabedde gömmeyi teklif ettiler. Orada daima canlılar arasında bulunacaktı ve sevimli, sakin bir ikametgahtan mahrum olmayacaktı. Onayını almak kolay olmadı. Ancak cenazenin, açık tabutta taşınması ve üstüne bir cam kapak kapanması ve yanında daim bir lamba yanması şartıyla her şeye razı olmuş gibi görünüyordu.

Ölünün aziz vücuduna kendisinin hazırladığı süsleri taktılar. Başına yıldız çiçeklerinden bahtsızca parlayan kederli yıldızlar gibi, bir taç yerleştirdiler. Tabutu, kiliseyi, küçük tapınağı çiçekle süslemek için bahçedeki bütün çiçekler kullanıldı. Bahçelere kış gelmiş ve bütün çiçek yatakları kurumuş ve çölleşmişti. Sabah erkenden cenaze, açık tabutta köşkten çıkarıldı. Çocuğun ilahi yüzünü, doğan güneş bir defa daha aydınlatıyordu. Tabutu takip edenler onu taşımak için birbirini itiyor, kimse ilerde veya geride kalmak istemiyordu. Herkes onun etrafında bulunmak ve son defa olarak onun huzurunu tatmak istiyordu. Çocuk, kadın, erkek bundan etkilenmeyen kalmamıştı. Onun kaybından oldukça üzülen kızları teselli etmek mümkün olamıyordu.

Nanny görünmüyordu; onu evde tutmuşlardı. Ayrıca cenaze merasiminin gün ve saatini ondan gizlemişlerdi. Bahçe üstünde bir odada ebeveyninin yanında, koruma altındaydı. Fakat çanların sesini duyunca olanı biteni anladı. Bekçisi, cenaze alayını görmek üzere, merakla onu yalnız bırakınca pencereden atlamış ve bütün kapılar kilitli olduğu için koridora çıkmıştı.

Cenaze alayı, köyün temizlenmiş ve çiçekler serpilmiş yo-

lundan geçiyordu. Nanny, hanımının cenazesini yukarıda herkesten daha iyi, daha net bir şekilde görüyordu. Cenaze, bulutlar ve dalgalar üzerinde taşınıyor ve dünyanın ötesinden sesleniyor gibiydi. Zavallı kız kendini kaybederek çırpınmış, aşağıya yuvarlanmıştı.

Kalabalık korkunç bir haykırışla sağa sola dağıldı, feryat ve izdiham üzerine tabutu taşıyanlar tabutu yere indirmeye mecbur olmuşlardı. Çocuk tabutun yanındaydı. Bütün uzuvları paramparça olmuştu. Onu yerden kaldılar, sanki kaderin cilvesi gibi cenazenin üzerine koydular. Çocuk adeta hayatından arta kalanlarla sevgili hanımına ulaşmak istiyor gibiydi. Sallanan uzuvları Ottilie'nin vücuduna ve yorgun parmakları Ottilie'nin kavuşturulmuş ellerine dokunur dokunmaz, kızcağız yerinden sıçramış, gözlerini ve kollarını göğe kaldırmış, sonra tabutun yanına dizüstü düşmüştü. Oradan huşu içinde hanımına bakıyordu.

Nihayet çıldırmış gibi fırladı ve kutsal bir sevinçle: "Evet beni affetti, bana hiç kimsenin, hatta kendimin affedemeyeceğim şeyi, tanrım onun bakışı, onun ifadesi ve onun ağzıyla affetti. Şimdi yine sakin uyuyor. Fakat onun doğrulup, kavuşmuş elleriyle beni kutsadığını ve bana dostane baktığını hepiniz gördünüz. "Seni affettim," dediğini hepiniz işittiniz, şahit olun. Ben artık aranızda bir katil değilim, o beni affetti. Tanrı beni affetti. Artık bana kimse bir şey yapamaz!" dedi.

Etrafa kalabalık toplanmıştı. Herkes şaşkındı. Herkes işitiyor ve görüyordu. Fakat kimse ne yapacağını bilmiyordu. Kızcağız: "Artık onu istirahat edeceği yere götürün," dedi. "O kendi vazifesini yaptı ve kendi acılarını çekti, artık aramızda kalamaz."

Tabut hareket etti; arkasından Nanny geliyordu. Böylece kiliseye varıldı.

Ottilie'nin tabutunun baş tarafında Otto'nun tabutu, ayak ucunda meşeden bir sandığa kitlenmiş küçük bavul bulunuyordu. Cam kapağın altında sevimli ve sakin yatan cenazeyi ilk

zamanlarda beklemek için bir bekçi kadın buldular. Fakat Nanny, bu vazifeyi kimseye bırakmak istemiyordu. Yanında kimse olmadan ilk defa yanan lambanın başında onu beklemek istiyordu. Bunda o kadar ısrar etti ki çocuğu korkulan yeni bir ruh buhranına düşürmemek için kabul etmek zorunda kaldılar.

Nanny uzun zaman yalnız kalamadı. Çünkü gecenin basmasıyla titrek lamba daha parlak bir ışık yayarken, kapı açıldı ve mimar içeri girdi. Kilisenin dindarane süslenmiş duvarları bu hafif ışıkta onun zannettiğinden daha arkaik ve daha manalı görünüyordu.

Nanny tabutun bir tarafında oturuyordu. Mimarı derhal tanıdı ama, susarak ölü hanımını işaret etti. Böylece mimar, gençlik, kuvvet ve cazibesi içinde durgun, içine dönük, sararmış kolları kavuşmuş ve acıyan elleri, kafası ve gözü ölüye yönelmiş bir halde cenazenin öbür tarafında ayakta duruyordu.

Eskiden de bir defa 'Belisar'ın karşısında böyle durmuştu. Gayri ihtiyari aynı vaziyeti aldı. Otillie o kadar doğal görünüyordu ki! Burada da paha biçilmez bir kıymette zirveden aşağı düşmüştü. Orada bir adamın cesaret, zeka, kudret ve servetinin yerine konmaz bir şekilde kayboluşuna matem tutulurken, burada birçok gizli meziyetler doğa tarafından yüce bir derinlikle göğe çıkarılmış ve onun kayıtsız eliyle yine suratle imha edilmişti. Nadir, güzel, sevimli meziyetler... Öyle ki dünya onları barışçıl tesirlerini her zaman hoş bir sevinçle bağrına basar ve yokluklarını hasretli bir kederle hisseder.

Mimar susuyordu. Kız da bir müddet sustu. Lakin mimarın gözünden yaşlar boşaldığını ve acı içinde kıvrandığını görünce öyle bir doğruluk, kudret, iyilik ve emniyetle konuşmaya başladı ki, mimar bu düzgün konuşma karşısında şaşarak kendini toparlayabildi. Artık güzel ölüyü göklerde canlı ve etkin bir halde görür gibi oluyordu. Gözyaşları dinmiş, acıları hafiflemişti. Diz çökerek Ottilie'ye ve gönülden bir el sıkışla Nanny'ye veda

etti ve aynı gece kimseyi görmeden orasını terk etti.

Cerrah, kızın haberi olmadan bütün gece kilisede kalmıştı. Sabahleyin ziyaret ettiğinden daha metin gördü onu. Cerrah onun delilikler yapacağını düşünmekteydi. Gece Ottilie'yle konuştuğunda başka şeylerden bahsedeceğini sanmıştı. Halbuki kız doğal, sakin ve tamamen kendine gelmiş bir durumdaydı. Eski zamanları ve eski olayları tam bir netlikle hatırlıyordu. Sözlerinde sık sık tekrarladığı cenaze merasimindeki olaydan başka, gerçeklikten uzak bir şey yoktu. Cenaze alayındaki olay, Ottilie'nin doğrulup kendisini kutsayarak affetmesi ve onu ebedi olarak sakinleştirmesiydi.

Ottilie'nin ölümden ziyade uykuya benzeyen güzel hali, birçok insanı oraya çekiyordu. Köylüler ve civardan gelenler onu görmek istiyorlardı. Herkes Nanny'nin ağzından o inanılmaz hikayeyi dinlemeye bayılıyordu. Birçoğu bununla alay ediyor, bazıları şüphe ediyor, bir kısmı da inanıyordu.

Gerçek tatminini bulmamış her ihtiyaç, insanı inanmaya zorlar. Herkesin gözü önünde paramparça olmuş olan Nanny, aziz vücuda dokunarak şifa bulmuştu. Bu şans başkalarına niçin açık olmasındı? İlk olarak anneler, hasta çocuklarını getirmişlerdi. Ani bir iyileşme gördüklerini iddia ediyorlardı. Güven artıyordu, öyle ki bu yerde bir şifa, bir teselli aramayan kimse kalmadı. İlgi gittikçe artıyordu. Kiliseyi ibadet zamanları haricinde kapamak zorunda kalmışlardı.

Eduard ölünün yanına bir daha gitmeye cesaret edemiyor, kendi başına yaşıyordu. Gözyaşı tükenmiş gibiydi ve artık acı çekmeye kabiliyeti yoktu. Konuşmaya, yeme ve içmeye karşı ilgisi günden güne azalıyordu. Bir parça teselliyi malum kadehten içmekte buluyordu. Halbuki bu kadehin kehaneti doğru çıkmamıştı. O hala içiçe yazılı isimlere bakmasını seviyor ve canlı bakışı kendisinin de bir birleşmeyi umduğunu ima ediyor gibiydi. Önemsiz olaylar nasıl mutlu olanların sevincini artırırsa, en küçük olaylar da bedbaht insanları harap etmek üzere bir

araya geliyor gibiydi. Bir gün Eduard, sevgili kadehini ağzına götürmüş fakat hemen irkilerek uzaklaşmıştı. Çünkü kadeh aynı kadehti ama, o kadeh değildi. Bir küçük işaret eksikti. Oda hizmetçisini sıkıştırdılar, o da asıl kadehin bir süre önce kırıldığını ve yine Eduard'ın gençlik zamanından kalma bir kadehin onun yerine konduğunu itiraf etmek zorunda kaldı. Eduard öfkelenemiyordu. Bu olay bile onun kaderini açık ediyordu. Bu sembolden ona ne! Fakat içine işlemişti! O andan itibaren bir şey içemiyordu. Yemekten ve konuşmaktan vazgeçmeye karar vermiş gibiydi.

Zaman zaman sessizliği bozuluyordu. Yiyecek bir şey istiyor ve yine konuşmaya başlıyordu. Bir gün yanından hiç ayrılmayan binbaşıya, "Çok mutsuzum." dedi. "Bütün gayretim bir taklitten, kötü bir taklitten ibaret kalıyor. Ona mutluluk vermiş olan şey bana dert oluyor. Fakat o saadetin hatırı için bu acıya katlanmaya mecburum. Onu dinlemeliyim, bu yolu izlemeliyim, fakat mizacım ve verdiğim söz beni alıkoyuyor. Taklit edilmesi mümkün olmayan şeyi taklit etmek, korkunç bir vazife. Hissediyorum ki azizim, her şey için, hatta şehit olmak için bile deha gerekir."

Bu ümitsiz durum ve Eduard'ın yakınlarının içinde çalkalandıkları ve dost, hekim ve eş olarak sarfettikleri emekler hakkında ne söyleyebiliriz? Nihayet bir gün onu ölü olarak buldular. Bu hazin olayın ilk farkına varan Mittler olmuştu. Hekimi çağırarak her zamanki metanetiyle ölüyü ne durumda bulduğunu anlatmıştı. Charlotte kendini içeri atmıştı. İçinde bir intihar şüphesi uyanmıştı, kendisini ve başkalarını affedilmez bir dikkatsizlikle suçluyordu. Fakat hekim, doğal sebeplerle ve Mittler ahlaki noktadan Charlotte'u aksi kanaate ulaştırdılar. Ölümün, Eduard'ı ani olarak bastırdığı pek belliydi. Şimdiye kadar saklamaya özen gösterdiği ve Ottilie'den kalmış olan şeyleri sakin bir anında kutudan ve çantadan çıkarıp önüne yaymıştı. Bir saç lülesi, mesut anlarda derlenmiş çiçekler ve

Ottilie'nin, ilki Charlotte'un eline geçip uğursuz bir sezişle kendisine verdiği mektuplarının hepsi...

İşte az önce sonsuz bir heyecanla çırpınan bir kalp, böylece hiç bitmeyecek bir huzura ermişti ve kutsal sevgilisini düşünerek uykuya dalmış olduğu için mesut sayılabilirdi. Charlotte ona Ottilie'nin yanında yer verdi ve artık bu kubbenin altına başka kimsenin gömülmemesini vasiyet etti ve bu şartla kilise, mektep, papaz ve öğretmen için önemli meblağlar harcadı.

İşte sevgililer böyle, yanyana uyuyorlar. Üstlerinde huzur ve sessizlik esiyor. Akraba melekler, kubbeden onlara bakıyorlar. Bir gün gelip hepsi beraber uyanırlarsa ne güzel bir an ve manzara olacak!

Çevirenin Notu:

Sayılarla belirtilen dipnotlar, Almanca aslından İngilizce'ye çevirenin; Stanley Corngold'un notlarıdır. Sembol (*) ile belirtilen dipnotlar İngilizceden Türkçeye çevirenin notlarıdır. Bu metin kolektif bir çaba sonrası sizlerin karşısındadır. Metinde yer alan şiirler aksi belirtilmediği takdirde Fırat Kaplan tarafından Türkçeleştirilmiştir. İngilizce çeviride yardımları bulunan Hakan Atay, Ergin Bulut, Utku Özmakas ve Ertan Kardeş'e ve Almanca bazı kavramlar konusunda bana yardımcı olan Tim Waits'e teşekkürü borç bilirim.

Bu makale 1919–1922 yılları arasında yazılmıştır; 1924 ve 1925 yılları arasında Neue Deutsche Beitrage'de yayımlanmıştır.

GOETHE'NİN GÖNÜL YAKINLIKLARI

WALTER BENJAMİN
Türkçesi: Nurçin İLERİ

Jula Cohn'a adanmıştır

I

Her kim kör gibi seçmekteyse,
Gözlerini fedakarlık dumanı bürümüştür.
Klopstock

Edebiyat eserleri üzerine var olan yazılar, bu gibi çalışmalardaki çok küçük ayrıntıların, eleştirinin ilgi alanlarından çok dilbiliminin ilgi alanlarında dikkate alındığını göstermektedir. Metinde dile getireceğim, aynı zamanda ileride ayrıntılı bir şekilde incelenecek olan *Gönül Yakınlıkları*, bu yüzden birlikte sunulmakta olduğu niyetin yanıltıcı olduğunu kolayca kanıtlayabilir. Yorummuş gibi karşımıza çıkabilir; aslında eleştiri olarak düşünmemiz gerekir. Eleştiri bir sanat eserinin hakikat içeriğini [Wahrheitsgehalt]* aramaktadır; yorumsa maddi

* Almanca "Wahrheitsgehalt" kavramı ingilizcede "truth content" olarak kullanılmıştır. Bu metinde ise "hakikat içeriği" olarak kullanılmaktadır.

içeriğini [Sachgehalt]* arar. İkisi arasındaki ilişki, edebiyatın temel yasasınca belirlenmektedir; bu temel yasaya göre, eser ne kadar önemliyse, hakikat içeriği maddi içeriğiyle o kadar yalın ve derinlemesine bağlanmaktadır. O halde zamana karşı dayanan eserler, gerçeklikleri maddi içeriklerine işlemiş eserlerse, o zaman bu süre içinde söz konusu eserlerin somut gerçeklikleri yok olmadan önce seyircilerin gözü önünde daha da belirginleşir. Ancak bununla birlikte, nasıl meydana çıktıklarına bakarak hüküm vermek gerekirse, maddi ve hakikat içeriği, bir eserin tarihinin başlangıcında beraberdirler, süreç esnasında birbirlerinden ayrılırlar, çünkü hakikat içeriği daima, sivrilen ilk maddi içeriğin ardında saklı kalacaktır. Dahası, böylelikle, göze çarpan ve merak uyandıran yorum –bu maddi içeriktir– sonraki her eleştirmen için önkoşul haline gelir. Birileri bu yorumcuyu, solmuş metni daha okunaklı bir metne göndermelerde bulunan başka önemli bir el yazısının hatlarıyla kaplanmış bir parşömenin önündeki paleografla karşılaştırabilir. Paleograf elyazısından okumaya başladığı anda, eleştirmen yoruma başlamalıdır. İlk darbeyle hükmün paha biçilmez kıstası onun kafasında parlayıverir ve ancak o zaman temel eleştirel soruyu sorabilir: Hakikat içeriğinin görünüşünün [Schein][1]** maddi içeriğe bağlı olup olmadığı ya da maddi içeriğin hayatının ha–

1 *Schein* hem saf görünüş ya da ilüzyon gibi bazı negatif şeyleri, hem de bazı pozitif şeyleri çağrıştırır; kutsal olanın cismani semboller aracılığıyla parladığı Alman idealizminde ve Romatizmde bunu gösteren şey şaşaadır.

Almanca "Sachgehalt" kavramı ise ingilizcede "material content" olarak karşılanmıştır, bu metinde ise "maddi içerik" olarak kullanılmaktadır.

Bir şeyin ardında gizlenen anlamını taşıyan "Schein" (ingilizce metinde 'semblance' olarak çevrilmiştir) ilüzyon, görünüş, parıltı gibi anlamları da taşımaktadır. Walter Benjamin bu denemesi boyunca "Schein" kavramıyla oynamaktadır. Kimi yerlerde kavram sade bir görünümü ifade ederken, kimi yerlerde esrarlı olanın parıltısı,' kimi yerlerde ise gizli kalan anlamına gelmektedir.Türkçe çeviride de bağlamsal bir kullanım tercih edilmiştir, kimi yerlerde "görünüş", kimi yerlerde ise "tezahür", kimi yerlerde ise "ilüzyon" veya "şaşaa" olarak çevrilmiştir.

kikat içeriğine ne ölçüde bağlı olduğu sorusu. Eserde birbirlerinden ayrıştıklarından, eserin ölümsüzlüğü üzerinde uzlaşmışlardır. Yani eserlerin tarihi kendi eleştirilerini hazırlar ve böylece tarihsel mesafe onların gücünü artırır. Bir teşbih gerekiyorsa şöyle diyebiliriz: birisi büyüyen eseri yanan cenaze yığını gibi izliyorsa, yorumcu bu cenaze yığının karşısında bir kimyacı gibi durur, eleştirmense bir simyacı gibi. İlki için, odun ve kül, kendi analizi için temel nesneler iken, ikincisi için sadece alevin kendisi bir muammayı barındırır: bu, yaşayanın muammasıdır. Böylece eleştirmen, yanan alevin içindeki geçmişin ağır gövdesini ve deneyimlenmekte olanın uçuşkan küllerini yakmaya devam eden hakikatı araştırır.

Eserdeki gerçek öğelerin varoluşu değil, ancak bu öğelerin anlamlarının büyük bir kısmı, şüphesiz ki şairden ve şairin çağının insanlarından saklı kalacaktır. Fakat eserde sonsuz olan, sadece bu gerçekliklerin temeline direneceğinden, her çağdaş eleştiri ne kadar seçkin olursa olsun, dingin hakikatten ziyade, fiili bir hakikati, ebedi varlıktan çok, dünyevi* etkiyi kavrayacaktır. Eserin yorumlanması açısından gerçek öğelerin anlamı ne kadar değerli olursa olsun, Goethe'nin sahneye konulan oyunlarına Pindar'ın oyunlarına baktığımız gözlerle bakamayacağımıza söylemeye pek gerek yoktur. Aksine, Goethe'den önce, düşüncenin, varoluşun en asli içerenlerine bu kadar yabancı olduğu bir durumla asla karşılaşılmamıştır. Varoluşun en asli içerenleri, şeylerin dünyasına kendi izlerini damgalamışlardır, aslında böyle bir etki olmadan, gerçeklikleri bile olmazdı. Kant'ın eleştirel eseri ve Basedow'un *Treatise on the Elements*[2] –biri kendi devrinin deneyiminin anlamına diğeriyse

2 Johann Bernhard Basedow (1723–1790) on sekizinci yüzyılda Almanya'da yaşayan hakim bir kuramcıdır. 1774'ta yazdığı *Elementarwerk*'i [*Giriş Çalışması*] çok büyük bir oranda okunmuştur ve onun fikirleri eğitim alanında uzun süre uygulanmıştır.

"Dünyevi" kavramı burada almanca "zeitlich" ve ingilizce "temporal" kavramını karşılamak için kullanılmıştır. Metnin içeriğine gore "zeitlich" kavramı "zamansal" ve "dünyevi" olarak karşılanacaktır.

kavrayışına adanmış– çok farklı fakat eşit derecede kati bir şekilde, maddi içeriklerinin fakirliklerine tanıklık eder. Bütün Avrupa Aydınlanması olmasa da, Almancanın bu önemli özelliği içerisinde, bir taraftan Kant'ın mesleğinin, diğer taraftan Goethe'nin üretkenliğinin vazgeçilmez bir önkoşulu gözümüze ilişecektir. Kant'ın eserinin tamamlandığı ve gerçekliğin çıplak tahtalarından bir harita oluşturulduğu o mutlak anda, sonsuz büyümenin tohumlarını gözleyen Goetheci sorgulama başladı. Mitik ve filoloji kadar etik ve tarihsel olanı kavramaya uğraşmayan klasizm karşımızda. Klasizmin düşüncesi değişmekte olan fikirlere katlanamaz, fakat hayat ve dil içerisinde korunan biçimsel bir içeriğe katlanır. Herder ve Schiller'den sonra, liderliği alan Goethe ve Wilhelm von Humboldt'tu.[3] Şayet Goethe olgun dönem eserlerinde, yenilenmiş maddi içeriğiyle varolsaydı ve *Divan*'da olduğu gibi kendisine dikkat çekilmediği zamanlarda çağdaşlarından kaçsaydı, bu, antikelerin dünyasındaki mutabık fenomene hiç benzemeksizin, kendilerine çok yabancı olan böylesi bir sorgulamadan kaynaklanırdı.

Aydınlanma'nın yüce tini* ne kadar açık bir şekilde içeriğin [*Gehalt*] bir önsezisine veya şeyin [*Sache*] sezgisine sahip olursa olsun, bu deneyimin yoksulluğu içerisinde maddi içeriğin sezgisi, evliliğe gelince zoraki olarak açıklık kazanacaktır. Evlilik insan hayatının en özenli ve hedeflediği telaffuzlarından biridir. Öyle ki, Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları*, ilk kez, yazarın fikirleriyle bunu doğrulayarak, maddi içeriklerin sentetik sezgilerine dikkati çekmektedir. Kant'ın *Ahlak Metafiziğinin Temellendi–*

---

3 Johann Gottfried Herder (1744–1803) Vico ile birlikte tarihsici bakış açısını geliştiren ilk düşünürlerden bir tanesidir. Oyun yazarı olan Friedrich Schiller (1759–1805) ve özellikle Goethe ve Wilhelm von Humboldt (1767–1835) – modern Batı üniversitelerine bir örnek teşkil eden Berlin'deki Üniversiteyi kuran devlet adamı, dil bilimci ve filozof– yoğun olarak ulusal kültürlerin tarihsel gelişimiyle ilgilendiler.

* "tin" kavramı almanca "Geist" ve ingilizce "spirit" kavramını karşılamak için kullanılmıştır.

rilmesi'ndeki [*Metaphysik der Sitten*] evlilik tanımı, şimdilerde yeniden sadece ihtimamlı bir stereotipin bir örneği ya da Kant'ın bunak geç dönemlerinin bir meraklılığı olarak hatırlanmaktadır. Bu, *aklın* son derece değerli bir ürünüdür. Akıl, dürüst bir şekilde kendisine sadık bir biçimde, duygusal bir rasyonelleştirmeden çok, maddenin gerçekliklerinin son derece derinine inmektedir. Elbette, sadece felsefi bir sezgi, ya da daha kesin bir şekilde felsefi deneyimden vazgeçen maddi içeriğin kendisi, hem felsefi sezgi hem de deneyim için ulaşılmaz kalır. Ancak felsefi deneyim uçuruma doğru sürüklenirken, felsefi sezgi hakiki bilginin oluşturduğu temele tutunur. Buna dayanarak evlilik şöyle tanımlanır:

> Farklı cinsiyetlerdeki iki insanın, birbirlerinin cinsel organlarının karşılıklı olarak ömürboyu sahiplenilmesi amacıyla yapılan birleşme. Çocuklara sahip olmak ve onları büyütmekteki amaç, cinslerdeki hevesin birbirlerinkinin içine geçtiği, doğanın amacı olabilir; fakat bu, hukukla bağdaşan evliliklerinin, kendi sonlarını hazırladığı insanlar için gerekli olan bir şey değildir; çünkü aksi takdirde evlilik yeniden yaratma eylemi durduğu zaman, kendi anlaşmasını feshedecektir.

Elbette ki, filozof, evliliğin doğasını tanımlarken, bir olasılığın indirgenmesini hatta ahlaki zorunluluğu göz ardı edip, bu yolla hukuki gerçekliğini [Wirklichkeit] doğrulayabileceğini sanarak, en ciddi hatasını yapmıştır. Birileri açıkça sadece ahlak bozukluğunu evliliğin nesnel doğasının dışında bırakabilir ve Kant'ın durumunda, ister istemez ortaya çıkan budur. Ancak bu, kesinlikle en önemli noktadır: içeriği asla gerçek şeyin [Sache] dışında bırakılamaz, hatta bu gerçekliği sunan iz olarak yakalanmalıdır. Mührün biçimi nasıl mumun malzemelerinden [Stoff] ya da kilidin ve hatta damganın (ki damgada çukurumsu olan, mühürde kabarık olabilir) amacından ayrı düşünülemezse ve sadece mühürlemeyi deneyimlemiş birinin yakalayabileceği bir şeyse ya da ilk harflerin gösterdiği adı bilen biri için sadece açıklık kazanacaksa, maddi içerik, yapısındaki kavrayış veya

tasarlanan amaç için yapılan inceleme ya da içeriğinin önsezisi yoluyla kendisinden ayrılamaz. Aksine, bu sadece, kutsal adın mutluluk verici hayalinde ortaya çıkan, kutsal mührün felsefi deneyimiyle yakalanabilir. Böylelikle tamamlanmış olan gerçek öğelerin sezgisi, sonuçta onların hakikat içeriğindeki kavrayışla örtüşür. Hakikat içeriği, maddi içerikten çıkarsanır. Bununla birlikte, ikisi arasındaki fark –ve bu farkla birlikte, eserlerin yorumu ve eleştirisi arasındaki fark– nafile değildir. Buraya kadar hiçbir yerde, içeriğin sezisine benzer olarak, maddenin çalışması ve onun tasarlanmış kullanımı, bütün deneyimleri öncelemesi gerektiği yerdeki kadar yanlış yönlendirilmemiştir. Evliliğin böylesi bedenselleşmiş gerçek kararlılığı içerisinde, Kant'ın tezi mükemmel ve, yoksunluğunun farkında olarak düşünüyorum da, çok yücedir. Yoksa, Kant'ın tezleri karşısında şaşırıp, onları önceleyen şeyleri unutsak mı? O paragrafın başında şöyle yazar:

> Cinsel ticaret (*commercium sexuale*) bir insanın bir diğerinin cinsel organlarını veya yeteneklerini kullandığı karşılıklı faydadır (*usus membrorum et facultatum sexulium alterius*). Bu, doğal bir kullanım (aynı türün var olması için yeniden yaratımın mümkün olduğu) veya doğal olmayan bir kullanım olabilir ve bu doğal olmayan kullanım, aynı cinsten bir insan veya insani özellikleri olmayan bir tür olan, hayvanla gerçekleşir.

İşte bu yüzden Kant. Şayet Mozart'ın *Büyülü Flüt*'ü *Ahlak Metafiziğinin Temellendirmesi*'nden alınan bu pasajın yanına konulursa, bu çağın sahiplendiği evliliğin en aşırı ve en derin sezgilerini yeniden bizlere sunuyormuş gibi gözükeceklerdir. Böylesi bir şey opera için bir bakıma mümkün olduğundan, *Büyülü Flüt* kesinlikle evliliğin aşkını kendisine tema olarak alır. Bu, son olarak yaptığı çalışmalarında, iki eserin değerli bir tinde birleştiği Mozart'ın libretolarını çalışan Cohen'in bile gerçekten anladığı bir şey değildir.[4] Operanın konusu aşıkların

4 Hermann Cohen (1842–1918) felsefe ve Yahudi teolojisini kaynaştırmak için çok önemli işler yapmıştır, neo-Kantçılığın Marburg okulunun kurucu azasıdır ve ahlak, epistemoloji ve estetik üzerine kitaplar yayımlamıştır. Bu makalede Benjamin, büyük ölçüde Co–

arzularından çok, karı kocaların birbirlerine olan sadakatleridir. Birbirlerini kazanmak ve sonsuza kadar beraber olmak için, her türlü sıkıntıya göğüs germek zorundadırlar. Burada farmasonluğun ruhu her ne kadar maddi bağları çözmek zorunda olsa da, içeriğin sezisi sadakat hissini en saf dışavurumlarda bulur.

Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları* gerçekten Kant ve Mozart'a olduğundan daha mı çok evliliğin maddi içeriğine yakındır? Şayet birileri bu konuda yazarın kendi kelimeleriymiş gibi Mittler'in kelimelerini almaya kararlıysa, Goethe hakkındaki edebi yazımın ardından başkaları da buna adamakıllı itiraz edecektir.[5]

---

hen'in *Religion der Vernunft aus den Quellen des Judentums* [*Yahudiliğin Kökenlerinde Aklın Dini*; 1919] kitabına dikkati çekmektedir. Cohen bu kitapta rasyonel tektanrıcılık ile mit-merkezli çoktanrıcılığı keskin bir biçimde ayırmaktadır.

5 Goethe'nin romanı 1809'da ortaya çıktı. Birinci kısım'da, her ikisi de toplumsal olarak faydalı evliliklere zorlandıktan sonra, aristokrat Eduard nihayet ilk aşkı Charlotte ile evlenebilmiştir. Eduard'ın kır evinde yaşarken, arkadaşları yüzbaşı ve Charlotte'un yeğeni Ottilie de onlara eşlik etmektedir. Benjamin'e göre budalaca hareket eden Mittler'in – Mittler adı arabulucuk yapan ya da daha önce ayrılmış olan kişileri tanıştıran kişiyi çağrıştırmaktadır– Benjamin'in okumasına kıyasla romanda çok küçük bir rolü vardır. Charlotte ve yüzbaşı artmakta olan etkileşimlerine karşı koymaya çalışırken, önce Eduard ve daha sonrasındaysa masum Ottilie birbirlerine olan aşklarını itiraf ederler. Tutkulu bir gecede, her ikiside bir başkasını yoğun bir biçimde arzularken, Eduard ve Charlotte sevişirler. Ertesi gün, her biri ayrı ayrı Ottilie ve yüzbaşı için duydukları aşkı birbirlerine açıklarlar. Ancak Charlotte, yüzbaşı ve Ottilie'ye olan ilgilerinden vazgeçmelerinde ve beraber kalmalarında Eduard'a ısrar eder. Eduard'ın Charlotte'un o kaçınılmaz geceden bir bebek doğuracağını öğrenmesiyle, yüzbaşı evden ayrılır. Eduard bir türlü Ottilie'ye kavuşamayınca, ölüm hasreti çekerek kendisini savaşa atar. Romanın ikinci kısmı ölüm sembolleriyle doludur. Anlatıcı, esasen onun günlüğündeki uzun parçalarla ifade bulan Ottilie'nin psikolojik süreçlerine yoğunlaşınca, eylemler durgunlaşır. Çocuk, sadakatsizliğin sonsuz bir armağanı ve hatırlatıcısıdır: anne ve babasına değil, Ottilie ve yüzbaşıya benzemektedir. Eduard savaştan döndüğünde, Yüzbaşı'yı ziyaret eder ve herkesin gerçekte sevdiği insanla evlenmesini önerir; kır evinde Ottilie'ye bu çocuğun nasıl olduğunu

Kimse bu kanıyı onaylamaz; ancak bu oldukça anlaşılabilirdir. Yine de, baş döndürücü bakış, bir girdabın içerisinde dönercesine batmakta olan dünyada kendisine destek arar. Okuyucuların buldukları anda hissetmeye memnun kalacakları, amansız bir uğultunun kelimeleri vardır.

"Evlilik müessesine sataşan," diye haykırdı Mittler, "ve her ahlaklı cemiyetin temel taşı olan bu müesseseye sözle veya fiilen tecavüz eden, beni karşısında bulur. Eğer onları iyileştiremezsem, onlarla alakamı keserim. Evlilik bir kültürün hem dayanağı hem de zirvesidir. O kabaları yumuşatır ve en terbiyeli adam, nezaketini ispat için evlilikten daha iyi bir fırsat bulamaz. Evlilik çözülmemelidir; çünkü öyle bir saadet getirir ki, ufak tefek talihsizlikler onun yanında hiç kalır. Talihsizlik de nedir? Talihsizlik zaman zaman insana musallat olan sabırsızlıktır. O muayyen an geçsin insan yine kendini mesut hisseder. Eğer bu anın geçmesine izin verirseniz, zamanın sizi imtihana tabi tuttuğunu düşünerek, kendinizi talihli hissedeceksiniz. Boşanmak için hiçbir haklı sebep yoktur. İnsan hayatı haz ve acıyla öylesine

---

(Charlotte'la arasında geçen geceyi) anlatır ve Ottilie'den yardımcı olmasını ister. Charlotte'un yüzbaşıyı kabul etmesi durumunda Ottilie'de Eduard'ı kabul edeceğini söyler. İşte bu noktada, Benjamin'e göre önemli olan pasaj gelir: "Umut, kayan bir yıldız gibi onların bedenleri üzerinden gökyüzünü deldi geçti." Ancak Eduard'a olan aşkından dolayı Ottilie'de oluşan duygusal karmaşa bir felakete neden olur: Ottilie gölden dönerken, çocuk sallanan bottan düşer ve boğulur. Eduard, onun arzusundaki son engeli ortadan kaldıran bu kaybı takdiri ilahinin bir işi olarak yorumlar; Charlotte bile, katı ahlakçılığının bir felaketi hızlandıracağını düşünürek, bu yeni anlaşmayla hem fikir olur. Fakat Ottilie başlarına gelen her şeye suç ortaklığı ettiğini düşünürek, Eduard'ı vazgeçirir ve sığınacak bir manastır arar. Eduard'ın tutkulu müdahalesi onu bu isteğinden vazgeçirir ve konuşmayı ve yemeği reddederek, topyekün bir hareketsizliği seçer, bunun kendisini sadece tebriyeye değil aynı zamanda kutsallığın bir biçimine ulaştırmakta yardımcı olacağına inanır. Ölümünden kısa bir süre sonra, –fiilen bir intihardır– Eduard'da ölür ve malikanelerinin cenaze kilisesinde beraber gömülürler.

doludur ki, iki eşin birbirlerine ne borcu olduğu hesaba sığmaz. O öyle sınırsız bir borçtur ki ancak ebediyetle ödenebilir. Bazen bu iş sıkıntılıdır –ama şuna gerçekten inanabilirim ki– kesinlikle haklı ve doğrudur. Aynı zamanda, bir karı veya kocadan daha fazla rahatsızlık veren vicdanımızla da evli değil miyiz?"[6]

Burada, bu katı ahlakçının şeytan ayaklarını [den pferdefuB des Sittenstrengen] fark etmemiş olanlar bile, kendisine bir takım şüphelerle yaklaşılması gerektiğini kanıtlamış olan ve kendisinde [Goethe'de] asla gerçekleşmeyen, Mittler'in parlak kelimelerine başvurarak yansıtmak zorundaki güvenilmez insanları, kıyamet günü geldiğinde anlayacaklardır. Aksine evliliğin felsefesini yorumlayan bir insan için, kendinin evli olmaması ve kendi çağındaki insanların en düşük rütbelisi olması son derece mühimdir. Bazı önemli durumlarda, Mittler'in diline yular vurmadığı her an, onun kelimeleri uygunsuzdur; yeni doğmuşun vaftizinde veya Ottilie'nin arkadaşlarıyla geçirdiği son anlarda. Hatta Mittler'in kelimelerinin tatsızlığının etkileri burada ne kadar kavranılırsa kavranılsın, Goethe, Mittler'in meşhur evlilik özürüyle değerlendirildi: "Uzun bir süre konuşmasına böyle güçlü bir şekilde devam edecekti." [R138]. Böylesi bir konuşma aslında belirsiz bir şekilde sürdürülebilirdi, Kant'ın kelimeleriyle, asılsız iyiliksever vecizeler ve bulanık, aldatıcı yasal içgüdüler dışında "tiksindirici nahoş bir karışım," "birbirine yamalanmış bir konuşma." Mittler'in murdarlığı –karı ve kocanın hayatındaki hakikate ilgisizlik– hiç kimseden kaçmamalı. Her şey yasalara intikal eder. Ancak hakikatte, evlilik (bir kurum olarak) asla kanunlarla doğrulanamaz, sadece aşktaki sürekliliğin bir ifadesi olarak doğrulanabilir ve doğa bu dışavurumu hayattan çok ölümde arar. Fakat yazar için, bu

6 Johann Wolfgang von Goethe, *Elective Affinities*, çev. Judith Ryan, Goethe'nin *Collected Works*'u içinde (New York: Suhrkamp, 1988), cilt 11, s.138. Bu metne yapılmış olan diğer referanslar metnin içerisinde "R" ve sayfa numaraları olarak gösterilmektedir.

eserdeki yasal normların etkisi vazgeçilmezdir. Yine de, Goethe, Mittler gibi evlilik kurumunu tesis etmek istemez, aksine onun çürümesinden doğacak olan güçleri göstermek ister. Ancak bunlar kesinlikle yasanın hayali güçleridir ve bu güçler içerisinde, evlilik, bir yozlaşmanın emredilmemiş infazıdır. Kendisini üreten en büyük güçlerden olmadığından, çözülmesi öldürücüdür. Ve sadece bu yıkımlarla boğulmuş hayatın içerisinden infazların kaçınılmaz korkusuna uzanır. Ancak Goethe aslında, bununla birlikte evliliğin maddi içeriğine dokundu. Bunu çarpıtılmamış bir şekilde göstermek için çok dikkatli olmasa da, yozlaşan ilişkiyi kavrayışı yeteri kadar güçlüdür. Evlilik çökerken, ilk kez, Mittler'in gösterdiği gibi yasal bir hal alır. Ancak Goethe için asla bu şekilde olmaz, gerçekte bu bağın ahlaki yapısını saf bir seziyle asla kavrayamasa da, evlenme yasasıyla, evliliği doğrulamak ister. Ona göre, evliliğin ahlakı en derin ve en gizli bir seviyede, asla şüpheye izin vermez. Buna mukabil, Kont ve Kontes'in aracılığıyla bunu betimlemek ister, ahlaksızlık hükümsüzlüğe benzemez. Bu kesinlikle, onların hem şimdiki ilişkilerinin ahlaki karakterinin hem de terkettikleri ilişkilerin yasal karakterinin farkında olmamaları gerçeğiyle açıklanabilir. *Gönül Yakınlıkları*'nın konusu evlilik değildir. Bu eserin hiçbir yerinde evliliğin etik güçleri bulunamaz. Daha başlangıçta, medcezirle su altında kalan kumsal gibi yok olma süreci içerisindedirler. Evlilik burada etik bir problem değildir, ancak toplumsal bir problem de değildir. Burjuva yönetim biçimi de değildir. Bu evliliğin çözülüşünde insani olan her şey bir yanılsamaya dönüşür ve sadece mitik olan öz olarak kalır.

Elbette bu, genelgeçer bir görüşle çelişmektedir. Ona göre, parçalanan bir evliliğin ve bundan etkilenenlerin kendisini geleneksel davranışlardan soyutlamaları mümkün olmasa bile evlilik içerisinde var olandan daha yüce bir tinsellik [Geistigkeit] hayal edilemez. Ancak nezaketin nüfuz ettiği bir yerde, soyluluk, kişinin kendisi ve anlatımı arasında olan ilişkiye bağlıdır. Soylunun anlatımı insana uymuyorsa soyluluk bir sorun oluşturur.

Ve bu yasa –hiç kuşkusuz bu yasanın geçerliliği sonsuz olarak tanımlanamaz– nezaketin nüfuzu ardından büyümeye başlar. Şüphesiz ki, onlara farklı izleri kimlerin verdiğinden bağımsız olarak içerikleri değerli olan anlatımın alanları varsa –ve aslında bunlar en yüksek değerdeyse– önceki bağlayıcı durum, her şeye karşın, en geniş anlamıyla, özgürlüğün nüfuz edebilmesi için dokunulmaz olarak kalır. Görgü kurallarına uymanın bireysel mührü ve tinin bireysel mührü bu nüfuz alanına aittir, burada her şey gelişim [Bildung] olarak adlandırılır. Bu, her şeyden önce içtenlikle hareket eden insanlar tarafından gösterilir. Böyle bir gösterge, hakikaten onların konumlarını doğrular mı? Biraz tereddüt, özgürlüğü; biraz sessizlik, açıklığı; biraz yumuşaklık kararı ortaya çıkaracaktır. Böylelikle, sadece göstergenin kendisini ifade etmekte özgür olduğu yerde, gelişme onun değerini korur. Bu, aynı zamanda, romanın örgüsünde de açık bir şekilde gösterilir.

Asli karakterler, eğitilmiş insanlar olarak, hurafelerden neredeyse tamamen soyutlanmıştır. Şayet bu hurafeler, şimdi yeniden Eduard'da ortaya çıkarsa, onun mutlu habercilere tutunuşunun daha hoş bir biçiminde sadece başlangıçta yer alır; sadece Mittler'in o daha sıradan karakteri, kendinden hoşnut davranışlarına rağmen, kötülük alametlerinin hakiki batıl korkularının izlerini gösterecektir. Başka herhangi bir yerde olduğu gibi tek başına mezarlıkta dolaşmaya gönülsüzdür; dindar bir gönülsüzlük değil, batıl bir gönülsüzlük onu geriye çeker. Böyle bir şey arkadaşlarına, gezinmesi için utanılacak veya onların sandığı gibi yasak bir şeylerin yapıldığı bir yer olarak görünmez. Şüphelenmeden, aslında hiç düşünmeden, mezar taşlarını kilise duvarına sırasıyla dizerler, dengeli bir zemin hazırlarlar, bir patikayla etrafını dolanırlar ve papaz için patikaya yonca ekerler. Başka kimse, ataların mezarlarından ziyade, gelenekten kurtulmanın daha nihai bir yolunu hayal edemezdi. Bu, şu anlama gelir; sadece mitin değil, dinin de kurtuluşu, yaşayanların ayakucunda bir kurumun temelini atar. Onların özgürlüğü bu şe–

kilde hareket edenleri nereye götürür? Onlara yeni bakış açılan kazandırmanın aksine, korkularının içerisine yerleşen gerçekliğe karşı onları kör eder; böyledir çünkü bu bakış açısı onlara uygun değildir. Hiçbir şey, fakat sadece –bağlamından koparıldığında gelişmemiş bir moda olarak var olan– rituele katı bir bağlılık, bu insanlara içinde yaşadıkları doğaya karşı durabilme sözü verebilir. Sadece mitik doğada olduğu gibi, insan üstü yetilerle donanımlanarak, tehditkar bir şekilde meydana çıkar. Şayet mitik doğanın değilse, kimin kudreti ölülerin toprağında yonca yetiştiren papazı niyaz edecektir? O değilse, kim solgun bir ışıkta süslü bir sahne sergileyecektir? Böylesi bir ışık, daha gerçek ve daha da kısıtlanmış anlamıyla, gün ışığında hiçbir yerde görünmeyen bütün bir panaromayı kaplayacaktır. Ve asla, malikane hakkında birçok şey söylenmiş olsa da, onun mahsullerine dair veya süs değil besleyici maddeler üreten, herhangi bir kırsal işe dair hiçbir tartışma olmayacaktır. Böyle bir şeyin tek anıştırması –bağbozumunun başarı şansı– eylemin sahnesinden Kontes'in malikanesine uzanır. Dünyanın içsel manyetik gücü daha da açık bir biçimde dile gelir. Goethe, muhtemelen aynı zamanlarda, *Renklerin Teorisi*'nde "dikkatli bir seyirciye doğanın asla ölü veya dilsiz olmadığından" bahsetmişti. "Hatta doğa dünyanın katı bedeni için –en ufak parçacığı tüm kütlede ne olduğunu söyleyen madde için– bir sırdaş gibidir." Goethe'nin karakterleri bu güçle işbirliği içerisindedir ve yeraltında neler olduğunu keşfederken, yeryüzünde neler olduğunu keşfederkenki kadar kendilerinden hoşnutturlar. Öyleyse geriye ne kaldı, onun [Goethe'nin] yorulmak bilmez müessesesinin hazırlıkları, trajik bir sahne için farklı bir kulisin dışında mı duracakdır? Böylece, saklı bir güç, yüksek tabakadan insanların varoluşunda [Dasein] ironik olarak kendisini açığa çıkaracaktır.

Onun [eserin] anlatımı, su altını taşıdığı gibi taşır.* Hiçbir

* Altın su havzalarında bulunuyor, burada Benjamin, sulak alan ve altın arasındaki ilişkiyi kastediyor.

yerde göl, yansıyan yüzeyin ölü düzlüğünün şeytani doğasını inkar etmeyecektir. Eski bir eleştiri eseri, açık bir şekilde "yaz gölünün üzerinde hakimiyet kuran şeytanca korkunç kaderi" ifade etmiştir. Hayatın kaotik bir öğesi olarak su, bir insanı boğan terkedilmiş dalgalar da olduğu gibi tehditkar değildir; aksine, onun bozulmasına yol açan bilmecemsi dinginliği tehdit eder. Bir anlamda kader hükmeder, aşıklar yıkımlarına gider. Katı temelin kutsanmasını reddettikleri yerde, kavranılamaz olana dayanamazlar ve durgunluk içerisindeki su, tarih öncesi gibi görünür. Birileri eski kudretinin onu büyü yoluyla çağırdığını düşünür. En sonunda, suların birleşmesiyle, katı toprağa bütünüyle zarar verdiklerinden, bölgede uzun süredir yer almakta olan dağ gölü yenilenir. Bütün bunlar içerisinde, insanoğlunun ellerinde insan üstü bir eylemle büyüyen doğanın kendisidir. Aslında "sandalı çınar ağaçlarına doğru sürüyen" rüzgar bile, "muhtemelen yıldızların emriyle" (*Kilise Haberleri* sunucusunun küçümseyen bir şekilde ifade ettiği gibi) "isyan eder"

İnsanoğlu, kendisi, doğanın hiddetini açığa çıkarmalıdır, çünkü hiçbir noktada, doğanın üstesinden gelemeyecektir. Karakterlere gelince, bu olgu daha genel bir kavramanın özel bir kurumunu oluşturur. Bu genel kavramaya göre, bir kurgu içerisindeki karakterler, etik yargıya asla tabi olamazlar. Ve şüphesiz ki, bunun nedeni, insanlara devredilen böyle bir yargının bütün insanların ayırtetme yetisini geride bırakması da değildir. Aksine böyle bir yargının temelleri, yadsınamayacak bir şekilde, kurgusal karakterlere başvurulmasını yasaklar. Kurgusal karakterlerin etik yargının yetki alanına girmek için her zaman ya çok fakir ya da çok zengin olduğunu ihtimamlı bir şekilde kanıtlamak, daima ahlak felsefesine kalır. Böylesi bir yargı sadece gerçek insanlar üzerinde uygulanabilir. Bir romandaki karakterler, tamamıyla doğanın içine kök saldıkları için ayırtedilebilir. Dahası kurgusal karakterlerin durumunda önemli olan, ahlaki buluşlar yapmak değil, aksine ahlaki olarak neler

olduğunu anlamaktır. Solger'in teşebbüsü ve daha sonra da Bielschowsky'nin teşebbüsü budalaca kalır: beğeninin karmaşık ahlaki yargısını üretmek –asla bir görüntü kazanmaya cesaret etmemeliydi– ilk anda alkışları toplayabilir. Eduard bunu yaptığında, kimseye kabalık etmiş olmaz. Ancak tüm bunlardan daha da derin olan Cohen'in kavrayışıdır. *Aesthetics*'teki sergileyişine göre, Cohen Eduard figürünü romanın bütünlüğünden uzaklaştırmanın saçmalık olduğuna inanır. Eduard'ın güvenilmezliği, aslında kabalığı, yitik bir hayatta fani bir umutsuzluğun dışavurumudur. "Bu ilişkinin bütün mizacı içerisinde," Charlotte'a "tam olarak kendisini nitelediği" gibi görünür: "Çünkü aslında sadece sana bağlıyım." [R117]. Muhakkak, Charlotte'un asla sahip olmadığı geçici heveslerin bir oyuncağı değildir, ancak gönül yakınlıklarının nihai amacının oyuncağıdır. Charlotte'un temel doğası, çekimin asla değişmeyen merkeziyle, bütün tereddütlerin dışına çıkmaya ve bütün tereddütlerden uzağa gitmeye çabalar." Daha başından itibaren karakterler gönül yakınlıklarının büyüsü altındadır. Ancak Goethe'nin derin ve ileri görüşlü bakışı içerisinde, onların harikulade hareketleri, varlıkların yoğun manevi tinsel uyumları için değil, fakat sadece daha derin doğal bir tabakanın kendine özgü uyumu için bir temel oluşturur. Çünkü herkesin kendi buhranlarında, olması gerektiği gibi olmayan bu oyunlardır. Elbette, Ottilie kendisini Eduard'ın flüt çalışına uyarlar, fakat onun çalışı yanlıştır. Otillie'yle okuduğu zaman, Charlotte'a yasakladığı bir takım şeylere katlanır, ancak bu kötü bir alışkanlıktır. Kendisini onunla harika bir şekilde eğlendirdiğini hisseder, Ottilie sessizliğini korur. Elbette onların her ikisi de müşterek bir acı çeker, fakat onların ızdırabı sadece bir başağrısıdır. Bu karakterler doğal değildir, çünkü doğanın çocukları – doğanın inanılmaz ve gerçek vaziyeti içerisinde– insanlardır. Ancak gelişimlerinin doruklarında, bu güçleri sonuna kadar zaptetmedeki yetersizlikleri kanıtlanmış olsa da, gelişimin üstesinden gelmeyi iddia ettiği güçlere tabi olurlar. Bu güçler on–

lara neyin uygun olduğu hissini vermektedir; neyin etik olduğunu anlamakta yetilerini kaybetmişlerdir. Bu onların eylemiyle ilgili değil, onların diliyle ilgili bir yargıdır. Hissederler, ama sağırdırlar; görürler, fakat dilsizdirler; kendi yollarında giderler. Tanrı'ya sağır, dünyanın önünde dilsiz. Eylemlerinden dolayı değil, fakat varlıklarından dolayı hesap veriyor olmaları, onları bertaraf eder. Sessiz kalırlar.

Hiçbir şey adı kadar insanı diline bağlayamaz. Ancak hemen hemen her edebiyat, içinde oldukça az ismin geçtiği, *Gönül Yakınlıkları* uzunluğunda bir anlatı sunacaktır. İsim vermedeki bu cimrilik, –aksi takdirde Goethe'nin tipik karakterlere düşkünlüğüyle yorumlanabilir– alışılmış bir bakış. Daha ziyade, samimi olarak söylemek gerekirse bir düzenin özüne bağlıdır; bu düzenin insanları hayatlarını isimsiz bir yasa ve dünyalarını güneş tutulmasının solgun ışığıyla dolduran fanilik altında yaşarlar. Bütün isimler, Mittler'inki hariç, sade bir şekilde Hiristiyan isimleridir. Mittler ["aracı"] isminde, birileri oyunculuk görmemeli –yazar tarafından bakarsak bu bir anıştırmadır– aksine hamilin aslının eşsiz ciddiyetini gösteren bir anlatış tarzıdır. Onu, kendine olan sevgisi, kendisine ismi tarafından verilmiş hiçbir anıştırmadan herhangi bir soyutlamaya izin vermeyen, böylelikle kendisini küçük düşüren bir adam olarak düşünmek gerekir. Onun yanısıra, anlatıda altı isim daha geçmektedir: Eduard, Otto, Ottilie, Charlotte, Luciane ve Nanny. Fakat bunların ilki sanki uydurmadır. Çok yapaydır, sesi için seçilmiştir, mezartaşlarının yer değişimiyle benzer bir şekilde algılanabilecek olan bir özellik. Dahası bir kehanet onun ismindeki ikilemeye tutunur, çünkü genç adamın içki bardaklarından bir tanesini belirleyen, baş harfleri E.O., onun aşktaki iyi şansını simgeleyecektir.[7]

Romandaki uyarıcı ve benzer özelliklerin bolluğu eleştir–

7 Burada Benjamin hatalı bir biçimde, gerçekte bir baron olan Eduard'ı soylulaştırır.

menlerden asla kaçmayacaktır. Epeydir, romanın karakterlerinin çok açık bir anlatımı olarak, bu özelliklerin büyük ölçüde beğenildiği düşünülmektedir. Yine de, yorumundan oldukça farklı olarak, bu anlatımın bütün bir esere ne yoğunlukta girdiği, tam olarak anlaşılmış gibi görünmüyor. Sadece doğru yerden izlendiğinde, tehlikede olanın net bir şekilde görülmesi yazarın ilginç bir tercihi ya da gerilimdeki basit bir artış değildir. Öyleyse bu özelliklerin temel içeriği, kesin olarak gün ışığında ortaya çıkar. Bu, ölümün bir sembolizmidir. "Birileri kötülük evlerine doğru yürürken, birileri başlangıçta doğruyu görebilir," diye yazar Goethe, garip bir ifadesinin sonunda. (Muhtemelen, astrolojik bir kökenden yararlanılmış, Grimm'in sözlüğünde yok.) Önüne çıkan her fırsatta yazar, 'dehşet' [Bangigkeit] duygusuna göndermede bulunur. Dehşet duygusunun, *Gönül Yakınlıkları*'ndaki ahlaki bozulmayla birlikte, okuyucunun içinde de arttığı farz edilir. Aynı zamanda "ne kadar hızlı ve karşı konulamaz bir şekilde kendisinin bir felakete neden olduğu" suçlamalarını Goethe'nin üzerine aldığı söylenmektedir. En saklı özelliklerinde, bütün bir eser sembolizmle örülmüştür. Buna rağmen sadece sembolizmle samimi bir şekilde yakın olan hassasiyet, okuyucunun naif anlayışına sadece üstün güzelliklerin zahmetsizce önerildiği, kendi dili içerisinde oluşturulabilir. Birkaç pasaj içinde, Goethe bu ikinci tür kavrayışa bir takım deliller sundu ve genellikle sadece bu deliller farkedilebilir oldu. Onların hepsi, parçalanmaya mahkum olan, geceyarısı uçuşu esnasında tutulan ve korunan, kristal bardak bölümüyle bağlantılıdır.* Bu, bir yapının kurban edilişidir – içinde Ottilie'nin öleceği yapının kutsanmasını reddeden bir kurban ediliş. Ancak burada da, bu töreni tamamlayan jestin keyifli taşkınlığının nereden kaynaklandığını bularak, Goethe gizli yordamına tutunur. Daha açık bir şekilde söylersek, taşın te–

* *Gönül Yakınlıkları*'nın başlarında, Eduard'ın düzenlediği bir gecede üzerinde E. O. yazılı olan bir bardak havaya fırlatılır, tam yere düşecekken başkaları tarafından yakalanır.

melinde yatan Masonik halkanın kelimeleri içinde tutulan endişelendirici bir tembih: "Bu ciddi bir sorun ve bu tören yerin derinliklerinde olacağı için sana olan davetimiz de ciddi. Burada bu dar ve sıkıştırılmış oyuk içindeki mekanda, bizim gizli görevimize şahitlik etmekle bizi onurlandırırsınız."[R133] Büyük bir hazla karşılanmış bardağın korunmasından, aldanmanın büyük teması yükselir. Eduard her anlamıyla, reddedilmiş fedakarlığın göstergesini korumak için kesinlikle bir yol arayacaktır. Ziyafetten sonra, ona en yüksek bedeli verecektir. Esaslı eski bir eleştiri yazısı şöyle der: "Ne kadar ilginç ve korkutucu! Önemsenmeyen bütün kehanetlerin doğruluğu kanıtlanıyor ve böylece önemsenen tek kehanetin aldatıcı olduğu düşünülüyor." Aslında, önemsenmeyen hiçbir kehanet yoktur. Üçüncü kısmın ilk üç bölümü, mezar hakkındaki hazırlıklar ve konuşmalarla doludur. Diğerleri de aynı şekilde boş laftır, gerçekte "ölünün arkasından konuşulmaz" deyişinin sıradan bir yorumu olması dikkate değerdir. "Bir keresinde birilerini, açık sözlü bir şekilde, neden ölünün iyiliğinin konuşulduğunu ancak neden yaşayanların iyiliğinin belli bir dereceye kadar 'tereddüt içerdiğini sorarken duymuştum. Cevap şöyle olmuştu, yaşayanlar gelecekte bir zaman bize muhalefet edebilirler, ölülerden ise korkacak bir şeyimiz yoktur." [R178] Kader kendini anlatırken ne kadar ironik görünüyor! Bu kader aracılığıyla, konuşmacı Charlotte, nasıl müsamahasız bir şekilde, iki ölü insanın yolunu kestiğini öğrenir. Ölümü önceden şekillendiren üç gün, üç arkadaşın doğum günü kutlamasına denk düşer. Temel taşın Charlotte'un doğum gününde konulması gibi, çatı direklerinin uçması da Ottilie'nin doğum günü töreninde uğursuz işaretlerin ardından gelmelidir. Oturanlara hiçbir kutsama vaat edilmemiştir. Ancak Eduard'ın arkadaşı, kusursuz mezarı doğum gününde barış içinde takdis etmiştir. Oldukça ilginç bir şekilde, Ottilie'nin –şüphesiz henüz niyeti belli değildir– yeni meydana gelen küçük kiliseyle ilişkisi, Luciane'in Mausolos'un mezar taşıyla olan ilişkisiyle dengelenmiştir. Ottilie'nin

doğası yaratıcı derinlik içinde dokunur; böyle bir durumda, kendi ilgisini canlandırmaya çalışan Luciane'nin çabaları etkisiz kalır. Burada oyun ortadadır, ciddiyetse gizlenmiştir. Böyle saklı bir benzerlik –keşfedildiğinde, saklı oluşundan çok daha fazla dikkati çekecektir– küçük kutu konusunda da böyledir. Kefen kumaşının da içinde bulunduğu, Ottilie'ye verilen bu hediye, mimarın kendi buluşlarını tarih öncesi mezarlardan koruduğu bir alana karşılık gelmektedir. İlki "zanaatçilerden ve moda tüccarlarından" kazanılmıştır; diğerinin, düzenlendiği yöntem aracılığıyla, içerenlerinin "güzelleştirilmiş bir çeşit havayla" boy ölçüştüğü söylenir. Öyleki, "bir moda tüccarının gösteriş yapan halleri gibi, aynı memnuniyetle izlenebilir"[R179].

Bu durumda birbirine uyuşan şeyler –yukarıdaki durumlarda, hepsi ölümün sembolleridir– R.M. Meyer'in yapmaya çalıştığı gibi, Goethe'nin tipik sanatsal yaratılarıyla, aynı biçimde basit bir şekilde açıklanamaz. Aksine, yansıtma, tipikliği sadece kaderin özelliğine sahip olarak tanıdığında, hedefe isabet etmiş olur. Birçoğunun hayatında kendilerini tanımlayıcı olsa da veya bireyin içinde kendisini tekrar etse de, "Aynı'nın Sonsuz Dönüşü" için, en samimi duyguların çeşitli hislerine sert bir şekilde üstün geleceğinden, kaderin bir göstergesidir. Eduard iki kez kaderine, kurban edilmeyi teklif eder: Birincisi içki bardağında, daha sonra ise, artık isteyerek olmasa da, hayatında. Bu ilişkiyi kendisinde bulur. "Üzerinde bizim baş harflerimiz olan bardak, esas taşın uzandığı havaya fırlatıp atıldı; fakat kırılmadı; birileri onu yakaladı ve şimdi bana geri döndü. "Aynı şekilde," bu yapayalnız yerde, belirsiz birkaç saatten sonra kendi kendime söylendim, "O bardağın yerini alacağım ve birleşsek de birleşmesek de kendimi ona bir hatıra olarak sunacağım. Gideceğim ve ölümü arayacağım, duyularını aldırmış bir insan olarak değil, hayatta kalmayı umut eden bir insan olarak" [R233]. Aynı biçimde, kendisini attığı savaşın betimlemesinde, estetik bir ilke olarak, özgün olana olan eğilim yeniden keşfedilmektedir. An–

cak burada da şöyle bir soru ortaya çıkıyor; Goethe savaşı çok genel anlamıyla bir tavır olarak ele alıyor muydu, çünkü Goethe'nin aklında olan, Napolyon'a karşı nefret savaşıydı. Öyle olabileceğini varsayalım: Her şeyden önce, bu özgünlük içerisinde yakalanması gereken, sadece sanatın ilkeleri değil, kaderci olmanın bir temasıydı. Eser boyunca yazar, bir suçun ve kefaretin sade bir ilişkisi içerisinde yaşam doğalarını kapsayan, böyle bir kaderci varoluşun kabuğunu pul pul dökmektedir. Fakat Gundolf'ın düşündüğü gibi bu, bitkilerin varoluşuyla karşılaştırılmamalıdır. Bitkilerin varoluşuyla daha açık bir şekilde çelişen bir şey düşünülemez. Hayır, "tohumların, çiçeklerin, meyvelerin ilişkisinin analojisiyle, Goethe'nin yasayı kavrayışıyla, *Gönül Yakınlıkları*'ndaki kadere ve kişiliğe olan inancı algılanmamalıdır." Ne Goethe'ninkiler ne de, inançları geçerli olan bir başkalarının düşünceleri böyle algılanmalıdır. Çünkü kader (kişilik başka bir şeydir) masum bitkilerin hayatlarını etkilemez. Hiçbir şey ona daha fazla yabancı değildir. Aksine, kader kusurlu bir hayatın içinde merhametsizce baş gösterir. Kader, yaşayanlar arasındaki suç ilişkileridir. Bu Zelter'in[8], *Suç Ortakları*'yla karşılaştırarak, komedi hakkında yazarken, bu eserden aldığı izlenimdir. "Evet kesinlikle bu nedenden dolayı zevk vermez, çünkü herkesin kapısını çalar, çünkü her zaman iyiye nişan alır ve bu yüzden onu, en iyinin bile bir şeyler saklamak zorunda olduğu ve birbirlerini doğru yola sadık kalmadıkları için suçlamalarının gerektiği, *Gönül Yakınlıkları*'yla karşılaştırdım." Kaçınılmaz olan daha doğru bir şekilde nitelendirilemezdi. Böylelikle hayattan miras kalan, bir suç olarak *Gönül Yakınlıkları*'nda ortaya çıkar:

> Charlotte bir oğul doğurdu. Yalandan doğma bir çocuk. Bir alamet olarak, yüzbaşının ve Ottilie'nin özelliklerini taşır. Bir yalanın dölü olarak ölüme mahkumdur. Sadece hakikat esastır. Onun

8 Carl Friedrich Zelter (1758- 1832), besteci, eleştirmen ve Goethe'nin müzikteki temel danışmanıdır.

ölümündeki suç, çocuğun ruhani yalan varlığı için bedel ödemeyenlerin, kendilerine hükmetmek de başarısız olanlarındır. Bunlar Ottilie ve Eduard'tır. Bu, Goethe'nin son bölümler için planladığı doğal felsefi ve etik düzenin muhtemelen nasıl işleyebileceğini göstermektedir.

Böyle bir anlatı, [Albert] Bielschowsky'nin düşüncelerinde de göz ardı edilmez: eskilerin açmış olduğu yarık için kefaretini ödemeyen, fakat miras kalan suçu yüzünden ölmek zorunda olan bir çocuk, yeni doğan olarak içinde bulunduğu kaderin buyruklarına uyar. Burada sorulması gereken etik bir suç değil (bir çocuk bunu nasıl edinebilir), insanoğlunun karar veya eylemle başına gelen değil, ihmal ve kutlamayla başına gelen, doğal bir türün sorusudur. İlgilerini insanlardan nasıl uzaklaştıracaklardır, doğanın gücüne nasıl direneceklerdir ve daha sonra kendisini daha yüksek bir dereceye bağladığı sürece var olan, insanlarda masumiyetini koruyan doğal hayat, insanı ne zaman bedensel ve ahlaksal olarak kötüye sürükleyecektir. İnsandaki doğaüstü hayatın yokoluşuyla, etiğe karşı hiçbir eylemde bulunmasa da insanın doğal yaşamı suça dönüşür. Şimdilik, kendisini insanda bir suç olarak açığa çıkaran önemsiz hayatla birlik içindedir. İnsan suçun üzerine yıktığı şanssızlıktan kaçamaz. Böylelikle, insanın hatalarının her birisi, ona taze suç getirir, eylemlerinin her birisi ona yıkım getirecektir. Yazar, buna durmadan ısrarla isteyen adamın eski masalları içinde katlanır. Şanslı olan ve durmadan bol bol veren adam, çözülmeyecek bir biçimde kendisini *fatuma* [kadere] bağlar. Bu, aynı zamanda aldananların davranışıdır.

Bir kere insan bu seviyeye düştüğünde, görünüşte ölü olan şeylerin dünyası bile güç kazanmak ister. Gundolf, romanın olayları arasında, şeyimsinin [Dinghaften] önemini oldukça doğru bir şekilde vurgulamıştır. Hayattaki maddi şeylerin bütünlüğünün birleşimi, gerçekte mitik dünyanın bir ölçütüdür. Bunlar arasında her zaman ilki ev olmaktadır. Böylelikle, ev tamamlanmaya yaklaştıkça, kader onu kuşatır. Temel taşının

döşenmesi, çatı kirişlerinin yükselmesi sırasındaki kutlama, çöküşün her safhasında iz bırakan hareketler. Diğer meskenlerin bir görüntüsü olmadığından ev yalnızlaştırılmıştır ve neredeyse mobilyasızdır. Charlotte, kadın arkadaşının biraz ilerisinde, beyaz elbisesi içinde balkonda belirir. Ormanın gölgeli köşesindeki değirmeni düşünün bir de, arkadaşların açık havada hep beraberce toplandıkları ilk zamanki mekan. Değirmen, ölüler diyarının eski bir sembolüdür. Bu, öğütme eyleminin tozlaştıran ve dönüştüren doğasından kaynaklanıyor olabilir.

Bu devir içerisinde, evliliğin parçalanmasıyla ortaya çıkan güçler, muhakkak kazanmak zorundadır. Çünkü bu güçler kesinlikle kaderin güçleridir. Evlilik birbirlerinden vazgeçmek zorunda kaldıkları bir seçimden ziyade daha kuvvetli bir yazgı gibi görünmektedir. "Birileri, seçimden çok kaderin bizi eline aldığı yerde direnmelidir. İnsanlar arasında, bir şehirde, bir prens, arkadaş veya eşiyle birlikte sımsıkı tutabilmek için ve her şeyi onunla ilişkilendirebilmek için; böylece her şeyi yapmak, her şeyden vazgeçmek ve her şeye katlanmak için bu değerlidir." Bu, Winckelmann üzerine yazdığı makalede, Goethe'nin sorudaki karşıtlığı nasıl anlattığıdır. Yazgının bakış açısından hüküm sürersek, her seçim 'kör'dür ve pervasızca bir yıkıma neden olur. Kutsallığı bozulmuş yasa böyle bir seçimin karşısında durur, paramparça olmuş evliliğin kefareti için, kurbanı tehditle almak için yeteri kadar güçlüdür. Bu yüzden kurbanın mitik arketipinde, ölümün sembolü, kendisini bu yazgıyla tatmin eder. Ottilie'nin cennete mi, cehenneme mi gideceği önceden bellidir. Bir arabulucu olarak, "Ottilie harika vivant tablosu önünde durur; acılar içindeki zengindir, ruhu kılıçla bin bir parçaya bölünmüş üzgün ve yakınan bir zengin," der [B. R] Abeken, Goethe'nin çok sevdiği bir eleştirisinde bu şekilde yer alır. Benzer bir şekilde, Goethe tarafından oldukça saygı duyulan [Karl Wilhelm Ferdinand] Solger'in aynı derecede itinayla yazılmış bir makalesinde: "Aslında o [Ottilie] doğanın gerçek çocuğudur, aynı zamanda onun kurbanı." Ancak olay–

ların sıralanışındaki bağlam, iki eleştirmenden de tamamen kaçmış olmalı, çünkü onlar betimlemenin bütününden değil, kahramanın doğasından başladılar. Sadece ilk durumda Ottilie'nin ölümü, şüphe götürmez bir şekilde bir kurban eylemi olarak ortaya çıkıyor. Onun ölümünün mitik bir kurban ediliş olması –yazarın niyetinde bu olmasa bile, kesinlikle eserin kararlılığında böyle bir şey vardır– iki şey tarafından açığa çıkarılır. Her şeyden önce bu sadece, başka hiçbir yerde olamayacağı kadar, Ottilie'nin oldukça derinden bir yerden, konuşan kararlılığının karanlığını gizleyen roman formunun anlamına karşıt değil, aslında aynı zamanda Ottilie'nin ani ve adeta merhametsizce olan hareketinin yarattığı bu etki romanın tonuna da yabancıdır. Dahası karanlığın gizlediği şey, başka herhangi bir şeyde açık bir şekilde ortaya çıkabilir: romanın derin niyetlerine göre, kurban edilişin olanağı, aslında gerekliliği. Böylece sadece Ottilie'nin içinde bulunduğu "yazgının kurbanı" olmak şöyle dursun, onun gerçekten "kendisini kurban etmesi"dir –ancak oldukça manasız ve bir katiyet içerisinde, suçluların kefareti için bir kurban. Çünkü kefaret, yazarın akla getirdiği mitik dünyanın mantığı, her zaman masumların ölümü anlamına gelmektedir. İşte bu yüzden intiharına rağmen, harikulade kalıntılarını ardında bırakarak, Ottilie bir şehit olarak ölür.

Kesinlikle, hiçbir yerde mitik, en yüce maddi içerik değildir, ama her yer bunun kesin bir göstergesidir. Aslında, Goethe onu romanının temeli yapmıştır. Mitik olan bu kitabın, gerçek maddi içeriğidir; onun içereni Goethe'nin Çağı'nın kostümleriyle bir mitik gölge oyunuymuş gibi sahnelenerek ortaya çıkar. Goethe'nin eseri hakkındaki düşünceleri karşısında, böyle sürpriz bir kavrayış kurmak oldukça cezbedici. Eleştiri yolunun yazarın cümleleriyle öncelenmesi gerekirmiş gibi değil de; aksine, eserin temelinde olduğu gibi, aynı saklı yargıların temelinde olduğu gibi, eleştiri kendisini ondan ne kadar uzaklaştırırsa, onları anlama görevinden kurtulmayı o kadar az istermiş gibi. Elbette

böyle bir kavrayışın tek ilkesi, bu alanlarda yer alamaz. Yoruma ve eleştiriye hiç girmeyen biyografik düşünceler, orada kendi yerlerini alırlar. Goethe'nin bu eser hakkındaki düşünceleri, onun çağdaş yargıları cevaplayabilme çabasını da güdümlemiştir. Bundan dolayı, bu hatırlatmayla gösterilen ani bir ilgi onlara doğrudan bir ilginin çekilmesini sağlamıyor olsa da, tüm bunlara yeniden bir bakmak uygun olacaktır. Çağdaş sesler arasında, çok az ağırlığı olanlar (çoğunlukla anonim yargıçların sesleri), zamanın herşeyini Goethe'ye borçlu olduğu zamanda bile, geleneksel saygıyla eseri karşılayanlardır. Önemli yargılar, öne çıkan bireysel yorumcuların adları altında korunan farklı izlerin yargılarıdır. Bu yüzden atipik değildirler. Aksine, bu gibi yazarların önde gelenleri, kesinlikle, yazara saygının dışında, yazarın dediklerini kabul etmeyi reddetmiş, neyin daha az olduğunu düpedüz söylemeye cesaret edenlerdir. Bununla birlikte, Goethe seyircisinin tutumunu ölçer ve katı, değiştirilemez hatırlama, Goethe'nin muhtemelen daima hatırlayacağı, okuyucuların *Gönül Yakınlıkları*'na "Nessus'un cüppesi gibi"[9] diye "tepki gösterdiği", 1827'deki Zelter'i anımsatır. Şaşırtıcı, sersemlemiş, şok olmuş gibi, okuyucular bir eserin önünde

9 Nessus'un cüppesi: romandaki olaylarla kiastik bir paralelliği bulunan mitolojik bir kinaye. Herkül, karısı Deianeira tecavüz teşebbüsünde bulunduğunda sentor* Nessus'u zehirli bir okla öldürür. Ölürken, sentor cüppesini kanına bulandırır ve Deianeira'ya verir. Herkül Deianeire'yı metresi için terk ettiğinde, Deianeira intikam almak için Herkül'e bu cübbeyi gönderir: Herkül cüppeyi giydiğinde acı çekmeye başlar ve bu eziyetten kurtulmak için yanan bir odun yığınının üzerine kendini atarak ölür.**

Yunan ve Roma mitolojisinde yarı insan yarı at.

Aslında Sofokles'in *Trakhis Kadınları* adlı bu tragedyasında, Herakles (Herkül)'in karısı Deianeira, kendisini aşık olduğu metresi için terkeden Herakles'ten intikam almak için değil, kendisine geri dönmesi amacıyla, aşk iksiri büyüsünün olduğunu düşündüğü için cüppeyi Herakles'e göndermektedir.

dururlar. Özgeci olmadan, başkasının hayatının özünde yoğunlaşmayı isteyerek, kendi yaşantılarının karmaşıklığından kaçmak için, sadece yardıma ihtiyaç varmış gibi bakmaya zorunlu olduklarına inandıkları bir eserin önünde dururlar. Madame de Stael'in *Almanya Üzerine*'sindeki yargı, bunun bir temsilidir: "Birileri bu kitabın içinde insan kalbini derin bir şekilde kavramanın anlatıldığını inkar edemez, ancak bu heves kırıcıdır. Hayat, değeri olmayan bir şeymiş gibi sunulur, ancak birileri –onun esasına ulaştığında– yeteri kadar memnuniyetini belirtirken, birileri ondan kaçacaktır, becerebiliyorsa birilerinin tedavi etmesi gereken ahlaki hastalıklara eğilimi vardır ve tedavi edilemezse ölüme mahkumdur." Buna benzer bir şey bilhassa Wieland'ın özlü vecizlerinde gösterilmektedir (olmayan bir kadına yazılmış bir mektuptan alınmıştır): "İtiraf ediyorum arkadaşım, ciddi hiçbir endişe hissetmeden, gerçekten bu dehşet verici eseri okumaktayım."[10] Kibarca vazgeçirilmiş bir okuyucunun güç bela farkında olabileceği, bir reddin arkasındaki somut güdü, Kilise'nin hükümlerinde göz kamaştırıcı bir biçimde ortaya çıkar. Eserin açık pagan eğilimleri, onun yetenekli fanatiklerinden kaçamaz. Yazar aşıkların tüm mutluluğunu, karanlık güçlere kurban etse de, yanılmaz bir içgüdü, tamamlanmadaki kutsal ve aşkın tezahürünün eksikliğini hissedecektir. Aşıkların bu hayattaki yıkımı, buna rağmen, yeterli olmayacaktır. Onların daha yüksek bir seviyede galip gelemeyeceğini ne garanti edebilirdi? Aslında bu kesinlikle, son kelimelerinde önermeyi diliyor gibi gözüktüğü şey değil miydi? Bu sebebten dolayı, F. H. Jacobi romanı "kötü ruhların ilahi yükselişi" olarak adlandırır. Protestan kilise gazetesinde, Goethe'nin ölümünden sadece bir yıl önce, Hengstenberg, o zamana kadar yazılanlara

10 Christoph Martin Wieland (1733– 1813), geç–aydınlanma yazarı ve Goethe'nin kuşağının yardımsever edebiyat babası. En önemli eserleri arasında romanı *Geschichte des Agathon* [*Agathon'un Hikayesi*] (1766–1777) ve anlatı şiiri *Musarion* (1768) bulunmaktadır.

dair en kapsamlı eleştiriyi dile getirdi.

Hiçbir nüktedanlığın yardımcı olamayacak kadar sıtkı sıyrılmış durumdaki duyarlılığı kötü niyetli bir tartışma başlattı.[11] Ancak bunların hepsi Werner'in çok gerisindedir. Olayların gidişatı içindeki kasvetli törensel eğilimler için hiç de kabiliyetsiz görünmeyen tebdili sırasında Zacharias Werner,[12] aynı zamanda, Goethe'ye tebdilinin haberini gönderir: sonesi "*Gönül Yakınlıkları*" –mektup ve şiir içinde bir parça nesir, hiçbir şeyin tamamıyla başarıya ulaşamadığı, dışavurumculuğun yüzyıl sonra bile yakalamakta yetersiz kalacağı bir nesir. Goethe, karşısında olanın ne olduğunu oldukça geç anladı ve bu dikkate değer belgenin bu mektuplaşmayı sonlandırmasına izin verdi. Kapanış sonesinde şöyle yazar:

Geçmiş mezarlar, mezar taşları
İncelikle gizlenmiş, belli avlarını bekliyor
Jordan ve Acheron'un birleştiren
Cennet'in bahçesine giden rüzgarlı yol

Yumuşak kumların üzerine kurulmuştu Kudüs, görünmeye niyetli
Yükseliyor; sadece çirkin incelikli deniz perileri[13]
Altı bin yıl geçti şimdiden beklediler içlerinde özlem
Saflaşabilmek adına kurbanla bu gölde

İşte Kutsal arsız çocuk geliyor
Kurtuluşun meleği doğurmuştu, günahların oğlu
Göl, her şeyi yutar! Başımıza gelenler! Şakaydı!

Helios dünyayı kavurmak mı istemişti o zaman?
Hayır! Dünyayı sarmalamak için şefkatle tutuşturuyor ateşi!
Titreyen kalbime söylüyorum, bu yarı tanrıyı sevsen olur!

---

11 Ernst Wilhelm Hengstenberg (1862–1869) Berlin'de teoloji profesörüdür ve dini ortodoksinin ünlü temsilcisidir.

12 Friedrich Ludwig Zacharias Werner (1768–1823) ünlü bir "ölüm draması" yazarlarındandır. Ölüm draması Gotik romana benzer ağır bir Alman tiyatrosudur.

13 Alman folkloründen bir su perisi.

Kesinlikle böylesine çılgın, ciddi olmayan bir övgüden veya suçlamadan, bir şey açığa çıkar: Goethe'nin çağdaşları –kavrayarak değil ancak hissederek– eserin mitik içeriğinin farkındaydılar. Bu durum bugün değişmekte, çünkü yüzyıllık gelenek eserini yarattı ve orijinal kavrama imkanlarını neredeyse geçmişe gömdü. Bugün şayet Goethe'nin bir eseri yabancı veya bir düşman olarak okuyucusunu etkiliyorsa, hissizleşmiş sessizlik hemen bu esere el koyacaktır ve hakiki izlenimi boğazlayacaktır. Goethe, gizlenmemiş hazla, ne kadar donuk olursa olsun, seslerini ortak avukata karşı yükseltenlerin ikisini de hoş karşıladı. Biri Solger'di, diğeri Abeken. İkincisinin iyi niyetli sözlerinden endişe edildiği için, onlar eleştiri biçimine getirilip görünür bir yerde basılana kadar, Goethe huzur bulamadı. Çünkü bu eleştirilerde, bile bile görünür kıldığı insan öğesinin çokça vurgulandığını görmüştü. Wilhelm von Humboldt'tan başka hiç kimse Goethe'nin temel içeriğinin ne olduğu konusunda, bu kadar çok bulanık değildi. Humboldt tuhaf bir yargıda bulundu: "Bilhassa, bu eserde, kaderin ve ruhsal gerekliliğin eksikliğini hissediyorum."

Goethe'nin, bu fikir anlaşmazlıklarını, sessizlik içerisinde karşılamamasının iki sebebi vardı. Kendi eserini savunmalıydı, bu birincisiydi. Eserin sırrını saklamalıydı, bu ikincisi. Böylelikle, bu iki sebep birlikte, onun yorumundan farklı olarak, onun açıklamasına bir kişilik kazandırıyordu. Ana özetinde mükemmel bir şekilde birleşen, özür dileyen ve şaşırtıcı bir tarzı var. Birileri onu bir vazgeçiş masalı olarak adlandırabilir. Onun içerisinde, Goethe, daha içten bir geçişle, bilgiyi reddetmeye ihtiyaç duyduğu desteği buldu. Aynı zamanda bu bazı beğeni yoksunu saldırılara da bir cevap olarak işlev görebildi. Goethe konuşmasında Riemer'den[14] alıntıladığı birkaç söz söy–

---

14 Friedrich Wilhelm Riemer (1744–1845), bir klasikçi ve şair. Riemer istisnai bir biçimde, Ağustos'ta, oğlunun öğretmeni olarak,ve kendisinin klasik edebiyatta temel danışmanı ve metninin ["*Elpenor*"] yazarı olarak, Goethe'yle yakın bir ilişki kurmuştur.

ledi ve bundan böyle, bu cümleler romanın geleneksel imgesini belirledi. Şöyle dedi:

> • [ahlaklılığın sevgi ile mücadelesi] sahnelerin ardında yerini almıştır ve birileri bunun daha önce başlamış olması gerektiğini düşünür. İnsanlar kendilerini, aslında dıştan gelen bir terbiyeyi açığa çıkardığı hepsi için geçerli olan içsel bölünmelerini, farklılığın insanlarıymış gibi idare eder. Ahlaki mücadeleler, kendilerini asla estetik temsillerle ifade etmezler. Her biri için ahlaklılık ya kazanır ya da yenilgiye uğratılır. İlk defasında, kimse neyin temsil edildiğini ve niye temsil edildiğini bilmez; ikincisinde, onun seyircisi olmak yüz kızartıcıdır. Çünkü sonunda, bir uğrak veya diğeri tensel olan bir yoğunluğu ahlaki olanın üstüne vermesi gerektiğinde, kesinlikle işte o an, seyirci razı olmaz fakat birilerinin, bir üçüncü insanın, kaçındı ğı, kendisinin daha ahlaklı olduğu, daha dikkat çekici bir anı bekler. Böyle temsillerde, tensel olan daima üstünlüğü kazanmalıdır, ancak kader tarafından cezalandırılacaktır. Bu, doğanın ahlakıyla, özgürlüğünü ölüm aracılığıyla kurtarmaktır. Bu yüzden, tensel zevklerinin kendisine üstün gelmesine izin veren Werther kendini vurmalıydı. Bu yüzden, kendi isteklerine özgürlük tanıdıklarında, Ottilie acı çekmeliydi, Eduard'da. Sadece o zaman ahlaklılık zaferini kutlayabilir.

Goethe, bu konu hakkındaki konuşmalarında vurgulamayı sevdiği acımasızlığın her çeşidinde olduğu gibi, bu belirsiz cümlelerde de acımasızlığın her çeşidinde ısrar etmeye bayılır. Evliliğin ihlalinde hukuki istismar için istenen kefaret –mitik suçlama–, sıklıkla kahramanın düşüşünden kaynaklanmaktadır. Bunun dışında, gerçekte, bu ihlalden kaynaklanan bir kefaret değil, aksine, evliliğin tuzağından kaynaklanan bir kurtuluştur. Aynı zamanda, tüm bu sözlere rağmen, görev ve sevgi arasında hiçbir mücadele görünür veya gizli bir şekilde gerçekleşmemiştir. Dahası, etik olan asla zafer içinde yaşayamaz, aksine yenilgi içinde yaşar. Bu yüzden, bu eserin ahlaki içeriği, birilerinin şüphelenmesine yol açan Goethe'nin kelimelerinden daha derin düzlemlerde aranmalıdır. Onların bahaneleri ne mümkündür ne de zorunlu. Onun fikirleri tensel ve ahlaki olan

arasında kendi zıtlıkları içerisinde, sadece yetersiz olmakla kalmazlar, hem de şiirsel bir yapının nesnesi olarak içsel etik mücadeleyi dışladıkları için açıkça savunulamazlardır. Aslında dramın ve romanın kendisinden başka geriye ne kalır? Ancak hangi yolla olursa olsun, bu şiirsel eserin içeriği ahlaki olarak yakalanabildiğinde, bir *fabula docet*'i[15] kapsamaz. Goethe'nin vazgeçmesi için zayıf bir teşvikle uzaktan bile dokunulmamıştır, başlangıçtan itibaren bilge eleştiri, onun uçurumları ve zirveleri arasında düz uçuşa geçmiştir. Dahası, [Alfred] Mêzieres, Goethe'nin bağlı bulunduğu tutumun Epikürcü bir eğilim olduğunu, haklı olarak farketmiştir. Böylelikle *Bir Çocukla Mektuplaşma* [*Correspondance with a Child*]'daki itiraf daha derin bir şekilde insanları etkilemiş ve bazıları kendilerini –romanın birçok koşulda kendilerine yabancı olduğu–, Bettina'nın bunu uydurmuş olabileceğine düşüncesine, isteksizce ikna etmişlerdir.[16] Bettina şöyle der: "Burada, bu icat edilmiş yazgıda, Goethe kendisini toplanma hizmetine adamıştır, cenaze kabında olduğu gibi, birçoğunun gözyaşı yitik bir fırsattır." Ancak bazısı, birinin kaçırdığı ve kaybettiği ve birinin vazgeçmiş olduğu şeyi adlandırmaz. Bu yüzden, Goethe'nin yaşamında birçok ilişkisinde en çok önem verilen şey, muhtemelen bir vazgeçiş değildi, aksine bazı şeyleri yapmayı ihmal edişiydi. Böylece akıp gitmesine izin verdiklerinin ve ihmal ettiklerinin telafi edilemezliğini anladığı anda, kaybettiklerini kucaklama hissi için son bir çaba harcamak istediğinde, vazgeçiş Goethe'ye kendisini sundu. Bu aynı zamanda, Minna Herzlieb'e özgü de olabilir.[17]

15 *Fabula docet*: Latince "Hikaye öğretir" anlamına gelmektedir.

16 Bettina von Arnim (1785–1859), ünlü Romantik yazardır ve Goethe'nin diğer arkadaşlarından çok gençtir 1835'te *Briefwechsel mit einem Kind* [Bir Çocukla Mektuplaşmalar]'ı yayımlamıştır. Goethe ile yaptığı mektuplaşmaların oldukça şahsi –oldukça etkili– koleksiyonudur.

17 Wilhemine Herzlieb (1789–1865), romanda Ottilie karakteri için temel bir model oluşturur, Goethe'nin tutkulu ama karşılıksız aşkının nesnesidir.

Yazarın konuyla ilgili kendi yazmış olduğu kelimelerle *Gönül Yakınlıkları*'nın bir kavrayışına ulaşmayı dilemek, boşa harcanmış bir çaba olur. Çünkü yazarın amacı kesinlikle eleştiriye ulaşmayı yasaklamaktır. Bunun altında yatan temel neden, budalalığı savuşturmaya çalışan istek değil, yazarın kendi açıklamalarını inkar eden bir çok şeyin anlaşılmaması için harcanan çabadır. Romanın tekniğine gelirsek, bir yandan motiflerin devri, diğer yandan onların gizemi korunmalıydı. Şiirsel tekniğin hakimiyeti, sergilenen üst tabaka ve eserlerin daha ince saklı tabakası arasında sınırları oluşturur. Yazarın farkında olduğu şey, çağdaş eleştirinin ilkesel olarak henüz benimsediği, kendi tekniğinin maddi içerikteki gerçek öğelere kesinlikle dokunduğudur. Ancak bu teknik hakikat içeriğine sınırsal bir karşıtlık da oluşturur ve böyle bir karşıtlık içerisinde ne yazar ne de yazarın çağının eleştirmenleri bilinçli olabilir. Bunlar zorunlu olarak –forma ters bir şekilde– kesinlikle hakikat içeriği aracılığıyla belirlenmeyen, aksine maddi içerik aracılığıyla belirlenen teknikte çok açıktır. Çünkü yazar için maddi içeriğin temsili, çözümü teknik içerisinde aranması gereken bir muammadır. Böylece teknik aracılığıyla, eserindeki mitik güçleri vurgulayarak, kendisini sağlama alır. Onların başlıca anlamları, *Zeitgeist*'da olduğu gibi Goethe'nin aklından uçup gitmeliydi. Ancak yazar kendi tekniğini sanatsal gizi olarak korumanın yollarını arıyordu. Roman bir düşünceye göre işlemektedir derken, bunu ima ediyormuş gibi görünür. İkincisi bir teknik hakkındaki bir fikir olarak anlaşılabilir. Aksi takdirde, böyle bir sürecin değerini sorgulayan bir ek, güç bela anlaşılır olacaktır. Ancak kitapta gizlenen ilişkilerin zenginliğinin sınırsız inceliğinin mükemmel bir biçimde anlaşılır olması, yazara bir zamanlar şüpheli görünmüş olabilir. "Sanının bu kitapta benim eski tavırlarımı bulacaksın, birçok şeyden bahsettim ve bazılarını da gizledim. Bu açık gizlilik belki sana da zevk verir," diye yazar Goethe, Zelter'e. Ayrıca aynı mantıkla, eserinde, "tek bir okumayla kimsenin sindiremeyeceği" birçok şeyin olduğu te–

zinde ısrar eder. Ancak taslakların imhası her şeyden çok bilgi verir bize. Çünkü bu taslakların bir parçasının dahi korunmamış olması çok da raslantıymış gibi görünmüyor. Aksine, yazar açık bir şekilde bile bile, eserin saf yapıcı tekniğini açığa çıkaracak olan her şeyi yok etmiştir. Şayet maddi içeriğin varlığı bu şekilde saklanmaktaysa, bu içeriğin özü de kendisini saklayacaktır. Bütün mitik anlam bu gizlilik için mücadele eder. Böylece Goethe, kendinden emin bir şekilde, kesinlikle olaya [das Geschehene] benzer bir şekilde şiirselleştirilmiş [das Gedichtete] eserin haklarını öne sürdüğünü söyleyebilir. Bu haklar aslında, kelimenin sarkastik anlamıyla, şiirsel esere değil fakat şiirselleştirilmiş olana, eserin mitik maddi katmanına borçludur. Bunun farkında olarak Goethe, -yukarıda değil elbette- fakat eserinde, Humboldt'un eleştirel görüşlerini sonlandıran kelimeleriyle, emsalsiz bir şekilde buna katlanabilir: "Fakat bu birilerinin ona gerçekten söyleyebileceği türden bir şey değildir. Kendi şeyleriyle karşılaştırıldığında özgürlüğü yoktur, en ufacık sitemde sessizliğe bürünür." Bu Goethe'nin geç döneminde eleştirilere nasıl karşılık verdiğidir: tanrısal bir şekilde. Boş *epitheton ornans*'ların* mantığıyla veya modernlerin ona verdiği güzel bir figürle değil. Jean Paul'e atfedilen bu söz karanlık, kendi içine gömülmüş mitsel doğayı niteler; bu doğa dilsiz bir katılıkla Goetheci sanatçılığa içkindir. Tanrısal olarak, eserin temelini örer ve yetersiz kelimelerle kubbenin etrafını dolanır.

Goethe'nin sanatının alacakaranlığında, göz, Goethe içerisinde en saklı olanla karşılaşır. Gün ışığında ortaya çıkmayan özellikler ve bağlantılar açığa kavuşur. Ve bir kez daha sadece onlar sayesinde, yorumu önceleyen paradoksal görünüş, artarak yok olur. Böylece, doğadaki Goetheci araştırma için, temel güdü sadece burada açığa çıkar. Bu çalışma doğa kavramındaki bir çelişki –bazen naif, bazen kesinlikle dolaylı olarak ilişkisi bulunan– üzerine kuruludur. Çünkü bu, Goethe'de ilk kez al–

* Bir ismi nitelemek için kullanılan ifade veya deyim.

gılanabilir fenomenlerin alanını ve zorla giren arketiplerin alanını gösterir. Ancak hiçbir zaman, bu sentezin hesabını veremeyecektir. Felsefi bir araştırmaya başvurmak yerine, onun çalışmaları, her iki alanın kimliği için ampirik kanıtlar sağlayan deneyler aracılığıyla, boş bir çabaya dönüşür. Hakiki doğayı kavramsal olarak tanımlamadığından, asla bir sezinin verimli merkezine giremeyecektir. Böyle bir merkez ona "hakiki" doğanın varlığını onun tezahüründe bir kök-fenomen* olarak aramasını önerir –sanat eserlerinde varsaydığı bir şey. Solger, bu ayrıcalıklı bağlantının, kesinlikle *Gönül Yakınlıkları* ve doğa bilimlerindeki Goetheci araştırma arasında olduğuna dikkati çeker –aynı zamanda yazarın tanıtımlarında da vurgulanan bir bağlantı. Solger şöyle yazar: "*Renklerin Teorisi* ...beni bir dereceye kadar şaşırttı. Tanrı biliyor ya, evvelden kesinlikle bu kadar net bir beklentim olmamıştı; eserin büyük çoğunluğunda, saf deneyimler bulacağımı düşünmüştüm. Halbuki şu anda elimde doğanın canlandığı, insanlaştığı, samimileştiği bir kitap var. Düşünüyorum da bu aynı zamanda *Gönül Yakınlıkları*'nı da aydınlatıyor." *Renklerin Teorisi*'nin da başlangıcı kronolojik olarak bu romanın başlangıcına yakın. Goethe'nin manyetizma üzerine çalışmaları, eserin kendisine farklı bir şekilde nüfuz etmiştir. Yazar, doğaya ilişkin bu görüşleriyle eserlerinin her zaman doğrulanacağını düşünürdü ki söz konusu görüşleri, eleştiriye olan kayıtsızlığını tamamlamıştır. Doğadaki bu seziyle, ki yazar bu seziyle eserlerindeki doğrulamaya başarıyla ulaşabileceğine inanmıştır, eleştiriye olan ilgisizliğini tamamlar. Bu–

* J. W. Goethe, "ur–phenomenon"i (Ur–Phánomen) bir şeyin temel örüntüsü veya işleyişi olarak tanımlar. "–ur" ilk, temel, başlıca, arketipik kelimelerine referansla kullanılırken, ur–phenomenon "en derindeki olgu" bir şeyi o yapan ve meydana getiren şeyin merkezi olarak tanımlanır. Bu metinde ur–fenomen kök–fenomen olarak çevrilmiştir. Bakınız: Goethe's Way of Science: A Phenomenology of Nature, David Seamon & Arthur Zajonc, editors. Albany, NY: State University of New York Press, 1998.

nun gereği yoktur. Kök–fenomenlerin doğası standart'tır, her eserin onunla olan ilişkisi, birilerinin onu nasıl sesli okuyabileceğiyle alakalıdır. Ancak, doğa kavramının içerisinde ikili anlamın temeli üzerine, bir arketip [Urbild] olarak kök–fenomen sıklıkla doğada bir model [Vorbild] olarak sunulur. Şayet taraflı bir ikircikliğin kararlığı içerisinde, Goethe sadece, idealler olarak kök–fenomenlere sanatın baskınlığının nasıl bir etki yaptığını yakalarsa, bu görüş asla çok fazla güçlenemeyecektir. Bu kök–fenomenler kendilerini algıya yeteri kadar sunabiliyorsa, bilim içerisinde, kavrayışın nesnesini aydınlatmakta başarılı olan fakat kök–fenomenleri seziye dönüştüremeyen idealar kök–fenomenlerin yerini alır. Kök–fenomenler sanattan önce yoktu, fakat sanat içerisinde gelişti. Aslında, onlar asla ölçünün standartlarını sağlayamayacaktır. Şayet bu saf nüfuzun ve ampirik nüfuzun kirliliği içerisinde, tensel doğa en yüksek yeri istiyormuş gibi görünüyorsa, onun mitik yüzü, onun tezahürlerinin etraflı bütünlüğü içerisinde galip gelecektir. Bu Goethe için sadece sembollerin kaosudur. Çünkü, onun eserinde kök–fenomenler, diğerleriyle ortaklaşa ortaya çıkıyormuş gibidir, tıpkı *Tanrı ve Dünya* [*God and the World*] koleksiyonundaki şiirler gibi çok net bir şekilde resimlenebilirler. Hiçbir yerde bir yazar, kök–fenomenlerin hiyerarşisini kurmaya teşebbüs etmedi. Onlar, formların bolluğu, seslerin karmaşık evreninin kendilerini kulağa sunuşundan hiç de farklı olmayan bir biçimde kendilerini Goethe'nin ruhuna sunar. Birileri bu analojinin içerisine Goethe'nin ondan vazgeçtiği bir tanım koyabilir, çünkü bu, çok azı kadar açıkça, Goethe'nin doğada önemsediği ruhu net bir şekilde açığa çıkarır. "Hadi gözlerimizi kapatalım, kulaklarımızı açalım ve duyma duyumuzu keskinleştirelim. En hafif nefesten en vahşi gürültüye, en basit tondan en basit armoniye tutkunun en şiddetli çığlığından aklın en nezaketli kelimesine, varlığını, enerjisini, hayatını, şartlarını açığa çıkararak konuşan sadece doğadır, dünyanın büyük bir kısmının görünür olduğunu inkar eden kör adam, hissettikleri yoluyla sınırsız canlı

bir alemi, kucaklayarak ölçebilir." Eğer böyleyse, en aşırı biçimde, "aklın kelimesi" bile, doğanın güvenine sadık kalır. Bu Goethe için şaşırtıcı değildir, kök-fenomenlerin imparatorluğu asal düşünceyle kesin bir şekilde netleştirilemeyecektir. Ancak bu öğretiyle, Goethe kendisini sınırlara yaklaşma ihtimalinden mahrum bırakacaktır. Bu üstünlükler olmadan, varlık, 1780 fragmanlarının bize öğrettiği gibi, bir ucube içinde büyüyen doğa kavramına tabi kılınır. Hatta geç döneminin sonlarında bile, bu fragmanların tezlerine sadakatini açıklamıştır –"Doğa" [Bilimsel Çalışmalar'da]– pasajının sonunda şöyle yazar: "Beni buraya o getirdi. Ben kendimi ona adadım. Benimle istediğini yapabilir. Kendi eserinden nefret etmiyor. Ondan söz eden ben değilim. Hayır, hangisi doğru, hangisi yanlış, onun konuştuklarının hepsi bu. Onunki bir suçlama, onunki bir ihtişam." Böyle bir dünya görüşünde kaos yatar. Nihayet burada, efendisiz ve sınırsız bir şekilde, varlığın nüfuz bölgesinde kendisini sadece bir güç olarak kabul ettirmek isteyen mitin hayatı uzanır.

Bütün eleştirinin reddi ve doğanın putperestliği, sanatçıyı var eden hayatın mitik formlarıdır. Goethe'de onların ihtiyacı olan şey, yüksek seviyede bir manalılık "Tanrısal" ünvanıyla gücünü alabilir. Bu aynı zamanda, mitiğin özündeki parlak öğeyi gösterir. Ama ona en ağır şekilde insanların varoluşunu gölgelemiş olan bir karanlık karşılık gelir. Bunun izleri *Şiir ve Gerçeklik* [*Poetry and Truth*]'te görülebilir. Ancak bunun küçük bir kısmı Goethe'nin itiraflarından kaynaklanmaktadır. Sadece "şeytani" kavramı – eskime bir taş anıt gibi– onların düzleminde yer alır. Bu kavramla birlikte, Goethe otobiyografik eserinin son bölümünü ortaya koymaktadır.

> Bu biyografik resital sırasında, çocuğun, erkek çocuğun, bir gencin çeşitli yollarla metafiziğe nasıl ulaşmaya çalıştığını ayrıntılı olarak görmekteyiz– sevgi dolu bir şekilde doğal dini aramaktadır, daha sonra kendisini sevgi ile olumlu olana yöneltir, dahası kendi içine çekilerek yeteneklerini test eder ve en sonunda bir haz içinde evrensel sadakatinden vazgeçer. Bu alanlar arasında avare bir şekilde

dolanırken, bu kategorilerin hiçbirine uymayacakmış gibi görünen bir takım şeylerle karşılaştığında arıyor ve aranıyorken, engin ve akıl almaz konulardan düşüncesini uzaklaştırması gerektiğinin iyi bir adım olacağına, giderek ikna olur. Doğada (yaşayan veya ölü, canlı veya cansız olsa da) bir şeyi kavradığına inanır. Bu şey kendisini sadece karşıtlıklarda ifade edebileceğidir, bu yüzden herhangi bir kelime şöyle dursun, herhangi bir kavramda bile kendisini belli edemez. Kutsal değildir, çünkü akıldışı görünür; insan değildir, çünkü zekası yoktur; gaddar değildir, çünkü yararlıdır, melek gibi de değildir, kötü niyetiyle aldatır. Şans gibidir, çünkü süreklilik eksiktir; İlahi takdire benzer bir şekilde bir bağlam önerdi. Bizi sınırlayan her şey ona içkindir ve zamanı kısaltmak ve mekanı genişletmek için, bizim varlığımıza gerekli olan öğelerle istediğini yaparmış gibi görünür. Yalnızca imkansızı kabul eder ve mümkün olmayanı küçümseyerek reddedermiş gibi görünür. Onları ayırarak ve birleştirerek, diğerlerinin içine sızan bu özü, benzer bir şekilde bir takım şeyleri algılayan eskilerin ve diğerlerinin örneğinden sonra, ben "iblis" olarak adlandırdım. Bu korkunç şeyden kendimi korumak için çalıştım.[18]

Birileri bu kelimelerin, otuz beş yıldan fazla bir süre sonra, meşhur fragmanda ifade edilen, doğadaki bu akıl almaz kararsızlığın aynı deneyimi ifade ettiğini güç bela vurgulayabilir. *Şiir ve Gerçeklik*'den *Egmont* alıntısı içinde bir sonuç olarak ve "Primal Words, Orphic"te ilk bölümün başlangıcında, iblis düşüncesi hayatı boyunca Goethe'nin vizyonuna eşlik eder. *Gönül Yakınlıkları*'nda kader düşüncesinde ortaya çıkan budur; şayet ikisi arasında arabuluculuk gerekliyse, bu durumda, devirleri kapatan milenyumlar da Goethe'de eksik değildir. Asıl kelimeler açık bir şekilde, onun hayatının anılarından, imalı bir şekilde de mitik düşünmenin kanonu olarak astrolojiden bahsederler. *Şiir ve Gerçeklik* iblise göndermede bulunarak

18 Bu parçanın sonunda Benjamin şu sözleri sarfeder: "Genel de olduğu gibi bir imgenin ardına sığınmak."

son bulur, astrolojik olana göndermede bulunarak başlar. Ve onun hayatı astrolojik bir yansımadan tamamen kaçıyormuş gibi görünmez. Goethe'nin yıldız haritası, [Franz] Boll'un *Sternglaube und Sterndeutung*'da [*Yıldızların Yorumlanmasına İnanmak*; Leipzig ve Berlin 1918] yarı dalga geçermiş gibi yarı ciddi bir şekilde hazırlandığından, varlığı gölgeleyen kısımlara göndermede bulunur. "Ve aslında hakim olanın Satürn'ü yakından izlediği gerçeği, bu yüzden onun hayatının üzerine gölge yapan kötü ruhlu Akrep'in hükmü altındadır; "bilmecemsi" olarak düşünülen Zodyak işareti, Satürn'ün gizli doğasıyla birlikte, eski çağlarda bir kaynağı hatırlatacaktır; fakat aynı zamanda" – şimdi söyleyeceklerimi umdurur– hamuru dünyanın mayasından karılmış Satürn'ün durduğu yerde emekleyen bu zodyak yaratığı, güçlü bir dünyevilik içinde asılıp "dünyaya büyük, şefkatli bir şevkle sarkmış ipliklerinden bağlıdır.

"Bu korkunç varlıktan kendimi korumak istiyordum." Mitik insanlık, iblis güçlerle ilişki karşılığında bunun bedelini korkuyla öder. Goethe'de böylesi bir korku genellikle, açıkça dile getirilir. Bunun belirtilerini, biyografi yazarlarının neredeyse gönülsüzce hazırlanan anektot tarzı hatırlatmalarından çıkarabiliriz. Ve böylesi bir şey, bu adamın hayatındaki tarih öncesine ait kuvvetlerin güçlerini açık ve korkunç bir şekilde gösteren bir düşüncenin ışığında düşünülmelidir. Ancak bu adam onlarsız asla ulusunun en büyük yazarı haline gelemeyecektir. Bütün korkuları da içeren ölüm korkusu en açık olanıdır. Ölüm için, çoğu mitin büyüsünü oluşturan, doğal hayatın biçimsiz evrensel alemini tehdit eder. Yazarın ölümden ve ölümü simgeleyen hiçbir şeyden hoşlaşmaması, en aşırı hurafelerin bütün özelliklerini taşımaktadır. Hiç kimsenin, onun varlığında, herhangi birinin ölümünden bahsedemediği çok iyi bilinmektedir. Ancak, Goethe'nin karısı ölüm döşeğindeyken, Goethe'nin karısının yanına asla gitmediği çok az kişi tarafından bilinmektedir. Mektupları oğlunun ölümü hakkında da aynı duyguları beslediğini açığa çıkarmaktadır. Hiçbir şey Zelter'in kaybını anlattığı

mektuptan daha da karakteristik değildir– tastamam şeytani bir yakınlaşma. "Ve böyle mezarların üstünden ileri!" Böylelikle, ölmekte olan Goethe'ye atfedilmiş kelimelerin hakikiliği güven kazanır. Bu kelimeler içerisinde, sonuç olarak mitik yaşama gücü yakın bir karanlıktaki ışık için etkisiz arzuyu bastırır. Onun hayatının son yıllarını işaret eden, kişiliğin emsalsiz kültü aynı zamanda bu tutumdan kaynaklanmaktadır. *Şiir ve Gerçeklik*, *Günlükler ve Yıllıklar* [*the Daybooks and Yearbooks*], Schiller'le mektuplaşmalarının yayımlanması, Zelter'le mektuplaşmalarına verdiği önem, ölümü kösteklemeye çalışan bir takım çabalardır. Daha net bir şekilde ifade etmek gerekirse hâlâ, ruhun varolması için söylediği her şey, ölümsüzlüğü bir umut olarak taşımak yerine, onun bir teminat olarak talep eden, kafir endişeyi çağrıştırır. Sadece mite ait bir ölümsüzlük düşüncesi olarak, "ölüme yeteneksiz" olarak gösterilir, aynı zamanda Goethe'nin düşüncelerinde, ölümsüzlük ruhun vatanına yolculuğu değil, aksine bir sınırsızlıktan diğerine uçuştur. Bilhassa, Wieland'ın ölümünden sonraki konuşma –[J.D.] Falk tarafından bildirilen konuşma– ölümsüzlüğü doğaya uygun olarak anlamaya çalışır ve aynı zamanda onun içerisindeki insaniyetsizliği vurguluyormuşçasına, yalnızca ve tamamıyla büyük ruhlara teslim etmek ister.

Değişimler içerisindeki hiçbir his korku kadar zengin değildir. Ölüm karşısında duyulan kaygı, sayısız armonik sesleri arasında en temeli olan tona, hayat karşısında duyulan kaygıya eşlik eder. Üstelik gelenek, hayatın karşısında barok oyununu ihmal eder, bu oyuna sessizlik içinde göz yumar. Bunun amacı Goethe'de bir norm kurmaktır; böylelikle kendi içerisinde gerçekleşen, kendi içinde çok derinlerde sakladığı bir mücadeleye, yani hayatın biçimleri arasındaki mücadeleye dikkati çekmekten uzaklaşmış olur. Yalnızlık, hayatında üzücü ve muhalif bir biçimde var olduğundan, o [Goethe] sessizliğe bürünür. Erken Weimar dönemine dair, *Über den Göthischen Briefwechsel*'de [*Goethe'nin Mektuplaşmaları Üzerine*] Gervinus'un yaptığı ta–

nım, bunun ne kadar çabuk bir şekilde ortaya çıktığını gösterir.[19] Gervinus diğerleri arasında Goethe'nin hayatındaki bu fenomenlere dikkati çeken ilk kişiydi ve bunu çok emin bir tutumla gerçekleştirdi. Onları ne kadar yanlış bir şekilde yargılamış olursa olsun, onların önemini belki de sezen yalnız oydu. Bu nedenle, ne son dönemlerinde Goethe'nin suskun bir şekilde kendi içine çekilmesi, ne kendi hayatına dair artık abartılı bir paradoks halini almış endişesi onu bırakmıştır. Ancak, bunların dışında, her ikisi de hayatın korkusundan bahseder; düşünceden, iktidarın ve nefes alıyor olmanın korkusuna, kucaklaşmadan onun yok olma korkusuna kadar her şeyden konuşur. Gervinus, metninde, yaşlı Goethe'nin eserlerini erken dönem eserlerinden ayırarak, bir dönüm noktası oluşturur: bu dönüm noktası 1797'dir; İtalya'ya planlanan gezi zamanı. Aynı zamanda Schiller'e yazılmış olan bir mektupta, "tamamen şiirsel" olmadan, kendi içinde şiirsel bir tutumla uyanıvermiş olan, nesnelerle ilgilenir. Goethe şöyle söyler: "Bu yüzden tamamıyla bu şekilde etki yaratan ve beni şaşkınlığa uğratan, gerçekten simgesel olan nesneleri gözlemledim." Ancak simgesel olan, hakikat içeriği ve maddi içerik arasındaki çözülemez ve zorunlu bağda ortaya çıkar. Bir sonraki mektup şöyle devam eder:

> Seyahatimin bir sonraki aşamasında, birisi bir başkasının ilgisini, ilginç veya önemli olana yöneltmiyorsa, birileri eni sonu kendisi ve diğerleri için ektiğini biçmek zorunda kalacaktır. Hazır yeri gelmişken, simgesel olanın ne olabileceğine de dikkati çekmeye çalışmak isterim, fakat ilk defa gördüğüm yabancı yerlerde ilerlemenin doğru olacağını düşünüyorum: Şayet bu başarılı olursa, –deneyimin peşine düşmeyi büyük ölçüde istemeden, nihayetinde bir yerde kabul gördüğü, her yerin ve anın içerisine derinlemesine girerek– birileri zorunlu olarak tanıdık yerlerden ve bölgelerden yeterince ganimet alıp götürecektir.

19 Georg Gervinus (1805–1871), Alman edebiyatı tarihi üzerine yazdığı büyük eseri Goethe'yi önemsizmiş gibi gösterir.

"Birileri gerçekten şunu diyebilir," diye devam eder Gervinus, "Goethe'nin son şiirsel eserlerindeki genel durum neredeyse budur ve bunlar içinde, duygusal mesafe içerisinde daha önceden sunduğu, belli ruhani bir derinliğe bakarak sanatın ihtiyaç duyduğu ve kendisini onun vasıtasıyla bir boşlukta kaybettiği, deneyimleri ölçer. Schiller, gizemli bir şekilde maskelenmiş, bu yeni deneyim aracılığıyla derin bir şekilde bakar...; şiirsel bir tutum ve şiirsel bir nesne olmadan, şiirsel talep onun durumunu anlatır gibidir. Aslında burada sorun olan, şayet nesne ona bir şeyleri gösteriyorsa, nesnenin ruhundan çok nesnenin kendisidir." (Aynı ibare içinde, sembolü hem yakalamak hem de yüzeyselleştirmek. Ve hiçbir şey, Klasizmin özelliğini, bu çabadan daha iyi bir şekilde anlatamaz.)

> Burada sınırları çizen tin olacaktır ve burada her yerde olduğu gibi, o burada, maddenin seçimindeki değil, maddenin tutumundaki sıradan ve dahice olanı bulabilir. Bu iki yerin onun için anlamı nedir; heyecanlı bir halde, her sokağın, köprünün kendisi için bir anlamı olduğunu düşünecektir. Şayet Schiller Goethe'deki bu yeni vizyon halinin pratik sonuçlarını sezebilseydi, Goethe'nin kendisini tamamıyla buna adamasına güç bela ikna edebilirdi, çünkü nesnelere böyle bir açıdan baktığımızda, bütün bir evren tekil olarak tanıtılacaktır... Ve şöyle bir sonuç ortaya çıkacaktır: Goethe, içerisine tüm resmi belgelerini, gazeteleri, haftalık dergileri, vaazlardaki küpürleri, tiyatro programlarını, resmi emirleri, fiyat listelerini ve vs. koyabileceği bir yığın dosya toplamaya başlar ve bunlara kendi yorumlarını ekler, onları halkın diliyle anlatır ve kendi görüşünü bir kez daha yeni dersine göre ayarlar ve böyle yaparak, geleceğe faydalı olmasını umar. Bu neredeyse, –tamamen komik bir olaya dönüşen– günlük ve notlarını büyük bir hürmetle kucakladığı ve erdem arayıcısının en dokunaklı tavrını en üzücü şey olarak düşünen, bir sonraki ciddiyeti tahmin ettirir. Bundan böyle her madalyanın ihsan edilmesi, her parça granitin onun tarafından ihsan edilişi, onun için çok değeri olan nesnelerdir; ve akide tuzuyla –bütün emirlerine rağmen Büyük Frederick'in bul–

mayı başaramadığı– alıştırma yaptığında, bunu içerisinde benim mucize olarak bilmediğim şeyi görür ve Berlin'deki arkadaşı Zelter'e sembolik olarak bıçak ucu kadar akide tuzundan gönderir. Hiçbir şey olgunlaştıkça düzenli olarak gelişen bu zihinsel yaradılıştan daha da karakteristik olamaz, daha sonra bunu ilkesi yaptığı gerçeği, eski *nil admirari** coşkunluğuyla ters düşer ve yerine herşeye hayran olmak ve her şeyi "önemli, harika, hesap edilemez" bulmak ilkesi geçer.

Gervinus'un emsalsiz bir biçimde ve abartmadan resmettiği böyle bir davranışla, hayranlık kendisine düşen payı alır, ancak korku da alır. Sembollerin kaosu karşısında insan oğlunun aklı başından gider ve eskilerin bilmediği özgürlüklerini kaybederler. Eyleme geçerek, göstergeler ve kehanetler arasında yere iner. Onlar Goethe'nin hayatında da eksik değildiler. Böylesi bir işaret ona Weimar'a giden yolu göstermişti. Aslında *Şiir ve Gerçeklik*'de, bu yolda yürürken, şiire olan haykırışıyla ressamlığa olan haykırışı arasında nasıl yarıldığını anlattı. Bir kehanette bulundu. Sorumluluk korkusu, Goethe'nin doğasının Goethe'yi tabi kıldığı bütün korkuların en ruhani olanıdır. Politik, toplumsal ve muhtemelen geç dönemlerinde de edebi olmuş olan muhafazakar bir tutumun kurumudur. Onun erotik yaşamında kaçırılmış fırsatların kaynağıdır. Bunun aynı zamanda *Gönül Yakınlıkları*'ndaki yorumunu belirlediği açıktır. Çünkü kendi hayatındaki kurumları aydınlatan bu sanat eseridir. Kurumlar, çünkü onun günah çıkartması bu kurumları aldatamaz, kendisini hayatın büyüsünden henüz özgürleştirememiş bir gelenekten bile saklı kalan kurumlar. Ancak bu mitik bilinç, Olympian'ın hayatında trajik bir boyut algılamaktan hoşnut olacağı sıradan bir gelişme ile anlatılamaz.Trajik sadece dramatik insanın varlığında –yani insanın kendini yasalaştırdığı veya temsil ettiği bir alanda– var olabilir, insanoğlunun varoluşunda değil. En azından Goethe'nin dingin varlı–

* Hiçbir şey karşısında heyecanlanmayan.

ğında, içinde kendisini dramatikleştiren anların nadiren bulunduğu bir Goethe'de. Peki böyle bir hayata ne denk düşer, her insanın hayatında olduğu gibi, ölümle birlikte trajik kahramanın özgürleşmesi değil, aksine, trajik kahramanın sonsuz bir hayatla kurtarılması.

II

Her yanında sıralandığından açıklığın
Zamanın doruklarıyla çevrilmiş dört yan
En sevilenler komşu olmuş, siliniyorlar
Ayrı dağların üzerinde
Masum sular getirsene bize o zaman
Ah bize kanatlar ver, aklın inançlısı
Geçmek ve dönmek için
Hölderlin

Her eser *Gönül Yakınlıkları* gibi, yazarının hayatına ve özüne ışık tutabilseydi, yansıtmanın alışılmış şekline ne kadar çok inanılırsa o kadar çok sadık kalınırdı. Klasik bir yazarın herhangi bir basımında, neredeyse diğer kitaplarının hepsinden daha da fazla, kitabın giriş kısmında yalnızca yazarın hayatının dönemleri bilindiği takdirde içeriğin anlaşılabilir olacağını vurgulamakta nadiren başarısız olduğundan, böyle bir yargı temel olarak, yöntemin *proton pseudos*'u[20] içerir. Böyle bir yöntem, temel bir imgenin ve boş, kavranamaz "yaşanmış deneyimlerin" klişesi aracılığıyla, yazarda eserin gelişimini sunmak ister. Neredeyse bütün modern dilbilimdeki bu *proton pseudos* –bu henüz kelime çalışmasıyla veya özne konusuyla belirlenmemiştir– hesaplanır. Özden ve hayattan çıkan, şiirsel bir eserden

20 *Proton pseudos*: Latince "ilk yalancılık" anlamına gelmektedir.

onların ürünü olarak türemeye hazırsa, bu miskin kavramayı daha fazla anlaşılabilir kılmak imkansızdır. Ancak bir bakıma, kesin ve kanıtlanabilir olanın ve sonrasında sezinin kendisini içeriğe ve öze gönderdiğinden yola çıkarak bilgiyi açığa çıkarmak kesinlikle uygundur; eser tam anlamıyla ön planda yer almalıdır. Çünkü hiçbir yerde bunlar eserde olduğundan daha fazla kalıcı, ayırt edilebilir ve anlaşılabilir bir şekilde değildir. Ancak orada bile yeterince zor açığa çıkarlar, bazı insanlar asla ona ulaşamazlar. Bu insanlar için, sanat tarihi çalışması eserdeki hassas seziyle değil, yazarın ve ilişkilerinin bir çalışmasıyla temellendirmeleri için tatmin edici bir sebep olmalıdır; ancak bu, eleştirmenin onlara güven vermelerini sağlayamaz, sadece onların eseri takip etmelerini sağlayabilir. Hatta, ikincinin birincisine verdiği ifadenin içinde bulunan, yaratıcı sanatçı ve sanat eseri arasındaki yegane rasyonel bağlantıyı her zaman aklında tutacaktır. İnsanlığın özünün bilgisini, onun dışsal gösterileri aracılığıyla sadece birisi elde edecek değildir (ve bu anlamda, eserleri, onun özünün bir parçasıdır); hayır, böylesi bir bilgi her şeyden önce eserleri aracılığıyla belirlenir. Eserler de eylemler gibi erişilemezler ve genel olarak bu ilkeyi kabul eden, her düşüncenin özelinde onunla çelişmek için ve bu şekilde tatmin olmak için bütün iddialarından vazgeçer.

Bu şekilde gözden kaçan sıradan bir temsilin, sadece eserlerin değerini ve tarzlarını anlamamız için değil fakat aynı şekilde onların yazarının özünü ve hayatını anlamamız için gerekli olduğudur. Yazarın özünün bütün bilgisi, yazarın bütünlüğüne göre yazarın "doğası" eserin yorumunun ihmal edilmesinden dolayı başlangıcından itibaren boş bir çabaya dönüşür. Şayet böyleyse, varlığın nihai ve bütün sezgisini icra etmekte başarısız olmuştur ve bu genelde birkaç nedenden dolayı gerçekte her zaman düşünülemez ve sonrasındaysa eser önemsenmediğinde özü kavranılamaz olur. Ancak yaratıcı sanatçının hayatını kavramamız bile geleneksel biyografik metodu anlamamızı sağlamaz. Varlığın veya eserin kuramsal ilişkileri

hakkındaki açıklık, sanatçının hayatının her görüşünün temel koşuludur. Şimdiye kadar çok az şey, psikolojik kategorilerin genelde kavramanın yolları olduğu düşüncesi konusunda başarıya ulaşmıştır. Buna rağmen, burada olduğu kadar başka yerde de, böyle terimler rağbette oldukça, birisi hakiki maddi içeriği reddetmeye zorunlu değildir. Bunun için bazı şeyler öne sürülebilir: yaratıcı sanatçının hayatında birilerinin oluşturduğu, resimdeki biyografik olanın önceliği, –etik alanda kati ve karar verilemez olan üzerine yapılan iki misli vurgu ile, bu insan hayatının betimlenmesi gibi onun hayatının betimlenmesidir,– sadece başlangıcın kavranılamazlığının bilgisini kendi eserlerinin dışında bıraktığı, hayatının esas anlamından değerlerine ve içeriğine göre sınırlandırılmış bir şekilde bir yere sahip olacaktır. Şayet büyük bir eser sıradan varoluşta şekil bulamazsa, aslında bu, sıradan bir varoluşun masumluğunun bir garantisidir ve kesinlikle çeşitli öğeler arasında sadece bir tanedir. Böylece eser, sanatçının hayatını tamamıyla parçalı bir biçimde, onun içeriğinden çok onun gelişimi içerisinde aydınlatır. Bu bütünsel belirsizlik, eserlerin insanların hayatındaki öneminde olduğu gibi şuna yol açar: içeriğin özel durumları yaratıcı sanatçıların hayatına adanmıştır, sadece onun için ertelenmiş ve onun içinde doğrulanmıştır. Böyle bir hayat sadece bütün ahlaki maksimlerden kurtarılmakla yükümlü değil; hayır daha yüksek bir meşrulaştırmayı andırmakla ve kavramaya daha açık bir şekilde ulaşmakla yükümlüdür. Eserlerde daima öne çıkan, her gerçek hayatın içeriğine böyle bir bakışın çok az bir yükünün olması hiç garip değil. Belki de bu görüş, Goethe'nin dışında bu kadar net bir şekilde yansıtılmamıştır.

Bu görüş içerisinde, özerk içerenlere hükmedecek olan yaratıcı sanatçıların hayatına göre, düşüncenin önemsiz alışkanlığı, daha derin bir düşünceyle kesinlikle uyum içindedir. Öyle ki birileri birincisinin, ikincisinin veya sonradan yeniden açığa çıkacak olan asıl türün bir deformasyonu olduğunu zannedebilir. Aslında geleneksel görüş içerisinde, eser, öz ve hayat ta–

nımsız bir şekilde aynı derecede birbirlerine karışmışlardır ve sonra birincisi, asıl görüş, açık bir şekilde bu üçüne bir bütünlük vermiştir. Böylece, mitik kahramanın görünüşünü bina etmiştir. Çünkü mitin, varlığın, eserin ve hayatın içerisinde, aksi takdirde kendilerine sadece literatusun ihmalci aklı içinde tahsis edilecek olan bütünlüğü oluşturmuş olurlar. Orada öz demondur; hayat, kader ve onlardan ikisine farklı bir damga vuran eser, yaşayan form. Orada aynı zamanda, eser özün temelini ve hayatın içeriğini kapsar. Onun içerisinde, pragmatik olan aynı zamanda semboliktir; sadece onda, başka bir şekilde ifade edecek olursak, sembolik form ve ondaki insan hayatının sembolik içeriği anlaşılır bir şekilde aynı usulde icra edilir. Fakat böyle bir insan hayatı gerçekte insanüstüdür ve bu nedenle aslında insandan farklıdır, sadece onun formunun varoluşunda değil, fakat, kesin bir biçimde, onun içeriğinin özünde bulunur. Çünkü, ikincisinin saklı sembolizmi, bireysel boyutlarda olduğu gibi hayatta olanın insani boyutlarda, bağlayıcı bir modada temellenirken, cesur hayatın manifesto sembolizmi ne bireysel ayrımcılığın alanını ne de ahlaki eşsizliğin alanını elde eder. Tür, norm, insanüstü olsa bile, kahramanı bireyden ayırt eder; bir temsilci olarak onun rolü, onu [kahramanı] sorumluluğun ahlaki eşsizliğinden ayırır. Çünkü o, tanrısı önünde yalnız değildir; aksine, tanrıları önünde insanlığın bir temsilcisidir. Ahlaki nüfuzda, bütün temsiller, "birimiz hepimiz için"in vatanseverinden, Kurtarıcıya adanan kurban ölümlerine kadar, mitik doğaya aittir.

Kahramanca hayat içinde, tipoloji ve temsili olan görev kavramı içinde doruğa ulaşırlar. Bu görevin varlığı ve onun açık sembolizmi insan hayatından insanüstü olanı ayırt eder. On iki Görev'in Herkülü'nden aşağı olmayacak şekilde, Hades'e inen Orfeus'u karakterize eder; mitik bir kahraman olduğu kadar mitik bir ozandır da. Bu sembolizmin en güçlü kaynaklarından bir tanesi de yıldızlara ait bir mitten kaynaklanır; Kurtarıcı'nın insanüstü kılığına bürünmüş, yıldızlı bir gökyüzünde,

kahraman, eseri aracılığıyla insanlığı temsil eder. Orfik şiirin özgün kelimeleri ona başvurur: bu güneş benzeri bir demondur, ay kadar değişken olan tyche*, yıldızların anenkesi** gibi kaçınılmaz olan kaderi. Eros bile onların ardından fark edilmez sadece Elpis fark edilir.[21] Bu yüzden, başka özgün kelimeler arasında yazarın insana yakın bir şeyler ararken, Elpis'le karşılaşması hiç de raslantısal değildir; bütün bunların arasında Elpis'in bir açıklamaya ihtiyaç duymaması da rastlantısal değildir; Gundolf'ın Goethe'si için, Elpis'in değil de diğer dördünün katı kanonunun projeyi süslemesi de hiç rastlantısal değildir. Bundan dolayı, biyografik çalışmaya yerleştirilmiş yöntem sorunu, birilerinin tahmin edebileceği tümdengelim tarzından daha az kuramsaldır. Çünkü, buna rağmen, Gundolf'ın kitabında, Goethe'nin hayatını mitik olarak resimlemek isteyen bir çaba vardır. Bu kavram, sadece düşünce talep etmez, çünkü mitik öğeler bu adamın varoluşunda işleyeceklerdir, aynı zamanda bütün bunları, onun mitik uğraklarından dolayı, bu eserin [*Gönül Yakınlıkları*'nın] tasarlaması aşamasında talep eder; böyle bir şey onun ilgisini çekebilecektir. Şayet bu kavram, bu iddianın doğrulanmasında başarıya ulaşırsa, romanın anlamının özerk olarak hükmettiği tabakayı ayırmak imkansız olacaktır. Böyle bir özel nüfuz alanının varoluşunun kanıtlanabildiği bir yerde, gerçek bir sanat eseriyle değil, sadece onun habercisiyle ilgileniyoruz: büyülü yazım. Böylelikle Goethe tarafından yapılan, bir eserin yakın okumaları, fakat özellikle *Gönül Yakınlıkları*'nın yakın bir okuması, bu çabanın reddedilmesinden kaynaklanır. Bununla birlikte, kavrama aynı anda kurtarıcı içeriğin aydınlatıcı cevheriyle idare edilir, *Gönül Yakınlıkları* içinde bir takım şeyler başka her yerde olduğu gibi, bu konumu es geçerler.

21 Bu pasajda, Benjamin romana dair bir yorum olması niyetiyle araya Goethe'nin şiiri "Primal Words Orphic"in dolaylı bir okumasını koymaktadır. Elpis (hain) umudun kişileştirilmesidir.

* İnanç, vefa ve sadakat tanrıçası.

** Zorunluluk Tanrıçası

İblisin hayatına tekabül eden kanon, George okulu tarafından ilan edilen şairin kavramlarında, özel bir yer değişimle ortaya çıkar. Bu okul, yazarı bir kahramanmış gibi, eserini bir görevmiş gibi tayin eder; böylelikle onun emri kutsalmış gibi düşünülür. Ancak insan Tanrı'dan görevleri değil talepleri alır sadece ve bu yüzden, Tanrı'nın önünde hiçbir ayrıcalıklı değer şiirsel hayata atfedilemez. Dahası, görev fikri şair açısından uygunsuzdur. Hakiki bir anlamda, edebi sanat eseri, sadece kelimenin kendisini en büyük görevin büyüsünden bile özgürleştirdiği yerde açığa çıkar ve yükselir. Böyle bir şiirsellik, Tanrı'dan kaynaklanmaz, ama ruhun içinde kavranılamaz olanda açığa çıkar; insanın en derinlerinde bir payı vardır. George'un çevresi için şiirselliğin misyonu, doğrudan Tanrı'dan kaynaklanıyormuş gibi görüldüğü için, sadece misyon şaire, onun insanları arasında dokunulmaz ve dolayısıyla sadece yüzeysel bir rütbe bahşetmez; fakat aksine, basit bir insan olarak, ona bütünüyle sorunlu bir üstünlük bahşeder ve sonuçta bir üstinsan olan Tanrı'nın önünde onun hayatına sorunlu bir üstünlük verir, eşitmiş gibi görünür. Ancak şair, bir azizden daha çok insanın geçici özünün bir belirtisidir. Farzedilebileceği üzere bir aşama anlamında değil, bir tür anlamında. Çünkü şairin özünde, bireyin kendi insanlarının toplumsal hayatıyla ilişkisi belirlenmiştir; azizin özünde ise, insan olanın Tanrı'yla ilişkisi belirlenmiştir.

Ahmakça dilbilimsel bir karmaşanın boşluğunda, bir saniye, daha önemsiz bir hata değil, karmaşık ve ölümcül bir şekilde, Gundolf'ın kitabının[22] temeline kaynak sağladıkları için, George halkasının üyelerinin kahramanlaştıran tutumlarına bağlı kalınmıştır. "Yaratan" başlığı bile kesinlikle şaire ait de-

---

22 Friedrich Gundolf, Friedrich Gundelfinger'in takma adı (1880–1931), Stefan George'un öğrencisidir, ünlü edebiyat eleştirmeni ve 1920'den sonra Hidelberg'de üniversite hocasıdır. 1917'de Benjamin makalesinin ilk parçasının bir versiyonunu yazdığında, Gundolf Almanya'nın en güçlü eleştirel sesiydi.

ğildir, onun içinde metoforik notu algılayamayan tin içinde, yani hakiki Yaratan'ın hatırlatıcısı olan tin içinde, yeni devrolunmuştur. Ve aslında sanatçının köken veya biçim verenden daha az esas temeli vardır veya yaratıcıdır ve kesinlikle onun eseri ne pahasına olursa olsun onun yarat(t)ığı değil, aksine onun formudur. Muhakkak sadece yarat(t)ığın(ın) değil, formun da bir hayatı vardır. Ancak ikisi arasındaki kati farkın kaynağı şudur: sadece yaratığın hayatı, biçimlendirilmiş yapının değil, sınırlandırılmadan kurtarılma niyetini andırmaktadır. Mecazi dil her ne şekilde olursa olsun, sanatçının yaratıcılığını konuşabilir, o nedenle, yaratılış, onun kendi –yani amacın kendisinin– eserlerinin aracılığıyla değil fakat sadece yaratıklar aracılığıyla, *virtusu** göstermekte başarılıdır. Dolayısıyla, "yaratıcı" kelimesinden "eğitme"yi anladığımız, yansıtıcı olmayan dilbilimsel alışkanlık, birilerinin istemsiz olarak eserleri değil, aksine çoğunlukla sanatçıya ait olan bir ürün olarak hayatı düşünmesini sağlar. Buna rağmen, mücadele şeklinde ortaya çıkan tamamıyla eklemlenmiş yapı, onun tamamlanmış sembolik akışkanlığının erdemince kendisini kahramanın hayatında sunar, yazarın hayatı –başka herhangi bir adamın hayatında olduğu gibi– nadiren belirsiz olmayan bir görevi, hatta belirsiz olmayan ve net bir şekilde kanıtlanabilir bir mücadeleyi gösterir. Ancak bir form hala kendisini akla getirilebilir ve kendisini sergilediği tek şey, savaşta var olan formun uzağında edebiyat içinde taşlaşan bir formdur. Böylelikle hayata dair bu eserden büyülenen dogma zafere ulaşır, biraz daha az aldatıcı olan bir hata onu takip eder, eserin içinde taşlaşan hayat gibi ve kahramanın ve yaratıcının melezi olarak şairin biraz–övünen formunu yakalamayı amaçlayan bir hayat gibi. Ayrıca onun içinde hiçbir şey ayırt edilemez, ancak onun hakkında her şey, bir kusursuzluk gösterisiyle doğrulanabilir.

Goethe kültünün en düşüncesiz dogması, ustaların en yavan

---

* Erdem, üstünlük.

itirafları, Goethe'nin eserleri arasında onun en büyük eserinin onun hayatı olduğunu ileri sürer; Gundolf'ın Goethe'sini bu şekilde düşünebiliriz. Bundan dolayı, Goethe'nin hayatı, onun eserlerinden kesin olarak ayırt edilemez. Şairde olduğu gibi, açıkça paradoksal bir imgede, bir kere renklere "ışığın edimleri ve acıları" adını verirseniz, Gundolf, aşırı şekilde bulanık bir algılamayla, eninde sonunda onun renklerinden ve eserlerinden hiçbir şekilde farklı olmayacak olan Goethe'nin hayatını bu ışığa döndürür. Böyle bir konum, ona iki şey kazandırır: ufuktaki bütün ahlaki kavramları yok eder ve aynı zamanda, yaratıcı olarak kahramana, onu galip ilan eden forma atıfta bulunur, inançsız bir kusursuzluk seviyesine ulaşır. Böylece, *Gönül Yakınlıkları*'nda Goethe "Tanrı'nın hukuki yöntemleri üzerine derin düşündü"ğünü söyler. Ancak bir adamın hayatı, yaratıcı bir sanatçının hayatı bile, asla yaratıcının hayatı değildir. Kendisine form veren kahramanın hayatında da bu durum daha farklı yorumlanamazdı. Böyle bir perspektif içerisinde, Gundolf kendi yorumunu üretir. Çünkü bu hayatın maddi içeriğinin yakalandığı, biyografi yazarının vefakar tutumuyla olamaz – aslında onun içerisinde neyin anlaşılmadığına dair kesinlikle bir şeyler yapılmalıdır– bu otantik biyograficiliğin büyük alçakgönüllülüğü ile de yakalanamaz. Aslında, maddi içerik ve hakikat içeriği gün içerisinde yan yana basit bir şekilde durmakla yükümlüdürler ve kahramanın hayatında olduğu gibi birbirlerine uymak zorundadırlar. Ancak sadece hayatın maddi içeriği açık kalır ve onun hakikat içeriği saklı kalır. Kesinlikle belirli özellikler ve belirli ilişkiler aydınlatılabilir, fakat bütünsellik onsuz da, sadece sonsuz bir ilişki olarak yakalanamaz. Çünkü kendi içerisinde, o sonsuzdur. Bu yüzden biyografi alanında ne yorum vardır ne de eleştiri. Bu ilkenin ihlalinde, Goethe üzerine edebiyatın en uç kutupları olarak değerlendirilebilecek olan iki kitap, ilginç bir şekilde karşı karşıya gelir: Gundolf'ın eseri ve Baumgartner'in sunumu. Baumgartner hakikat içeriğini doğrudan anlamaya çalışırken, (ancak onun gö–

mülü bulunduğu yer hakkında en ufak bir ipucu bile yoktur) ve bu yüzden, düzensiz bir biçimde bir eleştirel başarısızlığı başka biri üzerine yığarken, Gundolf, muhakkak ki içerisinde iddialı bir şekilde hakikat içeriği bulunan, Goethe'nin hayatının maddi içeriğine dalar. Çünkü insan hayatı ile bir sanat eserinin benzeşimi üzerine düşünülemez. Ancak Gundolf'ın kaynaklarla ilgilenmekteki eleştirel ilkesi, böylesi bir biçimsizliği üretmek için temel belirlemenin işareti olur. Şayet kaynakların hiyerarşisinde, eserler daima birinci sırayı alıyorsa, mektuplar –konuşmaları hatırlatmak değil niyetim– onların hakimiyetine sokulur ve daha sonra bu tutum sadece hayatın kendisinin bir eser olarak görüldüğü koşullarda açıklanabilir. Sadece böyle bir varlıkla [eserle] ilgili olarak, bu çeşidin kaynaklarına dayanan yorumun başka bir çeşide dayanandan daha yüksek bir değeri vardır. Olay bu şekilde gerçekleşir, çünkü eserin kavramları aracılığıyla, onun kendisinin sıkı bir şekilde sınırlandırılmış alanı kurulur –şairin hayatının içine girmenin imkansız olduğu bir sınır. Şayet bu hiyerarşi, ilk olarak sözel olandan ortaya çıkan ve başlangıçta yazılı olan maddeleri ayırtetmek için ortaya çıkan bir çabaysa, sonra bu da, biyografi insan hayatının genişliğini korurken, içeriğe en yüksek hakkı verdiği yerde bile, gerçek tarih için önemli bir sorundur. Muhakkak bu kitabın başında, yazar kesin olarak biyografinin ilgisini reddecektir; ancak günümüzün biyografik yazınıyla birlikte var olan saygınlık eksikliği, kavramların kanonunun bunun altını çizdiğini birilerinin unutmasına izin vermemelidir, bir insan hakkındaki tarihsel yansımaların boşluğa düşmediği kavramlar. Pek tabii ki, sonra bu kitabın kendi içsel formsuzluğuyla, şairin formsuz şekli biçimlenir; bu Bettina'nın taslağını çizdiği, içerisinde kutsal adamın devasal formlarının şekilsizlik ve hermafrodizm içinde çözüldüğü anıtı akla getiriyor. Bu anıtsallık bir uydurmasyondur ve Gundolf'ın kendi diliyle konuşmak gerekirse, dengesiz Eros'un şekil verdiği bir şeye benzemeksizin, aciz Logos'tan ortaya çıkan imgeyi ters yüz eder.

Onun yönteminin sadece ısrarlı bir şekilde sorguya çekilişi, bu eserin hayali doğası karşısında bir ilerleme kaydedebilir. Bu silah olmadan, ayrıntılarla birlikte sonuçlara ulaşmaya çalışmak boşa harcanmış zamandır, çünkü neredeyse çözülemeyen bir terminoloji içerisinde zırhlanmışlardır. Bundan ortaya çıkan anlamdır, bütün bilginin temeli, mit ve hakikat arasındaki ilişkinin anlamı. Bu ilişki müşterek bir dışlamanın ilişkisidir. Açıklık olmadığı için hakikat yoktur ve hata dahi olmadığı için mit yoktur. Ancak onun hakkında çok az gerçek olabileceğinden (çünkü nasıl nesnellik hakikatten kaynaklanıyorsa, sadece nesnel şeylerde hakikat vardır), mitin tini onun bilgisiyle ilgili olduğu sürece gerçek vardır. Hakikat varlığının mümkün olduğu yerlerde, sadece mitin tanınması sonucu mümkün olabilir, hakikatin yıkıcı ilgisizliğinin tanınmasıdır. Bu yüzden, Yunanistan'da özgün sanat ve özgün felsefe –onların otantik olmayan sahne ve mucizevi olandan farklı olarak– mitin ayrışmasıyla başlar, çünkü sanat felsefeden daha az veya fazla bir şekilde hakikate bağlı değildir veya felsefe sanatın olduğundan daha az veya fazla hakikate bağlı değildir. Ancak kavranılamaz olan, hakikatin ve mitin birleşmesiyle kurulmuş olan bir karmaşadır, bu saklı faydayla, başlangıçtaki bu çarpıtma, Gundolf'ın eserinin neredeyse her cümlesini, eleştirel şüpheden korumakla tehdit eder. Fakat buradaki tüm eleştiri zanaati, hiçbir şeyi fakat sadece yakalamacayı içerir, ikinci bir Gulliver gibi, kıpırdayan sofizmlerine rağmen bu ufacık cümlelerin her birini kendi zamanları içinde deneyimler. "Sadece" evlilik içinde "insanın doğa ve kültür arasındaki, bu insani ikirciklikten kaynaklanan ertelemesiyle ortaya çıkan bütün çekicilikler ve tiksinmeler birleşir: kanıyla yaratıklığın sınırlarında; ruhuyla tanrısallığın sınırlarındadır... Sadece evlilikte, iki insanın vahim ve içgüdüsel birleşme ve ayrılması söz konusudur... meşru bir çocuğun yaratılmasıyla, pagan diliyle, bir gizem gerçekleşir; Hristiyanların diliyle ise bir vaftiz gerçekleşmiştir. Evlilik sadece hayvani bir eylem değil, aynı zamanda büyülü ve büyüleyici bir eylemdir."

Onun ifade tarzının kana susamış mistisizmiyle, şans kurabiyesi falları zihniyetinden ayırtedilebilen bir formülasyon. Karşısında Kantçı açıklama nasılda sımsıkı duruyor, evliliğin doğal bileşenlerinin karşısında kuralcı anıştırması; cinsellik, onun kutsal bileşeni logosun yoluna; sadakate engel değildir. Çünkü tamamen kutsal olana yakışan, logostur. Kutsal olan hayatı hakikatsiz temellendirmez, ayini de teolojisiz temellendirmez. Bilakis, bütün pagan vizyonunun ortak özelliği, kültün, kendisini çoğunlukla sadece olağandışı olanda gösteren doktrin karşısındaki önceliğidir. Gundolf'ın Goethe'si, kendi biçimsiz siluetinde, her anlamda olağandışı bir doktrinde gösterilen bir insanın, sadece alıkoymanın dışında, felsefenin gizemle olan mücadelesinden acı çeken bir insan, ellerinde anahtarı tutan insan. Ama hiçbir düşünme tarzı, mitten türemeye başlamış bir şeyi şaşırtıcı bir şekilde tekrar mite doğru kıvırmaya çalışan tarz kadar korkunç değildir. Bu tarz bir düşünme, hiç şüphesiz, elindekini ucubeleşmeye zorlayarak, tropikal bir ücrada geçici de olsa kalmayı kabul etmeyecek herhangi bir zihin için alarm çanlarının derhal çalması anlamına gelecektir.[23] Ormanda, ayakta duramayacaklarını ele veren zemine dokunmak zorunda kalmamak için daldan dala, tumturaklı sözlerle,[24] gevezelik yapan maymunların sallandığı gibi kelimelerin kendilerini sallandırdığı bir geçicilik. Bu logosun zeminidir; ayakta kalmaları gereken ve kendileri hakkında hesap verebilecekleri bir zemin. Fakat bu zeminden bir çok gösteriyle kaçarlar, çünkü mitik düşüncenin her türü karşısında, her biri onun içinde boşa çıkan hakikat sorununu gizlice elde etmiştir. Aslında bu tür

23 Almance der Trope sözcüğü "kinaye" ve "mecaz" anlamına gelmektedir, fakat çoğul olarak (*die Tropen*) aynı zamanda "dönenceler" anlamına da gelir.

24 Benjamin'in Bombast sözcüğü, "abartı" anlamına gelmektedir, fakat "dal" anlamına gelen *Ast* sözcüğünüde içine alır. Bu dalevereli figürler, tropikal bir daldan ötekine [bombranch] atlayıp durmak olarak düşünüldüğünde, asla Goethe'nin retorik dalevereli işi anlaşılamazdı.

bir düşünceye göre, bunun hiçbir önemi yoktur, saf maddi içeriğin kör bir yer katmanı, Goethe'nin eserindeki hakikat içeriğini alır götürür ve bilgi aracılığıyla hakikat içeriğini sadeleştirmek (kader düşüncesi gibi bir fikir kullanmak) yerine, o bilgiyle empati kuran "burun" aracılığıyla aşırı duygusallıktan dolayı bozulur. Böylelikle Goetheci imgenin sahte anıtsallığının ardında bu imgenin bilgisinin taklit meşruluğu ortaya çıkar; o yöntemin hastalığının kavrayışıyla düzeltilmiş bilginin logosunun araştırılması, bilginin sözlü iddiasıyla karşılaşır ve böylece onu kalbinden vurur. Onun kavramları adlardır; yargılardır, formüllerdir. Çünkü bu bilgi içerisinde, dil kesinlikle, –en fakir zavallının bile aklının parlaklığı henüz tamamen yok olamamıştır– kendisinin sadece aydınlatabileceği bir karanlığı yaymalıdır. Bununla birlikte, eski okulların Goethe edebiyatında eserin yüceliği içerisinde inancın çok ufak bir parçası, –korkutucu bir dilbilimin meşru ve çok büyük bir varisin onayladığı bu eser– sadece kendi kötü vicdanıyla hesaplaşmak için değil, fakat aynı zamanda onun her zamanki kavramlarıyla, eserini ölçmekte başarısız olmak için yok olmalıdır. Bununla birlikte, bu eserin düşünme tarzının neredeyse kavranılamaz sapkınlığı, bu başarının ahlaksız görünümünü üstünde taşımazsa, sonrasında kendisi hakkında bir kaç söz telaffuz edilecek bir çaba olan felsefi meditasyonundan geri alınabilir.

Goethe'nin hayatının ve eserlerinin kavrayışının sorgulandığı yer neresi olursa olsun, mitik dünya –ancak onlar içinde görülebilir kılınan mitik dünya– bilginin temelini sağlamaz. Ayrıcalıklı mitik bir an, çok rahat bir şekilde yansımanın nesnesi olabilir; diğer yandan, eserdeki ve hayattaki özün ve hakikatin bir nedeni olduğunda, mitteki kavrama, onun somut ilişkilerinde bile sonucu göstermez. Çünkü ne Goethe'nin hayatı, ne de onun eserlerinden bir tanesi tamamıyla mitin nüfuzu altında sunulmamıştır. Bu, hayatın bir sorunu olduğu kadar, insan doğası basit bir şekilde buna yetki vermiştir. Onu ayrıntılarıyla

öğreten eserler, bir dereceye kadar onların en sonuncusunda ortaya çıkan hayatın içerisinde gizli tutulan bir mücadeledir. Ve sadece eserlerinde ve temada değil, içerikte de mitik öğelerle karşılaşılabilir. Aslında bu hayat bağlamında, onlar son yöntemin geçerli bir tanığı olarak dikkate alınabilir. Onlar sadece en derin seviyede, Goethe'nin varoluşundaki mitik dünyayı tanımlamazlar. Çünkü Goethe'nin içerisinde mitik dünyanın kavramlarından kendisini özgürleştirmek için verdiği mücadele vardır ve bu mücadele dünyanın özünden daha az bir şekilde olmamakla birlikte, Goethe'nin romanına delalet eder. Mitik güçlerin muazzam nihai deneyimleri –onlarla uzlaşmanın, fedakarlığın değişmezliğinin aracılığı dışında sağlanamaz olduğunu bilerek– Goethe bunlara karşı ayaklandı. Hala hükmettikleri yerlerdeki mitik emirleri takdim etmek için (aslında, kendi bölümleri için onların kurallarını birleştirmek ister, bu sadece güçlü olana hizmet edilmesiyle gerçekleşir), şayet gençliği sırasında, daimi olarak yenilenmiş bir çaba içinde bulunsaydı –derin bir umutsuzlukla fakat kuvvetli bir istekle hissedilen çaba en son ve zor olan boyun eğmeden sonra kırılırdı. Mitik güçlerce yakalanmanın tehditkar sembolü gibi onu vuran evliliğe karşı gerçekleştirdiği otuz yıldan fazla mücadele sonrası, yetenekli olduğu bir boyun eğmedir bu. Ve kendisini ona kaçınılmaz bir baskı gibi dayatan evliliğinden bir yıl sonra, içinde protestosunu açığa çıkardığı *Gönül Yakınlıkları*'na başlar. İnsanlık yıllarındaki dünyaya karşı yaptığı sözleşmeyi sonlandırdığı, daha sonraki eserinde daha fazla açığa çıkan bir protesto. *Gönül Yakınlıkları* bu eserler topluluğunda bir dönüm noktası oluşturur. Onunla birlikte, hemen hiçbirinde kendisini tam anlamıyla çözümleyemediği ürünlerinin son dizisi başlar, çünkü onların kalp atışları bitene kadar, onun içinde yaşamaktadırlar. 1820'nin sürükleyici günlüğünün girişindeki "*Gönül Yakınlıkları*'nı okumaya başladı" ifadesini anlayan birisi, aynı zamanda Heinrich Laube'nin anlattığı sahnenin sözsüz

ironisini de anlar: "Bir kadın, *Gönül Yakınlıkları* konusunda Goethe'ye der ki: 'Bu kitabı hiçbir şekilde onaylamıyorum, sayın Goethe; tamamen ahlakdışı ve onu hiçbir kadına tavsiye etmem.' Onun üzerine Goethe ciddi bir sessizlik içerisinde kalır, hiç istifini bozmadan cevaplar: 'Üzgünüm, çünkü bu benim en iyi kitabım.'" Eserlerinin bu son dizisi, bir kurtuluşa asla izin vermeyecek olan arınmasını gösterir ve bu arınmaya eşlik eder. Belki de onun gençliği edebiyatın nüfuzu içindeki hayatın zorluklarından, hızlı bir kaçış gerçekleştirmektedir. Bir devir sonra, cezalandırıcı korkunç bir ironi, şiir sanatını onun hayatının tiranı kılar. Goethe hayatını kendi şiir sanatının nedenini teşkil eden hiyerarşilere eğdi. Bu, olgun döneminde nesnel içerikler hakkındaki fikirlerin ahlaki önemidir. *Şiir ve Gerçeklik*, *Batı-Doğu Divanı* ve *Faust*'un ikinci kısmı maskelenmiş kefaretin üç büyük belgesi oldular. Onun hayatının tarihselleştirmesi, önce *Şiir ve Gerçeklik*'te ve sonra günlüklere ve yıllıklara emanet edildiği gibi, hayatın hangi ölçülerde, "şair" için temalarla ve imkanlarla dolu, tamamıyla şiirsel içeriğin hayatının bir kök-fenomeni olduğunu kanıtlamalı ve keşfetmelidir. Şiir sanatının durumu, burada da konuştuğumuz, modern geleneğin şiirsel keşfin temeline koyduğu sadece yaşanmış deneyimlerden farklı olan bir şey değildir, aksine tam da bunun tersidir. Edebiyat tarihi aracılığıyla sürekli olarak kuşaktan kuşağa aktarılan tez, -Goethe'nin şiir sanatının "arasıra olan şiirsellik" olduğu klişesi onun sanatının bir deneyim sanatı olduğu anlamına gelir; son ve en büyük eserlerini göz önünde bulundurursak, tez hakikatin tam aksini iddia etmektedir. Çünkü olay içeriği oluşturur ve yaşanmış deneyimler bir his ardından ayrılır. Bu ikisi arasında ilişkiyle bağlantılı ve ona benzer olan ilham [Genius] ve yaratıcılık [Genie] kelimeleri arasındaki bağdır. Modernlerin ucunda ikincisi tamamen, bir insanın sanatla olan ilişkisinde kendi esas karakterini asla yakalayamayacak olan bir başlıkla

aynı anlama gelir. Kendilerini nasıl konumlandıracakları önemli değildir. İlham ifadesi bunun içinde başarılı olur ve Hölderlin'in dizesi bunu teyit eder:

Tanımıyor değilsin yaşayanların çoğunu.
Gerçeğin üzerinde gezinmiyor mu ayakların,
halıların üzerindeki gibi?
O yüzden, ilhamım benim, yaşama adım
Atarken çırılçıplak, umrunda olmasın!
Ne gelirse gelsin başına, her şey bir şans senin için!

Bu, kesinlikle Pindar'dan Meleager'e, Isthmiyan Törenlerinden* aşk saatine, onun şiirsel şarkısı için sadece çeşitli yüksek (fakat aslında her zaman değerli) durumlarda bulunabilen şairin eskilerden kalma görevidir, işte tam da bu yüzden asla deneyimlerine yaslanmayı düşünmemiştir. Böylelikle yaşanmış deneyimler kavramı, şiir sanatında, sonucun eksikliğinin başka sözcüklerle anlatılmasından başka bir şey değildir- en yüce (fakat yine de korkak) –hakikat tarafından talan edilmiş- filistinizm** tarafından dahi özlenmiş bir sonuç eksikliği, sorumluluğu uykudan uyandırmakta başarısız olacaktır. Goethe, olgun döneminde, dünyada kendisini sarmalayan şiir sanatındaki her olayın yokluğunu korkuyla hissetmek için şiirin özüne yeteri kadar derin bir şekilde girmişti, ancak sadece uzun adımlarla yürümeyi ve sonsuza dek hakikatin halısında yürümeyi istiyordu.

---

* Istmiyan Törenleri Poseidon'un şerefine her iki yılda bir baharları düzenlenir. Tören tanrıların tapınaklarında gerçekleşir ve üç gün sürerdi. Poseidon'a bir kurban vererek başlardı ve tapanlar için bir ziyafet verirlerdi. Atletik yarışmalar ve müzik yarışmaları bu törenlerin bir parçasıydı. Kazananlar 5. yüzyıldan (BC) önce çam ağacı halkasıyla daha sonra ise yaban sapkerevizi halkasıyla taçlandırılırdı. Romalılar dönemindeyse her ikisi de verilirdi.

Sanattan, müzikten, güzel şeylerden anlamayan bundan da mutluluk duyarak bunu ifade eden.

Alman Romantisizminin eşiğine geldiğinde onun için çok geçti. Tebdili ne biçimde olursa olsun, cemaete dönüşü nasıl olursa olsun, Hölderlin'den daha fazla, dine ulaşmasına imkan yoktu. Goethe erken romantiklerin dininden tiksindi. Ancak onların din değiştirerek tatmin etmeyi boş yere istedikleri ve böylece kendi hayatlarını yok ettikleri yasalar, bu yasalara boyun eğmek zorunda kalmış olan Goethe'nin içinde hayatının en hararetli alevi olarak ateş aldı. Tutkunun tüm süprüntülerini yaktı ve böylece hayatının sonuna kadar süren mektuplaşmalarında, Maryen'e[25] olan aşkını sürdürmeyi başardı, o kadar acıklı bir şekilde kapalıydı ki, birbirlerine sevgilerini itiraf ettikleri zamandan on yıl sonra, belki de *Divan*'ın en güçlü şiirini yazabilecekti: "Artık asla bir ipeğin yaprağında, simetrik kafiyeler yazmayacağım." ve onun hayatına –aslında tam olarak yaşadığı sürece– hükmeden, edebiyatın son fenomeni *Faust*'un sonuydu. Şayet onun olgun dönem eserlerindeki sıralamada, *Gönül Yakınlıkları* ilk sıradaysa, kusursuz bir söz, mit onun içerisine ne kadar derin bir şekilde hükmederse hükmetsin, orada daha önceden görünür kılınmalıdır. Fakat Gundolf'ınki gibi bir muamelede, bu açığa çıkamayacaktır. Diğer yazarlarınki kadar Gundolf'ta bu novella'yı hesaba katacaktır, "Die Wunderlichen Nachbarskinder" [Çocukluk Sevgililerinin Garip Hikayesi].

Gönül Yakınlıkları başlangıçta, *Wilhelm Meister's Apprenticeship*'in [*Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları*] yörüngesinde bir novella olarak planlanmıştı, fakat onun uzunluğu, onu bu yörüngenin dışına çıkmaya zorladı. Onun başlangıçta formel düşüncesinin izleri, eseri roman yapan her şeye rağmen, her nasılsa hala korunmaktadır. Sadece Goethe'nin mükemmel ustalığı, bu eserde doruklardadır, roman formunu parçalayan novellanın esas eğilimlerini önlemeyi başardı. Çelişki şiddetle

25 Marianne von Willemer (1784–1860), Goethe'nin "Batı-Doğu Divan"daki lirik döngüsünde Suleika figürü için bir model olmuştur, bir çok şiir ona adanmıştır.

kontrol altına alınmış gibi görünür –bütünlüğe ulaşılmıştır–, bunun içerisinde tabiri caizse, Goethe romanın formunu, novellanın formu aracılığıyla yüceltir. Bunu mümkün kılan ve kendisini eşit derecede, amirane bir şekilde, içeriğin bir yanından empoze eden zorlayıcı sanatkar araç, yazarın okuyucunun sempatisini eylemin kendisinin merkezine toplamaktaki reddinden kaynaklanır. Eylemin yürürlükte kalması ve böylelikle okuyucunun asıl niyetini ulaşılır kılması, Ottilie'nin şüphenilmeyen ölümüyle açık bir şekilde ifade edilir, novella formunun roman formu üzerindeki etkisini ele verir ve bu kesinlikle, bir fırsatın kendisini etkili bir biçimde kandırdığı ve son olarak, novellada kendisini sürekli olarak kapatan eylemin merkezinin kendisini çifte bir biçimde zorlanmış hissettiği,

---

26 Goethe *Gönül Yakınlıkları*'nın ikinci yarısında, romana "Die Wunderlichen Nachberskinder" [Çocukluk Sevgililerinin Garip Hikayesi]'ı eklemiştir. Hatırı sayılır ailelerden gelen iki çocuk, anne ve babaları tarafından evlendirilmek istenmektedir; ancak büyüdükçe birbirleriyle artan bir biçimde zıtlaşmaya başlarlar. Genç adam askeriyeye gider ve büyük ölçüde sevilir ve saygı duyulur; genç kadın nedenini bilmeden gün geçtikçe erimektedir. Genç adam eve döndüğünde genç kadını nişanlanmış olarak bulur; kadın aslında her zaman tanıdığını [genç adamı] sevdiğini anlar. Genç adam askeriyeye dönmek için hazırlandığında, kadın kendini öldürmeye karar verir, ama önce ona olan aşkını hemen itiraf edecek ve bir çeşit intikam alacaktır. Genç adam, kızı, kızın nişanlısını ve iki aileyi, geniş bir gemiye hoş bir tur yapmak için davet eder. Geminin dümeninde olan genç adam geminin kontrolünü komanditer uzmanına bıraktığında, haince bir deniz yolculuğunun yaklaşmakta olduğunu hisseder; hemen ondan sonra genç kadın kendisini denize atar. Gemi karaya oturur ve sadece onun cansız bedenini bulmak için kadının ardından genç adam da atlar. Onu kıyıya çıkarır, henüz evlenmiş genç bir çiftin kulubesine götürür, ona yeniden hayat verir. Beklenmeyen misafirlerin çıplak vücutlarını örtmeleri için çift evde tek kuru kalmış bulunan elbiselerini getirir: onların düğün elbiseleri. Gemi, en sonunda, yakın bir kıyıya geldiğinde, genç insanlar çalıların arasından şu kelimelerle çıkarlar: "Bizi mutlu kılınız."

Ottilie'nin ölümünün sunuluşudur.[26] R. M. Meyer'in daha önceden vurguladığı gibi, bu aynı biçimsel eğilimin bir parçası olabilir, hikaye grupları düzenlemeyi sever. Ve şüphesiz ki, hikayenin resimliliği temel olarak resimsi değildir; plastik olarak ve belki de stereoskopik olarak adlandırılabilir. Bu da novella benzeri bir şeymiş gibi gözükür. Çünkü şayet roman, bir girdap gibi, okuyucuyu karşı konulmaz bir şekilde içine çekiyorsa, novella her canlı yaratığı onun büyülü dairesinin dışına iterek, mesafeye karşı direnir. Bu şekilde, derinliğine rağmen, *Gönül Yakınlıkları* novellamsı kalır.[27] Onun ifadesinin etkililiğini düşünürsek, içerisinde kapsadığı gerçek novelladan üstün değildir. İçinde bir bir sınır formu yaratmaktadır ve bu olgu dolayısıyla, bir başkasını simgeleyen romanlara kıyasla, diğer romanlardan daha fazla uzaklaştırılmış bir biçimde kalır. "[Wilhelm] *Meister*'da ve *Gönül Yakınlıkları*'nda, sanatsal üslup doğrudan, bizim hikaye anlatıcısını her yerde hissetmemizle belirlenir. Burada yokluk biçimsel-sanatsal gerçekliktir... Olayları ve insanları tamamen onlara bağımlı kılan ve böylelikle etkilerini ani varlıklar olarak katı bir şekilde üretirler, sahnedeymiş gibi. Aslında onlar arka planda duran hikaye anlatıcısı tarafından ayakta tutulan gerçek "hikaye"lerdir, dokunulabilir... Goethe'nin romanları hikaye anlatıcısının kategorileri içinde belirtilmiştir.' "Sayıklama" kelimesini kullanır Simmel başka bir yerde bu üslubu anlatmak için.[28] Ancak *Wilhelm Meister*'daki bu feno-

27 Burada ve bundan sonra, Benjamin "*Gönül Yakınlıkları*"nı çoğul bir isim olarak kullanacaktır ve tam olarak "onlar"dan bahsetmektedir. Benjamin daima direkt olarak romanın içeriğini, Eduard ve Ottilie'nin yakınlığı açısından düşünüyormuş gibi görünüyor.

28 Georg Simmel (1858- 1918), sosyal felsefeci ve sosyolog, *Paranın Felsefesi* [*Philosophie des Geldes*] (1900) ile başlattığı bir modernite teorisi geliştirdi ve "Metropolis ve Zihinsel Hayat" gibi klasik makaleleriyle devam etti. Eseri bazıları öğrencisi olan, aşağıdaki sosyal felsefeci kuşağı üzerinde büyük etki bıraktı: Benjamin, Ernst Cassirer, Ernst Bloch, Georg Lukacs, Siegfried Kracauer.

men için (Simmel'e göre çok da çözümlenebilir değildir) açıklama ne olursa olsun, *Gönül Yakınlıkları* içinde bu, Goethe'nin, onun edebi eserinin hayat döngüsü içerisinde özel seçilmiş kuralları, kıskanç bir şekilde kendisi için korumasından kaynaklanır. Okuyucu üzerindeki bu sınırlamalar, novellanın klasik formunun ayırt edici özelliğidir: Boccaccio kendi novellalarına bir çerçeve kazandırır; Cervantes bunun için kendisine bir öndeyiş yazar. Sonuç olarak, *Gönül Yakınlıkları*'nda romanın formu kendisine ne kadar dikkati çekiyorsa çeksin, bu kesinlikle, onu novellamsı bir şey olarak gösteren çeşidin ve şeklin vurgulanması ve abartılmasıdır.

Belirsizlikten arta kalan tortuyu hiçbir şey bir novella eklemesinden daha ziyade gösterişsiz kılamazdı. Ana eser, türünün basit örneği karşısında ne kadar çok durursa, gerçek bir romana o kadar çok benzemesi gereken bir novella. Bu, düşüncenin bu formla sınırlandırıldığı modern bir novella olan "Çocukluk Sevgililerinin Garip Hikayesi" adlı derlemenin öneminden kaynaklanmaktadır. Bunun da ötesinde Goethe bu hikayeyi kurmak istemiştir, romandan daha basit değil, aslında belli bir seviyede örnek olabilecek biçimde daha da zor. Her ne kadar anlatılan olay romanın kendisinde gerçek bir olaymış gibi algılanıyor olsa da, hikaye asla bir novella olarak nitelendirilemez. Ana eser "Roman" anlamına geldiğinden, öykü de kaba bir şekilde "Novella" anlamına gelebilir. Açık bir şekilde ifade edecek olursak, formun bu şekilde planlanan yasal özelliği (yani, merkezin dokunulmazlığı, demek ki temel bir özellik olarak gizem) sivriliverir. Çünkü onun içerisinde, öykünün hareketlendirici ilkesi olarak, gizem onun merkezinde idare edilen bir felakettir. Halbuki romanda felaketin önemi, sonlandırıcı bir olay olarak olağandışı kalır. Bu felaketin canlandırıcı gücünü anlamak, romanda bir çok kez karşılaşmamıza rağmen, oldukça zordur. Güdümsüz bir okuyucuya novella çok da bağımsız görünmeyecektir, hatta neredeyse, "Die pilgernde Törin" [Budala Hacı]'den daha az esrarengiz görünecektir. Fakat novella içinde

parlak bir ışık gözlerimizi alır. Başlangıçtan beri, kurnazca şekillendirilmiş her şey bir doruk noktasına ulaşır. Romanın alacakaranlığında Hades'in içinde parlayan karar günüdür. Bu yüzden novella bir romandan daha da sıkıcıdır. Daha üst bir seviyenin nesri olarak romanla yüzleşir. Bu, novellanın karakterlerinin gerçek anonimliğine ve roman karakterlerinin parçalı, belirsiz anonimliğine tekabül eder.

Onların hayatında, eylemlerinin güvenli özgürlüğünü tamamlayan bir inziva hakimken, novellladaki karakterler çevreleri ve akrabaları tarafından dört bir yandan sarılmış bir biçimde bulurlar kendilerini. Aşığının zorlamaları karşısında, romanda, Ottilie sadece babasının madalyonundan değil aynı zamanda kendisini tamamıyla aşkına adamak için evinin hatırasından vazgeçmiş görünmesine rağmen, novellada, kavuşmuş olanlar ataerkil kutsamadan kendilerini kurtulmuş hissetmezler. Bu ufacık fark, çiftleri ince bir şekilde betimlemektedir. Aşıkların olgun bir biçimde babaeviyle olan bağlarını koparacakları kesin olduğundan ve hiç kuşkusuz onun içsel gücünü dönüştüreceklerinden; sadece onlardan bir tanesi kendince onun içerisinde yakalanıp kalırsa, diğeri sevdiğiyle birlikte, onu geçmesi için dışarıya iteleyecektir. Şayet başka bir yerde aşıklar için bir işaret varsa, öyleyse bu şu anlama gelir: onların her ikisi için de sadece cinsiyet boşluğu değil, aile boşluğu da kapanmaktadır. Böyle bir aşk dolu vizyonun geçerli olması için, onlardan birinin ebeveynlerinin bakışındaki hasta-ruhtan feragat etmeyebilir, sadece Eduard'ın Ottilie üzerinde baskı kurduğu bilgiden feragat edebilir. Aşıkların gücü aşıkların içindeki ebeveynlerin bütünsel varlığının bastırılmasıyla galebe çalar. Parıltılarıyla bu karakterlerin birbirlerini bu bağlardan ne kadar kurtarabildiği novellada, giyince çocukların ailerince bir daha asla tanınamayacakları elbise imgesiyle gösterilmektedir. Novelladaki aşıklar, sadece aileleriyle değil ayrıca bütün diğer tanıdıklarıyla da ilişkiye girerler. Ve romanın karakterlerinin bağımsızlığı, sadece ve kaba bir şekilde onların kadere olan dünyevi ve yerel tabiyetleriyle tamamıyla mühürlendiğinden, ızdıraplarının doruk-

lannda iken novellanın karakterleri için, yolculukta olan arkadaşlarının batma tehlikesiyle karşı karşıya kalmalarına göz yumamayacaklardır. Bu şunu açığa çıkanr ki en büyük aşırılıklar bile, iki genç aşığı kendi tanıdıklarının çemberinden çıkaramayacaktır. Romandaki karakterlerin hayat tarzı, form olarak mükemmel olsa bile, kurban etme gerçekleşene kadar, her an huzurlu cemaatten acımasızca dışlanma gerçeğine karşı hiçbir şey yapamayacaklardır. Novella'daki aşıklar kurban vermekle özgürlüklerini elde edemeyeceklerdir. Kızın ölümcül sıçrayışı narin ve açık bir şekilde, yazar tarafından anlatılmak istenen anlama gelmez. Sadece bu, çelenk çiçeklerini çocuğa attığında, Ottilie'nin gizli niyetidir: "güzellik içinde" olmak istemediğini kanıtlamak istercesine bir kurban olarak ölüme sarılır. Aklı sadece dümende olan erkek, kendi bölümü için, bilerek ya da bilmeyerek, bu kurban vermede, herhangi bir olaymış gibi, kendi payının bulunmadığını kanıtlar. Çünkü bu insanlık yanlış bir şekilde algılanmış özgürlük hatrına hiçbir şeyi riske atmaz, hiçbir kurban onun arasından çıkmaz; aksine karar onun içerisinde zuhur eder. Aslında, özgürlük, gençlerin savunduğu kararında açık bir şekilde dışında olan kaderdir. Bu, romanda karakterler üzerinde kaderi muktedir kılan, özgürlük için asılsız bir mücadeledir. Novella'daki aşıklar hem kaderin hem de özgürlüğün ardında dururlar ve onların yürekli karan, onları alelacele bir araya getiren kaderi parçalara ayırmak için ve onları seçimin yokluğuna iteleyen özgürlük yoluyla görmek için yeterlidir. Onların karar verme anında, bu onların eyleminin anlamıdır. Her ikisi de faydalı gücü bu olayda bir diğer olaydaki durgun suların ölü–çekiciliğinden hiç de az olmayan, canlı bir akıntıya kapılmışlardır. İkincisinde bulunan bir bölümdeki düğün giysilerinin içinde iki genç insan tarafından gerçekleştirilen ilginç gösteri tamamıyla aydınlatıcıdır. Çünkü orada, Nanny "gelinlik" olarak Ottilie için bir kefen tercih eder. İşte bu yüzden, novellanın ilginç özelliğini dikkate alarak anlatmak ve – hatta muhtemelen keşfedilmiş mitik analojiler olmadan– aşıkların düğün giysilerinin cenaze kefenlerine dönüştürüldüğünü

ve böylelikle ölüme bağışık olduğunu anlamak kesinlikle kabul edilirdir. Varolmanın tam güvencesi, en sonunda kendisini onlara açan, başka şekilde de gösterilebilirdi. Sadece giysilerinin onları arkadaşlarından saklaması değil, fakat her şeyin ötesinde büyük iskele imgesi onların kavuşma yeridir, artık bir kaderleri olmadığı hissi orada doğuverir ve diğerlerinin birgün varmayı amaçladıkları yerde durmaktadırlar.

Bununla birlikte, hiç istemeden de olsa bu novellanın nihai öneminin *Gönül Yakınlıkları*'nın yapısından kaynaklanıyor olduğu düşünülebilir. Bu, tüm ayrıntıların açığa çıktığı, temel hikayenin bütünsel parıltısında görülüyor olsa bile, burada sözü geçenler açık bir şekilde, romanın mitik temalarının kurtarma temaları olarak novellanın temalarına tekabül ettiğini açığa vurmaktadır. Böylelikle, şayet romanda mitik, tez olarak düşünülüyorsa, öyleyse bunun antitezi novellada görülebilir. Novellanın başlığı bunu vurgulamaktadır. Bu, kesinlikle komşu çocuklarının çok "meraklı" görünmesi gerektiği romandaki karakterler içindir ve sonrasında derinden yara almış hisleriyle onlardan vazgeçen bu karakterlerdir. Öyle bir yara ki, novellanın gizli maddesine göre belki de bir çok şekilde Goethe'den bile saklanan, kendi içsel önemini bu maddeden mahrum etmeden yüzeysel bir şekilde Goethe'yi güdülendirdi. Romanın karakterleri acizce ve sessizce can çekişirken, okurun gözünde tamamıyla çok doğal bir büyüklükte olmasına rağmen, novella'nın kavuşmuş olan çifti, son retoriksel bir sorunun kemerleri altında ortadan kaybolurlar, tabiri caizse sonsuz bir mesafe açısıyla. Çekilmenin ve kaybolmanın gönüllülüğü içerisinde, bu, ima edilen mutluluk değil de, Goethe'nin daha sonra "Genç Deniz Kızı"nın yegane

---

29 "Genç Deniz Kızı," [Die Neue Melusine] ilk defa 1817 yayımlanmıştır, Goethe'nin bir masalıdır ve daha sonra *Wilhelm Meister'in Seyehat Yılları* içerisinde yer almıştır. Küçük bir berberin ve berberin aşkını kazanmak ve soyunun devamını sağlamak için insan ölçülerine gelmeye çalışan veren cücelerin sevecen prensesinin hikayesidir.

motifi yaptığı küçük şeylerde gizlenen mutluluk mudur?[29]

III.

Yıldızdaki bedenlerinizi tanımadan önce,
Ölümsüz yıldızlar arasında düşlerinizi çizdim
Stefan George

Sözümona esere çok yakın duran sanatın her çeşit eleştirisinin ardındaki küskünlük, bu eleştirilerde halinden hoşnut dalgınlıkların bir izdüşümünü bulamayanlar, sanatın özündeki cahilliği öyle bir doğruluyorlar ki sanatın titizlikle belirlenmiş olan orijininin gittikçe daha etkili bir hale gelmesi, bu şikayetin çürütülmesi gerektiğini göstermez. Ancak en dobra şekliyle, içsel hakikatlerden duygusallığa seslenen bir imgeye belki de müsaade edilir. Farzedelim ki, birisi yakışıklı, çekici ancak çözülemeyen birisiyle tanışsın, çünkü o kişi onunla ilgili bir sır taşıyor olsun. Bunun gizlisini saklısını bilmeyi istemek ayıplanacak bir şey değildir. Hatta, onun kardeşlerinin olup olmadığını ya da onların doğasının yabancının bilinmeyen özelliklerine dair bir şeyler açıklayıp açıklayamayacağını soruşturmak kesinlikle hoş görülebilir bir şeydir. Sadece bu şekilde eleştiri, sanat eserinin kardeşlerini keşfetmek ister. Ve bütün hakiki eserlerin felsefe dünyasında kardeşleri vardır. Buna rağmen, felsefe sorununun idealinin ortaya çıktığı yer, kesinlikle bu figürlerdir. Felsefenin bütünlüğü ve onun sistemi, onun sorunlarının özü tarafından talep edilebilen gücün üstünlüğü ile birlikte ele alınır, çünkü onların çözümündeki birlik sorgulanarak elde edilemez. Yani bütün sorunların çözümlenmesinin birliğinden bir soruya cevap elde etmek mümkün olsa, bu birliği arayan soruyla ilgili olarak, bunun cevabı diğer bütün cevaplarla birlikte bir birliğin bulunacağı, yeni bir soru hemen açığa çıkacaktır. Bunu, sorgu alanında felsefenin birliğini kapsayan hiçbir sorunun olmaması takip eder. Sorguyla gerçekleştirilen

felsefenin birliğini arayan bu varolmayan soru kavramı, felsefe içerisinde sorunun ideali olarak işlev görür. Ancak sistem, hiçbir anlamda soruşturma yoluyla ulaşılamaz olsa bile, sorular olmadan, sorunun idealiyle yoğun bir şekilde benzerliğe sahip olan yapılar asla olmayacaktır. Bunlar sanat eserleridir. Sanat eserleri felsefenin kendisiyle yarışamaz, sadece felsefeyle, onun sorunun idealiyle yakınlığı doğrultusunda, açık bir ilişkiye girerler. Ve şüphesiz ki, ideal olan kendisini, böylesi bir idealin varlığı içerisinde yasalara uygun bir temellendirmeye göre, sadece çoğulluluk içinde temsil eder. Ancak sorunun ideali sorunların çoğulluğu içinde ortaya çıkmaz. Hatta, eserlerin çeşitliliği içerisinde gömülü kalır ve onun kazılması eleştirinin görevidir. İkincisi ise sorunun idealinin, onun tezahürlerinden bir tanesinde sanat eserinde ortaya çıkmasına müsaade eder. Çünkü eleştiri, eninde sonunda, eserin hakiki içeriğini formüle etme imkanının fiili gerçekliğinin formülünü en büyük felsefi sorun olarak sanat eserinde gösterir. Ancak birdenbire duran –sanki eserin huşusu içinde, fakat eşit derecede hakikate saygı duyarak– kesinlikle bu formülasyonun kendisidir. Bu formülasyon olasılığı anlaşılabilir, aslında, sadece sistemin, soruşturmanın nesnesi olabiliyorsa ve o suretle idealin tezahüründen idealin varlığına dönüştürülebiliyorsa, varlık asla verili değildir. Ancak gerçekte sadece bir eserdeki hakikatin, bir soruya cevap elde edilebilecek bir şey olarak değil de, taleple birlikte elde edilecek bir şey olarak biliniyor olmasıdır. Bu yüzden birileri, güzel olan her şeyin doğru olanla bir bağlantısı olduğunu ve felsefede hakikatin gerçek alanının tayin edilebileceğini söyleyebiliyorsa, bu şu anlama gelir: her hakiki sanat eserinde sorunun idealinin bir görünümü keşfedilebilir. Bu nedenle, birileri anlayacaktır ki; yansıma anından, romanın temellerinden onun kusursuzluğunun görüntüsüne, kendisini yücelterek, mit değil felsefe ona öncülük etmeye çağrılır.

Bununla birlikte, Ottilie figürü dışarıya adımına atar. Buna rağmen, romanın mitik dünyadan uzaklaşmasını görünür kılan

bu figürdür. Karanlık güçlerin kurbanı olsa da, eski gereksinimleriyle dolu olan kurban edilen nesnenin kusursuz olmasıdır ve Ottilie'ye bu korkunç kaderi dayatan kesinlikle onun masumiyetidir. Şüphesiz ki bir dereceye kadar, entelektüellikten de doğabilecek olan iffet, bu kız figüründe gösterilemez (aslında, Luciane'de böylesi bir dokunulmazlık, pratik olarak bir hata teşkil eder); yine de, onun büsbütün doğal davranışı, Ottilie'yi erotik olduğu kadar başka alanlarda da betimleyen tüm pasifliğe rağmen, hipnoza girmiş biri gibi onu yaklaşılmaz kılar. Münasebetsiz şekliyle, Werner'in sonesi de hiç bilinç barındırmayacak olan bu çocuğun [Ottilie'nin] namusluluğunu bildirir. Ancak daha da yüce olan onun fazileti değil midir? Goethe'nin onu kollarında bebek İsa ile ve Charlotte'un ölü çocuğuyla gösterdiği sahnelerde, iffetin ne kadar da derin bir şekilde onun doğasından kaynaklandığını gösterir. Ottilie, gemiye kocasız biner. Ancak yazar, bununla birlikte bir çok şeyi söylemektedir. Zarafeti betimleyen ve bütün ahlaki özenin ve Ana Tanrıçanın masumiyetinin sınırını aşan, "yaşayan" resim, kesinlikle sahtedir. Bir süre sonra doğanın sunduğu ölü bir çocuğu gösterir. Ve kendisi içerisindeki kutsal verimsizliği hiçbir şekilde cinselliğin murdar kargaşa seviyesine çıkaramayan şey, bu saflığın hakiki özünün örtüsünü kaldıran şeydir. Bu murdar kargaşa araları açılmış olan eşleri birbirlerine çeker ve bunun önceliği sadece karı ve kocanın birbirlerini kaybedeceği bir birleşmeyi engellemekte geçerlidir. Ancak Ottilie figüründe, bu namus daha fazla talepte bulunur. Doğal hayatın masumiyetli görünümünü akla getirir. Aslında pagan masumiyetin mitik ideasını Hristiyanlığa borçlu olmasa da pagan, bekaretin idealliği içindeki aşırı ve tedirgin sonuçlarla dolu bir formüle borçludur. Mitik ilk suçlunun kökeni çıplaklıkta, cinselliğin hayati çekiciliğinde arandıysa, sonrasında Hristiyan düşüncesi bu çekiciliğin şiddetli bir dışavurumdan oldukça uzaklaştırıldığı yerde karşılığını bulucaktır bakirenin hayatında. Fakat bu açık niyet, açık bir biçimde bilinçli olmasa da, ciddi sonuçlarla dolu bir

hatayı içerir. Şüphesiz ki, doğal suça benzer bir şekilde, hayatın doğal bir masumiyeti vardır. Ancak ikincisi cinselliğe bağlı değildir –hatta inkar şeklinde de değildir– fakat aksine antipoduna, (aynı zamanda doğal olan) tinine bağlıdır. Bir adamın sadece cinsel hayatı, doğal suçun, onun tinsel hayatının ifadesi olabilir, onun birliğini oluşturan çeşitli öğelere bağlı olarak, doğal masumiyetin ifadesi de olabilir. Bu tinsel bireysel hayatın birliği "kişiliktir." Açıklık, onun başlıca biçimsel uğrağı olarak, tüm saf cinsel fenomenlerin şeytaniliğinden onu ayırt eder. Bir insana karmaşık bir kişilik vermek, sadece şu anlama gelebilir: Yanlış veya doğru, onun kişiliğini inkar etmek, çıplak cinsel hayatın her gösterisi ve onun bilinerek mühürlenmesi onun doğasının iki anlamlığının sezisi içinde kalır. Bu, aynı zamanda bakirelikte de doğrulanmıştır. Bilhassa, onun dokunulmamışlığındaki belirsizlik çok açıktır. Bunun için, içsel saflığın bir göstergesi olarak düşünülen şey, kesinlikle arzunun hoş karşıladığıdır. Ancak habersizliğin masumiyeti bile belirsizdir. Çünkü onun temel sevgisi, ister istemez günahkar olarak düşünülen arzuya dönüşür. Ve kesinlikle bu belirsizlik masumiyetin Hristiyan sembolü içerisinde aşırı karakteristik bir duruma dönüşür, zambağa. Bitkinin sert çizgileri, çiçek zarlarının beyazlığı nadiren bitkisel olan, uyuşturulmuş tatlı kokunun içinde birleştirilmiştir. Yazar aynı zamanda Ottilie'ye onun ölümüyle kutsanan kurban edilmeyle çok yakından ilişkili olarak masumiyetin tehlikeli büyüsünü verir. Aslına bakarsanız böyle bir durumda da onun masum görünmesi, onu bir tamamlanmanın büyüsünden kaçmaktan alıkoyar. Saflık değil fakat onun görünümü kendisini onun oluşumu üzerindeki masumiyetle yayar. Ve bu görünümün dokunulmazlığı, onun aşığına ulaşmasını zorlaştırır. Aynı şekildeki buna benzer bir doğa, hakikatte arkadaşına karşı sadakatsizliğinin çirkinleştirdiği, tamamen saf ve ulaşılmaz olarak ortaya çıkan Charlotte'un varlığında da hissettirilir. Hatta pasifliğin ona biraz yakıştığı bir anne ve ev kadını olarak birilerini fantom misali çarpar. Ancak asalet bu

belirsizliğin değeri içinde kendisini sunar. Böylelikle en derin seviyede, Charlotte fantomlar arasında Ottilie'ye benzemiyor değil. Genelde ve sonrasında, birileri, –şayet bu eser içinde bir sezi kazanmalıysa– dört partnerin karşıtlıklarına bakmamalı aksine, novellada onların ve aşıkların arasından elde ettikleri eşit derecedeki güçlü karşıtlıklar içerisinde nasıl var olduklarının anahtarını bulmaya çalışmalıdır. Ana hikayenin karakterleri çiftlerden ziyade bireyler olarak daha az farklılaşırlar.

Kutsanmış suçsuzluk olarak iki anlamlı dokunulmamışlıkla çok az ilişkisi bulunan bu hakiki masumiyette Ottilie'nin özünün bir payı var mıdır? Onun bir kişiliği var mıdır? Onun doğası, kendi açık kalpliliğine rağmen olmasa da, onun serbest ve açık ifadesi sayesinde, bizim için yeterince anlaşılır değil midir? Hatta, belki de bütün bunun tam da tersi onu betimler mi? Ağzı sıkıdır, bunun da ötesinde söylediği ya da yaptığı hiçbir şey, onu gizliliğinden kurtaramaz. Defne motifi gibi, yalvarırcasına kaldırarak ellerini, kendi özünde birikmiş bitkiye çalan suskunluğuyla hep seslenir, onu en ızdıraplı anlarında bile karartan özüdür, öyle anlar ki başka biriyseniz, sizi parıldayan bir ışığa yerleştirir. Ottilie'nin ölme kararı, sonuna kadar bir sır olarak kalır ve sadece onun arkadaşlarının değil, kendisinin bile anlayamadığı bir şekilde; ölüm kararı tamamen saklı bir şekilde kendisini biçimlendiriyormuş gibi görünür. Ve bu gizlilik onun kararının ahlakiliğinden kaynaklanmaktadır. Şayet ahlak dünyası kendisini dilin tininde aydınlatılmış olarak gösteriyorsa, bu kararın kendisidir. Hiçbir ahlaki karar, sözlü bir form olmadan hayata giremez ve kurallara bakılırsa, böylelikle [hiçbir ahlaki karar] bir iletişimin nesnesi olamaz. İşte bu yüzden, Ottilie'nin suskunluğu içinde, ona hayat veren, ölme isteğinin ahlaklılığı kuşkulu bir hal alır. Aslında bunun temelini oluşturan bir karar değil, bir dürtüdür. Bu yüzden onun ölümü –muğlak bir şeklide ifade ettiği gibi– kutsal değildir. Şayet "yolu"ndan sapmakta olduğunu anlarsa, bu ibare sadece, ölümün onu yalnızca içsel bir bozulmadan koruyabildiğini söylüyor

olabilir. Böylelikle ölüm, insanların gönüllülüğüyle asla gerçekleşemeyecek olan, sadece insanlara dayatılmış olan ilahi ölümün gerçekleşebileceği kutsal bir beraat değil, kaderi düşünürsek kefaret anlamına gelir. Ottilie'nin ölümü, bakireliği gibi, ruhun bozulmaktan kaçabileceği tek ve son çıkışıdır. Onun ölüm dürtüsünde, huzura özlem duyulur. Goethe, bunun tamamen onun içerisindeki doğal olandan ortaya çıktığını göstermekte başarısızlığa uğramamıştır. Şayet Ottilie kendisini yemek yemekten mahrum bırakarak ölüyorsa, Goethe aslında, mutlu zamanlarında bile yemek yemenin Ottilie'ye tiksindirici geldiğini sıklıkla ve net bir şekilde gösteriyor. Gundolf'ın kutsal olduğunu düşündüğü Ottilie'nin varlığı günahkar bir varoluştur. Dağılmakta olan evliliği istismar ettiği için değil, onun anlaşılmasından ve gelişimden ölümüne kadar kaderci bir güce tabi olduğu içindir. Kararları olmadan kuru ve anlamsız bir hayat sürmektedir. Bu –aynı anda hem suçlu hem de suçsuz olsa da, kaderinden kopamadığı için– Ottilie'nin trajik bir niteliğe bir an olsun bakmasını gerektirir. Böylelikle, Gundolf "bu eserin acıma ve üzüntü uyandıran gücünden, Sofokles'in Odipus'unun ortaya çıkışının ulu ve parçalanmışlığından aynı trajik biçimde bahseder. Ondan önce, [Andre] François-Poncet "gönül yakınlıkları" üzerine yazdığı yüzeysel ama şişkin kitabında benzer bir unsurdan zaten bahsetmiştir. Ancak böylesi bir görüş yargıların en güvenilmez olanıdır. Çünkü kahramanın trajik kelmelerinde, mitik suç ve masumiyetinin bir uçurum gibi birbirlerini yuttuğu kararının doruk noktasıdır. Suçun ve Masumiyetin uzak köşelerinde, İyinin ve Kötünün burada-ve-şimdisine yerleşmiştir, sadece kahraman buna ulaşabilir, asla kararsız bir kız değil. Bu yüzden, onun "trajik arınması"nı övmek boş yere konuşmak olacaktır. Daha fazla trajik bir şey, bu kederli sondan çıkarılamaz.

Ancak suskun dürtünün açığa çıktığı tek yer burası değildir; Ottilie'nin hayatı da ahlaki emirlerin ışıldayan döngüsüne maruz kaldığı zaman, temelsiz görünür. Ama sadece bu esere karşı

duyulan bir sempatinin tam bir eksikliği, eleştirmenlerin gözünü esere açıyormuş gibi görünür. Böylelikle olayların önyargısız okuyucusuna derhal kendi düşüncelerini yerleştirmesi gerektiğini ima eden soru da, bir Julian Shmidt'in banal sağduyusu için korunmuştur: "Şayet tutku bilinçten daha güçlü olsaydı, bunun karşısında hiçbir şey söylenemezdi, ancak bilincin bu suskunluğu nasıl anlaşılabilir?" "Ottilie bir yanlış yapmıştır; sonradan bunu çok derinden hissetmiştir, fazlasıyla daha da derin bir şekilde [hissetmiştir bu acıyı]. Fakat neden öncesinde bu acıyı, bu kadar derinden hissetmediğini nasıl açıklayabiliriz? Ottilie gibi iyi bir şekilde gelişmiş ve yetiştirilmiş birinin, Eduard'a olan davranışlarıyla, velinimeti Charlotte'a yanlış yaptığını hissetmemesi nasıl mümkün olabilir?" Romanın en ince ilişkilerinde bulunan hiçbir sezi, bu sorunun düz yargılarını geçersizleştiremez. Eserin bu mecburi özelliğini anlamamak, romanın özünü karanlıkta bırakır. Çünkü bu ahlaki sesin suskunluğu, tesirlerin dilsizleşmiş dili gibi, bireysel bir özellik olarak kavranmamalıdır. Bu sessizlikle birlikte görünüş kendisini, şiddetli bir biçimde en asil olanın kalbine koyar. Ve bu tuhaf bir şekilde, geç yaşında çıldırarak ölen Minna Herzlieb'in suskunluğunu akla getirir. Eylemin dili tutulmuş açıklığı ise aldatıcıdır [Scheinhafttigkeit]* ve aslında bu şekilde kendilerini koruyanların içsel hayatı, onlara diğerlerine olduğundan daha çapraşık gelmez. Sadece tam olarak Ottilie'nin günlüğünde, onun beşeri hayatı, hala kıpırdanır olarak görünür. Onun dilbilimsel varoluşunun tümü, en sonunda, giderek artan bir şekilde bu dilsiz sembollerde aranıyordur. Ancak onlar,

---

* Scheinhafttigkeit (ingilizce 'semblance-like' olarak çevrilmiştir) kavramı yanıltıcı, aldatıcı, hayali doğası olan anlamına gelmektedir. Bu metinde Benjamin, göze görünenin ardında –bu bir sanat eseri veya novella karakteri olabilir– hep başka bir özün var olduğunu, göze görünenin yani tezahürün aldatıcı bir doğası olduğunu anlatır. Dolayısıyla bu kavram Türkçe çevirisinde de yer yer 'aldatıcı', yer yer 'hayali' kavramlarıyla karşılık bulacaktır.

aynı zamanda yavaşça ölmekte olan birileri için sadece bir anıt dikerler. Sadece ölümün mühürleyemediği, gizlerinin açığa çıkması, Ottilie'nin ölüm düşüncesini deneyimlettirerek alıştırır; ve yaşayan insanın suskunluğunu bildirerek, onun tamamen dilsiz bir hale geleceği gerçeğini önceden haber verir. Yazan kızın hayatını yöneten aldatıcı boyut, onun ruhsal açıdan çözülmüş olan varlığına sızar. Çünkü, böyle bir günlüğün tehlikesi zamanından önce ruhtaki hatıraların tohumunu açık bir şekilde ortaya koyması ve meyvelerinin olgunlaşmasını engellemesidir. Ruhsal hayat kendisini sadece günlükte dışa vurduğunda, tehlike zorunlu olarak ölümcül bir hal alır. İçselleştirilmiş varoluşun bütün gücü hatıralardan kaynaklanır. Tek başına, bir ruhu sevmenin güvencesini verir. Goetheci hatırlama içinde nefes alır: "Yaşanmış yıllardan geliyorsun / Var kız kardeşim ol ya da karım." Ve böyle bir ilişki içinde, güzellik bile kendisini hatıra olarak var eder, bu yüzden tehlike filizlenirkenki güzellik, hatıralar olmadan gereksizdir. Platon'un kelimeleri "Phaedrus"da bunu ispat eder: Ancak gizemden yeni kurtulmuş birisi ve gerçek anlamda güzelliği ifade eden tanrısal bir yüz ya da bedensel bir biçim olarak, vizyonun çoğunu gözlemlediğinde, ilk olarak, bu vizyonun ilham verdiği titremeye ve bir çeşit dehşete yakalanır, daha sonra tanrının tezahürüymüşçesine ona ihtiram eder; ancak deli sanılacağı korkusuyla, tanrının kutsal imgesi için, aşığından kendisini kurban etmesini isteyecektir. Bu tezahürde, onun hatırası güzelliğin formuna dönüşür ve onun kutsal makamında, ılımlılığı sayesinde tahta çıkarılmış aşığını bir kez daha görür.

Ottilie'nin varlığı böyle bir hafızayı açığa çıkarmaz; bu varlık içerisinde güzellik, başta gelendir ve esas olarak kalır. Ottilie'nin bütün hoşa giden "etkisi özellikle onun tezahüründen kaynaklanmaktadır; bazı günlük sayfalarına rağmen, onun içsel özü kapalı kalır. Heinrich von Kleist'ın bütün kadın figürlerinden daha fazla saklıdır." Bu anlayışla birlikte, Julian Schmidt, ilginç bir kusursuzluk arayan yaşlı bir eleştirmen olarak tekrarlar

kendisini: "Bu Ottilie, şair ruhunun otantik bir çocuğu değildir, ama Mignon[30]'un ikili hafızasında ve Masaccio ya da Giotto'nun eski bir resminde günahkar bir biçimde algılanır. Aslında, Ottilie figürüyle, resim sanatının karşısında epiğin sınırları aşılmıştır. Çünkü güzelin görünüşü, yaşayan varlığın hayatında başlıca bir içeren olarak, epik maddenin alanının dışında kalır. Ancak güzelin görünüşü, romanın merkezinde durur. Çünkü şayet birileri Ottilie'nin güzelliğindeki inancın, romandaki çarpışma için esas durumu olduğunu söylerse, hiç de abartmış olmaz. Romanın dünyasının katlanabildiği kadarıyla bu güzellik, yok olamaz: kızın huzuru bulduğu tabut kapanmamaştır. Bu eserde, Goethe güzelliğin epik tanımının ünlü Homerik örneğini geride bırakmaktadır. Çünkü Paris'in alaycılığında sadece Helen'in kendisi değil, Ottilie'nin kendi sözleriyle yaptıkları daha kati bir durum ortaya çıkarmaz; bilhassa, Ottilie'nin güzelliğinin temsilinde, Goethe, duvar dibinde toplanan yaşlı adamların hayranlık verici konuşmalarından çıkarılan ünlü kuralı izlemez. Romancı formun yasaları karşısında Ottilie'ye ihsan edilmiş bu ayırt edici sözler, sadece Ottilie'yi, yazarın hükmettiği epik düzlemden uzaklaştırmaya ve ona, Goethe'nin sorumlu olmadığı, ilginç bir yaşama gücü vermeye hizmet eder. Böylelikle, Homer'in Helen'inden ne kadar çok uzak durursa, Goethe'nin Helena'sına o kadar çok yaklaşır. Belirsiz masumiyet ve hayali güzellik, onun gibi, kefaretini ödeyeceği ölümünün beklentisi içinde ayakta kalır. Ve büyü, onun görünüşünde aynı zamanda bir oyundur.

Yunan kadınının epizodik figürü ile yüzleşerek, Goethe mükemmel bir hakimiyet sağladı, çünkü gramatik temsilin biçimini, hatta büyüyü açığa çıkardı ve bu anlamda Helena'yı, kendisine vermesi için Persofon'a yalvarmakla yükümlü olduğu, *Faust*'ta böyle bir sahnenin asla yazılmamış olmasının bir talih

30 Mignon esrarengiz bir şekilde, *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları*'nında Wilhelm tarafından evlat edinilen androjen genç bir kızdır.

sorunu olduğunu söylemek oldukça zor görünüyor. Ancak, *Gönül Yakınlıkları*'nda büyünün şeytani ilkeleri, şiirsel kompozisyonun merkezine doluşur. Çünkü büyü yoluyla çağırılan sadece tezahürdür –Ottilie'de yaşayan güzelliğin tezahürü– şiddetli, esrarengiz ve hileli bir şekilde, kendisini en etkili anlamda, "bedensel" olarak dayatan bir tezahürdür. Böylelikle, yazarın eyleme borçlu olduğu Hades'in halesi doğrulanır: Odisseus'un savunmasız kılıcıyla kan dolu bir hendeğin önünde durması gibi, Goethe'de şiirsel hediyesinin derin temelinin önünde durur ve onun gibi, yalnızca kısa bilgilerini aradığı insanların acı çekmeleri için susuz gölgeleri uzaklaştırır. Bu suskunluk Ottilie'nin hayaletvari aslının bir işaretidir. Bu, zaman zaman aşırı titizlik, tertip ve ikmal içinde, ilginç saydamlığı üreten bir asıldır. Romanın esasen ikinci kısmında bulunan, bu basmakalıp nitelik, (en sonunda temel düşüncenin sona ermesinden sonra önemli ölçüde artan) bu üslup içinde göze çarpan bir biçimde ortaya çıkar – geç Goetheci unsura olan açık seçik yakınlığıyla, sayısız paralelliklerinde, karşılaştırmalarında ve niteliklerinde bulunan bir üslup. Bu anlamda, Görres[31] Arnim'e, *Gönül Yakınlıkları*'ndaki bir çok şeyin kendisine "yontulmaktan ziyade, son derece cilalanmış gibi" göründüğünü bildirir. Özellikle *Kurallar ve Tefekkürler* [*Maximen und Reflexionen*] için kullanılabilecek bir ifade. Hala çok problematik olan, hiçbir şekilde açığa çıkarılamayan, yeni düşünceli niyetlere tamamen kapalı olan özellikler– kendilerini sadece, estetikten tamamen sakınan bu filolojik araştırmada açığa çıkaran mektuplaşmalar. Bu tür mektuplaşmalar içerisinde, yadsınamaz bir biçimde efsunlu formüllerin baskınlığına dair bir sunum haddini aşar. Bu yüzden, sıklıkla kesin bir dolaysızlık ve sanatsal canlandırmanın katiyetinden yoksundur – peki neden bir formdan yoksundur? Romanda bu form, kendi otoritesini yeteri kadar onlar üzerinde

---

31 Joseph von Görres (1776–1848), gazeteci, tarihçi ve en önemli liberal gazete *Der Rheinische Merkur*'un yayımcısıdır.

kurmuş olan, mitik figürler gibi biçimsiz figürleri çok fazla yapılandırmaz. Aksine, onlarla bir kararsızlık içinde oynar– güya arabesk bir tarzda; onları tamamlar ve tam bir gerekçeleme ile çözer. Birileri romanın etkisini içsel bir problematiğin ifadesi olarak gözlemleyebilir. İkincisi, bu romanı, okuyucuların hisleri üzerine en şaşırtıcı etkiyi uygulayarak, her daim en yüksek seviyede olmasa bile, büyük ölçüdeki etkisini okuyucunun bilincinin olmadığı yerde bulan diğer romanlardan ayırır. Akraba ruhların coşkulu bir heyecanla yükseleceği ve birbirine uzak ruhların somurtkan bir dehşet içinde kalabileceği, bulanık bir güç her zaman bu romana özgüydü; sadece bozulmaz bir rasyonalite, ki bu rasyonalitenin koruması altında, gönül kendisini olağanüstüye, bu eserin büyülü güzelliğine terkedebilir, bu durumla başedebilir.

Büyü yaratımın olumsuz karşılığı olmayı tasarlar. Aynı zamanda, yokluktan bir dünya ortaya çıkaracağını iddia eder. Onların hiçbiri ile sanat eserinin ortak bir yanı yoktur. Sanat eseri yokluktan değil kaostan ortaya çıkar. Ancak sanat eseri, yayılma doktrininin idealizmine göre yaratımın dünyasında olduğu gibi kaostan kaçmayacaktır. Sanatsal yaratım ne kaosun dışında bir şey "yapar" ne de ona nüfuz eder; ve birileri, büyünün aynen olduğu gibi, bu kaosun öğelerinden bir şaşaa meydana getirmekte başarısız olacaktır. Bu, formülün sebep olduğu bir şeydir. Ancak form, dünyada bir an için kaosu büyüler. Bu yüzden hiçbir sanat eseri, büyülenmiş misali bir etkilenme durumunda, şaşaası olmadan ve bir sanat eseri olmayı sürdürmekten vazgeçmeden, bütünüyle canlı görünebilir. Böyle bir eserde dalgalanan hayat, taşlaşmış ve bir an için büyülenmiş bir biçimde açığa çıkar. Burada gerçekleşen, kaostan kaynaklanan katkısız bir güzellik, katkısız bir uyumdur, fakat bu akıştan dolayı sadece onu canlandırıyormuş gibi gözükür. Bu görünüşü yakalayan, hareketi büyüleyen ve uyumu engelleyen ifadesizliktir [das Ausdruckslose]. Bu hayat gizeme dayanır; bu taşlaşma ise eserin içeriğine dayanmaktadır. Emredici bir sözle

kesinti, tam da kesintinin gerçekleştiği noktada bir kadının kaçışlarından hakikati çıkarır, ifadesizlik sarsıntılı uyumu durmaya zorlar ve bu engelleme [Einspruch] aracılığıyla, onun titreşimini ölümsüzleştirir. Bu ölümsüzlükte içerisinde, güzel olan kendi hakkını korur, ancak şimdi de bu koruma dolayımıyla kesinlikle kesintiye uğruyormuş gibi görünür ve böylelikle bu engellemenin zarafetiyle, tam olarak kendi içeriğinin ebediliğine ulaşır. Görünüşü sanatın içindeki özden ayıramazken, böylesi bir ifadesizlik onların karışmasına engel olan eleştirel şiddettir. İfadesizlik, şiddeti ahlaki bir hükümmüş gibi sahiplenir ve bu ifadesizlik içinde, hakikatin yüce şiddeti, gerçek dünyanın dilini ahlaki dünyanın kurallarına göre belirliyormuşçasına ortaya çıkar. Parçalandığı için, bütün güzel görünüşü içerisinde kaosun mirası olarak hala varolan şeyler, –sahte, yanlış bir bütünlük– mutlak bir bütünlük. Onu kırık cam parçalarına, hakiki dünyanın bir parçasına ve bir sembolün cismani gövdesine dönüştürerek, sadece ifadesizlik eseri tamamlayabilir. Eserin ya da türlerin değil, dilin ve sanatın bir kategorisi olarak, ifadesizlik, Hölderlin'in *Anmerkungen zum Ödipus* [*Ödipus için Açıklayıcı Notlar*]'taki pasajındaki şeklinden daha özenli bir şekilde tanımlanamazdı. Bu eserin genel olarak sanat kuramı için başlıca önemi, trajedi kuramı için bir temel olarak hizmet etmesi dışında, henüz çok da kavranmış gibi görünmüyor. Pasajda şöyle yazar: "Çünkü trajik aktarım, aslında boş ve çok az kontrollüdür. Böylece, aktarımın kendini sunduğu yerdeki temsillerin ritmik sıralamasında, durak, saf kelime, karşı ritmik kopma olarak adlandırılan şiirsel ölçü gerekli hale gelir, yani en yüksek seviyede temsillerin saldırgan değişimlerini karşılamak için, böyle bir durumda temsilin değişimi değil fakat temsilin kendisi çabucak ortaya çıkar." Hölderlin'in bundan birkaç yıl önce yazdığı gibi, Alman sanatsal uygulamalarının neredeyse ulaşılmaz amacı olarak algılanan "batıya ait Junoian bir ayıklık", bu durağın sadece başka bir adıdır, tüm sanatsal medyanın içindeki ifadesiz güce özgürce hükmedebilmek için, içerisinde uyumla

birlikte her ifadenin eş zamanlı bir biçimde işlemez bir hale geldiği bir ad. Böyle bir güç, bir taraftan nadiren Yunan trajedisinde, bir yandan da Hölderlin'in ilahisel şiirinde açığa çıkar. Trajedide algılanabilir olan, kahramanın sessiz düşüşü ve ilahi olanın ritminin engellenmesidir. Aslında, bu, şiirin dilini engelleyen şairin ardındaki bir takım şeyleri öne sürmenin dışında daha zekice bir biçimde nitelenemezdi. Şayet bu lirik içerisinde, Goethe'de güzel olan, sanat eseri içinde yakalanabilecek olanın sınırını ortaya çıkarıyorsa, bu ifadesizliktir. Bu sınırın ardında harekete geçen, bir yandan deliliğin dölüdür ve diğer yandan büyünün akla getirdiği görünüştür. İkinci yönde, Alman şiiri, acımasız bir şekilde tezahürler dünyasına av olmadan Goethe'nin ardından bir adım daha giderek tehlikeye atılamaz, bunun en cazibeli imgeleri Rudolf Borchardt's tarafından hatırlatılmıştır.[32] Gerçekten de, Borchardt'ın efendisinin eserinin bile, efendisinin ilhamına özgü olan ayartmadan her zaman kaçamadığına dair hiç de delil yetersizliği yoktur: Tezahürü efsunlayan bir ilham.

Böylelikle Goethe romandaki çalışmayı şu sözlerle anımsar: “Bu çalkantılı zamanlarda birileri huzurlu tutkuların derinliklerine sığınabilyorsa, yeteri kadar mutludur.” Eğer burada değişken yüzeyin ve huzurlu derinliğin karşıtlığı, birilerine sadece hızlıca akan bir miktar suyu hatırlatıyorsa, böyle bir benzetme bilhassa Zelter'de daha da fazla bulunur. Zelter, romanla alakalı bir mektupta Goethe'ye şöyle yazar: “Buna tamamıyla uygun olan şey, bir grup sakinin, bir diğerinin arasında paldır küldür yüzdüğü ve parıltılı ama donmuş bir gölge gibi aşağı yukarı hata yapmadan ve kaybolmadan hareket eden açık bir öğeye benzer bir şekilde yazılış tarzıdır. Böylelikle Zelter'in durumunda ifade edilmek istenen şey –asla yeteri kadar değer verilmemiş bir durum– yazarın kalıplaşmış bir şekilde büyülenmiş

32 Rudolf Borchardt (1877– 1945), klasik antikite ve Orta Çağ edebi modellerini teşvik eden muhafazakar yazar ve denemecidir.

üslubunun nasıl sudaki büyüleyici tefekkürle ilişkili olduğunu açığa çıkarır. Ve biçem bilimin ardında "haz gölün"ün ve son olarak bütün eserin anlamının önemini vurgular. Masum bir vuzuhla cezbedilmiş bir biçimde ve en derin karanlıkların içine yollanarak, aldatıcı ruhun kendisini onun içinde belirsiz bir şekilde gösterdiği gibi, su da o ilginç büyüyü andırır. Çünkü bir yanda siyah, karanlık ve kavranılamazdır; fakat diğer taraftan, yansıtan, açık ve aydınlatıcıdır. "Balıkçı"ya [Der Fisher][33] da yeni konu olmuş olan, bu belirsizliğin gücü, *Gönül Yakınlıkları*'nın tutkusu'nun özü içerisinde daha baskın bir hale gelir. Eğer bu belirsizlik romanın merkezine ilerlerse, yine de güzel hayatın roman imgesinin mitik kökenini tekrar vurgular ve tam bir açıklık içerisinde bu imgenin kavranmasına izin verir.

> Tanrıça [Afrodit]'nın karşımıza çıktığı her öğede, güzellik tam olarak biçimlenmiş gibi görünür. Akan nehirlerde ve çeşmelerde övülür; Schönfließ [Güzel Akış][34] adlı Oseanidlerden bir tanesi olan, Nereidler arasında, Galata'nın güzel biçimi göze çarpar; ve birçok güzel ökçeli kız, denizlerin tanrısından yükselir. Devingen öğe, ilk önce yürüyenlerin ayaklarının yıkarmışçasına, güzelliği ilaç gibi dağıtarak tanrıçaların ayaklarını nemlendirir, Yunanlılar yaratımlarında bedenin bu parçalarını resmettikleri zaman, gümüş ayaklı Thetis daima Yunanlıların şiirsel imgesi için bir model olarak kalır... Hesiod hiçbir adama ya da maskulin sayılabilecek tanrıya güzellik atfetmez; burada aynı zamanda güzellik, henüz hiçbir içsel değeri göstermemiştir. Çoğunlukla, Afrodit'e ve Osenyan hayal biçimlerine bağlı olarak, kadının dışsal biçiminde ortaya çıkar.

Eğer, Julius Walter'in *Asthetik im Altertum*'da [*Antikite'de Estetik*] söylediği gibi, sadece güzel hayatın kökeni (mitin göstergelerine göre) armonik-kaotik dalga deviniminin dünya-

33 Goethe'nin baladında, "yüreğinin derinlerine dek dingin" balıkçı, salından ayrılması için, sudan gizemli bir biçimde çıkan bir deniz kızının aldatıcı sesiyle ayartılır.

34 Schönflies, Benjamin'in annesinin evlenmeden önceki soyadıdır, Benjamin'in ortadaki ismidir.

sından kaynaklanıyorsa, daha derin bir duyarlılık orada Ottilie'nin kökenini de aramıştır. Hengstenberg kötü niyetli bir şekilde, Ottilie'nin "su perisi yemeğini" düşünüyorsa ve Werner körü körüne, onun "korkunç merhametli deniz perilerini" hayal ediyorsa, orada su götürmez bir güvenle söyleyebiliriz ki, Bettina'ya dokunmak [von Arnim] en içteki bağı sarsmıştır: "Ona aşıksın, Goethe, uzun süredir bundan şüpheleniyordum. Venüs senin tutkunun köpürdeyen denizinden taşmıştır ve inci gibi gözyaşlarının hasadını ektikten sonra, doğaüstü bir parlamayla tekrar onun içerisinde kaybolur."

Ottilie'nin güzelliğini belirleyen aldatıcı özellikle birlikte, gerçekdışılık aynı zamanda arkadaşlarının onun mücadelesinden kazandığı kurtuluşu da tehdit eder. Çünkü şayet güzellik aldatıcı ise, aynı zamanda, hayat ve ölüm içinde mitik olarak vaat ettiği uzlaşma da öyledir. Aslında hakiki uzlaşma sadece Tanrı'yla var olur. Hakiki bir uzlaşma içinde birey kendisini Tanrı'yla uzlaştırabiliyorsa ve sadece bu şekilde diğer insanların arasını buluyorsa, bu, bireyin başkalarının birbirleriyle uzlaşmasını istediği bir durumdur. Sadece bu durum Tanrı'yla yapacağı hayali uzlaşmaya özgüdür. Hayali uzlaşmanın hakiki uzlaşmayla olan bu ilişkisi yeniden roman ve novella arasındaki karşıtlığı ortaya çıkarır. Bu noktaya kadar, gençliklerinde aşıkların zihnini allak bullak eden bu tuhaf çekişmenin ulaşmayı hedeflediği şudur: Onların aşkının, çünkü hakiki bir uzlaşma adına hayatını tehlikeye atmaktadır, uzlaşmaya ulaştığı noktaya kadar ve bu uzlaşmayla birlikte onların aşk bağının içinde yaşayabileceği bir uzlaşmaya ulaşmak. Çünkü Tanrıyla hakiki bir uzlaşma, bu uzlaşma yüzünden hiçbir şeyi yok etmeyen herhangi biri tarafından gerçekleştirilemez. Ölüme meydan okuyan bir sıçrayışın o ana –herkesin tamamıyla Tanrı huzurunda yalnız olduğu an– işaret ettiğini izler, uzlaşmanın hatrına her şeyi denerler. Ve sadece uzlaşma için böylesi bir gönüllülük, onların barışını sağlamaktadır ve birbirlerini kazanırlar. Tamamen doğaüstü olan, romanda somut bir resimleme için na–

diren nesne olan, uzlaşma, arkadaşıyla olan uzlaşmalarında dünyevi yansımalara sahiptir. Bu asil saygı ne kadar da çok, ne ölçüde eksik kalırsa kalsın, bu hoşgörü ve cömertlik karşısında, tamamıyla sadece mesafeyi arttırıyor. Romanın figürlerinin kendilerini bileceği bir mesafe. Genç adamın şiddet içeren bir eyleminde bile, Goethe'nin dengesizliği göstermekten kaçınmasına rağmen, daima açık bir şekilde tartışmaktan kaçındıkları için, uzlaşma onlar için ulaşılmaz olarak kalmalıdır. Öylesine bir acı ki, öylesine bir mücadele. Böylece etkilenmelerin susturulması. Asla dışsal bir düşmanlık, intikam, kıskançlık olarak ortaya çıkmayacaklardır, hatta içsel bir ağıt, utanç veya umutsuzluk olarak da ortaya çıkmazlar. Karşılık görmeyen umutsuz eylemler Ottilie'nin kurban edilişi ile nasıl karşılaştırılabilir – Tanrı'nın ellerine en değerli iyiyi değil en zor yükü koyan ve onun emirlerini önceden tahmin edebilen bir kurban. Böylelikle onun görünüşünde esaslı bir şekilde, hakiki uzlaşmanın yok edici karakteri eksiktir, bundan dolayı, mümkün olduğu kadar, acı ve şiddet içeren her şey onun ölüm tarzından uzak kalır. Bununla da kalmaz, Tanrıya saygısı olmayan bir ilâhi takdir tüm bu barışçıl halkı tehditkar zamanla cezalandırır. Yazarın sessizlik içinde yüzlerce kez gizlediği şey, oldukça açık bir biçimde bütün olarak şeylerin yönteminde görülebilir: ahlaki kurallara göre, tutku, daha zengin ve güvenli bir hayat için burjuvaziyle anlaşma yapmak istediğinde, bütün haklarını ve mutluluğunu kaybetmiştir. Bu yazarın karşı karşıya kaldığı ve boş yere, uzun adımlarla uyurgezer bir eminlik içinde saf insan terbiyesi için dar patikalardan yürümeye niyetlendiği dar boğazdır. Bu asil zaptediliş ve kontrol etme, yazarın kendisinden ve aynı zamanda diğerlerinden, nasıl uzaklaştıracağını kesinlikle bildiği açıklığın yerine geçmekte başarısızdır. (Bunun içerisinde Stifter mükemmel bir epigondur.) İnsan geleneği aslında burjuva geleneği halkası içinde, onlara tutkulu hayatın kurtarılışı ümidiyle, insanları kapatan bu sessiz sınırlama, onun karanlık kefaretini talep eden karanlık bir ihlalden kaynaklanır. Temel

olarak, kendileri üstünde hala gücü olan yasaların hükümlerinden kaçarlar. Şayet görünüşlerine bakarak yargılamak gerekiyorsa, asil olduklarından bu yasalardan muaf tutulmuşturlar. Gerçekte sadece bir kurban onları kurtarabilir. Bu yüzden, uyumun onlara vermekle yükümlü olduğu barış, onların kısmeti değildir; Goetheci bir tarzdaki sanat, hayatları sadece daha da boğucu kılar. Burada hükmeden fırtına öncesi sessizliktir; ancak novellada, gökgürültüsü ve barış galebe çalar. Aşk uzlaşılmış olana rehberlik ederken, uzlaşmanın bir görünümü olarak sadece güzellik diğerleriyle birlikte arkada kalır.

Gerçekten sevenler için, sevilenin güzelliği kati değildir. Eğer onları birbirine ilk olarak çeken güzellik ise tabi ki, bitene kadar, hafızalarında onun defalarca bilincine varabilmek için bu güzelliği daha büyük ihtişamlar uğruna defalarca unutacaklardır. Ya da tutkulu bir biçimde unutacaklardır. Güzelliğin her türlü zaafı, hatta küçük bir eksikliği bile onu umutsuzluğa götürür. Sadece aşk için güzel kadın en değerli lütuftur; tutku içinse en güzel kadın en değerlidir. Öyleyse tutkululuk, arkadaşlarının novelladan sırt çevirdikleri onaylamamadır aynı zamanda. Onlar için, güzellikten ferâgat aslında katlanılmazdır. Genç kadını [novella'daki] çirkinleştiren bu vahşilik, Luciane'nin boş ama zararlı tarzı değil, aksine daha asil bir yaratığın acelici, iyileştirici vahşiliğidir; ancak daha fazla zarâfet onunla birbirine tutturulmuştu. Luciane'i güzelliğin kanonik ifadesinden kurtarmak için, ona şaşırtıcı bir şeyler borçlu olmak yeterlidir. Bu genç kadın esasında güzel değildir. Ama Ottilie güzeldir. Kendi yöntemiyle Eduard bile: hiçbir şey için bu çiftin güzelliği övülemez. Goethe'nin kendisi, sadece –sanatın sınırlarının ardında– kendi yeteneklerinin algılanabilir gücünü, güzelliği büyülemek için genişletmekle kalmamış, aynı zamanda ufak bir dokunuşla, okuyucuya, bu narin, örtülü güzelliğin dünyasının şiirsel eserin merkezinde olduğunu sezinlemesi için yeteri kadar delil sunmuştur. Goethe "Ottilie" adını kullanırken, göz hastalığından muzdarip olanların velinimeti olan ve Kara

Ormanlar'da Odilenberg üzerindeki bir Rahibe manastırının kendisine ithaf edildiği bir azizeyi ima etmektedir. Goethe, Otilye'yi, onu gören erkeklerin "gözlerinin tesellisi" olarak adlandırır; aslında onunla aynı ismi taşıyanlar, aynı zamanda hasta gözlerin kutsaması ve içinde bütün görünümlerin kalbi bulunan, ılımlı bir ışığın ima edildiğini de anlayabilir. Bu parıltıyla, Luciane'nin adı ve görünüşü içinde üzücü bir biçimde parlayan ışığı karşılaştırır ve onun geniş güneşli halkasıyla Ottilie'nin gizemli kamerinin çevresini karşılaştırır. Ancak Ottilie'nin güzelliği yanına sadece Luciane'in sahte vahşiliğini koymaz, aynı zamanda çocuk aşıkların hakiki vahşiliğini koyar, böylelikle onun varlığının narin titrek ışığı, düşmanca bir parlaklık ve dengeli bir ışık arasında kendisine bir yer edinir. Novellada betimlenen gözü dönmüş saldırı, sevilenin bakışının zıttına yönlendirilir; bütün şaşaanın karşısındaki bu aşkın özelliği daha kusursuz bir biçimde ima edilemezdi. Tutku, sihri içinde yakalanmış olarak kalır ve onun içerisinde hatta sadakat içinde, öfkelendirilmiş olanlara destek sağlamak imkansızdır. Her şaşaanın altında bir güzelliğe maruz bırakılmıştır, kaotik tarafı mahvedici bir biçimde ayaklanmalıdır. Görünüşü yatıştıracak daha ruhani bir öğe olmadan, ona giden yolu bulmak zorundaydı. Bu, bağlılıktı.

Bağlılıkta insan tutkudan uzaklaştırılmıştır. Görünüşün alanındaki bütün ayrılmaları ve özün dünyasından bütün geçişleri belirlediği gibi, bunu da belirleyen özün yasasıdır. Aslında yavaş yavaş görünüşün nihai ve çok aşırı yoğunlaştırması altında, değişim meydana gelir. Böylelikle, bağlılığın zuhur ettiği yerde –daha öncekinden çok daha fazla– tüm bir aşka dönüşmek için tutku açığa çıkar. Tutku ve bağlılık, hissetmenin yıkımında değil, biricik çaresizliğinde, kendisini hakiki aşktan ayrı var eden hayali aşkın öğeleridir. İşte bu yüzden Ottilie ve Eduard'a hükmedenin hakiki aşk olmadığını birilerinin vurgulaması gerekir. Aşk kendi doğasının üzerinde yükseldiği, Tanrı'nın müdahalesi aracılığıyla korunduğu zaman mükemmel

bir hale gelir. Böylelikle, demonu Eros olan, aşkın karanlık sonu çıplak bir boğulma değil, aksine insanın kendi doğasına ait olan çok derin bir kusurun gerçek diyetidir. Çünkü aşkın tamamlanmasını ona geri döndüren şey bu kusurluluktur. Bu yüzden, insan doğasının tek başına belirlediği bütün sevmelerde, bağlılık Eros *thanatos*'un gerçek eseriymiş gibi girer, insanın sevemeyeceği bir itiraf. İtfa edilmiş hakiki aşkın bütünü, tutku, bağlılık gibi ikincil kalırken, bağlılığın tarihi ve birini diğerine geçişi Eros'un özünü oluşturur. Elbette, Bialschowsky'nin teşebbüs ettiği gibi aşıkları suçlamak böyle bir sonuca yol açmaz. Her şeye rağmen, onun sıkıcı tonu bile gerçeğin yanlış anlaşılmasına izin vermez. Eduard'ın bu yakışıksız davranışını –aslında dizginsiz bencilliğini– ima etmişken, Ottilie'nin yolundan şaşmaz aşkı karşısında şöyle der: "Ara sıra, hayatımızda çok anormal olan bir şeyle karşılaşabiliriz. Fakat daha sonra omuzlarımızı silkeriz ve onu anlamadığımızı söyleriz. Şiirsel bir eser konusunda böylesi bir açıklama sunmak, onun en ağır mahkumiyetidir. Edebiyatta anlamak isteriz ve anlamalıyız. Çünkü şair yaratıcıdır. Rühları yaratır." Bunun ne ölçüde kabul edilebileceği kuşkusuz fazlasıyla sorunlu kalacaktır. Ancak Goethe'nin figürlerinin yaratılmak için ortaya çıkmadığı ya da tamamen kurgulanmadığı fakat ruh çağırır gibi hatırlandığı aşikardır. Tam olarak bundan, sanat eserine yabancı olan ve görünüşte onun özünü kavrayan birisi tarafından anlaşılabilecek olan bir kapalılık ortaya çıkar. Çünkü bu şiirsel eser içindeki görünüş, çok da şiirsel eserin kendisindeki gibi temsil edilmez. İşte bu yüzden görünüş bir çok şeye işaret edebilir ve sadece bu yüzden temsil çok fazla şeye işaret eder. Bu aşkın yıkılışı böylelikle daha inandırıcı bir şekilde açığa çıkar: Kendi içinde büyüyen her aşk, bu dünyanın efendisi olmalıdır –onun doğal semerelerinde, ortak (tam anlamıyla eş zamanlı) ölüm, ya da onun doğaüstü süresinde, evlilik. Goethe açıkça novellada bunu söyler, çünkü takdiri ilahiyle gelen ölüm için bir araya gelinen hazırlık anı, eski haklar iddialarını kay–

bettikten sonra aşıklara yeni hayat verir. Burada Goethe, kesinlikle dindarların evliliği esirgediği anlamda kurtarılmış iki aşığın hayatını göstermektedir. Bu çiftte, dinsel bir biçimde ifade etmekten kendisini alıkoyduğu hakiki aşkın gücünü resimler. Buna mukabil romanda, hayatın nüfuzu içerisinde, bu çifte yıkımdır. Bir çift yalnızlık içinde ölürken, evlilik sağ kalanlara geri dönmektedir. Sonuç, Charlotte ve yüzbaşıyı Araf'ın karanlıklarında bırakır. Yazar gerçek aşkın hiçbir çifte hükmetmesine izin vermediğinden, (bu dünyayı öfkeden çılgına çevirecekti), novellanın karakterlerinde, Goethe kendi eserini gösterişsiz bir şekilde, fakat onun simgesiyle aşikar bir biçimde, telafi eder.

Yasanın normu, kendisini oynak bir aşkın efendisi yapar. Eduard ve Charlotte'un evliliği, evlilik dağılırken bile böylesi bir aşka ölüm getirir, çünkü onun içerisinde –her ne kadar mitik bir çirkinleşme içindeyse de– seçimin hiçbir zaman eşit olmadığı kararın gömülü azameti vardır. Ve böylelikle romanın adı, onlar üzerindeki yargıyı beyan eder –Goethe'nin yarı bilinçsiz olduğu bir yargı gibi görünüyor. Çünkü kitap için yazdığı tanıtımda, ahlaki düşünce açısından seçim kavramını kurtarmak ister: "Öyle görünüyor ki, bu ilginç başlık, fizik bilimlerinde yürüttüğü deneyler aracılığıyla, yazarın aklına gelmiş. Şunu çok rahat bir şekilde fark edebilirsiniz, doğa bilimlerinde, etik paralellikler, sıklıkla insan bilgisine uzak olan şeyleri insan bilgisi halkasına yakınlaştırmaktadır; ve bu yüzden, etik bir durumda, benzerliklerin kimyasal söylemini onun ruhani kökenine göndermeye çok fazla eğilimli gibi gözükmektedir, çünkü orada olan her şey fakat Tek bir Doğa ve rahatsız edici tutkulu zorunluluğun izleri, rasyonel özgürlüğün huzurlu imparatorluğunu sürekli olarak tüketir –sadece ilahi bir el tarafından tamamen söndürülebilecek olan ve belki de bu hayatta olmayan izler." Aşıkların ikamet ettiği Tanrı'nın imparatorluğunda, boşuna aranıyormuş gibi görünen bu cümlelerin dışında daha da açık bir şekilde ifade edecek olursak, aklın sakin özgürlüğünün

nüfuzu altında, çıplak bir kelime ses verir. Yakınlık, kendisinde ve kendisinin içinde makul bir biçimde, güdülerin temeline dair olduğu gibi bir o kadar da değerin temeline dair en yakın insani bağlantıları niteleyen en kusursuz kelime. Ve evlilik, onun içinde metaforik olanı gerçekleştirmek için yeteri kadar güçlü bir hale gelir. Bu seçimden dolayı güçlenmiş değildir; aynı zamanda böyle bir ilişkinin ruhani boyutu, özel olarak, seçimde de bulunmayacaktır. Ancak isyankar cüretin "seçim" kelimesinin –eylemin içinde ve tam da seçme eyleminin kendisinde neyin yakalanacağını göstermekten vazgeçmeyen– ikili anlamındaki dönüştürülemezlikten kaynaklandığı kanıtlanmıştır. Her zaman olduğu gibi, yakınlık, kararlılığın nesnesi halini alır; karara doğru seçim sahnelerinin üzerinden adım adım yürür. Bu, sadakati oluşturmak için seçimi reddeder; sadece karar, seçim değil, hayatın kitabı içinde kaydedilir. Seçim doğal olduğundan ve daima öğelere ait olabileceğinden, karar aşkındır. Sadece en yüksek meşruiyeti aşk için korunmadığından, bu evliliğe bağlı en büyük gücü izler. Ancak yazar, kendisinin bir hakkı olsa da, kurucu evliliğe bir katkıda bulunmayı zerre kadar istemez. Evlilik hiçbir anlamda romanın merkezi olamaz. Bu noktada Hebbel[35] de sayısız diğerleri gibi, şu sözleri yazdığı zaman tamamen hatalıydı: "Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları*, görünen o ki hala soyut geliyor: Devlet ve insanlık için evliliğin büyük önemi, şüphesiz ki, tartışmalı bir şekilde gösteriliyor fakat, eşit derecede mümkün olabilecek ve bütün eserin etkisini büyük ölçüde kuvvetlendirecek olan temsil çerçevesinde hiç görünür değildir." Ve daha önceleri *Maria Magdalene*'nin önsözünde: "Kendime tepeden tırnağa bir sanatçı, büyük bir sanatçı olan Goethe'nin, *Gönül Yakınlıkları*'nda, içsel forma karşı nasıl böyle bir suç işlediğini açıklayamam: Anatomik

35 Friedrich Hebbel (1813–1863), Avusturyalı oyun yazarı ve "burjuva trajedisi"nin uzmanıdır. Oyunları içerisinde *Maria Magdalena* (1843) ve *Agnes Bernauer* (1851) bulunmaktadır.

tiyatroya, gerçek bir beden yerine bir makineleşme getiren dalgın bir bölücüye benzemeksizin, kendi temsilinin merkezine, apriori olarak boş, aslında ahlaka aykırı olan, Eduard ve Charlotte arasındaki gibi bir evliliği koydu ve oldukça karşıt ama kusursuz biçimde meşruymuş gibi davrandı bu ilişkiye ve onu kullandı." Evliliğin eylemin merkezi değil de vasıtası olduğu gerçeği bir yana, Hebbel'in onu algıladığı biçimiyle, Goethe onu görünür kılmaz ve onun görünür olmasını da istemez. Çünkü bu çifte dair "a priori"nin kesinlikle söylenemeyeceğini çok derinden hissetmiş olacağından, onların ahlakı sadece sadakat olarak kanıtlanabilir, ahlaksızlıkları ise sadakatsizlik. Farz edin ki, sadece tutku onun temelini oluşturuyor olsun. Klişe fakat hatalı olmayacak bir biçimde, Baumgartner, bir Cizvit, şöyle söyler: "Onlar birbirlerini seviyorlar ancak, hastalıklı ve duygusal ruhlar için, varolmanın yegane cazibesini oluşturan tutku olmadan." İşte bu yüzden evliliğin sadakati daha kötü durumda değildir. Her iki duyuyla da iyileştirilmeye çalışılmıştır; gerekli bir koşul tarafından olduğu gibi, yeterli bir koşul tarafından da iyileştirilmiştir. İlki karar kurumundan kaynaklanır. Kesinlikle daha keyfi olamaz, çünkü tutku onun ölçütü değildir. Aksine bu ölçüt –anlamı her şeyden açık ve ihtimamlı bir biçimde– kararı önceleyen deneyimin özellikleri içine yerleşmiştir. Dürüst insanın yaşanmış deneyim üzerine verdiği karar için harcanmış her çaba, er ya da geç başarısızlığı uğrasa da, sadece bu deneyim, daha sonraki tüm oluşumlar ve karşılaştırmaların ardında, zorunlu tekil ve eşsiz olarak kendisini deneyimleyen amili açığa çıkaracak kararı tedarik edebilir. Şayet evlilik sadakatinin zorunlu koşulları veriliyse, görevin icra edilmesi yeterli koşullarına erişecektir. Sadece ikisinden biri şüpheden kurtulmuş olarak kalabilirse, onun orada olup olmayacağına göre evlilikteki kopuşun nedeni ifade edilebilir. Sadece bu durumda, kopuşun zorunlu bir "a priori" olup olmadığı kesinlik kazanacaktır: tersine yapma aracılığıyla kurtuluş hala beklenmektedir. Bununla birlikte, Goethe'nin roman için çı–

kardığı vasiyetin, tarih öncesi kesin bir hissin kanıtı olduğu öne sürülür. Önceleri Eduard ve Charlotte zaten birbirlerini sevmişlerdir, fakat buna rağmen birbirleriyle birleşmeden boş bir evlilik bağının içine girmişlerdir. Sadece bu tek yol içinde belki de soru dengede kalır: Her iki eşin hayatında da nerede olduğu sorusu, böylesi bir gaf, ya onların evvel ki kararsızlıklarından ya da onların şimdiki sadakatsizliklerinden kaynaklanır. Çünkü Goethe, zaten önceden galip gelmiş olan ve şimdide de devam etmeye yazgılı bir bağlanmanın umudunu vermelidir. Evliliğin, kendisini aldatan tezahüre karşı duramayacağı gerçeği, –ya hukuki ya da burjuva biçimi olarak– yazardan nadiren kaçabilir. Evliliğin bundan daha kötü olduğu dokunulmaz bir mevcudiyeti bulunan sadece din duygusu içinde, bu kolaylık ona gösterilebilir. Buna dayanarak, birleşmekte olan bütün çabaların başarısızlığa uğraması, özellikle bu çabaların ne idüğü belirsiz bir şekilde meydana geldiği gerçeğiyle derinden güdülenmiştir. Papazvari bir takdis otoritesiyle bu adam, sadece bu tür şeyleri doğrulayabilecek olan güçten ve yasadan feragat etmiştir. Bu yüzden birleşme, artık çiftler için bir ihsan değildir; sonunda beraati gerçekleşecektir ve sonunda her şeye eşlik eden soru galebe çalar: Baştan beri yanlış yola saptırılan teşebbüsten bir kurtulma değil miydi bu? Her ne olursa olsun, bu insanlar, diğer yasalar altında kendi özlerini bulmak için evliliğin yolundan ayrılmışlardır.

Tutkudan daha fazla ses çıkarıyor ancak daha faydalı değil, hakeza bağlılık tutkudan feragat edenlerin bozulmasına neden oluyor. Fakat sadece kendisine benzer olanları bozmak için yalnızları cezbetmiyor. Azimle onların düşüşündeki aşıklara refakat eder; uzlaştırılmış bir şekilde sona ulaşırlar. Bu son yolda, görünüşün artık yakalayamayacağı bir güzelliğe dönüşürler ve müziğin hakimiyeti altında kalırlar. Goethe, tutkunun huzura kavuştuğu, üçlemenin üçüncü şiirini hatırlatır, "Uzlaşma." Bu "seslerin ve aşkın ikili mutluluğudur" ki burada – bir tamamlanma olarak değil aksine, neredeyse alacakaranlığın

umutsuz titrekliği olarak önsezinin bir zayıflığı– ezâ çekenlere ışık saçar. Şüphesiz ki müzik aşkla bir uzlaşma içindedir ve bu nedenle, "Ağıt"tan tutkunun "Beni Yalnız Bırak"ı savuşurken, hem mottosunda hem de sonucunda üçlemenin son şiiri tek başına bir ithafa katlanır.[36] Ancak dünyevi olanın nüfuzu altında kalan uzlaşma, böylece zaten kendisini şaşaadan ve muhtemelen sonunda uğruna sararıp solduğu tutkulu olanlardan arındırmak zorundadır. "Ulvi dünya, hisler karşısında nasıl da gözden kay– boluyor!" "Orada müzik melek kanatlarının etrafında dolanıyor," ve şimdi şaşaa ilk kez tamamen geri çekilmeye söz vermiştir, şimdi ilk kez solmayı özler ve mükemmelleşir. "Gözler nemlenir, ulvi bir özlem içinde/ [müzikal] seslerin kutsal değeri, gözyaş– larınınki gibi." Birileri müzik dinlerken gözlerini dolduran bu gözyaşları, bu gözleri görünür dünyadan mahrum eder. Ve işte, yaşlı Goethe'ye bir şekilde daha yakın duran belki de yorum– cuların en duyarlısı olan Hermann Cohen'e yol göstermekte olan geçici bir işarete göre ortaya çıkan bağlantıların anlaşılmaz duruşu: "Sadece, Goethe'de mükemmelliğine ulaşan lirik şair, sadece gözyaşları döken, sonsuz aşkın gözyaşlarını döken bir adam bu romanı böylesi bir bütünsellik içinde bağışlayabilirdi." Şüphesiz bu önseziden başka bir şey değil; buradan da yorumun daha fazla yol almasına izin vermeyelim. Çünkü bu yön sadece "sonsuz" aşkın (insanlar ölümün ardından da sürdüğünü söy– lüyorlar) basit olandan daha az olduğu bilgisiyle elde edilebilir, ölüme neden olan bu bağlılıktır. Fakat bunun içinde onun özünün bir etkisi vardır ve romanın birliği, buradan anlaşılabilir isterseniz: Bağlılık, müzikteki gözyaşlarıyla imgenin örtülenmesi gibi, böylelikle duygu dolayımıyla görünüşün bozulmasındaki uzlaşmayı hatırlatır. Çünkü duygu kesinlikle görünüşün, uz– laşmanın görünüşü olarak güzelliğin görünümü, bir kez daha onun kaybolmasından önce günün ağırırken ki geçişidir. Ne mizah ne de trajedi sözel olarak güzelliği yakalayabilir; güzellik

---

36 Goethe'nin "Tutku Üçlemesi" ve "Ağıt" şiirlerine bir gönderme.

akışkan bir berraklığın halesi içinde ortaya çıkamaz. Onun tam karşıtı duygudur. Ne suç ne masumiyet, ne doğa ne de ardındakiler güzellikten kesin bir biçimde ayırt edilebilir. İşte bu alanda Ottilie ortaya çıkar; bu örtü onun güzelliğini örtmektedir. Çünkü bakışında, gizlendiği duygunun gözyaşları vardır, aynı zamanda güzelliğin kendisinin en otantik örtüsüdür. Ancak duygu sadece uzlaşmanın görünümüdür. Ve aşıkların flütünde çalan aldatıcı armoni nasıl da titrek ve akışkan değil mi! Müzik onların dünyasını tamamıyla terk etmiş. Böylece o, duyguyla bağlantılı olan görünüş sadece Goethe gibiler arasında güçlü bir hale gelebilir ve bu kişiler başlangıçtan itibaren müzik eşliğinde en içteki varlıklar olarak hareket etmemektedirler ve yaşayan güzelliğin gücü karşısında birer kanıttırlar. Ondaki başat olan şeyi kurtarmaktır Goethe'nin mücadelesi. Bu mücadelenin içinde kristalleri oluşturan bir çarpışma içindeki sıvının akışkanlığı gibi güzelliğin tezahürü gittikçe bulanıklaşır. Bu kendini tatmin eden basit bir duygu olmadığından, yalnızca uzlaşmanın görünüşü içerisindeki parçalanmanın yüce duygusu güzelliğin tezahürünün üstesinden gelebilir ve onunla birlikte, en sonunda, kendi üstesinden gelebilir. Gözyaşlarıyla dolu bir ağıt: Bu duygudur ve üzüntünün gözyaşısız çığlığına olduğu gibi ona da, Dionisoscu sarsıntı titreşim gönderir. "Dionisoscu olanın ağıtı ve acısı, tüm hayatın sürekli çöküşü için akan gözyaşları gibi, tatlı bir esriklik oluşturur; bu, 'aç susuz ölene kadar şarkı söyleyen ağustos böceğinin hayatıdır.'" Bu suretle, içinde Bachofen'in orjinal olarak kara toprağın yerli yaratıkları ağustos böceklerini tartıştığı, *Matriarchy*'nin yüz kırk birinci bölümündeki Bernoulli, Yunanlıların mitik derinliği dolayımıyla, Uranik sembollerin çağrışımları içinde yükseltilmiştir.[37] Ottilie'nin hayata vedasına dair Goethe'nin tefekkürlerinin anlamı bundan başka ne olabilir?

---

37 Johann Jakob Bachofen (1815– 1887), hukuk ve tarih profesorüdür, anaerkil toplumları çalıştığı *Matriarchy* (1861) kitabıyla bilinmektedir. Yukarıda Benjamin'in Bernoulli'nin kitabı Bachofen üzerine yaptığı eleştiriye bakınız.

Duygu kendisini ne kadar derinden anlamlandırırsa, o kadar çok geçişkenlik kazanır; hakiki bir şair için asla bir sonu belirtmez. Bu, şok duygunun en iyi parçası olarak ortaya çıktığında kesin bir göstergedir ve Goethe de "Aristoteles'in Poetika'sı Üzerine Yorumlar"ını yazdığında (farklı bir bağlamda da olsa) aynı şeyi söylemek istemişti: "Şimdi her kim hakiki ahlaki bir içsel gelişmenin yolunda ilerlerse, trajedilerin ve trajik romanların hiç bir şekilde tini hafifletmediğini, aksine ruhu bunun yerine yerleştirdiklerini ve bizim telaş içinde "gönül" olarak adlandırdığımız şeyi ve onu belirsiz ve sınırsız bir duruma götürdüğümüzü hissedecek ve kabullenecektir. Genç bu durumu sever ve bu yüzden tutkulu bir biçimde böylesi bir çalışmaya meyleder." Ancak duygu, "tamamıyla ahlaki bir... gelişmenin yolundaki" çapraşık sezgiden sadece şokun biricik nesnel karşılıklılığına, ulvi olana intikal edecektir. Görünüşün altında saklanarak başarıya ulaşan, kesinlikle bu geçiştir, bu gözden geçirmedir. Ottilie'nin kendisinde güzelliğini sunan görünüş yok olmakta olan görünüştür. Bu anlaşılmamalıdır, ancak dışsal bir ihtiyaç ve güç Ottilie'nin yıkımına neden oluyormuş gibidir; ancak onun tarzında görünüşün kendisi görünüşün bastırıldığı ve çarçabuk bastırıldığı mecburi olan için gereklidir. Bu görünüm, göz alıcı güzelliğin bir tanesinin zaferinden –Luciane'inki ya da Lucifer'inki olabilir– oldukça farklıdır. Ve Goethe'nin Helena figürü ve çok ünlülerden bir tanesi olan Mona Lisa görkemlerindeki muammayı bu görünüşün iki çeşidi arasındaki görünüme borçluyken, Ottilie figürüne sadece sönmekte olan bir şaşaa tarafından hükmedilir. Yazar bunu onun hareketleri ve mimiklerinin her bir anında anlatmaktadır, böylece tam anlamıyla, –günlüğünde, hassas bir moda olarak da gözükebileceği gibi en melankolik şeydir– gittikçe yok olmakta olan birinin hayatına yol gösterecektir. Sonuç olarak, Ottilie'de kendisini açığa çıkaran şey, şüpheli bir biçimde kendisini gösteren gerçekte güzelliğin görünüşü değil, fakat sadece onun kendisinde yok olmakta olan bir görünüştür. Şüphesiz

ki bu görünüş, kendiliğinden güzelliğin görünüşünü sezmek için bir yol açar ve onun içinde ilk defa kendisini bilindik kılar. Bu yüzden, Ottilie figürünü anlamaya çalışan her görüş karşısında güzelliğin ilüzyon olup olmadığı sorusu açığa çıkar.

Temelde her şeyin güzel olduğu daimidir ve sonsuz farklı açılarla olsa da onun özündeki görünüşe bağlıdır. Bu birleşme, muzaffer ve kendisini bastıran görünüş arasındaki açık bir kutupluluk içinde aşikar bir biçimde canlı ve kesinlikle buraki en yüksek kuvvetine ulaşır. Çünkü yaşayan her şey (hayatının kalitesi ne derece yüksekse, o kadar fazla yaşayacaktır), özünde güzel olanın nüfuzu ardından yükseltilmiştir; buna bağlı özünde güzel olan kendisini (çoğu kendi formunda) illüzyon olarak açığa çıkarır. Güzel hayat, temelde güzel olan ve aldatıcı güzellik bunların üçü özdeştir. Bu anlamda, güzelliğin Platoncu teorisi, hala görünümün eski problemiyle bağlantılıdır, çünkü *Symposium*'a [Şölen] göre, her şeyden önce bu fiziksel olarak yaşayan güzelliğe göndermede bulunur. Bu problem Platonik spekülasyon da dahi gizli kalıyorsa, bunun nedeni Platon'a, bir Yunana göre, güzelliğin en azından esas olarak genç bir kadında olduğu gibi genç bir adamda da temsil edilebilir olmasıdır. Fakat hayatın dolgunluğu erkekte olduğundan daha çok kadının hayatı için söz konusudur. Buna rağmen, görünümün bir önemi asgari ölçüde yaşayanda saklı kalır, şayet özünde güzelse. Bu bütün sanat eserlerinde karşılaştığımız durumdur, bunlar arasında en az olanı müzik. Buna dayanarak, orada ilüzyonsuz bir güzelliğin mümkün olamayacağı –yani hayatın kenarında ve sınırında– sanatın tüm güzelliği ikamet eder. Ancak tezahür, güzelliğin özünü ihtiva edemez. Aksine ikincisi, tezahürle karşılaştırıldığında sanat eserindekine daha derinlemesine doğru yönelmesi bir anlamsızlık olarak karakterize edilebilir; fakat bu karşıtlığın dışında, ne sanatın içinde var olur ne de açık bir biçimde adlandırılabilir. Anlamsızlığın görünüşle mukabele etmesine rağmen, böylesi görünüşle zorunlu bir ilişki modası içerisinde kalır, kesinlikle güzel olan, çok şaşaalı olmasa bile, şaşaa kendisinden gittiğinde, zorunlu olarak güzel olmayı bırakır. Çünkü tezahür bir örtü ve güzelliğin temel yasası olarak,

zorunlu olarak güzel olana aittir, kendisini bu şekilde gösterir, güzellik gizlendiği şeyin ardından açığa çıkar. Güzellik, bu yüzden, banal filosofemlerin iddia ettikleri gibi kendinde bir tezahür değildir. Aksine, ünlü formül, onun nihai gelişmesinde rol alan Solger'in aşırı sığlığında, güzelliğin hakikat olduğu görünür bir hal alır, bu, geniş temanın en önemli çarpıtılmasını da kapsamaktadır. Keza Simmel, kendi gerçek anlamları dışında, her şeye rağmen sıklıkla kendilerini filozoflara tavsiye eden Goethe'nin cümleleri dışındaki önemsiz olan bu teoremi çok fazla dikkate almamalıydı. Bu formül –hakikat kendi içerisinde görünür olmadığından ve onun görünür olması sadece kendisinde olmayan bazı özelliklerde istinat ettiğinden, güzelliğe illüzyon ile biçim verir– en sonunda, kendi yöntem ve mantık eksiğinin oldukça dışında kalarak, felsefi bir barbarlığa denk düşer. Çünkü düşünce, güzelin hakikiliğinin gizlenebileceği bir alandır ve onun içinde filizlendiğinde başka hiçbir şey anlamlı değildir. Güzellik bir tezahür değildir, bir şeylerin üstünü gizleyen bir örtü de değildir. Onun kendisi ilüzyon değildir, bütünüyle özdür; şüphesiz ki sadece gizlendiğinde kendisiyle özdeş olacak olan bir öz. Bu yüzden, herhangi bir yerde de tezahür bir aldatmaca da olsa, güzelliğin görünümü zorunlu olarak daha fazla gizlenmiş bir şeyin üzerine atılan örtüdür. Çünkü güzellik ne örtü ne de örtülenen nesnedir; aksine kendi örtüsü içinde bulunan nesnedir. Gizlenmemiştir ancak, son derece gösterişsiz olduğu kanıtlanabilir. Burada gizlenmiş olanın gizlenmemiş olana dönüştüğü, sadece örtü altında "kendisine benzer" bir şekilde kaldığına inanan asırlık bir görüşün kaynağını görürüz. Böylelikle güzel olan her şeyin koşulları altında, gizlenemezliğin tasavvuru, gizlenemezliğin olanaksızlığının tasavvuruna dönüşür. Bu sanat eleştirisinin tasavvurudur. Sanat eleştirisinin görevi, örtüyü kaldırmak değil aksine, onun bir örtü olarak en kesin bilgisi aracılığıyla, ilk defa okuyucuyu güzelin hakiki görüşüne yükseltmektir. Kendisini sözde bir empatiye asla açmayacak olan ve hünersiz bir biçimde kendisini sadece naifin kusursuz tasarısına açacak olan bir görüşe, bir sır olarak güzelin görüşüne. Fakat henüz kendisini kaçınılmaz

olarak bir sır olarak temsil edenin dışında hakiki bir sanat eseri yakalanmadı. Çünkü bu nesne –son defa da örtünün gerekli olduğu nesne– aksi takdirde karakterize edilemezdi. Sadece güzellik ve onun dışında hiçbir şey –örtülü veya gizlenmiş– gerekli olamayacağından, güzel olanın kutsal temeli bu sırda yatar. Öyleyse onun içindeki görünüş sadece budur: Onların içindeki şeylerin fuzuli yere gizlenmesi değil, aksine bizim için şeylerin zorunlu örtülmesidir. Böylesi bir örtülenme bazen kutsal bir biçimde zorunludur, nitekim kutsal bir biçimde, yanlış zamanda gözler önüne serilmiştir, gösterişsiz olanın buharlaştığı, bunun üzerine ifşanın sırlardan devralındığını kutsal bir biçimde belirlemektedir. Güzellik kurumunun ilişkisel bir özellik olduğu Kant doktrini, psikolojik ve onun yöntemsel eğilimlerinden daha yüksek bir derecede, dolayısıyla muzaffer bir biçimde sonuçlanır. İfşa gibi, bütün güzellikler kendisi içinde felsefe tarihinin emirlerini zapteder. Çünkü güzellik, tasavvuru değil aksine bir ifşanın sırrını görünür kılar.

Örtü ve örtülülüğün içinde meydana geldiği bu birliğin uğruna, güzellik aslında sadece çıplaklık ve gizlenme ikiliğinin henüz elde edilmediği yerde geçerli olabilir: Sanatta ve saf doğanın görünüşünde. Diğer yandan, en sonunda insanda en yüce şekliyle kendisini doğrulamak için, bu ikilik kendisini ne kadar belirgin biçimde ifade ederse, bu o derece açık hale gelir. Örtüsüz çıplaklık içerisinde, zorunlu olarak güzel olan geri çekilir ve insanın çıplak bedeninde tüm güzelliklerin –yüce olan– bir varlığa ve tüm yaratılanların ardında bir esere –yaratıcının eserine erişir. Bunların içinde en sonuncusu mektuplaşmaları koruyarak böylelikle kendisini açar ki bunun içinde, emsalsiz ihtimamlı bir doğrulukla narin bir biçimde oluşmuş novella, romana karşılık gelir. Novellada genç, aşığını soyduğunda, bunu şehveti yüzünden değil hayatı uğruna yapar. Onun çıplak vücuduna bakmaz, sadece bu sebepten dolayı onun görkemini kavrar. Yazar şunları söylerken kelimelerini rastgele seçmemiştir: "Derdine düştüğüm bir hayatı koruma arzusu" [*Hier überwand die Begierde zu retten jede andere*

Betrachtung, R228]. Çünkü aşkta, hükmetmek için bakmak yeterli değildir. Bu, tasarlamanın en nacizane eylemlerinde, aşkın yükseldiği "barışçıl ve bereketli" ruhun durgunluğunda sadece kısa bir an için, parçalanmamış bir şekilde can çekişen mutluluk isteğinden kaynaklanmaz. Onun kökeni bütünüyle mutluluk dolu bir hayatın önsezisidir. Ancak aşkın en acı tutku olarak kendisini tükettiği yer, içinde *vita contemplativa*'nın* hâlâ en kudretli olduğu yer ve harika olanın görüşünün sevgiliyle birleşmeden daha fazla özlendiği yer –*Gönül Yakınlıkları* Eduard ve Ottilie'nin kaderini sunar. Buna dayanarak, novellanın hiçbir özelliğinin beyhude olmadığını söyleyebiliriz. Novellanın romanla karşı karşıya gelmesiyle açığa çıkan özgürlüğe ve zorunluluğa nazaran, novella bir katedralin karanlığındaki bir imgeyle karşılaştırılabilir. Katedralin kendisini resimleyen bir imge ve böylelikle manevi olanın içerisinde, aksi takdirde kullanılmayacak olan yerin bir imgesi aktarılır. Bu şekilde, içeriye aynı zamanda parlak, aslında ayık bir günün yansımasını getirir. Ve şayet bu oturaklılık mukaddes görünüyorsa, kutsallıkla parlıyorsa, buradaki en acayip şey, belki de sadece Goethe için durumun böyle olmamasıdır. Çünkü onun edebi derlemeleri, çok renkli bölmelerinden dolayı kırılmış, gizlenmiş ışık içinde manevi olana dönük bir biçimde kalmıştır. Onu tamamladıktan kısa bir süre sonra, Zelter'e yazar: "Yeni romanım her nerede bulursa seni, onu dostça bir tutumla kabullen. Saydam ve donuk örtünün, tam anlamıyla niyetlenilmiş biçimin içerisini görmeni engellemeyeceği konusunda ikna olmuş bulunmaktayım." "Örtü"nün bu şekilde ifade edilmesi, ona imgeden daha fazla şeyi anlatıyordu –güzelliği anlamakta mücadele ederken, onu defalarca etkileyecek olan bu örtüydü. Diğerlerine benzemeksizin onu sarsan hayatının eserindeki üç karakter onun bu mücadelesinden ortaya çıkmaktadır: Mignon, Ottilie ve Helena.

---

* Tefekkür hayatı, tasarlanmış yaşam.

Bırak beni olana kadar, göze görüneyim:
Alma üzerimden beyaz giysimi!
Dünyanın hazzı aceleyle karılmış
Aşağıdaki eve doğru, öyle hızlı, öyle muhkem.

Huzur içinde dinlenirim bir zaman
Yeni bakışlarım ardına dek açılana değin
Giysimi bir kenara atmanın zamanı gelecek
Halkayı ve kemeri oracıkta bırakarak.[38]

Ve Helena'da onu terk eder: "Elbise ve örtü onun kollarında kalır." Goethe bu görünüşün aldatıcılığına dair neyi hikaye ettiğini bilir. Bir de bu sözlerle tembihlediği Faust'u vardır:

Sıkı tut, hepsinden sende kalanı
Bırakma bu giysileri.
Çekiştiriyor şimdiden,
Cinler eteklerinden, daha şimdiden
Yeraltına sürüklemek istiyorlar, sıkı tut.
O, senin yitirdiğin tanrıça olmasa bile
Yine bir tanrıçadır yararlan bundan.[39*]

Ancak tüm bunlara karşılık, Ottilie'nin örtüsü onun yaşayan bedeni olarak kalır. Başkaları söz konusu olduğunda çok tereddütlü bir biçimde açığa çıkarı yasa, yalnızca Ottilie'nin durumunda kendisini açık bir şekilde ifade eder: Hayat yok oldukça, görünüş özelliği olan bütün güzellikte yok olur, sadece yaşayana yapışabilen bir güzellik. Biri tamamen yok olana kadar diğeri de kaybolmak zorundadır. Böylece, ölümlü olan hiçbir şey örtüsüz kalamaz. Bu yüzden *Maxims and Reflections*, engin kelimelerle böylesi bir yeteneksizliğin en aşırısını görünür kılmak için hak–

---

38 Mignon'un sesi, *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları*'ndaki aynı isimli şiirden. "Elbisem" Eric Blackall'ın tercüme ettiği ibare *die reine Hülle* (kusursuz örtü).

39 *Faust*, Bölüm 2, satırlar 9945–9950.

* Bu çeviri İsmet Zeki Eyüboğlu'nun Faust çevirisinden alınmıştır, Sosyal Yayınları 2001.

kıyla karakterize eder: "Güzellik kendisi konusunda asla kolay anlaşılır olamaz," varlığında gizemin bulunmadığı ve her şeyin hayat olduğu Tanrı bile hala oradadır. İnsan, Tanrı'nın huzuruna çıktığında bize bir kadavra olarak ve hayatı da aşk olarak görünür. Bunun sonucu olarak, ölümün de aşk gibi anadan doğma ortaya çıkabilecek gücü vardır. Sadece doğa gizlenemez, çünkü Tanrı var olmasına izin verdiği müddetçe, bir gizemi saklar. Hakikat dilin özünde keşfedilmiştir. İnsan bedeni açıkça ortaya çıkar, Tanrı'nın önünde duran insanın ta kendisinin bir göstergesidir.

Kendisini aşka teslim etmeyen güzellik ölüme avlanır. Ottilie ölüme giden yolu bilmektedir. Çünkü onu tanımaktadır, onun genç hayatının derinlerinde bir yerde önceden tasarlanmıştır, Goethe'nin yarattığı tüm figürlerin –eyleminde değil fakat özünde– en gencidir. Şüphesiz ki yaş ölüme hazırlar; ancak genç ölmeye gönüllüdür. Goethe Charlotte'un "yaşamaya bayıldığını" söylerken nasıl da aldatıyor bizleri! Başka hiçbir eserinde Ottilie'ye bahşettiği gibi bir gençlik vermemiştir: Hayatının tamamı, yaşadığı süre boyunca kendi ölümüne mahkumdur. Aslında birileri gerçekte Goethe'nin her şeye kör gözle baktığını söyleyebilir, kesinlikle böyledir. Şayet Ottilie'nin varlığı, onu diğerlerinden ayıracak acıma ve üzüntü hislerini uyandıracak güç içinde, gencin hayatına asla göndermede bulanmasaydı, sadece onun güzelliğinin kaderi aracılığıyla Goethe, kendi varoluşunun rıza göstermediği bu görüşle uzlaşabilirdi. Bunun için, belli bir dereceye kadar bir kaynağı oluştururken, burada ilginç bir atıfta bulunulur. Mayıs 1809'da Bettina, Goethe'ye Tireleyon'ların isyanına değinen bir mektup göndermiştir, bu mektupta şöyle yazar: "Evet, Goethe, şu aralar içimden geçen şeyler oldukça farklılaştı... Ölmüş güçlü kahramaların kahince anıtlarının bulunduğu Somber salonları, karanlık tahayyüllerimin merkezi... Hadi, bana eşlik et [Tiroleyanları] hatırlarken... Kahramanlarının ölümsüzlüklerini korumak şairin onurudur!" Aynı yılın Ağustos'unda, Goethe *Gönül Yakınlıkları*'nın ikinci kısmının üçüncü bölümüne son biçimini verir, bunu Ottilie'nin günlüğünden okuyabiliriz: "Eski uygarlıklara dair, bizi ürkütüyormuş gibi görünebilen acımasız bir

fikir vardır. Atalarını, büyük mağaralarda bir daire biçiminde sıralanmış, saltanata dair sessiz bir muhabbet içinde hayal ettiler. Şayet yeni gelen yeteri kadar saygıdeğer ise ayağa kalktılar ve hoşnutluk içinde boyunlarını eğerek selam verdiler. Dün kilisede oturuyorken, birkaç oyma oturağın, benim tam karşımda daire şeklinde dizili bulunduklarını fark ettim ve bu düşünce bana hoş ve uygun göründü. 'Peki sen niye hâlâ oturamıyorsun?' diye düşündüm kendi kendime. 'Sessizce otur, en sonunda önünde kalkacağın ve dostça bir selamla yerlerini göstereceğin arkadaşların gelene kadar uzun, epey uzun bir zaman elini ayağını çek'" [R185]. Bilinçsizce ya da bilerek, Bettina'nın mektubundaki pasajın hatırasını, Valhalla'ya yapılan bu imayı anlamak kolay. Çünkü bu kısa cümlelerin tarzındaki yakınlık çok çarpıcı, Goethe'deki Valhalla düşüncesi çarpıcı ve son olarak, nasıl da birdenbire Ottilie'nin notları arasına girdiği çarpıcı. Bu, Ottilie'nin asil sözleriyle, Goethe'nin Bettina'nın kahramanca tavırlarına yaklaştığı gerçeğinin bir göstergesi olamaz mı?

Bütün bunlardan sonra, Gundolf yapmacık bir açıksözlülük gösterdiğinde, birileri bunun hakiki mi boş mu bir esrarengizleştirme olduğunu yargılasın, "Ottilie figürü, *Gönül Yakınlıkları*'nın ne ana karakteridir ne de gerçek problemidir;" yahut şunları eklemesi bir anlam ifade ediyor mu, "Ancak Goethe'nin eserde Ottilie olarak ortaya çıktığı an olmasa, içeriğin 'bulandırılmış' olabileceği ya da sorunun bu şekilde ifade edilmiş olabileceği ihtimal dahilinde olmazdı." Çünkü bunlar içinde en aşikar olan şey, sadece tek bir şey olmasa bile: bu, Goethe'yi bu dünyaya büyülenmişçesine bağlayan Ottilie figürüdür, aslında "Ottilie" adıdır, bu yüzden yok olmakta olan bir şeyden tamamen kurtulabilir ve bir sevgili olarak ona karşı vaadini yerine getirebilir mi? Goethe'nin bunu kendiliğinden itiraf ettiği Sulpiz Boisseree, samimice yaklaşımı sayesinde, harika kelimelerle bunu belgelemiştir. Aynı zamanda, Goethe'nin eserindeki bu sırrı, farkında olabileceğininde ötesinde, çok ince bir şekilde ima etmektedir. "Seyahat esnasında *Gönül Yakınlıkları*'ndan konuşmaya başladık. Nasıl da hızlı ve karşı konulamaz bir biçimde felakete neden olduğunu belirtti. Yıldızlar yavaş yavaş göz kırpmaya başlamışlardı;

Ottilie'yle olan ilişkisinden bahsetti, onu ne kadar çok sevdiğinden ve onu ne kadar mutsuz ettiğinden. Sonlara doğru, konuşması aniden gizemli bir biçimde felaket haberleriyle dolmaya başladı. Aralarda mısraları ezberden okuyordu. Böylece, yorgun ama gayretli, yarı felaket haberleriyle, yarı uykulu, oldukça güzel yıldızların ışıldadığı bir göğün altında, Heidelberg'e vardık." Yıldızların yükselmesiyle, Goethe'nin düşüncelerinin kendi eserine doğru yol aldığı, eğer bu haberciden kaçmasaydı, Goethe'nin kendisi muhtemelen, o anı yaşamanın nasıl da yüce olduğunun ve yıldızların uyarılarının nasıl açık olduğunun çok zor farkında olurdu, bu onun dilinin kanıtladığı bir gerçek. Uzun zaman önce yaşanmış bir deneyim, böylesi bir nasihatla, geleneksel bir deneyim olmakta ısrar eder. Çünkü yıldız sembolüyle, Goethe'nin aşıklar için yaşatmak zorunda olduğu umut bir kez ona görünmüştü. Bu cümle, Hölderlin'den bahsetmek gerekirse, eserin durağını içermektedir ve kavuşan sevgililer kaderlerini mühürlerken, her şey durur, şu kelimeler dile gelir: "Umut, kayan bir yıldız gibi, onların bedenleri üzerinden gökyüzünü deldi geçti" [R239]. Elbette bunun farkında değildirler ve varsaydığı son umudun kendisine asla bir son olarak görünmediği fakat bu umudu var sayanlar için son umut olduğu, kesinlikle artık açık bir şekilde söylenemez. Bununla birlikte, "anlatıcının tutumunun" samimi temeli açığa çıkar. Umut hissiyle, olayı anlamlandıracak olan sadece odur –tamamen Dante gibi aşıkların huzursuzluğunu içinde hisseder, Francesca da Rimini sözlerinden sonra, "bir ceset düşüyormuşçasına" düşer. En karmaşık en geçici umut, en sonunda yeniden uzlaşmanın bir görünüşü olarak açığa çıkar, sanki, alacakaranlıkta, güneşin batmasıyla, geceye uzanan akşam yıldızı yükselir. Şüphesiz ışıltısını Venüs'ten almıştır. Ve böylesine kırılgan bir ışıltı üzerinde bütün umutlar huzura erer, en zengin umut bile yalnızca orada var olur. Böylelikle, umut uzlaşımın tezahürünü onaylar ve iyinin görünümünü arzulamanın saçma olduğu Platon ilkesi, bir istisna dışında çürütülür. Çünkü yeniden uzlaşmanın tezahürünü arzulamaya izinliyizdir, aslında bu arzu edilmelidir: Sadece bu, en aşırı umudun evidir. Bunun üzerine, sonunda umut kendisini ondan zorla koparır ve titrek bir soru

gibi, romanın sonunda, bizim uyanmasını umduğumuz ölülerin kulaklarında "Ne kadar da güzel" sözleri, şayet güzel bir dünyaya doğru değilse bile, kutsanmış bir dünyaya doğru yankılanır. "Elpis" esaslı kelimelerin en sonuncusu olarak kalır: Novellada aşıkların beraberinde evlerine götürdükleri Tanrı lütfunun katiyeti, bütün ölüler için beslediğimiz kurtuluş umuduna karşılık gelir. Bu umut, birilerinin kendi varlığından dolayı asla harekete geçirilmemesi gereken ölümsüzlüğe olan inancın yegane doğrulamasıdır. Fakat kesinlikle bu umut yüzünden, sondaki Hıristiyan mistik anlar manasızdır. Romantiklerdeki yükselişlerine benzemeyen bir tarzda, en temel seviyede her şeyi ulvileştirerek, mitik bir biçimde bu mücadeleyle artmaya başlarlar. Bu nedenle, bu Nasrani öz değil aksine aşıkların tepesinden kayan yıldız sembolü, eserde içine yerleşen deyimin tam anlamıyla, gizemin her ne olduğuna uygun olan ifadenin biçimidir. Dramatik bir düzlemdeki gizem, kendisine özgü bir biçimde dilin hükmü altından çıkarak, kendisi için ulaşılamaz olan daha yüce bir ifadeye vardığı andır. Bu yüzden bu an asla kelimelerle ifade edilemez, sadece temsilde ifade edilebilir: en kuralcı biçimde dramatiktir. *Gönül Yakınlıkları*'ndaki böylesi bir temsile benzeyen bir an yıldızın kaymasıdır. Mitikte romanın epik temeli, tutku ve bağlılıktaki lirik mesafe, umudun gizemindeki dramatik önemle birleştirilir. Şayet müzik, hakiki gizemleri kuşattıysa elbette ki dünya, müziğin asla duyulamayacağı dilsiz bir dünya olarak kalacaktır. Peki eğer kurtuluşa değilse neye ithaf edilmiştir; uzlaşmadan ziyade hangisine sözü vardı? Bu, Stefan George'un, Beethoven'ın doğduğu Bonn'da yer alan "kitabe"sinde yazmaktadır:

Siz yıldızınızın savaşını vermeden önce,
Ben mücadeleye şarkı söyledim, yakaladım yıldızların yücesini
Yıldızdaki bedenlerinizi tanımadan önce,
Ölümsüz yıldızlar arasında düşlerinizi çizdim

"Bedenlerinizi tanımadan önce" ibaresi yüce bir ironiye mahkum bir şekilde belirmektedir. Bu aşıklar hiçbir zaman bedenlerini ele geçirmediler. Savaşmak için asla güçlerini toplayamadılarsa o zaman sorun nedir? Yalnızca umutsuz olanların uğruna umutlandırılmaktayız. •

Gönül Yakınlıkları simgesel bir dizge içinde evlilik ve aşkla ilgili bir roman gibi görünebilir, oysa ne zaman bu simgesel dizge imgesel ve metaforik anlatılarla başka ikiliklere; gelenek ve çağdaşlığa, kimya ve simyaya, bağımlılık ve bağlılığa, sorumluluk ve göreve, mutluluk ve erdeme, arzu ve akla, ruh ve bedene, iman ve inanca, din ve bilime göz kırpmaya başlarsa, o zaman farklı yorumların gelişimine de çanak tutar. Dolayısıyla *Gönül Yakınlıkları* söz konusu ikiliklerin sahnelendiği ve bu ikilikleri taşıyan karakterler aracılığıyla sanki sadece fikri düzeyde cereyan edecek olan düşüncelerin ete kemiğe büründüğü bir roman olarak karşımıza çıkar. Bir başka ifade ile fikri olanla gündelik olanın etkileşime sokulduğu ve elde edilenlerin imgesel düzeyde yeniden yapılandırıldığı bir romanla karşı karşıyayız.

Walter Benjamin'in metni ise bu eseri Goethe'nin sanat teorisiyle bütünleşik bir şekilde yeniden düşünme imkânı sağlar. Ona göre *Gönül Yakınlıkları*'nda edebiyatın iki farklı yüzü net olarak ortaya çıkar: maddi içerik ve hakikat içeriği.

Goethe'nin bu eserinde edebi ve fikri tadları duyumsarken sorulması gereken belki şu soru: Benjamin'in mite karşı kolektif hayal gücünden beslenen bir kültürel belleği karşımıza çıkarması, geçmişle devrimci bir kopuş yaşamak için gerçekten gerekli olan mıdır?

PATİKA: 11
EDEBİYAT: 03

www.patikakitap.com.tr
978 - 605 - 64775 - 1 - 5

